

БИБЛИОТЕКАРСТВО

ВОЛУМЕН 39 (2023) БР. 1/2 СКОПЈЕ 2023

БИБЛИОТЕКАРСТВО

Издава

БИБЛИОТЕКАРСКО ЗДРУЖЕНИЕ НА МАКЕДОНИЈА

За издавачот

д-р Јана Михајловска

Издавачки совет

м-р Милка Котевска

Јелисавета Костадинова

Гордана Андреева

Маја Трајковиќ

Милчо Јованоски

Магдалена Кочовска-Салтирова

Билјана Ациовска-Панцарова

Теута Османи

Маријан Колевски

Редакциски совет

Јелисавета Костадинова

Гордана Андреева

м-р Милка Котевска

Лектура, јазична редакција и техничка обработка

д-р Јана Михајловска

Техничка и компјутерска обработка

м-р Милка Котевска

Адреса на редакцијата

Библиотекарско здружение на Македонија

Бул. Гоце Делчев бр. 6

1000 Скопје

Република Северна Македонија

ISSN 1409-9357

ISSN 2955-2028 (e-print)

Почитувани,

Најсрдечно ве информираме дека списанието „Библиотекарство“ и оваа година излегува електронски. Пред вас е најновиот број исполнет со разновидни содржини од библиотекарската теорија и практика со надеж дека ќе ги исполни вашите очекувања, желби и потреби за нови сознанија од областа на библиотекарството. Редакцискиот одбор на списанието „Библиотекарство“ ги разгледа пристигнатите текстови и го оформи списанието содржински и тематски. Редакцискиот одбор ги поканува и понатаму сите заинтересирани автори и колеги од областа на библиотекарството активно да придонесуваат за збогатување на содржините на списанието „Библиотекарство“.

Од Редакцијата

СОДРЖИНА

НИЈАНСИ НА БОИТЕ ПОМЕЃУ ЕЛЕКТРОНСКИТЕ РЕСУРСИ, Елмедина Абдулахи	3
БИБЛИОТЕЧНИ УСЛУГИ ЗА ИНТЕРКУЛТУРНА ИНТЕГРАЦИЈА, Ѓултен Ајрули	12
БИБЛИОТЕЧНИ УСЛУГИ ЗА ИНТЕРКУЛТУРНА ИНТЕГРАЦИЈА, Мара Анастасова	18
ОСАВРЕМЕЊИВАЊЕ РАДА ЈАВНЕ БИБЛИОТЕКЕ „БОРА СТАНКОВИЋ” ВРАЊЕ КРОЗ ПРОЦЕС ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ, Небојша Антић, Сања Бундало, Снежана Јовановић	22
УПРАВУВАЊЕ И КРЕАТИВНИ ТЕХНИКИ ЗА ЗАШТИТА НА СТАРИТЕ КНИГИ, Билјана Ациовска-Панџарова	27
ГОРДОСТ 1 – ЗАЧУВУВАЊЕ НА РОМСКИОТ ЈАЗИК ПРЕКУ УПОТРЕБА НА ОНЛИНЕ РЕЧНИК, Фатма Бајрам Аземовска	32
БИБЛИОТЕЧНИТЕ ЗБИРКИ КАКО ДВИЖНО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО И НИВНА ЗАШТИТА, м-р Мариче Боздоганова	36
УЛОГАТА НА БИБЛИОТЕКАТА И ПРОФЕСИОНАЛНОСТА НА БИБЛИОТЕКАРОТ ВО НАСТАВАТА/ОБРАЗОВАНИЕТО, м-р Наташа Василевска-Трајчевска	41
КРЕАТИВНИ ЗАБАВНИ РАБОТИЛНИЦИ ЗА ПОТТИКНУВАЊЕ НА ЧИТАЊЕТО НА ДЕЦА СО ПОПРЕЧЕНОСТ, м-р Гордана Ѓорѓиевска Неделковски	46
НОРМАТИВНИ БАЗИ НА ПОДАТОЦИ: НОВ ПРЕДИЗВИК ЗА НУБ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ – СКОПЈЕ, Валентина Дојчиновска-Илиоска, д-р Јелена Цветановска	51
СОВРЕМЕНИ ТЕКОВИ ВО БИБЛИОТЕЧНОТО РАБОТЕЊЕ. ДО КАДЕ СМЕ НИЕ? (Предлози и нивна примена), Кристина Ѓорѓиевска Атанасова	59
УЛОГАТА НА БИБЛИОТЕКАТА И ПРОФЕСИОНАЛНОСТА НА БИБЛИОТЕКАРОТ ВО НАСТАВАТА / ОБРАЗОВАНИЕТО, Ганимет Елмази	65
СОЦИЈАЛНОТО И ЕМОЦИОНАЛНО УЧЕЊЕ ПРЕКУ МЕТАФОРИ И ПРИКАЗНИ – КАКО СРЕДСТВО ЗА ИНТЕРКУЛТУРНА ИНТЕГРАЦИЈА ВО БИБЛИОТЕКАТА, Гонца Запрова Анастасова	69
МАКЕДОНСКА КУЛТУРНА БАШТИНА У ПОСЕБНИМ ЗБИРКАМА БИБЛИОТЕКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ, Ирена С. Зечевић, Александар В. Радовић	74
ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ НА ПРЕВЕНТИВНА ЗАШТИТА НА БИБЛИОТЕЧНИТЕ ФОНДОВИ, м-р Зорица Јаковлеска Спиrowsка, Ирена Наумовска, Ернур Јусуф	84
ОРИЕНТАЛНИ РАКОПИСИ ВО НУБ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ – СКОПЈЕ, КАКО ДЕЛ ОД МАКЕДОНСКОТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО, м-р Маријана Кавчиќ	90
БИБЛИОТЕЧНИ УСЛУГИ ЗА ИНТЕРКУЛТУРНА ИНТЕГРАЦИЈА, Васка Кирова	97
ДВА ВЕЛИКАНА – ЈЕДНА ИЗЛОЖБА: ПРИМЕР ДОБРЕ ПРАКСЕ, Јасмина Кнежевић, Александра Антић, Небојша Антић	101
НОВИ БИБЛИОТЕЧНИ УСЛУГИ ЗА ТИН-ГЕНЕРАЦИЈАТА, м-р Милка Котевска	107

СОВРЕМЕНИ ТЕКОВИ ВО БИБЛИОТЕЧНОТО РАБОТЕЊЕ. ДО КАДЕ СМЕ НИЕ? ВО ЧЕКОР СО СОВРЕМЕНОТО БИБЛИОТЕЧНО РАБОТЕЊЕ, Габриела Костадинова.....	115
БИБЛИОТЕКАТА - СИЛНО ВЛИЈАТЕЛЕН ПАРТНЕР ВО ИНТЕРКУЛТУРНИОТ ДИЈАЛОГ И ИНТЕГРАЦИЈА, Магдалена Кочовска Салтирова.....	121
БИБЛИОТЕЧНИ УСЛУГИ ЗА ИНТЕРКУЛТУРНА ИНТЕГРАЦИЈА, Габриела Крстевска.....	128
У ПОТРАЗИ ЗА ЗНАЊЕМ: ИСКУСТВА И СТАТИСТИКА У ОБРАЗОВАЊУ БИБЛИОТЕКАРА У СРБИЈИ ОД 2014-2023. ГОДИНЕ, Тамара М. Малешев, Ирена С. Зечевић, Оливера М. Топалов.....	133
НАУКАТА, ТЕХНОЛОШКИТЕ ИНОВАЦИИ И ЗАШТИТАТА НА РАКОПИСИТЕ, СТАРО ПЕЧАТЕНИТЕ И РЕТКИ КНИГИ, м-р Иво Митев – Жиле.....	149
УЛОГАТА НА НОВИТЕ ТЕХНОЛОГИИ ВО РАЗВОЈОТ НА СОВРЕМЕНИ БИБЛИОТЕЧНИ УСЛУГИ, Билјана Павличковска, м-р Зорица Јаковлеска Спировска.....	154
КРОЗ ПРОШЛОСТ И БУДУЊНОСТ ЗАВИЧАЈНОГ ОДЕЉЕЊА НАРОДНЕ БИБЛИОТЕКЕ ГРАЧАНИЦА, Наташа Симић, Иван Караџић.....	159
УЛОГАТА НА БИБЛИОТЕКАТА И ПРОФЕСИОНАЛНОСТА НА БИБЛИОТЕКАРОТ ВО НАСТАВАТА/ОБРАЗОВАНИЕТО, Пепи Ставревски, Благој Николов.....	167
СМЕСТУВАЊЕ, ЧУВАЊЕ И КОРИСТЕЊЕ НА БИБЛИОТЕЧНИТЕ ФОНДОВИ ВО НАЦИОНАЛНАТА УСТАНОВА БИБЛИОТЕКА „ГРИГОР ПРЛИЧЕВ“ ОД ОХРИД, Елена Станкоска.....	171
УЛОГАТА НА БИБЛИОТЕКАТА И ПРОФЕСИОНАЛНОСТА НА БИБЛИОТЕКАРОТ ВО НАСТАВАТА/ОБРАЗОВАНИЕТО, Ивана Стојанова, проф. д-р Ирена Китанова.....	176
УЛОГАТА НА БИБЛИОТЕКАТА И ПРОФЕСИОНАЛНОСТА НА БИБЛИОТЕКАРОТ ВО НАСТАВАТА/ОБРАЗОВАНИЕТО, м-р Љупка Стојменова.....	181
СМЕСТУВАЊЕ, ЧУВАЊЕ И КОРИСТЕЊЕ НА БИБЛИОТЕЧНИОТ ФОНД ВО СПЕЦИЈАЛИЗИРАНАТА БИБЛИОТЕКА ПРИ НУ ЗАВОД И МУЗЕЈ -ПРИЛЕП (СОСТОЈБА, ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЕ), Биљана Темелкоска.....	185
БИБЛИОТЕЧНИ УСЛУГИ ЗА ИНТЕРКУЛТУРНА ИНТЕГРАЦИЈА, Румена Тодорова.....	190
БИБЛИОТЕЧНИ УСЛУГИ ЗА ИНТЕРКУЛТУРНА ИНТЕГРАЦИЈА, м-р Маја Трајковиќ.....	196
УЛОГАТА НА БИБЛИОТЕКАТА И ПРОФЕСИОНАЛНОСТА НА БИБЛИОТЕКАРОТ ВО НАСТАВАТА / ОБРАЗОВАНИЕТО, Христина Трпеска.....	203
УЛОГАТА НА БИБЛИОТЕКАТА И ПРОФЕСИОНАЛНОСТА НА БИБЛИОТЕКАРОТ ВО ОБРАЗОВАНИЕТО, м-р Жаклина Угриноска.....	207
ДИГИТАЛИЗАЦИЈА НА БИБЛИОТЕЧНИТЕ ФОНДОВИ: ПРАШАЊА И ПРЕДИЗВИЦИ, Ивона Цамтовска Јанкуловска.....	216
БИБЛИОТЕКАР У ОБРАЗОВНОМ ПРОЦЕСУ, м-р Јелена Ђоновиќ.....	225
СООДВЕТНА ГРИЖА ЗА БИБЛИОТЕЧНИТЕ ФОНДОВИ СКЛАДИРАЊЕ, ЧУВАЊЕ И ЗАШТИТА НА БИБЛИОТЕЧЕН МАТЕРИЈАЛ ВО ОДДЕЛ ПЕРИОДИКА) , Снежана Џорлева.....	232
БИБЛИОТЕКИТЕ ВО ВРЕМЕ НА ПАНДЕМИЈАТА НА КОВИД- 19, м-р Маја Трајковиќ, Анета Велкоска.....	236

НИЈАНСИ НА БОИТЕ ПОМЕЃУ ЕЛЕКТРОНСКИТЕ РЕСУРСИ

(стручен труд)

м-р Елмедина Абдулахи
„Max van der Stoel” ЈИЕУ – Тетово
(e.abdulai@seeu.edu.mk)

Апстракт

Овој труд е опис на една од активностите на библиотеката во склоп на годишната програма на Универзитетската библиотека „Макс ван дер Штул“ која освен што е спремна за усовршување или унапредување на услугите со цел да се обезбедат иновативни алатки за истражување, истовремено е ангажирана за промовирање на културните вредности во библиотеката.

Главната цел на проектот е промовирање на библиотеката и уметноста како два важни елемента на културниот и образовниот развој на општеството. Промовирањето на услугите што се нудат во библиотеката е важна задача, исто како што е важно да се промовира уметноста. Уметноста може да го трансформира разбирањето и ценењето на светот во сета негова културна разновидност и може да биде моќна компонента на библиотечните збирки и услуги. Уметноста игра витална улога во нашата способност за да може да им пренесеме широк спектар на идеи на сите луѓе особено на нашите корисници.

Во овој труд ќе се опишат активностите направени при реализирање на проектот „Нијанси на боите помеѓу електронските ресурси“ којшто е избран на Годишниот конкурс за финансирање проекти од национален интерес во културата за 2022 година од областа на интердисциплинарните проекти. Истовремено ќе бидат презентирани резултатите од анкетањето на учесниците (средношколци, студенти и академскиот кадар), како и нивните впечатоци. Во продолжение ќе биде анализирано влијанието на уметноста во библиотеките и врз културното издигнување. Исто така ќе има и опис како уметноста може да придонесе за подобрување на квалитетот на давање услуги и на искуството на корисниците во библиотеките. Ќе бидат истражени и потенцијалните предизвици, предности од употребата на уметноста во библиотеките. Резултатите на ова истражување може да имаат значајна вредност за професионалната заедница во областа на библиотекарството и културното наследство.

Клучни зборови: библиотека, универзитет, активности, уметност, култура.

Цели на студијата

Целите на студијата за влијанието на уметноста во библиотеката вклучуваат:

1. Истражување на начините на кои уметноста може да помогне за привлекување на читатели во библиотеката и зголемување на нивниот интерес за електронските извори и културата воопшто.

2. Истражување на начините преку кои уметноста може да придонесе за зголемување на бројот на читатели и подобрување на атмосферата во библиотеката, што ќе ги мотивира читателите за посета и уживање во нејзините простории.

3. Истражување на начините на кои уметноста може да помогне за едукативни цели во библиотеката, како на пример обучување на децата за различни вештини.

Методологија на истражување

При истражувањето употребени се методите соодветни за постигнување на резултати коишто ја рефлектираат реалната состојба во библиотеката. Освен емпириски опис на идејата и начинот на реализација на проектот, направена е анкета и употребени се статистички податоци од библиотечната апликација. Анкетирани се 40 корисници на библиотеката, студенти и вработени во Универзитетот. Во истражувањето има дел на анализа на содржината.

Хипотези

Главна хипотеза на истражувањето е:

- Ажурирање на библиотечните услуги компатабилно со новите трендови за да се задржи/повлече интересот на корисниците.

Помошните хипотези на истражувањето се:

- Употребата на информатичките технологии има големо влијание за подобрување на библиотечните услуги.
- Современите алатки поттикнуваат интерес кај корисниците.
- Потреба за пренесување визуелна информација на студентите.
- Потреба за презентации и обуки за новите корисници.
- Уметноста и културните активности можат да додадат вредност и да привлечат повеќе корисници кон библиотеката.

Цел на проектот

Главната цел на проектот „Нијанси на боите помеѓу електронските ресурси“ беше да се промовираат библиотеките и уметноста како два важни елемента на културниот и образовниот развој во општеството. Промовирањето на услугите што ги нудат библиотеките, а особено на електронските ресурси, стана важна задача за библиотекарите и библиотеките. Во оваа насока, нашата цел беше да се истакне значењето на читањето, услугите што ги нуди библиотеката, како и важноста на електронските ресурси во истражувањето и студирањето. Во периодот на пандемијата со Ковид-19, потребата за брз и безбеден пристап до информации без ризик на личното здравје. Затоа и ние имавме за цел да им понудиме можност на сите учесници да се опуштат и уживаат преку учеството во курсот за цртање, кој беше организиран од страна на библиотеката каде што беа вклучени локални професионални уметници. Истовремено, оваа активност имаше за цел и да ја промовира уметноста како дополнителна вредност за општеството. Создавањето на опуштена атмосфера во просторите на библиотеката ќе има позитивен ефект, особено во времето кога сите читатели се изложени на стрес и психолошки притисок поради постпандемската ситуација. Исто така цел на проектот беше и учесниците да бидат посеопфатни за да може информациите да бидат пренесени

и што пошироко достапни. Затоа беа одбрани учесници од сите категории на корисници на библиотеката (средношколци, студенти, истражувачи) коишто успешно ја поминаа обуката за користење на достапните ресурси во библиотеката, со посебен акцент на електронските ресурси. Како што споменавме претходно, со цел проектот да биде што е можно посеопфатен, имавме учесници од различни градови на РМ - како и странски студенти од Таџикистан, Пакистан и ученици од Р. Турција.

Опис на проектот „Нијанси на боите помеѓу електронските ресурси“

Проектот е организиран во просторите на Библиотеката „Макс ван дер Штул“ во кампусот на ЈИЕУ во Тетово, во кои право на учество имаа средношколци, студенти и истражувачи/вработени поделени во посебни групи.

По објавениот конкурс од страна на библиотеката, по принципот кој прв е пријавен, тој прв услужен, за секоја група посебно беа избрани 20 учесници. Огласот за пријавување беше пратен преку електронската пошта од официјалната мејл-адреса на библиотеката на три официјални јазици на ЈИЕУ, т.е. на албански, македонски и англиски јазик. За средношколците имаше објавен оглас на влезот од Градската библиотека во Тетово и писмено од страна на Општина Тетово беа информирани сите средни училишта (јавни и приватни).

По прибирање на материјалите и по објавените конкурси, формирани се сите три групи и истовремено е почнато со реализација на предавањата и курсот. Имаше пријавени студенти од цела Македонија (Струга, Кичево, Дебар, Гостивар, Скопје, Тетово и др.) и истовремено имаше три меѓународни студенти. Исто така, и од учениците освен што имаше од различни градови имавме и средношколец од Република Турција. Бидејќи објавите беа на сите три јазика, многу беше лесно за нас да комбинираме мултиетнички групи од сите заедници коишто живеат во РСМ, и ова слободно може да се процени како додадена вредност на проектот. Освен предавањата и курсот коишто се одвиваат на сите три јазика (по потреба и турски јазик), и програмата и декларациите кои треба да ги потпишат учесниците се предадени на три јазика. Секој учесник има потпишано изјава дека уметничките дела создадени за време на проектот ќе останат во сопственост на Универзитетската библиотека „МвдШ“ односно на УЈИЕ. По потпишување на изјавата на сите учесници им е дадена програмата и целите на проектот, по една маичка, комплет потребни материјали за цртање и пијалаци во текот на паузата.

Учесниците беа обврзани да учествуваат на обуките за користење на ресурсите што ги нуди библиотеката со посебен акцент на важноста од користење на електронски ресурси, во зависност од програмата на конкретната група, секоја обука траеше по 45 минути.

Теми и распоред за обука за студенти:

1. Користење на печатени и електронски ресурси (ОРАС) понудени од библиотеката на ЈИЕУ;
2. Како да користите бази на податоци и електронски книги (EBSCO, EconBiz, Jstor);
3. Булови оператори и неговата важност за истражување;

Теми и распоред за обука за вработени:

1. Користење на електронски ресурси обезбедени од библиотеката, репозитори за дисертации на UEJL и OPAC;
2. Како да користите бази на податоци и електронски книги (EBSCO, EconBiz, Jstor);
3. Булови оператори и неговата важност за истражување;

Теми и распоред за обука за средношколци:

1. Библиотеки, функции и услуги;
2. Како да ги користите електронските ресурси;
3. Булови оператори и неговата важност за истражување;

При одржување на презентациите и обуките беа употребени интерактивни методи со помош на современи технологии со цел за да бидат што по атрактивни и интересни за сите категории на учесниците. Односно беше употребена апликацијата Кахут (Kahoot!), која е образовна платформа и апликација којашто овозможува интерактивни квизови, игри и тренинг за ученици, наставници и организации. Основана во Норвешка во 2013 година, Кахут стана популарна алатка за учење и обучување, особено во училишта и училишни средини.

Слика 1. Одржување на презентациите и обуките во библиотеката „МвдШ“

Ваков вид на интерактивна презентација ни овозможи не само да ги пренесеме вистинските информации за ресурсите што ги нуди библиотеката туку ни помогна и поуспешно да ја пренесеме пораката за важноста на електронските ресурси, особено релевантните. Евалуацијата на презентацијата и обуката беше направена од страна на сите учесници во текот на истражувањето и тоа уште еднаш го докажа успехот и постигнувањето на сите цели однапред поставени.

По обуката и практичните вежби за работењето на библиотеките, следуваше делот од курсот за сликање со локални уметници. Сите учесници беа снабдени со потребната опрема за сликање. Обезбедено е ткаенина за секој учесник, палети на бои со повеќе нијанси, бела боја, четки и сета друга потребна опрема за успешна реализација на курсот.

Курсот за цртање траеше 3 недели со ред колку што беа и сесиите на обуки. Курсот за цртање, како и обуката беше одржана во прекрасните простории во Универзитетската библиотека, додека во пристојни температури, во прекрасниот зелен парк на Кампусот

на ЈИЕУ во Тетово. Во текот на сите сесии, особено оние за сликање поради многу пријатната атмосфера, имаше барања од учесниците да учествуваат и со други групи.

Слика 2. Одржување на курсот во просториите на Кампусот на ЈИЕУ

По завршувањето на практичниот дел и обуките ние имавме окулу 50-тина многу убави слики кои беа 7 дена во просториите на библиотеката „МвдШ“ за на крај да биде заокружена активноста со прекрасно организирана изложба во Националната Установа, Уметничка Галерија Тетово. Во изложбата учествуваа голем број на љубители на уметноста на кои им се обрати Ректорот на УЕЈЛ академик проф. Беџети, претставник на Министерството за култура на Република Северна Македонија, д-р Бехиџудин Шехаби и директорот на Галеријата г. Илир Куртиши, кои истовремено им ги поделија сертификатите на учесниците. Освен сертификатите, на сите учесници им беа подарени книги. Во текот на изложбата имаше присутни голем број на локални и национални медиуми.

Со големо задоволство можеме да потврдиме дека беше реализиран многу успешен проект, каде што беа промовирани и библиотеките и уметноста во многуброен и разновиден аудиториум.

Слика 3. Изложба во Националната установа, Уметничка Галерија- Тетово

Важно е да се наведне дека во склоп на програмата ЕРАЗМУС, овој проект е презентираан во Библиотеката на *Sapienza University of Rome*, Италија, како активност на библиотеката „МвдШ“ финансиран од страна на Министерството за Култура.

Зошто е избрано цртањето како активност на библиотеката

Цртањето може да има неколку улоги во библиотеката, но една од најважните е дека тоа може да биде еден од начините за комуникација на информации. Прво, цртањето може да биде корисно за илустрација на концепти, идеи и информации во книгите. Визуелните елементи, како што се цртежи, дијаграми и графици, можат да бидат ефективен начин за пренесување на информации на читателите. Во целост, цртањето може да има многу улоги во библиотеката, вклучувајќи ги комуникацијата на информации, образованието, забавата и истражувањето.

Значајноста на интерактивните обуки во библиотеката

Во текот на проектот се изработени интерактивни презентации за да се пренесе знаењето за библиотеката и достапните електронски извори за истражување или барање на потребни информации. Особено интересни беа презентациите направени со Кахоот (<https://kahoot.com/>)¹, користејќи провокативни прашања кои ги поттикнуваа учесниците на активност и интеракција. Кога им беше поставено прашањето како го оценуваат квалитетот на презентациите со интерактивните алатки, учесниците дадоа повисоки оценки. Тие образложуваа дека овие презентации ги охрабруваат да продолжат со истражување и да користат исти алатки за создавање на презентации или интерактивни игри помеѓу нив.

Резултати од реализираниот проект

По успешното завршување на проектот, се обидовме да им ја пренесеме важноста на библиотеките преку промовирање на читањето и електронските ресурси, кои се растечки тренд во современите општества. Во текот на спроведувањето на активностите, предвидени во овој проект, реализиравме промоција на локални уметници и поддршка на развојот на истражувањето. Значи, покрај ова, реализиравме и презентации на уметничката култура во земјава. Развивањето на разбирањето и вреднувањето на визуелните и изведувачките уметности го промовираше уметничкото образование. Убавината на оваа кампања беше што библиотеката им овозможи на читателите можност да ја искусат уметноста и да ја збогатат збирката на институцијата со работата на креаторите-аматери, што се особено вредностите што беа постигнати во овој проект.

Резултати од анкетањето на учесниците во проектот

Со цел да го продолжиме истражувањето и да ги истражиме аспектите на влијанието на уметноста во библиотеките, се спроведе анкетање на учесниците во проектот. Анкетата вклучуваше средношколци, студенти и академски кадар кои беа вклучени во различни активности и настани поврзани со уметноста во библиотеката. Резултатите од анкетата покажаа широк спектар на позитивни впечатоци и влијание.

Учесниците изразија задоволство и интерес кон активностите поврзани со уметноста што се организираа во библиотеката. Тие нагласија дека уметноста допринесе за значително зголемување на нивната креативност и интерес кон културата. Особено, средношколците и студентите изразија интерес кон истражување на уметничките изрази,

¹ Кахоот! е платформа за учење базирана на игра, која овозможува лесно креирање, споделување и играње на учебни игри или квизови со прашања за неколку минути.

додека академскиот кадар ги виде уметничките настани како важни за обогатување на академската средина.

Со истражувањето се направи и анализа на влијанието на уметноста врз културното издигнување на општеството. Уметноста како дел од библиотечните збирки и услуги има потенцијал да го обогати културното искуство на граѓаните и да ги стимулира интересите кон уметноста и културното наследство. Токму поради тоа, ова истражување донесува значаен придонес за културната сцена во регионот и за библиотеките како институции за чување и промовирање на културното богатство.

Сепак, во истражувањето се идентификуваа и некои потенцијални предизвици. Меѓу нив се вклучени потребата за постојано иновирање и ажурирање на уметничките активности и програми во библиотеките, како и потребата за поддршка и финансирање на уметничките проекти. Ова истражување сугерира дека соработката меѓу библиотеките и уметничката заедница може да биде важна за поддршка и развој на уметноста во библиотеките.

Истражувањето покажа дека има значаен потенцијал за обогатување на уметничките и културните аспекти на библиотеките и за подобрување на услугите што се нудат на корисниците. Неговите резултати можат да бидат од значителна вредност за професионалната заедница во областа на библиотекарството и културното наследство.

Анкетирани беа 40 учесници во проектот „Нијанси на боите...“ со следниве резултати:

1. Оценување на активностите при реализација на проектот:
 - 100% од анкетираниите ја оценија активноста како одлична.
2. Запознавање со методите на сликање:
 - 85% од анкетираниите одговорија дека активноста им помогнала одлично.
3. Оценување на активностите оделено:
 - 83% од анкетираниите споделија дека делот на курсот за сликање беше најинтересен во целиот проект.
4. Информирање за активноста:
 - 50% од учесниците биле информирани преку е-маил адреси, додека другите 50% биле информирани преку социјални мрежи.
5. Препорака за повторување:
 - Сите, односно 100% од анкетираниите, изразија желба за повторување на оваа активност.

Исто така, во последниот дел од анкетата, каде што анкетираниите имаа можност да стават свои коментари, се забележува дека главно се изразени пофалби и барања за да се продолжи со истата активност. Ова го дополнува текстот со информацијата дека анкетираниите изразиле позитивни коментари и интерес за продолжување на активноста.

Заклучоци

Како заклучок, ова истражување ја демонстрира важноста и влијанието на уметноста во контекст на библиотеките. Проектот „Нијанси на боите преку електронски ресурси“ одлично илустрира како уметноста може да биде витален дел од активностите на библиотеките и да има позитивно влијание врз корисниците и на општеството во целост.

Главната цел на овој проект беше да ја промовира библиотеката како институција и уметноста како важен аспект на културниот и образовен развој. Резултатите од истражувањето и анкетата покажаа дека уметноста придонесе за зголемување на интересот кон културата и уметноста кај учесниците. Тоа има потенцијал да го збогати културното искуство на луѓето и да ги стимулира интересите кон уметноста и културното наследство.

Со истражувањето се идентификуваа и предизвици, вклучувајќи ги потребата за иновација и ажурирање на програмите на уметноста во библиотеките. Сепак, соодветна поддршка и соработка со уметничката заедница може да помогне во справувањето со овие предизвици.

Во целост, ова истражување покажува дека уметноста има значителен потенцијал за да го збогати и засилува културното влијание на библиотеките. Резултатите од ова истражување се од важно значење за професионалната заедница во областа на библиотекарството и културното наследство и можат да послужат како основа за подобрување на услугите и програмите во библиотеките во иднина.

Библиографија:

1. <https://www.ala.org/advocacy/intfreedom/librarybill/interpretations/arts>
2. <https://www.archivorum.org/post/art-in-the-library>
3. Light, B., Houghton, K., Burgess, J., Klaebe, H., Osborne, R., Cunningham, S., & Hearn, G. (2016). *Art Libraries as Creative Spaces: Case Studies and Best Practices*.
4. Brown, Nicole E., Bussert, K., Hattwig, D., Medaille, A., (2016). *Visual Literacy for Libraries: A Practical, Standards-Based Guide*.
5. Evans, W. Baker, David. (2011) *Libraries and Society: Role, Responsibility and Future in an Age of Change*

Abstract

This paper describes one of the activities of the library as part of the annual program of the University Library "Max van der Stoel," which, in addition to being ready for improvement or updating of services to provide innovative research tools, is also committed to promoting cultural values within the library.

The main goal of the project is to promote the library and art as two important elements of cultural and educational development in society. Promoting the services offered by the library is an important task, just as promoting art is essential. Art in memory can transform our understanding and appreciation of the world in all its cultural diversity and can be a powerful component of library collections and services. Art plays a vital role in our ability to convey a wide range of ideas to all people, especially our users.

This paper describes the activities undertaken in the implementation of the project "Shades of Colors through Electronic Resources," which was selected in the Annual Competition for the Financing of Projects of National Interest in Culture for the year 2022 in the field of interdisciplinary projects. The paper also presents the results of the participants' surveys (high school students, university students, and academic staff) and their impressions. Furthermore, the paper analyzes the impact of art in libraries and cultural upliftment, as well as provides an empirical description of how art can contribute to improving the quality of service

delivery and the user experience in libraries. The potential challenges, advantages, and use of art in libraries will also be discussed. The results of this research can have significant value for the professional community in the field of librarianship and cultural heritage.

Keywords: library, university, activities, art, culture.

БИБЛИОТЕЧНИ УСЛУГИ ЗА ИНТЕРКУЛТУРНА ИНТЕГРАЦИЈА

(стручен труд)

Ѓултен Ајрули- виш библиотекар
НУ Библиотека “Кочо Рацин” - Тетово
(gjulten_ajruli@yahoo.com)

Апстракт

Библиотеките како главни културни и информациски центри преку својата дејност треба да создаваат вредности на добро општество, стекнување и почитување на демократските права, односно тие се должни да ги зачуваат и да ги промовираат различните култури, вклучувајќи го и нивното наследство, литература, традиции и уметност.

Постоењето на интеркултурно општество води кон размислување за соживот меѓу поединците, почитување, соработка и разбирање, препознавање на другиот како различен без потреба од разделување. Секоја библиотека, без оглед на тоа на кој тип библиотеки припаѓа, има многу важна улога и секоја од нив може да биде мултикултурна или пак место каде што различни култури, етнитети се приближуваат, соработуваат и на крај си создаваат нови перспективи и меѓусебни пријателства.

НУ Библиотека „Кочо Рацин“ - Тетово е пример за интеркултурна интеграција во општеството, која со настаните, изложбите и заедничките активности меѓу вработените и многубројните читатели, овозможува промовирање на праведноста и еднаквоста на пристапот до библиотечните услуги за сите корисници без разлика на нивна верска, културна или етничка припадност.

Клучни зборови: интеркултура, мултикултурност, култури, библиотеки, библиотечни услуги.

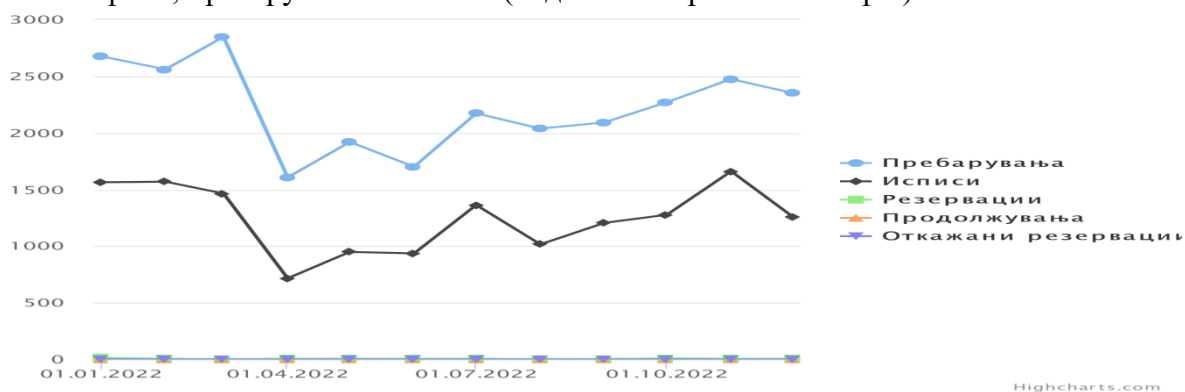
Вовед

Улогата на библиотеките а со тоа и на самите библиотекарски како чувари на книгата и како информациски посредници за своите корисници е многу голема. Библиотекарот како пример за корисникот треба постојано да биде во тек со новите достигнувања, да ги усовршува своите вештини и знаења и да знае на кој начин тие да ги пренесе во секојдневната работа. Навидум, работата на еден библиотекар изгледа многу проста и дека се однесува само на давање или земање на книги. Меѓутоа, праксата го покажува спротивното. Библиотекарот е личност кој секогаш треба да знае во одредени случаи или пак со одредени категории на корисници како и на кој начин да работи. Љубовта према работата е главниот фактор кој влијае на една библиотека да биде успешна или неуспешна во нејзината работа. Новитетите, развојот на технологијата и низа други современи библиотекарски достигнувања се само дел од целокупниот товар и одговорност која ја имаат библиотеките во однос на општеството.

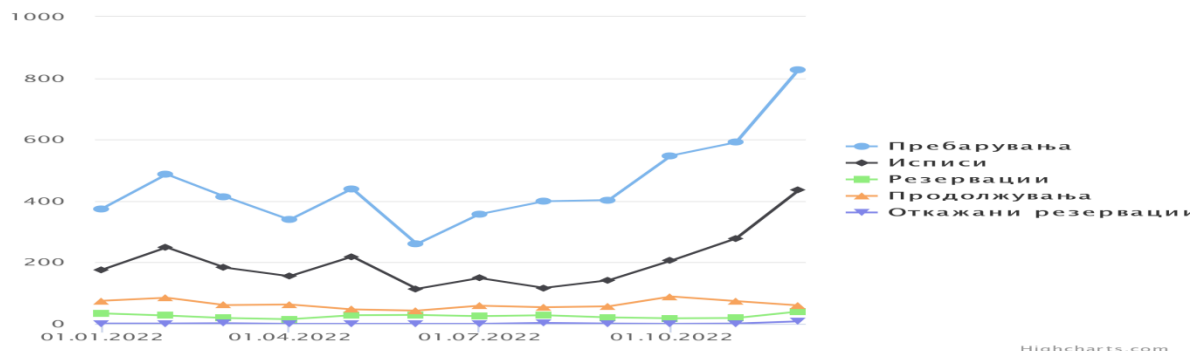
Читателот, корисникот на услугите на библиотеките се секогаш во право. Ова е мото на нашата институција, која брои многу успеси и се води меѓу првите библиотеки

во цела Република Северна Македонија по бројот на активни читатели, како први по спроведувањето на автоматизираната ревизија на библиотечниот материјал, со максимум користење на услугите која ги дава системот COBISS како на пример користење на апликацијата mCobiss, пребарувањето во Cobiss+, автоматизираното зајмување, систематизација на библиотечниот материјал а оваа година е почнато и автоматизираниот процес на набавка.

Статистиката покажува дека НУ Библиотека “Кочо Рацин - Тетово”, во временскиот период од 1.01.2022 до 31.12.2022 вкупно брои **26 714** пребарувања, и над **5440** користење на mCobiss апликацијата, која на корисниците им дава многу можности а меѓу другото и продолжување на позајмениот материјал, резервација од нивните мобилни телефони, пребарување и слично (види слика бр.1 и слика бр.2).

Слика бр.1. Статистика на користење на Cobiss+

Слика бр.2. Статистика на користење на mCobiss+

Како главни информациски и културни центри, библиотеците во едно општество имаат должност да го промовираат концептот на мултикултурност и интеркултурност, односно да ги зачувуваат, промовираат, нагласуваат и да им дават глас на различните култури.² Постојењето на интеркултурно општество води кон размислување за соживот меѓу поединците на едно општество, препознавање на другиот како различен без потреба од разделување, но бара соработка, разбирање и почитување од сите култури.

Библиотеците треба да ги приближат мултикултурните заедници. Како места за средби, библиотеците можат да формираат арени за интеракција меѓу луѓето од сите видови на култури. Настаните, изложбите и заедничките сесии за културни прашања и социјален ангажман ќе им овозможат на луѓето од сите видови на култури да учат едни

² Волумен 34 (2017) „Библиотекарство“, Библиотекарско здружение на Македонија, Скопје.

од други, да ги применуваат или да ги подобрат своите јазични вештини, да си ги разберат животите и перспективите едни на други и да создаваат нови пријателства.

Македонското општество е мултикултурно и мултиконфесионално општество. Тоа се должи на многу историски и демографски фактори. Без претензии да ги елаборираме сите димензии на мултикултурноста во македонското општество, ќе се обидеме да опишеме некои од основните димензии на оваа категорија, со посебен осврт на влијанието на библиотечните услуги во овој процес.

Мултиетничка библиотека

Меѓународната федерација на библиотечни здруженија и институции (ИФЛА) во својот Манифест за мултикултурна библиотека, термините „културна разновидност“, односно „мултикултурност“ ги дефинира како хармоничен соживот и интеракција на различни култури, каде што „културата треба да се смета како збир од различни духовни, материјални, интелектуални и емотивни карактеристики на општеството или една социјална група и дека покрај уметноста и литературата ги опфаќа и: животните стилови, начинот на живеење заедно, вредносните системи, традициите и верувањата.

Поаѓајќи од ова, библиотеките како културни центри, се должни да ги зачувуваат, промовираат, нагласуваат и да им даваат глас на различните култури, вклучувајќи го и нивното наследство, традиции, литература, уметност и музика - пристап кој би им овозможувало на луѓето од сите култури да се доживеат и да учат за различните форми на културно изразување. Како информативни центри, тие стекнуваат, произведуваат, организираат, зачувуваат и прават достапни информации кои се однесуваат на потребите на сите заедници, и шират информации за културно разновидни заедници.³

За да можеме да постигнуваме до една мултиетничка библиотека со добра клима, пред се треба да се имаат во предвид неколку параметри или пак воспоставувања како на пример:

- Воспоставена уредна и пријатна средина за работа;
- Воспоставен систем на вредности и систем на наградување;
- Воспоставен систем на донесување и споредување одлуки;
- Воспоставен систем на отворени и чесни комуникации;
- Воспоставена доверба и заедништво меѓу различните етникуми од кое е составено институцијата (библиотеката)

Сите овие елементи овозможуваат здрава клима на работата во библиотека а посебно се обрнува внимание на заемната толеранција и соживот.

Во интерес на читателите, нашата институција секоја година реализира проекти кои се финансиски подржани од Министерството за Култура на РС Македонија, проекти кои се повеќе насочени кон поттикнување на корисниците за користење на библиотечните услуги од една страна, но од друга страна и за воспоставување на поблиски односи со истите. Морам да ги напоменам како најуспешни, меѓу другото, проектите „Сакам Тато да ми чита“, „Читаме за нашата душа“ како и проектот **Клуб на читатели - пензионери**, проекти кои освен популаризацијата на книгата која е и главна и клучна обврска на секоја библиотека и на секој библиотекар, исто така донесоа голем придонес

³ 10 IFLA/UNESCO (Multicultural library manifesto.)

во соработката меѓу учесниците на проектот, почнувајќи од предшколска возраст па се до категоријата на пензионери, кои повеќето од нив се и редовни читатели.

Проектот „Клубот на читатели - пензионери“ која за првпат почна да се реализира во 2022 година исто така е типичен пример за соработка и меѓусебно дружење на самите читатели (конкретно на читателите од категоријата Пензионери) коишто припаѓаат на различни етнитети, религии и обичаи. Со ова се покажа дека и книгата може да биде фактор што ги спојува и ги зближува самите читатели, кои токму на овие активности имаат прилика и можност да разменуваат мислења, идеи и нивни согледувања.

Другиот елемент кој исто така игра многу важна улога во успешното работење на една институција е *воспоставувањето на систем на вредности и систем на наградување* која овозможува подеднакво наградување и ценење на редовните читатели кои на крајот на годината се наградуваат за редовноста и посетеноста во просториите на нашата библиотека. Така да, од вкупниот број на наградените секогаш подеднакво се наградуваат најредовните читатели од различна етничка припадност како што се Македонци, Албанци, Турци, и др.

-Воспоставена уредна и пријатна средина за работа

Меѓусебната соработка на читателите секогаш е главна цел на нашата институција. Искуството покажувало дека токму ова зближеност, соработување и комуникативност меѓу самите корисници, позитивно влијаело во целокупниот процес на самата институција но и овозможување на еднаквост, толеранција и хармоничност меѓу читателите и вработените. Без разлика на верска или етничка припадност, многуте од нашите корисниците се заинтересирани за запознавање и проучување на културните, историските или пак секојдневните обичаи на другиот етнитет.

ЕДНАКВОСТ ИЛИ ДИСКРИМИНАЦИЈА

Ова можеби е најсложениот дел во мултикултурната практика. Секогаш можат да се презентираат докази за едната или за другата страна како за еднаквоста така и за дискриминацијата. Во библиотекарството се судруваат двете основни концепции за модерно или за традиционално работење, за универзални или за традиционални вредности.⁴ Децата треба да научат да живеат со луѓе кои имаат различен јазик, религија, обичаи и потекло. Никој не е подобар од другите и сите имаат право на живот. Да се живее во мир и заедно е единственото решение за нашите проблеми. Да бидеме горди што имаме долга, и понекогаш, заедничка историја, да живееме хармонично заедно и да развиваме почитуван начин на живеење. Нашите обичаи, начинот на живеење, нашите навика во исхраната, уметност, религија и општественото однесување треба да бидат силни точки во иднината.

Заклучок

Пристапот до информации е универзално право на секој човек. Библиотеките ја имаат таа важна улога да ги задоволат информациските потреби на сите свои корисници и да им понудат информации и податоци на нивните мајчини јазици и писма. Мултикултурноста во најширока смисла претставува признавање на правото на

⁴ Мултикултурализмот како теорија, политика и практика- Петар Атанасов

различните групи да ги задржат своите културни специфичности. Целта на мултикултурните библиотеки е да работат во насока на промовирање на праведноста и еднаквоста на пристапот до библиотечните услуги. Мултикултурните услуги не претставуваат посебни услуги, туку се вградени во услугите достапни за сите корисници и треба да се базираат на познавањето на културата на заедниците кои ги опслужуваат и на нивните потреби. Затоа, неопходно е библиотечниот персонал во мултикултурната библиотека да биде одраз на заедницата која ја опслужува, а изградбата на библиотечните збирки и услуги да се темели на опсежна анализа на корисничките потреби и на самата заедница.

Преку приближувањето на различните култури и минимизирање на разликите, библиотеките придонесуваат до постабилна и понапредна заедница, со што се унапредува квалитетот на животот на сите нејзини припадници.⁵

Користена литература:

1. Петар Атанасов (2003). “Мултикултурализмот како теорија, политика и практика”, Скопје : Евро Балкан Пресс.
2. Проф. д-р. Владо Петровски.
3. https://eprints.ugd.edu.mk/8439/9/_ugd.edu.mk_private
4. IFLA/UNESCO (Multicultural library manifesto)
5. IFLA, Multicultural Communities: Guidelines for Library Services. 3rd ed., 2009. URL: <https://www.ifla.org/fil>
6. Јасмина Мојсиева- Гушева (2018). “Интеркултурни расправи”. Скопје: Здружение за компаративна книжевност на Македонија
7. Волумен 34 (2017) “Библиотекарство”, Библиотекарско здружение на Македонија, Скопје.
8. “Мултикултурализмот во Македонија: модел во настанување”(2005), Скопје: Фондација Институт отворено Општество-Македонија.

Abstract

Libraries as the main cultural and information centers through their activity should create values of a good society, acquisition and respect of democratic rights, i.e., they are obliged to preserve and promote different cultures, including their heritage, literature, traditions and art. The existence of an intercultural society leads to thinking about coexistence between individuals, respect, cooperation and understanding, recognizing the other as different without the need for separation.

Exactly in this direction, every library, regardless of the type of library it belongs to, has a very important role and each of them can be multicultural or a place where different cultures, ethnicities come together, cooperate and finally create new perspectives. By bringing different cultures together, libraries have the power to contribute to a more stable and advanced community and thus to a better quality of life.

National Institution Library "Kocho Racin" - Tetovo is an example of intercultural integration in society, which with events, exhibitions and joint activities between employees

⁵ 13 IFLA, Multicultural Communities: Guidelines for Library Services. 3rd ed., 2009. URL: <https://www.ifla.org/fil>

and numerous readers, enables the promotion of fairness and quality of access to library services for all users regardless of their religious, cultural or ethnic background.

Keywords: interculture, multiculturalism, cultures, libraries, library services.

БИБЛИОТЕЧНИ УСЛУГИ ЗА ИНТЕРКУЛТУРНА ИНТЕГРАЦИЈА

(стручен труд)

Мара Анастасова, виш библиотекар
ЈОУ Библиотека „Искра“ – Кочани
(*mare_anastasova@yahoo.com*)

Апстракт

Во современиот свет на глобализација, во кој се рушат сите граници и бариери за размена на информации меѓу луѓето од сите населени места на светот независно од нивното културно, религиозно и расно потекло, библиотеците можат да бидат вистинските места за интеркултурна интеграција на населението. Тие можат да ги прошират и адаптираат своите услуги и понуди за населението кое е со различни култури, со што ќе им овозможи полесно информирање, истражување, образование и културно издигнување воопшто. Библиотеците со своите услуги во едно мултикултурно општество, значително може да ги намалат различностите меѓу културите, давајќи им приоритет на вистинските вредности на секоја индивидуа, помагајќи притоа во градењето на здраво општество.

Клучни зборови: библиотека, библиотечни услуги, интеркултура, интеграција

Ако зборуваме и пишуваме за интеркултурна интеграција преку библиотечните услуги, можеби неопходно е да почнеме од поимот култура. Зборот култура потекнува од латинскиот збор „cultus“, што значи негување, одгледување на нешто. Во почетокот зборот култура се поврзувал со одгледување на некоја култура во земјоделието, но со развојот на човештвото се менува и поимањето на зборот култура и значењето се пренесува на негувањето на духот на човекот. Дефиниции за култура има многу затоа што културата е стара колку и човештвото и како што човештвото се менува и развива така се менуваат и развиваат и гледиштата за неа. Културата во нејзината најширока смисла е култивирано однесување, а тоа е севкупноста на наученото, акумулираното искуство на една личност што е социјално пренесено, или пократко, однесување преку социјалното учење. Културата е начин на живот на група луѓе. Таа група на луѓе ги карактеризира исти однесувања, верувања, вредности, симболи кои ги прифаќаат, генерално без да размислуваат за нив и кои се пренесуваат со комуникација и имитација од една генерација на друга.

Таквите групи на луѓе преку различни форми обединети во заеднички живот, со заедничка материјална и духовна култура ги образуваат современите општества, кои поради таквиот состав се хетерогени. Скоро и да не постои општество во светот кое е хомогено, а тоа доведува до актуелизација на поновата концепција за општеството т.е. мултикултурно општество. Мултикултурализам, мултикултура, мултикултурност се меѓу најупотребуваните термини во современото општество. Мултикултурното општество од аспект на социологијата и културната антропологија е потврда дека

неколку култури коегзистираат во ист географски или социјален простор, а тоа не мора да значи дека меѓу нив има важно влијание или размена. Мултикултурализмот го подржува принципот на културната различност и правото на различните културни и етнички групи да си ги задржат сите карактеристики кои се обележје на нивниот идентитет и еднаквост пред законите во земјата во која живеат.

Како реакција на мултикултурализмот се јавува интеркултурализмот. Со текот на времето се покажа дека не е доволно да се има прост збир на различни културни групи кои ќе бидат почитувани и ќе имаат еднакви права пред законите каде што живеат без разлика на нивната расна, етничка, религиозна, родова и други видови на припадност. Се покажа дека не е доволно да се има само соживот меѓу различните во едно општество. За хармонија меѓу различните, која ќе го води општеството во развој и просперитет, потребно е да постои меѓусебна комуникација и интеракција која ќе резултира со интеграција во сите сфери на општеството. Во таа насока се движи интеркултурализмот како понова концепција или идеологија која укажува дека е неопходно да постои почит и толеранција кај индивидуите во една земја без разлика на расата, верата или етничката припадност. Од посебна важност е акцентирањето на размена на знаењата и искуствата меѓу различни култури, а со тоа се нагласува дека една култура не е подобра од друга, туку сите се исти по важност.

Мултикултурализмот и интеркултурализмот меѓусебно се испреплетуваат, надополнуваат, зависат еден од друг и како такви во последните децении имаат големо значење за општествата. Дека е тоа така покажуваат големиот број на изработени конвенции, агенди, платформи, стратегии, планови, стандарди и други документи во кои што идеите за мултикултурализмот и меѓуетничката и интеркултурна интеграција се вметнати како вредности, а се донесуваат на интернационално ниво и тоа од страна на највисоки меѓународни организации. Пример за такви интернационални документи се:

- Насоки на УНЕСКО за интеркултурно образование, УНЕСКО интеркултурни компетенции: концептуална и изведбена рамка, ОБСЕ: Насоки од Љубљана за разнолики општества - и други, а на национално ниво такви документи се на пример: Стратегија за образованието и акциски план 2018-2025, Национална стратегија со акциски план за едно општество и интеркултурализам на Владата на Република Северна Македонија и други. Овие документи ги наведувам како потврда за величината и значењето на темата.

Интернационалните документи понатаму се применуваат на национално ниво, оттука продолжувајќи на регионално, општинско и институционално ниво. Институциите во јавниот сектор со своите активности имаат влијание на секој сегмент од општественото живеење. Конкретно библиотеките како јавни институции преку библиотечните услуги можат да одиграат значајна улога на полето на интеркултурната интеграција во средината каде што дејствуваат. Колкаво ќе биде влијанието на ова поле зависи од квантитативниот и квалитативниот капацитет на библиотеката. Првиот дел зависи од просторот, инвентарот, библиотечниот фонд и други пропратни материјали со кои располага библиотеката, а вториот дел зависи од професионалноста и компетенциите на персоналот во библиотеката. Тоа е појдовна основа за да се даде максимумот при давањето на библиотечните услуги. Една јавна општинска библиотека за да одговори позитивно на современото општество во кое се наметнуваат бројни процеси предизвикани од општата глобализација на светот, во овој случај од културната

глобализација, мора да ги следи современите трендови во културата и да ги имплементира во библиотечните услуги кои ќе бидат насочени и кон интеркултурната интеграција. Добри резултати со збогатување на библиотечните услуги можат да се добијат само ако библиотечниот персонал е добро подготвен, ако неговите компетенции се на ниво кои ќе одговорат на новите предизвици. За да имаат знаења и способности, потребно би било да посетуваат и соодветни предавања, семинари и слично, како би се запознале со суштината и значењето на интеркултурната комуникација меѓу различни заедници и нивна интеграција во општеството.

Библиотеките како информативен сервис на граѓаните треба да бидат транспарентни и широко отворени за сите граѓани, без исклучок на било какво обележје кое се однесува на нивниот идентитет. Дека е подготвена и отворена за сите граѓани библиотеката може да покаже на повеќе начини:

- Да обезбеди посебни услуги и библиотечна граѓа за оние корисници кои од која било причина не можат да ги користат редовните услуги и граѓа. На пример за припадниците на малцинските јазици, за лицата со инвалидитет, за лицата со помало познавање на ИТ вештините, за лица кои не се доволно писмени и.т.н.

- Со самото уредување на внатрешниот простор. Во знак на почит кон различните може да се стават обележја во форма на слика, постери, традиционални предмети, симболи, инструменти и слично, кои ќе рефлектираат со чувство на задоволство и почит кај корисниците со различни културни определби.

- Да организираат работилници на различни теми со најмладите, за едукација на децата и градење на свесноста кај нив за различностите во нивното опкружување, во повеќе сфери од секојдневното живеење како што се: социјален статус, пол, возраст, стил на облекување, стил на учење, начин на исхрана и.т.н.

- Библиотеките со своите услуги насочени кон интеркултурна интеграција можа да помогнат ако остварат соработка и со повеќе институции на ниво на општина, регион, држава па и пошироко. Таквата соработка може да се оствари преку различни форми на дејствување. Можат да учествуваат во заеднички проекти со образовни и други културни институции, со различни граѓански здруженија, невладини организации и други и таа соработка да биде со краткорочен и долгорочен план. Нашата библиотека таква успешна соработка имаше со Здружение на студенти по право и млади правници „Павел Шатев Кочани“. Во 2013 година имавме волонтери од Турција, во 2014 година од Естонија кои ги вклучивме во поедноставни библиотечни процеси, како потпечатување на книги и проверка на нивната исправост и со меѓусебна комуникација се разменија многу знаења и искуства за нашата и нивната земја и култура. Таа соработка се заврши со меѓусебно зближување и пријателство кое продолжи и наредните години.

Интеркултурна интеграција може да се оствари и преку таканаречените „живи библиотеки“, во кои жива книга е личност која со својот посебен идентитет ја раскажува својата животна приказна, на лице кое сака да ја слушне.

Значи има бројни активности кои можеме да ги реализираме преку библиотечните услуги. На крајот во контекст на темата ќе завршам со големата мисла на Гоце Делчев „Јас го разбираам светот единствено како поле за културен натпревар на народите“.

Резиме

Библиотеките работејќи постојано на обезбедување нови можности и услуги, на своите корисници им помогнаа да ги разберат сличностите и разликите на културните заедници со кои живеат, да развијат кохезија, емпатија, толеранција, самодоверба. Сите овие и други вредности може да се постигнат само преку активна интеркултурна комуникација и интеракција, која ќе им овозможи интеграција на повеќе нивоа во општеството и негов понатамошен прогрес. Интеркултурните активности во библиотеките можат да придонесат за бришење на секаков вид разлики меѓу луѓето, освен разликата меѓу човек и нечовек.

Користена литература:

1. Мојсиева-Гушева, Јасмина. (2018). Интеркултурни расправи, Здружение за компаративна книжевност на Македонија, Скопје
2. Михајлова, Елена. (2010). Говорот на омраза и културната различност, Елена Михајлова, Скопје
3. Атанасов, Петар. (2003). Мултикултурализмот како теорија, политика и практика, Евро-Балкан Прес, Скопје
4. <https://www.bro.gov.mk/wp-content/uploads/2021/08/Standardi-za-interkulturno-obrazovanie-Makedonska-verzija.pdf>
5. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374802>
6. <https://ednoopstestvo.vlada.mk/obse-visok-komesar-za-naczionalni-malcz/>
7. <https://people.tammu.edu/~i-choudhury/culture.html>

Abstract

In the modern world of globalization, in which all borders and barriers are breaking down for the exchange of information of all kinds, for the communication of people from all settlements of the world regardless of their cultural, religious and racial origin, libraries can be the right places for intercultural integration of the population. They can expand and adapt their services and offers to the population that is of different cultures, thus allowing them easier information, research, education and cultural advancement in general. Libraries with their services in a multicultural society can significantly reduce the differences between cultures, giving priority to the true values of each individual, helping to build a healthy society.

Keywords: library, library services, interculture, integration.

ОСАВРЕМЕЊИВАЊЕ РАДА ЈАВНЕ БИБЛИОТЕКЕ „БОРА СТАНКОВИЋ” ВРАЊЕ КРОЗ ПРОЦЕС ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ

(стручни рад)

Небојша Антић, виши дипл. библиотекар
(antic_n@yahoo.com)

Сања Бундало, виши дипл. библиотекар
(bundalosanja1@gmail.com)

Снежана Јовановић, дипл. библиотекар
(snezanastoj@yahoo.com)

Јавна библиотека „Бора Станковић” Врање

Апстракт

Циљ дигитализације у Јавној библиотеци „Бора Станковић” Врање јесте да у виртуелном простору сачува и прошири своју информативну компетенцију. Година 2009. означава почетак дигитализације у врањској Библиотеци, учешћем у пројекту Народне библиотеке Србије који је требало да обезбеди заједнички репозиторијум за дигитализовану грађу свих библиотека у земљи. Поменути пројекат није реализован, па је библиотекама остало да самостално креирају своје дигиталне репозиторијуме. Одобреним пројектом Министарства културе и информисања Републике Србије 2022. године формирано је Одељење дигитализације у Врању. За дигиталну платформу је одабрано „Open source” софтверско решење под називом „ResCarta”, чиме је омогућено креирање прве дигиталне колекције посвећене Бори Станковићу, што означава почетак рада Завичајне дигиталне библиотеке „Бора Станковић”. Ова колекција садржи најстарија издања као и осталу библиотечку грађу овог врањског писца које Библиотека чува на Завичајном одељењу. Дигитализација доприноси да се оригинална библиотечка грађа адекватно заштити и сачува, а знање и информације учине доступним свима, без просторних и временских ограничења.

Кључне речи: дигитализација, Јавна библиотека „Бора Станковић” Врање, информативна компетенција, дигитални репозиторијум, ResCarta, дигитална колекција, Завичајна дигитална библиотека „Бора Станковић”

Увод

Готово век и по, врањска библиотека чува грађу из најразличитијих области људског постигнућа. Дигитализација представља пут ка стварању универзалне виртуелне библиотеке која би објединила највреднију грађу врањске библиотеке употребом савремених технологија. Прва дигитална колекција посвећена је Бори Станковићу. Дигитализација Бориних дела представља коначну и трајну конзервацију ове завичајне збирке. Дигитализацијом Бориних дела врањска библиотека је представила прва и ретка издања овог писца најширој јавности. Поред ове, постоји још једна веома важна употребна вредност дигитализованих завичајних збирки, а то је културни туризам.

„Управо јавне библиотеке могу објединити информативну и културну улогу те бити изванредни посредници у јачању улоге ових културних институција у промоцији туристичке понуде културног идентитета или имица мјеста у којем дјелују.”⁶

Почеци и формирање Одељења дигитализације

Народна библиотека Србије је 2008. године покушала да централизује процес дигитализације у свим библиотекама у земљи. Намера је била да Народна библиотека Србије обезбеди приступ, док би библиотеке креирале дигиталне објекте за ту јединствену дигиталну библиотеку. Формиран је дигитални репозиторијум Народне библиотеке Србије коришћењем ОМЕКА платформе. Врањска библиотека је за ту намену урадила дигиталну колекцију разгледница старог Враћа из завичајног фонда. Од овог пројекта се одустало чиме су библиотеке самостално приступиле увођењу процеса дигитализације у своје установе. За врањску библиотеку 2022. година означава почетак реализације сопствене дигитализације обезбеђивањем средстава из пројекта „Формирање Одељења за дигитализацију Јавне библиотеке 'Бора Станковић' Врање”, који је одобрило Министарство културе и информисања. Средства су усмерена на обуку за рад на дигиталној платформи „ResCarta” као и на набавку одговарајуће техничке опреме и то: скенери („EPSON A3 DS-50000” и „IRISCan A3 Desk 5 Pro Desk 5 Pro”), сервер („LENOVO ThinkSystem ST50”, радна меморија од 8GB, 2 чврста диска од 1 TB), радна станица (процесор „AMD Ryzen 7”, радна меморија од 16 GB, графичка картица „Radeon RX550”, полупроводнички диск од 250 GB, чврсти диск од 1 TB, оперативни систем „Windows 11”).

Брзина скенера директно утиче на брзину процеса дигитализације, па је обезбеђен равни скенер велике брзине, 4 секунде за А3 слику у боји при резолуцији скенирања од 300 dpi. Када је реч о серверу, изабран је такав да може да буде у функцији веб сервера и да на тај начин омогући приступ дигиталној библиотеци путем интернета. У конкретном случају набављен је сервер са „Intel Xeon E” четворојезграмим процесором и два хард диска капацитета од по 1 TB везаних у „RAID 1” тј. у „mirror” бекуп формату што омогућава аутоматско дуплирање целокупног садржаја са једног на други хард диск, тако да нема могућности губљења података. Када је реч о радној станици, радна меморија и процесор морају бити одговарајућих перформанси како би уз одговарајућу графичку картицу обрада слика и процес препознавања текста (OCR) што краће трајали.

Затим су инсталирани софтверски алати неопходни за спровођење процеса дигитализације и то: на серверу (оперативни систем-DEBIAN Linux, веб сервер-Apache Tomcat, дигитални репозиторијум-ResCarta Web) и на радној станици (алат за обраду фотографија-FastStone Image Viewer, интерактивни алат за обраду скенираних страница-Scan Tailor, дигитални репозиторијум-ResCarta).

За софтверску платформу изабран је софтверски алат „ResCarta” који има своју серверску верзију и има верзију за радну станицу у којој се креирају дигитални објекти и дигиталне збирке.⁷ Када се на радној станици комплетира дигитална збирка потребно

⁶ Васка Сотиров-Ђукић, „Дигитализација грађе завичајних збирки као промотора културне баштине локалне заједнице”, ИЦСЛ - Годишњак Међународног сусрета библиотекара слависта у Сарајеву Година 2, број 2 (децембар 2006): 100.

⁷ ResCarta foundation, Inc. (2023). “ResCarta® Toolkit”, <https://rescarta.org/index.php/en/software>

је пребацити је у одређени директоријум на серверу и она постаје видљива крајњим корисницима на интернету.

Стварање дигиталних докумената, објеката и збирки

Након одабира грађе приступа се процесу претварања јединица библиотечно-информационе грађе у дигиталан облик. По завршетку овог корака добијамо скенирану јединицу коју чине слике у дигиталном облику, најчешће у JPG формату, где свака појединачна слика представља једну страницу конкретне јединице библиотечно-информационе грађе. Овако добијене слике се обрађују у апликацији „FastStone Image Viewer” у којој се проверавају и подешавају резолуције слика на „300 dpi”, затим се одсецају непотребни делови и врши се преименовање датотека. Након ове основне обраде, слике се увозе у апликацију „Scan Tailor” где се врши припрема коначног изгледа страница проласком кроз 6 корака: подешавање орјентације страница, одвајање страница, исправљање текстуалних редова, одабир садржаја који ће се наћи у дигиталном документу, подешавање маргина и подешавање излазних параметара за дигиталне документе. Када се сви ови кораци заврше добијају се готови дигитални документи тј. конкретне библиотечно-информационе јединице у форми слика које су смештене у одређени директоријум.

За стварање дигиталних докумената од дигиталних објеката, неопходно је да се најпре креирају метаподаци. Метаподаци описују конкретне дигиталне документе и обично се преузимају из постојећих електронских каталога у којима је јединица библиотечно-информационе грађе која се дигитализује обрађена. У том каталогу се налазе сви неопходни подаци који описују ту јединицу (аутор, назив, издавач, место издања, година издања). Преузети метаподаци се везују за конкретне дигиталне документе уз помоћ алата „ResCarta Metadata Creation Tool”. Након метаподатака креира се претраживи текст уз помоћ „ResCarta Data Conversion Tool” алата који из дигиталне слике генерише куцани текст. Овако добијен текст је потребно проверити и по потреби исправити постојеће „штампарске” грешке што се ради уз помоћ апликације „ResCarta Textual Metadata Editor”. На крају овог процеса добили смо дигитални објекат који у себи садржи дигиталне слике, метаподатке у XML датотеци и куцани тест у XML датотекама. Овакав дигитални објекат је спреман за постављање у претходно формирану дигиталну збирку.

За формирање дигиталне збирке бира се критеријум по коме ће се у њој додати дигитални објекти након чега јој се додељује име и даје кратак опис садржаја те збирке.⁸ Алат помоћу којег се реализује овај посао јесте „ResCarta Collections Manager”. Када је дигитална збирка формирана, уз подршку овог алата, у конкретну дигиталну збирку убацују се постојећи дигитални објекти, а они који су већ додати бришу се. Следећи корак је индексирање убачених дигиталних објеката у постојеће дигиталне збирке што се постиже алатом „ResCarta Indexer”. Његовим покретањем ствара се пуни индекс за свако поље у бази метаподатака као и за сваку реч добијену оптичким препознавањем знакова.

⁸Ministarstvo kulture i informisanja [MKI]. (2017). „Pravilnik o bližim uslovima za digitalizaciju bibliotečko-informacione građe i izvora”, <https://www.pravno-informacioni.sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/ministarstva/pravilnik/2017/102/1>

Формирање и обезбеђивање приступа дигиталној библиотеци

Након што се дигиталне збирке формирају и употпуне, потребно је поставити их у дигиталну библиотеку која је већ формирана на одговарајућем веб серверу. Софтверски алат који омогућава креирање дигиталне библиотеке на веб серверу назива се „ResCartaWeb”. Ова апликација се инсталира искључиво на „Apache Tomcat” веб серверу. Након њене инсталације врши се постављање дигиталних збирки, које су припремљене на радној станици, једноставним копирањем у одговарајући директоријум на веб серверу. Постављене збирке су истог тренутка доступне интернет корисницима. Јавна библиотека „Бора Станковић” у Врању је свој веб сервер учинила доступним на веб адреси „www.digitalna.bibliotekavranje.rs”. Почетну страницу чини страница „Колекције” и садржи приказ свих дигиталних збирки које се могу прелиставати на лицу места. Кликком на конкретни дигитални објекат у оквиру колекције добија се приказ погодан за читање, у коме су све странице излистане на левој страни екрана а сам приказ конкретне странице може да се увелича или умањи, постоји могућност и селектовања и копирања текста из конкретне странице. У случају да су колекције превелике за претраживање листањем на страници „Објекти”, постоји могућност сужавања приказаног листинга коришћењем следећих филтера за претрагу: „Аутор”, „Наслов”, „Издавач”, „Тип”, „Место” и „Година”. Приказани резултати за изабране филтере претраге се могу сортирати по аутору, наслову или години издања. Такође постоји и напредна претрага на страници „Претрага” где се уноси термин који се претражује а кликом на дугме претрага добија се списак свих дигиталних објеката у којима је тражени термин пронађен.

Да би се заштитили дигитални објекти од малициозних активности, техничких кварова, напада вируса итд. пожељно је да се копије дигиталних збирки складиште ван мреже. Дуготрајно чување дигиталних објеката се постиже једноставним копирањем директоријума „RCDATA01” у коме се налази комплетна дигитална библиотека. Овај директоријум се налази на радној станици где је и формирана конкретна база као и на серверу где се копира сваки пут када се врши нека промена у самој бази.

Закључак

Значај пројекта дигитализације књига завичајних аутора је највреднији када је о очувању културне баштине реч. То су специфична одељења те би било добро да буду повезана у информациону мрежу, да комуникација буде омогућена кроз завичајни дигитални фонд свима. „Дигитализацијом грађе у оквиру библиотеке формира се нова библиотека, 'библиотека у библиотеци', која има своје публикације и своје кориснике.”⁹

Из свих побројаних разлога, својеврсна презентација самог завичаја Врања кренула је управо из завичајног фонда врањске библиотеке. Завичајни фонд је локални информациони центар у области културе, основа за вишеслојна истраживања историјске прошлости и садашњости завичаја, отворен према свим корисницима, од школског узраста до истраживача. Завичајни фондови су „исходиште великог броја научних истраживања везаних за историју развоја материјалне и духовне културе одређеног

⁹ Новка Шокица-Шуваковић, „Дигитализација грађе Библиотеке Матице српске”, Годишњак Библиотеке Марице српске за 2009 (година 2010): 128.

подручја.”¹⁰ Сврха дигитализације завичајних аутора је њихово очување, дељење, лакше коришћење, физичка заштита, стварање нових садржаја за промоцију и представљање на интернет мрежи и у дигиталној библиотеци. Захваљујући свим овим стандардима модерног пословања, сачуваће се и сама библиотека, као и њена основна мисија у једној средини која је чини чуваром културног живота.

Коришћена литература:

1. Вранеш, Александра. (2006). *Од рукописа до библиотеке*. Београд: Филолошки факултет у Београду.
2. Sotirov-Đukić, Vaska. (2006). *Digitalizacija građe zavičajnih zbirki kao promotora kulturne baštine lokalne zajednice*. Sarajevo: ICSL - Godišnjak Međunarodnog susreta bibliotekara slavista u Sarajevu, 97-103.
3. Шокица-Шуваковић, Новка. (2010). *Дигитализација грађе Библиотеке Марице српске*. Нови Сад: Годишњак Библиотеке Марице српске за 2009, 128-134.
4. Ministarstvo kulture i informisanja [MKI]. (2017). *Pravilnik o bližim uslovima za digitalizaciju bibliotečko-informacione građe i izvora*. (Službeni glasnik Republike Srbije, br. 102/11). Preuzeto 2023, sa <https://www.pravno-informacioni.sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/ministarstva/pravilnik/2017/102/1>
5. ResCarta foundation, Inc. (2023). *ResCarta® Toolkit*. Preuzeto 2023, sa <https://rescarta.org/index.php/en/software>

Abstract

The goal of digitization in the Public Library “Bora Stankovic” Vranje is to preserve and expand its informatics competence in the virtual space. The year 2009 marks the beginning of digitization in the Public Library in Vranje through the participation in the project of the National Library of Serbia, which was supposed to provide a common repository for the digitized material of all the libraries in the country. The above-mentioned project was not implemented, though, therefore the libraries were left to create their digital repositories on their own. The Digitization Department was formed in Vranje due to the project approved by the Ministry of Culture and Information of the Republic of Serbia in 2022. The “Open Source” software solution called “ResCarta” was chosen for the digital platform, thus enabling the creation of the first digital collection dedicated to Bora Stankovic, which marks the beginning of the Local History Digital Library “Bora Stankovic”. This collection contains the oldest editions and other library materials created by this renowned writer from Vranje, which the library keeps in the Local History Department. Digitization contributes to their adequate protection and preservation of the original library materials, and to making knowledge and information available to everyone, without space and time limitations.

Keywords: digitization, Public Library “Bora Stankovic” Vranje, informatics competence, digital repository, ResCarta, digital collection, Local History Digitized Library “Bora Stankovic”

¹⁰ Александра Вранеш, „Од рукописа до библиотеке” (Београд: Филолошки факултет у Београду, 2006): 108.

УПРАВУВАЊЕ И КРЕАТИВНИ ТЕХНИКИ ЗА ЗАШТИТА НА СТАРИТЕ КНИГИ

(стручен труд)

Билјана Ациовска-Панцарова, библиотекар
ЈУ Градска библиотека „Браќа Миладиновци“ – Скопје
(biljana.adziovska@gmail.com)

Апстракт

Заштитата на раритетните книги од библиотечниот фонд е сложено прашање кое може да биде разгледано од повеќе аспекти: заштита по пат на евидентирање на старите библиотечни книги, превентивна заштита и заштита по пат на конзервација и реставрација. Во трудот како автор ќе се обидам да дадам одговор на прашањето зошто, како и од што ги заштитуваме раритетните книги на библиотечниот фонд. Градската библиотека „Браќа Миладиновци“ – Скопје, има богата збирка на раритетни книги, публикации значајни за науката, културата и уметноста, ретки книги кои имаат непроценлива историска вредност.

Клучни зборови: заштита на стари книги, техники на заштитата, управување со заштитата, закани

Вовед

Трудот има за цел да укаже на богатството на материјалната култура отелотворено во библиотечни збирки на стари и ретки книги од фондот на библиотека „Браќа Миладиновци“, Скопје. Интенцијата на трудот е да се апострофира одговорноста за адекватната заштита за стари книги која вклучува: обезбедување на соодветни услови за сместување на збирката; примена на стручни мерки за заштита (конзервација/реставрација); современа презентација (каталогизација и дигитализација) и соодветна валоризација. Со стручно управување на културниот ресурс, каков што е фондот на стари книги, посебно со планирањето како важен предуслов, се отвара патот кон соодветна валоризација на овој културен ресурс, кој е важна ставка во вкупната културна понуда на библиотеката „Браќа Миладиновци“ од Скопје.

1. Заштита на стари и ретки книги

Кога станува збор за заштита на стари и ретки книги од фондот на библиотеката „Браќа Миладиновци“ – Скопје, целта се огледува во препознавањето и преносот на културните вредности на идните генерации. Заштитата на стари книги е составен дел на заштитата и вреднувањето на културното наследство. Збирката има своја сентиментална вредност: убавината на книгите произлегува од нивната старост, реткост, специфичности, тие зрачат со трагата на минатото, единствени се заради хартијата на која се печатени, подвртани, со украс и посвета. Збирката на стари книги, како и секоја друга библиотечна збирка, мора да биде достапна за корисникот, но и максимално заштитетна во согласност со постоечките правила за таков вид на граѓа.

Старите и ретки книги од фондот на Градската библиотека „Браќа Миладиновци“ - Скопје се заштитени за да може да се користат и всушност во тоа и лежи парадоксот на заштитата, зошто нивното користење ја загрозува нејзината постојаност. Гледано од аспект на сеопфатна заштита она што може да се заклучи дека тоа е сложен процес кој опфаќа низа на различни активности, кои се спроведуваат на повеќе нивоа.

Според начелата на IFLA, за грижа и ракување со стари и раритени книги заштитата „ги опфаќа сите управни, административни, финансиски и кадровски прашања важни за чување и добросостојба на библиотечните збирки“.¹¹ Некои автори дефиницијата ја имаат проширено „заштитата на стари книги опфаќа стратешко, техничко и оперативно ниво на дејствување на сите административни, правни и финансиски прашања, кадровската политика, како и концептите, пристапите, методите и постапките важни за чување и добросостојба на библиотечната граѓа и информациите кои ги содржат“.¹²

Од наведеното сосема е видно дека е потребно системско планирање и организирање на заштитата користејќи се со современи теоретски сознанија и примери од добра пракса. Можноста за заштита на библиотечниот фонд на стари книги зависи и од познавањето на основните својства на материјалот од кои се изработени книгите. Библиотечната граѓа меѓусебно се разликува и според природата на медиумот (носителот на информацијата) и според технологијата на негова изработка. Врз основа на познавањето и разбирањето на материјалот и видот на материја се утврдуваат најсоодветните начини за нивно чување и заштита. Традиционалните материјали како хартија, пергаменти или кожа најчесто се материјали на стара и вредна библиотечна граѓа, што е случај и со богатата збирка на раритени книги на библиотека „Браќа Миладиновци“ - Скопје. Сите материјали подлежат на промени со текот на времето, а брзината на нивно разградување зависи од структурата и својствата на материјалот и условите на кои се изложени. Со правилно чување и ракување се забавува деградацијата на старите книги.

Jordan (2003) ги има наведено активностите вклучени за заштита на стари книги како што е конзервација (реставрација на општа и посебна граѓа), преобликување (микрофилмирање, дигитализација, фотокопирање и фотографирање), селекција за заштита, следење и контрола на условите на опкружувањето, добри процедури за ракување, добра пракса, методи, повезување, едукација и обука за заштита.

Заштитата и конзервацијата на старите книги е глобален феномен на кој библиотеките мора агресивно да одговорат за да ја исполнат својата мисија во пружањето на информации на своите корисници (Akande, 2009).

Според Sawant (2014), заштитата и конзервацијата се зборови кои имаат различна импликација, иако се меѓусебно поврзани. Заштитата по дефиниција е активност поврзана со одржување на библиотечната и архивска граѓа за користење дали во изворен физички облик или на некој друг употреблив начин, додека конзервацијата е еден вид на активност на заштитата бидејќи подразбира активна примена на превентивни мерки или процеси за реставрација на оштетената граѓа и континуирано постоење на материјалите.

¹¹ Според - IFLA Principles for the Care and Handling of Library Materials (2010). International Preservation Issue, pg.11.

¹² Според Hasenay, D., & Krtalić, M. (2008). Terminološki i metodološki aspekti u proučavanju zaštite stare knjižnicegrade. *Libellarium*, I (2): 203.

Во 21-от век, заштитата е по пат на дигитализација во електронски облик заради развојот на информациската и комуникациска технологија. Новите технологии значително имаат придонесено за демократизација на наследството во сите нејзини појавни облици. Денес таа овозможува градење на виртуелни збирки на стари книги.

Според Мнјами (2010), документираните збирки на стари и ретки книги помага да се разбере, објасни и ужива во видливиот и невидлив свет. Предностите на заштитата на стари книги, го подразбира следното „дека заштитата овозможува континуитет на минатото со сегашноста и иднината.“¹³

2. Управување и креативни техники на заштита

Управувањето и креативните техники на заштита на стари книги подразбира низа на осмислени чекори кои ги опфаќаат сите нивоа на заштита, а истовремено целиот процес го насочуваат спрема јасно дефинираната цел. Тоа е нужно и од аспект на контрола и евалуација на поединечни сегменти во целокупниот процес на заштита. Од друга страна, организацијата подразбира низа мерки кои се преземаат при спроведувањето на завртаните цели. Управувањето и организацијата на заштитата има добиени на значење во дигиталното опкружување кога се покажало како дигиталните документи никако не може да бидат препуштени на времето и со нивната заштита мора активно да се управува (Beagrie and Jones, 2002).

Управувањето и креативните техники на заштита се спроведуваат низ следните елементи:

1. Стратешко-теоретски-планирање, изработка на програма, планови и политики за заштита на национално ниво и на ниво на институција, вклучувајќи ги современите теоретски спознавања за заштитата на старите книги и активности за предлагање иницијативи и покренување на проекти.
2. Таков е на пример *Проектот од областа на заштитата на недвижното културно наследство, музејска и библиотечна дејност*, чија основна цел е заштита на старите оштетени, библиотечни книги по пат на реставрација и конзервација. Очекуваните позитивни резултатите за библиотеката „Браќа Миладиновци“, Скопје како носител на проектот значат формирање на збирка на раритети, достапност и презентација на колекцијата.
3. Економско-правни-управувањето на достапните финансиски ресурси и пронаоѓањето на дополнителни ресурси за спроведување на редовни активности на заштита; следење на законот, правилници и стандарди.
4. Едукативни - едукација и образование на персоналот за спроведување на редовни активности на заштита, како и оспособување за специфични активности на заштита, вклучување на знаењето за заштитата на старите книги.
5. Материјално-оперативни – испитувања на состојбата на фондот, проценка на условите за складирање, проценка на брзината на деградација на материјалот, увид во старите книги од фондот на библиотеката и утврдување на степенот на оштетеност: обеспрашување и механичко чистење на оштетените книги,

¹³Според Cloonan, M.V.(2001). W(h)itherpreservation?. The Library Quarterly, 71(2), pg.231.

дезинфекција и дезинсекција на оштетените книги, капење и неутрализација и укоричување на реставрираните книги.

3. Главни закани

Преку различен преглед на литературата врзана за заштита на старите книги, се поставува прашањето: Кои се главните закани за старите книги? – Во трудот *IFLA Principles for care and handling of library material*, авторот Edward P. Adcock, го дава следниот одговор: природата на самиот материјал; природните катастрофи и катастрофи предизвикани од дејствувањето на самиот човек; околината во која се чува и начинот на кој се ракува со старите книги.

Традиционалната библиотечната збирка содржи широк распон на органски материјал, вклучително хартија, ткаенина, животинска кожа и лепило кои го поминуваат континуираниот и неизбежен природен процес на стареење (Balloffet&Hille, 2005).

Иако може да бидат преземени мерки за забавување на овој процес со внимателно ракување и обезбедување на соодветното опкружување, сепак не е можно во целост да биде запрено. Заштитата на моменталните збирки е најдобар начин да им служи на идните генерации корисници. Одговорен и стручен библиотекарски персонал треба да се посвети на грижа и чување на старите книги кои ги поседува, и притоа во иднина не може лесно да се предвиди што ќе ги интересира истражувачите. Библиотеката за да може да се грижи за старите и ретки книги, има направено сеопфатна проценка на физичката состојба на збирките и потребата за нивна заштита. Уште повеќе, за заштита на старите книги со ограничен буџет и ограничени ресурси, важно е одлуките да се носат на јасна и рационална основа.

За условите за чување на старите книги, еден од приоритетите е создавање на соодветни амбиентални услови, адаптација на депоата и набавка на потребната опрема за да се овозможи примерно чување на културното наследство. За да старите книги бидат зачувани во изворен облик и без оштетување, не помалку важен приоритет е и воведувањето на новите протоколи за обработка и заштита на старите книги во контекст на техничката обработка. Библиотеката го спроведува и проектот за дигитализација на стари и ретки книги од фондот на библиотеката и истите се достапни на страната на дигиталната библиотека „Браќа Миладиновци“, Скопје - (<https://digitalna.gbsk.mk/collections/show/>), со што ги става на располагање библиотечните ресурсиво електронска формаи овозможува нивно неограничено користење за научни, образовни, уметнички и комерцијални цели.

Заклучок

Старите книги од фондот на библиотеката „Браќа Миладиновци“, Скопје се дел од нашето културно наследство и нивната заштита треба да биде високо на листата на приоритети во зачувување на наследството како носител на идентитетот на народот.

За да се оствари, потребно е подигнување на свеста за нивната вредност и важноста за нивна заштита што вклучува адекватна презентација на наследството, едукација и она што е важно дека секој поединец ја разбере вредноста на старите книги, но и тоа дека секој може да придонесе за нивна заштита. Со оглед дека деградацијата на старите книги неможе во целост да биде запрена потребно е да се потурдиме да го забавиме тој процес.

Во тоа клучна улога игра превентивната заштита при што е исклучително важно да бидат обезбедени оптимални и стабилни услови. Покрај традиционалниот облик на заштита во поново време се поголемо внимание се посветува на заштитата по пат на дигитализација која пружа едноставен и демократски пристап особено на вредни фондови. Освен заштита на старите книги една од големите предности на дигитализацијата е зголемувањето на достапноста на старите книги во дигитален облик како на културната, така и на сеопштата јавност.

Користена литература

1. Akande, S.O. (2009). Knowledge, perception and attitudes of library personnel towards preservation of information resources in Nigerian Federal University Libraries. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*, 303. Преземено од <https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1308&context=libphilprac/> (13 Јуни, 2023).
2. Balloffet, N., &Hille, J. (2005). *Preservation and Conservation for Libraries and Archives*. Chicago: American Library Association.
3. Beagrie, N. and Jones, M. (2002). *The preservation management of digital material handbook*. Преземено од: <https://www.dpconline.org/graphics/handbook/>.
4. Cloonan, M.V.(2001). W(h)itherpreservation?. *The Library Quarterly*, 71(2), 231-242.
5. Hasenay, D., &Krtalić, M. (2008). Terminološkiimetodološkiaspekti u proučavanjuzaštite stare knjižničnegrade. *Libellarium*, I (2): 202-220.
6. IFLA Principles for the Care and Handling of Library Materials (2010). *International Preservation Issues*. Преземено од [http://archive.ifla.org/VI/news/pchlm.pdf/\(26](http://archive.ifla.org/VI/news/pchlm.pdf/(26) Јули 2023).
7. Mnjama,N.(2010).PreservationandManagementofAudiovisualArchivesinBotswana.*AfricanJournalof Library, Archives and Information Science*, 20(2), 139-141.
8. *Collection Preservation in Library Building Design*. (slikavoboja)
9. Sawant, S. (2014). A Study on Preservation and Conservation Practices in Academic Librariesin Mumbai. *Annals of Library and Information Studies*, 61(2): 153-159.
10. Министерство за култура. Конкурс за финансирање проекти од национален интерес во културата за 2013 година. Преземено Јуни 2023 од: www.kultura.gov.mk.

Abstarct

The protection of rare books from the library fund is a complex issue that can be considered from several aspects: protection by recording old library books, preventive protection and protection by conservation and restoration. In the paper, as the author, I will try to answer the question why, how and from what we protect the rare books of the library fund. The city library "Brothers Miladinovci" - Skopje, has a rich collection of rare books, publications important for science, culture and art, rare books that have inestimable historical value.

Keywords: protection of old books, protection techniques, protection management, threats

ГОРДОСТ 1 – ЗАЧУВУВАЊЕ НА РОМСКИОТ ЈАЗИК ПРЕКУ УПОТРЕБА НА ОНЛИНЕ РЕЧНИК

Фатма Бајрам Аземовска, докторанд
НУУБ „Св. Климент Охридски“ – Битола
(*fatma.azemovska@gmail.com*)
Викторија Михајловска, магистранд
(*viktorijamihajlovska@hotmail.com*)

Апстракт

Јазикот е носител на смислата и потеклото, клучот за разбирање на светот и себеси како и централно средство за меѓучовечко разбирање.

10 – 12 милиони Роми живеат во Европа. Во неколку европски земји, Ромите долго време не смееле да зборуваат на својот јазик. Ова придонесе и за губење на заедничкиот јазик. Ромскиот јазик е единствен говорен и усно наследен јазик.

За жал и денес не постои стандардизиран ромски јазик. Сепак, клучните предизвици за зачувување и развој на ромскиот јазик остануваат во неговата ретка употреба. Проблемите со учењето и зачувувањето на ромскиот јазик се кристализираат во недостатокот на висококвалитетна настава на ромски јазик, недостигот на производители на материјал за учење и невидливоста на јазикот во јавните активности.

НУУБ “Св. Климент Охридски“ – Битола го реализираше проектот „ГОРДОСТ 1 – Зачувување на ромскиот јазик преку употреба на онлине речник“ од почетокот на 2021 до крајот на април 2022 година.

Клучни зборови: јазик, Роми, историја, библиотека, еразмус проект, он-лајн платформа.

Вовед

„Јазикот е патоказ на една култура. Ви кажува од каде дошле неговите луѓе и каде одат“. Рита Меј Браун

„Границите на мојот јазик се границите на мојот свет“. Лудвиг Витгенштајн

Јазикот е носител на смислата и потеклото, клучот за разбирање на светот и себеси како и централно средство за меѓучовечко разбирање.

Јазикот е патоказ на културата, најскапоцената амајлија од нашите предци. Јазикот е богатство, оружје и еден културен белег на секоја заедница. Во светот постојат околу шест илјади јазици (воодушеувачки нели), а на половина од нив им се заканува исчезнување во многу делови од светот. Мајчиниот јазик кој го знаеме и говориме уште од мали нозе е идентитетски поврзан со нас и нашето постоење. Тоа е јазикот на кој ни зборуваат родителите, тоа е оној на кој ги учиме првите зборови и лесно го разбираме

10 – 12 милиони Роми живеат во Европа; околу 4,3 милиони во земјите партнери на нашиот проект: 185.000 во Северна Македонија, 750.000 во Бугарија, 120.000 во

Германија, 175.000 во Грција, 600.000 во Унгарија, 3.350 во Литванија, 1.95 милиони евра. во Романија и 500.000 во Србија.

На почетокот на нивната миграција од Индија, Ромите (всушност ромски - потекнуваат од ромски чип, „ромски јазик“) сè уште биле заеднички јазик. Долгиот пат кој со векови ги води Ромите низ различни континенти и земји конечно до Европа, но и долгиот престој во тие земји, предизвика распад на Ромите на различни дијалекти. Со текот на годините, сè повеќе зборови од соодветните национални јазици биле интегрирани во римските или соодветните дијалекти.

Во неколку европски земји, на пр. Романија и Шпанија, Ромите долго време не смееле да зборуваат на својот јазик. Ова придонесе и за губење на заедничкиот јазик. До помладото минато, ромскиот главно бил единствен говорен и усно наследен јазик.

За жал, до денес не постојат успешно стандардизирани Романи. Освен тоа, се пишува со неколку азбуки - латиница, кирилица и деванагари. Во денешно време, јазичните научници групираат римски јазик во четири главни и повеќе од 60 под дијалекти.

Сепак, клучните предизвици за зачувување и развој на ромскиот јазик останува во неговата ретка употреба. Проблемите со учењето и зачувувањето на римскиот јазик се кристализираат во недостатокот на висококвалитетна настава на римски јазик, недостигот на производители на материјал за учење и невидливоста на јазикот во јавните активности. На пример, материјал за игри и активности, дидактички книги и книги за бајки за деца речиси и да не постојат.

НУУБ “Св.Климент Охридски“ – Битола го реализираше проектот ГОРДОСТ 1 – Зачувување на ромскиот јазик преку употреба на онлине речник и се реализираше во 2021 – 2022 година, и е во рамки на програмата клучна акција 204 – Стратешки партнерства за образование на возрасни, клучна акција 204– Стратегиски партнерства за образование на возрасни, финансирана од Европската комисија преку Еразмус + програмата.

Битолската Библиотека е прва културна установи во државата кој реализира Еразмус проект во нашата држава, а целта на проектот „ГОРДИ I“ е да открие дали онлајн платформата за ромски јазик би била разумна алатка и за зачувување на ромскиот јазик како дел од културниот идентитет и овозможувајќи им на Ромите да учествуваат во доживотно учење.

Во проектот освен Библиотеката од Битола беа вклучени организации од Србија, Грција, Романија, Унгарија, Германија и Бугарија.

Целта на проектот „ГОРДОСТ 1“ е да открие дали онлајн платформата за ромски јазик би била разумна алатка за зачувување на ромскиот јазик како дел од културниот идентитет овозможувајќи им на Ромите да учествуваат во доживотно учење.

Во рамки на проектот ги спроведовме следниве активности:

1. Анкети со 887 Роми и 99 експерти кои се состојат од следните чекори:

- Заедничко дефинирање на предметот, опис на проширувањето, како и определување поими;

- Изработка на прашалници и насоки за таргетирани истражувачки анкети и интервјуа во ромските заедници во земјите партнери, вклучително и определување на целната група и експерти од земјите партнери;

- Спроведување и документирање на истражувањата, анкетите и интервјуата како и оценувањето.

- Изработка на национални извештаи од сите проектни партнери и Синтезиски извештај од координаторот.

2. Идентификување на релевантни засегнати страни и спроведување на истражувања, водечки интервјуа, разговори и размена на најдобри практики со засегнатите страни и воспоставување соодветни работни структури вклучувајќи комуникација.

3: Дизајн на Стратешкото партнерство „ГОРДОСТ 2“ во кое ќе биде воведен и воспоставен онлајн речник на ромскиот јазик.

- Дисеминација и искористување на неговите резултати.
- Изработка на брошура со целите и активностите на проектот, вклучените партнерски организации, Синтезискиот извештај и резиме на последователниот проект.

Слики од партнерски состанок во Битола, 2021

Резултати од проектот

Писмен извештај во кој статистички и технички се оценуваат резултатите од анкетите со 887 Роми и 99 експерти кои се однесуваат на искористеноста на ромскиот јазик преку онлајн платформа вклучувајќи ги нејзините делови.

2. Врз основа на истражувањата, водечките интервјуа, разговорите со релевантните засегнати страни и размената на најдобри практики и искуства, откривме дека е посоодветно да се создаде онлајн речник/апликација за ромски јазик која се состои од:

- Онлајн речник на ромски јазик за возрасни Роми на сите партнерски јазици;
- Онлајн речник со слики за деца на ромски јазик за сите партнерски јазици.

3. Елабориран опис на Стратешкото партнерство за развој на иновации во програмата ЕРАЗМУС+ за развој и воспоставување на онлајн речник.

4. На вклучените организации им беше овозможено да реализираат проекти во областа на образованието на возрасните на европско ниво.

5. Создадена е брошура која ги опишува целите и активностите на проектот, вклучените партнерски организации, Синтезискиот извештај, како и резиме на проектираниот следен проект.

6. Беа дистрибуирани информации за проектот

Abstract

The language is the bearer of meaning and origin, the key to understanding the world and oneself as well as the central means of interpersonal understanding. 10-12 million Roma live in Europe. In several European countries, Roma were not allowed to speak their language for a long time. This also contributed to the loss of the common language. The Romani language is a unique spoken and orally inherited language. Unfortunately, even today there is no standardized Romani language. However, the key challenges for the preservation and development of the Romani language remain in its rare use. The problems with learning and preserving the Romani language are crystallized in the lack of high-quality teaching in the Romani language, the lack of producers of learning material and the invisibility of the language in public activities. The National Institution and University Library "St. Kliment Ohridski" - Bitola implemented the project "PRIDE 1 - Preservation of the Romani language through the use of an online dictionary?" from the beginning of 2021 to the end of April 2022.

Keywords: language, Roma, history, library, Erasmus + project, online platform.

БИБЛИОТЕЧНИТЕ ЗБИРКИ КАКО ДВИЖНО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО И НИВНА ЗАШТИТА

(стручен труд)

м-р Мариче Боздоганова, библиотекар-советник
НУ-Библиотека „Григор Прличев“, Охрид
(*mbozdoganova@yahoo.com*)

Апстракт

Свеста за сопственото минато е непроменлив услов за идентификација на наследството и негово трајно зачувување. Во континуираниот процес на откривање на културните значења, кои можат да се менуваат во текот низ годините, се развива чувство на потреба и грижа за зачувување на вредностите на наследството вградени во колективната меморија на секоја општествена заедница.

Во краткиот осврт на овој труд даден е преглед на значењето, користењето и чувањето на библиотечните збирки на старите и ретки книги како движно културно наследство кое траело низ времето и како наша обврска и задача да го зачуваме за во иднина.

Клучни зборови: ретки книги, библиотечни збирки, културно наследство, заштита.

Вовед

Културното наследство, материјално и нематеријално, е заедничко богатство на човештвото по својата различност и уникатност, а неговата заштита е еден од важните фактори за препознавање, дефинирање и афирмирање на културниот идентитет. Министерството за култура со медиумите развива механизми и утврдува мерки за заштита на културното наследство со цел да се обезбеди негова одржливост, што подразбира идентификување, документирање, истражување, одржување, заштита, користење како и промовирање на неговите вредности.

Културното наследство се состои од движни и недвижни културни добра од уметничко, историско, палеонтолошко, археолошко, антрополошко и научно значење. Нематеријални форми на културно наследство и манифестации на човековото духовно творештво во минатото, како и документација и библиографско наследство, сместени во простории каде трајно се чуваат или изложуваат културните добра и нивната документација. Ние ги препознаваме вредностите на културното наследство како вековни, историски, културни, уметнички и автентични. Со заштитата и зачувувањето на културното наследство, Министерството обезбедува трајност на културните вредности како и потенцијалот за понатамошен развој на Република Северна Македонија, за негова афирмација, поттикнување на економската конкурентност и подобар квалитет на живот во заедницата.

Министерството врши административни и други работи кои се однесуваат на: истражување, проучување, следење, евидентирање, документирање и промоција на

културното наследство; централна служба за информации и документација; утврдување на својствата на заштитените културни добра; пропишување критериуми за утврдување на програмата за јавни потреби во културата на Република Северна Македонија; усогласување и управување како и надзор над финансирањето на програмите за заштита на културното наследство; основање и надзор на установи за вршење на работите за заштита на културното наследство; проценка на условите за работа на правни и физички лица во реставраторски, конзерваторски и други работи за заштита на културното наследство; обезбедување на услови за образование и обука на стручни работници од областа на заштитата на културното наследство; утврдување на услови за користење и намена на културните добра и управување со културните добра во согласност со прописите; определување посебни услови за градба за заштита на делови од културното наследство; вршење на инспекциски работи за заштита на културното наследство.

Чување и заштита на библиотечните збирки

За успешна реализација на дадени активности за заштита на библиотечните збирки потребни се информации и знаење за правилно чување на истите.

Чувањето на библиотечните материјали е една од основните задачи на библиотеката, па затоа грижата за секој примерок од сопствената колекција (за да не биде уништен или украден) е составен дел од работењето на библиотеката.

Библиотечниот фонд е основна вредност во секоја библиотека, затоа треба постојано да се одржува.

За жал, материјалот од кој се направени библиотечните публикации се загрозува и е подложен на различни штетни ефекти: - физички (енергија на зрачење како светлина, топлина и други видови зрачење),

- хемиски (загадување на атмосферата и загадување на содржани во самиот материјал) и

- биолошки (бактерии, габи, инсекти, глодари и луѓе).

Затоа, особено е важно да се заштитат библиотечните материјали од поплави и правилно да се инсталира и постојано да се следи системот за заштита од пожари.

Вработените во библиотеката треба да бидат обучени за брзи и професионални постапки во случај на воени уништувања и природни катастрофи, а секоја библиотека треба да има правилник за начините на обезбедување на инвентарните книги, каталозите и вредниот материјал, како и процедурите и нивниот редослед во овие околности.

Постојат три основни групи мерки за заштита на библиотечниот материјал: административно-технички, превентивни и куративни.

Административните и техничките мерки, тесно поврзани со употребата на материјалите, ги одредуваат правилата на однесување на корисниците и библиотечниот персонал кон материјалите и спречуваат нивно непотребно оштетување.

Потпирајќи се на првата група мерки, библиотечните материјали се однапред заштитени со превентивни мерки.

За правилното складирање на библиотечните материјали особено придонесува начинот на кој тие се сместени во магацинот и во слободниот пристап.

Многу тестови ги утврдија најповолните услови за складирање на библиотечните материјали, кои ги намалуваат штетните ефекти на минимум или дури и целосно ги исклучуваат.

Меѓу другите, ова се:

- температура од 16 до 18°C (во работни простории 18*20°C);
- релативна влажност на воздухот од 50 до 60%;
- постојано прочистување на воздухот (механички или уреди за прочистување на воздухот);
- чисти и проветрени простории кои, сепак, не смеат да бидат изложени на директна сончева светлина.

За посебен вид материјал, треба да се обезбедат други соодветни услови, така што фотодокументите се чуваат во простории со релативна влажност од 40 до 50%, а за многу чувствителни или вредни звучни документи температурата треба да биде од 7 до 10 °C., а влажноста на воздухот 45-65%.

Збирката на стари и ретки книги во НУ – Библиотека „Григор Прличев“, Охрид датира од 19 век, поточно од 1800 па се до 1945 година брои над 1.000 примероци кои се вистинско богатство на библиотеката. Содржински книгите се од сите области на тогашниот живот: стручна литература, книжевност, научна област. Фондот на оваа збирка се збогатува со донации од граѓани кои имаат во своите домашни библиотеки раритетни изданија. Нивното чување и заштита бара постојана посветеност и грижа знаејќи дека Охрид е со поголем процент на влажност. Со помош на проекти за нивна заштита во соработка со Министерството за култура на Република Северна Македонија неколку години наназад успешно беа заштитени одреден број на книги од збирката на стари и ретки книги. Меѓутоа имаме проблем со нивното враќање назад. Имено одделот за стари и ретки книги каде се чуваат истите не е адекватен за нивно натамошно опстојување. Затоа оваа година го добивме проектот за адаптација и преуредување на просторија која ќе ги исполнува условите за чување на истите: потребна температура, полици, соодветна светлина, влажност. На таков начин ќе овозможиме долг век на опстојување на збирката на стари и ретки книги. Овој проект е во соработка и консултација со Центарот за конзервација и реставрацијата при НУБ – Скопје.

Денес, репрографските техники се широко користени во заштитата на библиотечните материјали, особено во снимањето на материјалите на микроформати. Покрај фактот што со ова се постигнува подобра пристапност до библиотечните материјали, се намалува просторот за складирање и се создаваат повеќе копии на каталози достапни за корисниците. Производството на микроформи е важен облик на заштита на материјалот, а микрофилмот особено се користи за заштита на ретки и вредни материјали и весници.

Куративните (дезинсекција и дератизација) мерки се користат за поправка на штетата предизвикана од неправилно ракување и несоодветно однесување на персоналот или корисниците на библиотеката кон материјалите или штетата предизвикана од штетните надворешни ефекти на кои се изложени библиотечните материјали.

Основното правило во заштитата на библиотечните материјали е нивно правилно ракување при поставување и отстранување на истите од полиците. Материјалот треба

внимателно да се отстрани и да се стави на полиците за да се одвојат примероците меѓу кои е поставена публикацијата.

Доколку материјалот лесно се оштетува при употреба, таквата штета треба веднаш да се поправи, а тоа го прават вработените кои го издаваат материјалот на корисниците или назначениот персонал за помош (манипулатори).

Горните и долните редови на материјали треба да бидат одвоени од подот или таванот за најмалку неколку десетици сантиметри. По извлекувањето на публикацијата, редот треба да се порамни, а на крајот треба да се постават книги или неколку хоризонтално поставени публикации. Истото се прави и со непополнетиот ред публикации на полицата.

За да може што подобро да се одржува библиотечната збирка, просториите во кои се сместени материјалите мора да бидат доволно светли и воздушни, со најповолна влажност на воздухот.

Дезинфекцијата, дезинсекцијата и контролата на глодари ја штитат библиотечната збирка од штетните ефекти (и уништување) на разни штетници и глодари.

За заштита од пожари во сите магацини се поставени противпожарни апарати и постојано се проверува нивната исправност.

За да се избегнат можни поплави, во складиштата не се поставуваат водоводни и грејни цевки. Доколку се инсталирани, треба редовно да се проверуваат.

И покрај сите мерки за заштита, некои (особено постари) копии од публикации „се разболуваат“. Денес постојат одлични средства за третирање на ваквите видови штети, а постарите примероци на градба се заштитени подолг временски период со зачувување.

На меѓународно ниво, УНЕСКО ги воспостави основните принципи на кои треба да се заснова заштитата на културното наследство. Принципот на признавање на националниот идентитет треба да помогне во откривањето на националното културно наследство, определувањето на начините на негово зачувување и заштита и методите на негово вреднување, а принципот на космополитизам треба да обезбеди начини за воспоставување, зачувување и заштита на светското културно наследство. Во заштитата на библиотечните материјали кои се вклучени во структурата на спомениците на културата, односно националното културно наследство, се применуваат меѓународни стандарди и прописи, во зависност од економскиот и социјалниот развој на одредена средина. Процедурите во заштитата на културното наследство се динамични и многу чувствителни и тие, меѓу другото, треба да спречат нелегална трговија или грабеж на културното наследство.

Како заклучок на овој труд Библиотечните збирки како движно културно наследство и нивна заштита претставува темелна вредност на Република С. Македонија што се заштитува во секакви околности. Заштитата на културното наследство е од јавен интерес. Неговата заштита зависи од неговата вредноста, значење и степен на загрозеност. Движното културно наследство се заштитува како поединечно добро или како збирка.

Користена литература:

1. Karamehmedović, Deša; Baćac, Robert. Zaštita i očuvanje graditeljske kulturne baštine kroz europske projekte. Putokazi: časopis Fakulteta društvenih znanosti dr. Milenka

- Brkića, Sveučilište/Univerzitet „Hercegovina“. Retrieved from www.fdzmb.org/putokazi
2. Tadić, K. (1994). Rad u knjiznici: priručnik za knjižničare. Retrieved from <http://www.ffzg.hr/infoz/biblio/nastava/dz/text/katm.htm>
 3. <https://conservation.gov.mk/wp-content/uploads/2017/12/Zakon-za-zastita-na-kulturnoto-nasledstvo.pdf>

Abstract

Awareness of one's own past is an invariable condition for identification of heritage and its permanent preservation. In the continuous process of discovering cultural meanings, which can change over the years, a sense of need and concern for the preservation of heritage values embedded in the collective memory of each social community develops.

In the short review of this paper, an overview of the meaning, use and preservation of library collections of old and rare books is given as a moving cultural heritage that has lasted through time and as our obligation and task to preserve it for the future.

Keywords: rare books, library collections, cultural heritage, protection

УЛОГАТА НА БИБЛИОТЕКАТА И ПРОФЕСИОНАЛНОСТА НА БИБЛИОТЕКАРОТ ВО НАСТАВАТА/ОБРАЗОВАНИЕТО

(стручен труд)

м-р Наташа Василевска-Трајчевска, виш библиотекар
ЛУБ „Благој Јанков Мучето“, Струмица
(natasavasilevskatrajcevska@yahoo.com)

Апстракт

Библиотеките како институции во 21. век секако добија една повидоизменета форма на работење од она што сме биле навикнати порано. Таа со текот на промените на времето претрпе повеќе измени, во смисла на своето работење и функционирање. Една локална установа или градска библиотека ја нема само функцијата да обработува и издава библиотечен материјал, туку да ги прифаќа и услужува своите, но и потенцијалните читатели, во секоја смисла на зборот. Поради причината што во основното образование веќе е задолжителна посетата на библиотеката и запознавањето со нејзиното работење со тоа се смени и работата на библиотекарот, затоа што тој доби повисока и поважна улога во привлекувањето читателите од сите возрасни категории и особено на најмладите читатели.

Во последно време особено се истакнува улогата на библиотеката и библиотекарот како едни од учесниците во комплетниот образовен процес, преку препорака, предлагање и помагање во изборот на литературата која му е потребна на одреден читател. Со ова се зголеми и потребата за надоградба на знаењата на библиотекарот, со што би бил запознаен со сите нови текови во библиотечното работење. Со сите општествени промени улогата на библиотекарот во образовниот процес стана нешто неминовно и особено значајно.

Клучни зборови: улога на библиотекарот, образовен процес, библиотечен материјал, привлекување читатели, општествени промени.

Вовед

Во овој стручен труд, ќе се осврнеме, накратко, на улогата на библиотеката и професионалноста на библиотекарот во наставно-образовниот процес. Целта на овој труд е да ставиме акцент на важноста на наставно-образовниот процес и професионалниот придонес на библиотекарот за ефективно и квалитетно стекнување знаења. Се разбира ќе дадеме кратко излагање и за улогата, важноста и функцијата на библиотеката во процесот на наставата/образованието. Ќе дадеме и наше мислење за некои прашања и предизвици на улогата на библиотеката во наставно-образовниот процес. Ќе се потрудиме, заедно, да дојдеме до заклучокот дека постоењето на библиотеките е благослов за нашето образование. Оваа студија е направена со собирање информации од веб-сајтови и од некои реномирани списанија, блогови, по случаен избор, и, најважно, се користи практичното искуство за да дојдеме до вистинскиот заклучок.

Што е образованието и зошто е потребно да се образуваме?

Образованието е процес на учење, стекнување знаења и вредности. Придонесува за развој на подобри луѓе ширум светот. Образованието е метод со кој луѓето добиваат информации, вештини и етика. Постои тесна линија помеѓу учењето и образованието. Учиме од сè на што ќе најдеме, од раѓање до смрт, а се образуваме во одреден момент од животот со дадено знаење. Нашето учење еволуира со личното искуство, кое не „носи“ правила, додека училиштата или универзитетите даваат образование врз основа на одредени стандарди. Стандардите се јасни цели што се потпираат на вештините и знаењата коишто мора да се стекнат. И покрај тоа што образованието има различни дефиниции, постои едно нешто што е признаено од сите: нејзината важност! Има бесконечни причини зошто образованието е клучно. Има неограничени конотации и импликации. Еве една од „причините“ зошто е потребно образованието (а во денешно време, некој би кажал, можеби најважна)! Образованието секогаш обезбедувало почит од општеството. За да се обезбеди удобен начин на живот, луѓето треба да се едуцираат и да добијат добро платена работа за да бидат успешни и задоволни. Помага да се стекне подобра репутација во општеството и ги зголемува шансите за полесно и побрзо искачување на скалилата во кариерата. За возврат, обезбедува финансиски средства за стабилен живот - луѓето можат да си дозволат да купат сопствена куќа или стан и на тој начин да ја обезбедат среќата и успехот на своите деца. Понатаму, можноста да поседувате сопствен дом обезбедува стабилност и ја зголемува самодовербата. Тоа води кон создавање позитивна средина за семејствата и заедниците: „Децата на сопствениците на куќи имаат 116% поголема веројатност да завршат факултет отколку децата на изнајмувачи на иста возраст, раса и приход. Тие, исто така, имаат 25% поголема веројатност да завршат средно училиште и да имаат повисоки резултати по математика и читање, со помалку проблеми во однесувањето“, вели едно истражување на Универзитетот во Тенеси.¹⁴

Улогата на библиотекарот и библиотеката во процесот на квалитетна настава

Според нас, за квалитетен наставен процес, потребни се педагошки вештини за правилно и квалитетно подучување и соодветни знаења и иновативни пристапи и практики за подобро ослободување на потенцијалот за учење кај децата.

Сметаме дека, библиотеката е столбот на сите образовни институции што обезбедуваат широк опсег и вистински тип на информациски ресурси, коишто им овозможуваат на образовните институции да генерираат исклучително снаодливи поединци што прогресивно ќе влијаат на националниот напредок.

Во поглед на квалитетната настава и улогата на библиотекарот во тој процес, сметаме дека следниве нешта се пресудни за уделот на библиотекарот и библиотеката, заедно, во одвивањето на професионален наставно-образовен процес¹⁵:

а. споделување ресурси. Библиотеката, во улога на „сопственик“, поседува повеќе ресурси. Првенствено се мисли на физички ресурси како книги, периодични изданија, филмови, електронски бази на информации и податоци, графичка опрема, проектори,

¹⁴ <<https://habitatbroward.org/blog/benefits-of-education/>> пристапено на: 1.4.2023.

¹⁵ <<https://www.edutopia.org/article/3-key-roles-school-librarians/>> пристапено на: 1.4.2023.

камери и слично. Сето тоа може и треба да се споделува со заедницата на корисници и баратели на услуги. Додека пак, библиотекарот е тој човечки ресурс што е неопходен за вршење повеќе активности за професионален наставно-образовен процес. Како на пример, одговарање на референтни прашања, обезбедување на библиографски инструкции, препорачување книги или филмови и учење на корисниците како да користат материјали. Потоа, библиотекарот врши и проактивни услуги што вклучуваат селективно ширење на информации до училишта, факултети, ученици и студенти, иницирање тематски настани, соработка со инструктори за планирање на наставата и воведување нови наставни методи и алатки.

б. библиотеките имаат културна улога во зачувувањето и организирањето на артефакти и идеи. Големите дела од литературата, уметноста и науката мора да бидат зачувани и да бидат достапни за идните ученици. Иако библиотеките традиционално се гледале како објекти за печатени артефакти, денес, библиотеките треба на основните и средните училишта да им служат и како музеи и лаборатории. Библиотеките ги зачувуваат предметите преку внимателни процедури за складирање, добро одредени политики за позајмување и употреба, и поправка и одржување според потребите. Освен зачувување, библиотеките, треба да обезбедуваат пристап до материјалите преку каталози и други помагала за наоѓање, што им овозможуваат на учениците да ги најдат податоците, соодветни за нивните потреби.

в. библиотеките - социјален и интелектуален фактор во спојувањето на луѓето и идеите. Библиотеките служат како центри за интердисциплинарност – места што се споделуваат од учениците од сите дисциплини. Библиотеките обезбедуваат физичко место за наставниците и учениците да се сретнат надвор од структурата на училиштата, со што им овозможува на луѓето со различни перспективи да комуницираат во простор на знаење што е помалку авторитативен и, се разбира, покреативен¹⁶.

Улогата на библиотеката и професионалноста на библиотекарот во наставата/образованието

Библиотеката обезбедува и промовира квалитетни активности за развивање на навиките и задоволството на учениците во читањето и збогатување на нивниот интелектуален, естетски и културен раст. Библиотеките, воедно, располагаат и со значителен број книги задолжени и за рекреација и забава. Не само што се труди да всади навика за читање, библиотеките се извор на збогатување на емоционалниот раст на единката.

Библиотеката е едукативен простор насочен кон промовирање на читањето, стекнување истражувачки вештини и иновации: образовна средина со која мора да управува квалификуван и посветен кадар, за да функционира со континуиран дијалог со: учениците и наставниците, пред сè, но и со родителите и со која било друга образовна фигура, за поддршка, за унапредување на процесите на настава и учење, за образовен успех и личен развој на учениците. Таа не треба да биде изолиран ентитет. Треба да ја одржува својата специфичност, но треба да спроведува соработка со културните структури на територијата, при подготовка на конкретни иницијативи, при планирањето на набавките на донации и алатки за унапредување на наставно-образовниот процес.

¹⁶ <<https://ils.unc.edu/~march/cacm95/mainbody.html>> пристапено на: 1.4.2023.

Улогата на ЛУБ „Благој Јанков Мучето“ во наставата/образованието

Нашата библиотека игра голема улога во процесот на образованието на нашата територија. Со оглед на тоа што станува збор за јавна установа од локален карактер, библиотеката го чува и организира човековото знаење со цел да го понуди на заедницата без разлика на нивното занимање, степен на образование, возраст, етничка, верска и друга определба.

ЛУ Библиотека „Благој Јанков Мучето“, постојано организира посети на ученици, со цел истите да се дружат со книгата и да се запознаат со културата на читање. Се организираат поучни интерактивни работилници, поврзани со одредена тема, што нудат информации од образовен и забавен карактер во зависност од возраста на учениците. Со внимание се следи „Читачкиот клуб“, новина во нашата библиотека. Во социо-културен аспект, се става акцент на дружбата, дијалогот и можноста да се научат нови информации и да се збогати знаењето на младата популација. Се одвиваат проекти за поттикнување на културата на читање, преку обработка на лектури и сликовници и слично.

Библиотеката, во иднина, ќе се потруди, што е можно повеќе, да го олеснува неформалното образование на членовите на заедницата, да ги поддржува образовните, граѓанските и културните активности на поединци и групи, да овозможува слобода на изразување и развивање критички став кон одредени прашања кај младата популација, да промовира надарени и амбициозни ученици, да се ангажира за достапност на книгата до секое дете, и др.

Заклучок

Заклучивме дека, библиотеката не е изолиран ентитет. Наставниот кадар со вработените од библиотеките, мора и треба да се вреден сојузник во приближувањето на книгите од различни области до учениците. Работејќи заедно, наставниците и библиотекарите може да поттикнат дискусии за книги и да препорачуваат наслови за да им помогнат на учениците да станат ентузијастички читатели што размислуваат. Дојдовме до заклучокот дека постоењето на библиотеките, навистина, е вистински благослов за нашето образование. Вработените во библиотеката се стручни да им помогнат на учениците да најдат книги што одговараат на нивните интереси и нивоа на читање. Тие можат да им помогнат на наставниците да го поддржат читањето со: нудење примамливи промоции за читање и активности фокусирани на читањето, додавајќи нови наслови што ги бараат наставниците и учениците во библиотеката користејќи ги социјалните медиуми за да комуницираат и да се вклучат и учениците и наставниците што пишуваат или собираат рецензии за книги и ги објавуваат на веб-страница на библиотеката.

Горенаведеното е само мал дел од нашето истражување. Се разбира дека сето она што го кажавме, ќе претставува основа за понатамошни, подетални анализи и продлабочено истражување.

Користена литература:

1. <https://habitatbroward.org/blog/benefits-of-education/>
2. <https://www.edutopia.org/article/3-key-roles-school-librarians/>
3. <https://ils.unc.edu/~march/cacm95/mainbody.html>

4. <https://natlib.govt.nz/schools/reading-engagement/teachers-as-readers/teachers-using-the-library>

Abstract

Libraries as institutions in the 21st century certainly received a more modified form of operation than what we were used to before. Over the course of time, it underwent several changes, in terms of its operation and functioning. A local institution or city library doesn't only have the function of processing and issuing library material, but also of accepting and serving its own, as well as potential readers, in every sense of the word. Due to the fact that in primary education it is already mandatory to visit the library and familiarize yourself with its operations, the work of the librarian has also changed, because the librarian gained a higher and more important role in attracting readers of all age categories and especially the youngest readers.

Recently, the role of the library and the librarian as one of the participants in the complete educational process, through recommendation, suggestion and helping in the selection of the literature that a certain reader needs, has been especially highlighted. So the need to upgrade the knowledge of the librarian increased, must be familiar with all the new trends in library work. With all the social changes, the role of the librarian in the educational process has become something inevitable and particularly significant.

Keywords: role of the librarian, educational process, library material, attracting readers, social changes.

КРЕАТИВНИ ЗАБАВНИ РАБОТИЛНИЦИ ЗА ПОТТИКНУВАЊЕ НА ЧИТАЊЕТО НА ДЕЦА СО ПОПРЕЧЕНОСТ

м-р Гордана Ѓоргиевска Неделковски, библиотекар
НУУБ „Св. Климент Охридски“-Битола
(gordana_pfbt@yahoo.com)

Апстракт

Инклузијата на децата со попреченост е процес кој е доста актуелен, бидејќи сеуште е дискутабилен. Овој процес секојдневно ги покажува своите јаки но и слаби страни. НУУБ „Св. Климент Охридски“-Битола веќе неколку години работи активно во инклузија на децата со попреченост. Инклузијата е неминовна за подобрување на целокупниот општествен живот на овие деца. Периодот особено во и по пандемијата побуди свесност кај многумина за реалната ситуација во која живеат и учат овие деца.

Проектот „Креативни забавни работилници за поттикнување на читањето на деца со попреченост“ кој го реализира нашата библиотека постигна големи резултати преку вклучување на овие деца во културата. Библиотеката е тесно поврзана со образованието.

Овој труд има за цел да покажи и да ја покрене свеста и кај останатите библиотеки да ги вклучат децата со попреченост во нивните секојдневни активности. Само преку реализирање на работилници може реално да ја подобриме сликата.

Клучни зборови: инклузија, библиотека, деца со попреченост

Вовед

Целта на инклузивното образование е на секое дете да му се овозможи активно учество во училишните активности и стекнување позитивни искуства низ редовното образование, а со тоа и подготовка за живот и реализација на комплетниот потенцијал кој овозможува на секоја индивидуа целосно учество во општествените текови, како полноправен член на општеството. Инклузивноста во образованието претставува процес на реформи во насока на модификации на содржините, методите, пристапите и стратегиите во наставата и преземање соодветни мерки и активности за целосно отстранување на бариерите, комплетна екипираност на училиштата со соодветни кадри за помош и поддршка на лицата со посебни образовни потреби, зголемување на потребните ресурси и менување на свеста на луѓето во насока на суштинско прифаќање на синтагмата дека „сите сме исти, но истовремено и различни.“

1. Теоретски аспект на инклузивното образование

Трите главни групи според OECD (ученици од различно потекло, ученици со пречки во развојот и маргинализирани или економски обесправени ученици) се опфатени во политиките во Република Северна Македонија. (Џонстон К., Мирич С., Лазарус Ш., Инклузивното образование во рамките на училиштата по мерка на детето, Министерство за образование и наука на Република Македонија, Скопје, 2010)

1.1. Видови попреченост и потешкотии

Според операционалната дефиниција на Организацијата за економска соработка и развој (ОЕЦД), утврдени се три категории или групи на деца (ученици) со посебни образовни потреби, со ризик од образовна ексклузија.

♣ Категорија „А / деца (ученици) со попреченост (disabilities, порано користени термини: хендикеп, инвалидност)“.

Тоа се ученици со различна попреченост:

- Оштетувања од медицински аспект: органски нарушувања;
- оштетувања на сензорните функции: оштетувања на видот и слухот, сензорни пореметувања и др.;

- нарушувања на когнитивните, интелектуалните, перцептивните и функциите на вниманието: ментален дефицит, нарушувања во вниманието (од органска природа), говорни дисфункции, перцептивни нарушувања и др.;

- нарушувања на контролата на мускулите, што ја попречува интеракцијата со средината: церебрална парализа, ортопедски нарушувања и оштетувања, нарушувања во говорната артикулација и др.;

- оштетувања на физичкото здравје кои го попречуваат метаболизмот и физичкото здравје, поради што попречена е нормалната функционалност и интеракција со средината.)

♣ Категорија „Б / деца (ученици) со емоционално-бихевиорални тешкотии (difficulties)“.

Тоа се ученици со нарушувања или растројства во однесувањето, или со емоционални, или со специфични тешкотии во учењето (дислексија, дисграфија и дискалкулија).

♣ Категорија „В / деца (ученици) со неповолни социо-културни услови (disadvantages)“

Тоа се ученици со посебни образовни потреби, или „ученици од лишувачки услови“, каде недостатоците произлегуваат првенствено од депривирачки социоекономски, културолошки и/или јазични фактори. (Џонстон К., Мирич С., Лазарус Ш., Инклузивното образование во рамките на училиштата по мерка на детето, Министерство за образование и наука на Република Македонија, Скопје, 2010)

2. Практичен аспект од досегашната инклузија

2.1. Училиштата, семејството и библиотеката во процесот на инклузија

Кога станува збор за инклузија секогаш прво што ни паѓа на памет се училиштата и семејствата на овие деца и како тие се снаоѓаат во целиот тој процес.

Инклузијата покажа дека училиштата во најголем број случаеви немаат соодветни услови да им понудат на овие деца. Наставниците работат во тешки услови за тие деца да можат да следат настава, без разлика дали се дел од редовната настава или се во специјализирани паралелки. Училиниците не секогаш ги задоволуваат стандардите за прием за на лица со попреченост, бидејќи се случува во настава да биде е дете со телесен инвалидитет. Понатаму со овие деца работат наставници, наместо со нив да работат

стручни служби (дефектолози, итн.). Иако овие деца по закон треба да имаат личен или образовен асистент, за жал многу од нив не добиваат.

Овој проблем е многу сериозен и особено се одразува најмногу до семејството, како дополнителен проблем. Па дел од родителите мора да седат и за време на наставата со овие деца. Но, доколку со овие деца работи соодветен стручен кадар, тие би постигнале многу подобри резултати во нивното образование.

Овој проблем е доста сериозен и прави големи штети, а најмногу на товар на лицата со попреченост и нивните семејства.

Во првичните истражувања се увиде дека училиштата најголем проблем имаат во креирање на нагледни средства со кои би им се олеснила работа за време на часовите, а со тие материјали би се постигнале поголеми успеси во образованието.

За таа цел, нашата библиотека реши да им излезе во пресрет на училиштата и родителите преку проекти наменети за поттикнување на читањето кај овие лица, бидејќи тој проблем е доста голем.

Оваа година тим од нашата библиотека донира книги и разновиден прибор и материјали за работа на учениците, со што барем малку да им го олесни школувањето на овие деца, бидејќи дел од нив се и од социјално загрозувани семејства.

3. Проекти на НУУБ „Св. Климент Охридски“ - Битола за подобрување на инклузијата на лица со попреченост

НУУБ „Св. Климент Охридски“ - Битола втора година по ред го реализира проектот „Креативни забавни работилници за поттикнување на читањето на деца со попреченост“. Во време на пандемијата и затвореноста, лицата со попреченост беа во најтешката ситуација и најтешко ја поднесоа изолацијата, која навистина беше тешка за сите. Затоа овие проекти се наменети за ја придвижат чекот напред социјализација на оваа група деца, како и отворање можност за развивање и препознавање на креативни способности и афинитети кои ги поседуваат овие деца.

Со оглед дека библиотеката се стреми кон инклузија на лицата со попреченост, ваквите проекти се од големо значење. Овие лица бараат мирна средина во која низ различните работилници можат да ги покажат своите знаење.

4. Реализирани активности и проекти во 2022 и 2023 година

Проектот „Креативни забавни работилници за поттикнување на читањето на деца со попреченост“ започна да се реализира 2022 година.

Во склоп на проект беа реализирани 6 работилници, во кој беа вклучени

- деца со попреченост кои следат редовна настава, и
- деца со попреченост кои се во специјализирана паралелка.

За време на работилниците беа вклучени: ученици од редовната настава од СОУ „Таки Даскало“ - Битола- текстилна струка, професори, глумци од приватен театар и библиотекарите кои имаат за цел низ работилниците да ги откријат афинитетите на овие деца. Дел од работилници беа наменети да го поттикнат читањето на децата со попреченост преку креативен и забавен начин, преку игра, цртање, пеење. Додека другите работилници беа насочени кон откривање на афинитети на овие деца со што можевме да ги насочиме кон изборот на кариерата.

Преку овие примери сакавме да покажеме дека и овие лица можат да излезат на пазарот на трудот и сами понатаму да си обезбедат егзистенција наместо да се товар на државата.

Оваа година проектот го работиме заедно со учениците идни графичари од Државното средно училиште за рехабилитација и образование „Св. Климент Охридски“ - Скопје со дисперзирана паралелка во Битола.

Бидејќи се работи за ученици кои се запишани во стручно училиште во кое се изучува за изработка и заштита на книги, работилниците ги насочивме кон креирање на корици, составување на сликовници, преку практични примери се учеше за различните повези на книгата, за начините на заштита на книгите и слично.

Децата со попреченост од ова училиште можат да излезат на пазарот на трудот и да работат како графички техничари, дури и во библиотека.

Во нашата библиотека работат две лица со попреченост, со што се потврдува уште еднаш дека и овие лица можат да бидат дел од општеството, од нашиот колектив, од нашето друштво.

5. Интерни работилници со здруженија и образовни центри кои работат со лица со попреченост

Нашата библиотека во текот на целата година спроведува работилници со здруженија и образовни институции кои работат со лица со попреченост.

Минатата година преку донации збогатен е и фондот на книги за слепи лица, кои можат да се изнајмуваат. Потоа влезот на библиотеката има посебна патека преку која се олеснува пристапот на лица со телесен инвалидитет.

Во изминатиот период реализирани се работилници со ЦПЛИП Порака - Здружение за лица со попреченост и Основно училиште со ресурсен центар „Кочо Рацин“ - Битола, ученици со оштетен слух и говор и други здруженија кои работат со лица со попреченост.

6. Резултати од спроведените проекти за инклузијата во нашата библиотека

Целта на овие работилници како што напоменав и претходно беа насочени кон создавање на простор каде овие лица ќе можат да доаѓаат да се дружат и да учат преку креативни и забавни работилници.

Нашето мото беше „Сите сме исти, но истовремено и различни“, а целта ни беше да ги разбиеме стереотипите за овие лица, дека нивното место е во заедницата, помеѓу нас.

Секоја библиотека која ќе ги вклучи лицата со попреченост во својата работа или во својот колектив, прави еден позитивен чекор кон подобрување на условите за овие лица.

Користена литература

1. Инклузивното образование во рамките на училиштата по мерка на детето, Џонстон К., Мирич С., Лазарус Ш., Министерство за образование и наука на Република Македонија, Скопје, 2010

Abstract

The inclusion of children with disabilities is a process that is quite current, because it is still debatable. This process shows its strengths and weaknesses every day. NUUB "St. Kliment Ohridski"-Bitola has been working actively for the inclusion of children with disabilities for several years. Inclusion is inevitable for improving the overall social life of these children. The period, especially during and after the pandemic, raised awareness among many about the real situation in which these children live and study.

The project "Creative fun workshops to encourage reading for children with disabilities" implemented by our library achieved great results through the inclusion of these children in culture. The library is closely related to education.

This paper aims to show and raise awareness among other libraries to include children with disabilities in their daily activities. Only by conducting workshops can we really improve the image.

Keywords: inclusion, library, children with disabilities

НОРМАТИВНИ БАЗИ НА ПОДАТОЦИ: НОВ ПРЕДИЗВИК ЗА НУБ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ - СКОПЈЕ

(стручен труд)

Валентина Дојчиновска-Илиоска, библиотекар советник
д-р Јелена Цветановска, виш библиотекар
НУ НУБ „Св. Климент Охридски“ - Скопје
(cvetanovskajelena@yahoo.com)
(vdojcinovska@yahoo.com)

Апстракт

Во современото библиотечно работење, неопходни инструменти за нормативна контрола се нормативните бази на податоци. Тие овозможуваат еднозначна и доследна примена на определници во библиографските записи, а континуираната контрола на определници во нормативните бази директно влијае врз квалитетот на библиографската база на податоци.

Имајќи го предвид нивното значење, голем број библиотеки во светот, вклучувајќи ги и националните библиотеки во регионот, формирале или работат на формирање на нормативна база на лични имиња на автори и корпоративни тела и на нормативна база на предметните определници, која ја презема улогата на традиционалниот тезаурус. Формирањето и имплементацијата на овие бази претставува предизвик и за НУБ „Св. Климент Охридски“ - Скопје.

Во трудот, по изнесувањето на основните карактеристики на споменатите бази и нивната функција во нормативната контрола, ќе бидат презентирани досегашните активности на НУБ во насока на остварувањето на зададената цел.

Клучни зборови: нормативна контрола, нормативна база на лични имиња на автори и корпоративни тела, нормативна база на предметни определници

Формирањето и одржувањето на нормативните бази на податоци е овозможено со донесувањето на новите меѓународни стандарди на ИФЛА за нормативна контрола и со развојот на информационите технологии. Пресудниот момент во однос на стандардизација и размена на податоци се случил 1978 година на Конференцијата на ИФЛА на која е формирана Работната група за меѓународен нормативен систем (Working Group on an International Authority System). Нејзината задача била да работи на развојот на меѓународните правила за структура на нормативните записи, за описни елементи, распоред и поврзување на податоци, како и за воспоставување на системот на интерпункциските знаци (Веселиновиќ, Јашовиќ, 2018: 149). Во истиот период е воочено дека е неопходно да се работи на развивањето на форматот UNIMARC за нормативни бази чија цел ќе биде овозможување на размена на нормативни податоци.

Работната група е поделена на подгрупи и резултат на нивната работа се најраните изданија на Упатства за нормативни и упатни единици (GARE) од 1984 година, Упатства за предметни нормативни и упатни единици (GSARE) од 1993 година, како и форматот

UNIMARC/Нормативни податоци. Првите стандарди се однесувале само на печатената граѓа и со тек на време се јавила потребата тие да се ревидираат и да се прошират. Така, во 2001 година е објавено ново издание на Упатствата за нормативни записи и упатни единици (GARR) кое требало да ги опфати сите типови на авторство и сите видови граѓа. Форматот UNIMARC/Нормативни податоци е ревидиран уште два пати, во 2001 и 2009 година (Тасић, 2014/2015: 8-9).

Упатствата за нормативни записи и упатни единици (GARR) се неопходен документ за воспоставување на нормативна база на имиња. Тие пропишуваат три вида единици/записи: нормативна единица, упатна единица и општа толковна единица. Притоа, нормативниот запис е основен градивен елемент на нормативната база и се однесува на следните библиографски елементи: лице, колективно тело и дело/експресија.

За воспоставување на нормативната база на предметни определници неопходен документ се Упатствата за предметни нормативни и упатни единици (GSARE). Тие исто така пропишуваат три вида единици/записи: нормативна единица, упатна единица и општа толковна единица. Клучна е нормативната единица која содржи определници за лично име, корпоративно тело, наслов, тема и географски назив.

Овие стандарди се инкорпорирани во формати за размена на нормативни податоци. Најрано е развиен UNIMARC/A, кој е интегриран формат за описна и предметна каталогизација. Тој олеснува меѓународна размена на податоци во машинска форма и дефинира ознаки за лични и семејни имиња, корпоративни тела, состаноци, географски називи, наслови на дела и теми. Во рамките на системот COBISS, развиен е форматот COMARC/A за опис и размена на нормативни податоци. Тој е заснован на форматот за нормативни податоци UNIMARC/A, со дополнувања во структурата на нормативните записи во системот COBISS. Содржи описи на полиња и потполиња кои се однесуваат на нормативна контрола на автори и на предметни ознаки.

Нормативна база на предметни определници

Нормативната база на предметни определници ја презема улогата на традиционален тезаурус како контролиран речник на термини/предметни определници, кој е во функција на стандардизирана и доследна предметна обработка. Таа содржи контролирани предметни определници и претставува уреден предметен систем кој, како и тезаурусот, ги уважува темелните начела за изработка на предметни определници и води сметка за синтаксичките и семантичките односи.

Оваа база содржи нормативни записи со предметни определници кои се комбинираат во фаза на пребарување што е карактеристично за системот на пост-координација или во неа може да биде применет системот на пре-координација со предметни определници и подопределници чија комбинација во предметната низа е однапред дефинирана или се прави во фаза на предметно означување. Во одделни случаи, системот на пре-координација дозволува и пост-координација на предметни определници.

Како и тезаурусот, и нормативната база на предметни определници овозможува пребарување по предмет. Пребарувањето во оваа нормативна база се одвива по пристапни точки. Контролирани пристапни точки (нормирани и варијантни облици), кои се релевантни за пребарување по предмет се: лично име, семејно име, назив на

корпоративно тело, наслов на дело/израз, поими, објекти, настани и места. Контролираната пристапна точка може да биде заснована и на класификациските ознаки, кои исто така укажуваат на содржината на документи. Во Изјавата на ИФЛА за меѓународните каталошки начела од 2016 година, поими, објекти, настани и места се заменети со тема, а контролираната пристапна точка е и помен (знак/група на знаци), кој е поврзан со темата или упатува на неа. По овие и други пристапни точки се собира библиотечната граѓа што е и крајната цел на секој каталог.

Семантичка мрежа на односи

Значајна карактеристика на нормативната база на податоци, како и на тезаурусот, е постоењето на семантичка мрежа на односи. Во неа се застапени три основни вида на односи: односи на еквиваленција, хиерархиски и асоцијативни односи. Односи на еквиваленција постојат меѓу преферентните и непреферентните термини/предметни определници, при што непреферентниот термин, со соодветна ознака, се упатува на преферентниот термин. Хиерархиските односи на надреденост и подреденост се воспоставуваат меѓу преферентните термини/предметни определници. Асоцијативниот термин го упатува корисникот на други термини кои се во некаков сооднос со преферентниот термин. За изразување на овие односи се употребуваат ознаки предвидени со меѓународните стандарди. Најчесто користени ознаки се УЗ (употреби за) која се поставува пред непреферентниот термин, УП (употреби) која се поставува пред преферентниот термин, како и ознаките ПШТ (поширок термин), ПТТ (потесен термин) и СТ (сроден термин) (Цветановска, 2022: 71).

Пример:

Сродство

УЗ роднина

ПШТ социјална организација

ПТТ крвно сродство

ПТТ духовно сродство->

ПТТ сродничка терминологија и др.

СТ род

Во кои блокови, односно полиња би ја внеле оваа мрежа на односи во форматот COMARC/A? Пред да одговориме на ова прашање ќе ја презентираме структурата на блокот 2XX во форматот COMARC/A за нормативни податоци vs. блокот 6XX во форматот COMARC/B за библиографски податоци.

Полиња за нормативни предметни ознаки во COMARC/A vs. COMARC/B

200 лично име	600
210 назив на корпорација	601
215 географско име	607
220 семејно име	602

230	наслов	605
240	име/наслов	604
243	име/договорен наслов за правни и религиски текстови	604
250	тематска предметна ознака	606
280	облик, жанр или физички карактеристики	606, 609
	Рачен внес	608

Преферентниот термин *сродство* би го внеле во блокот 2XX кој е резервиран за нормативни предметни ознаки и соодветствува на блокот 6XX во форматот COMARC/B. Поконкретно, бидејќи терминот *сродство* е тематска предметна ознака, него би го внеле во полето 250. Непреферентниот термин *роднина* би го внеле во блокот 4XX предвиден за варијантните пристапни точки, а сродниот, поширокиот и потесните термини во блокот 5XX наменет за сродни пристапни точки.

Досегашни активности во НУБ

Во НУБ „Св. Климент Охридски“ - Скопје е започната изработка на микротезаурус за етнологија и социокултурна антропологија, како прв проект во процесот на изработка на макротезаурус. За овој микротезаурус е направен концепт заснован на стручната литература, на Етнографскиот тезаурус на Американското фолклорно друштво, на Класификацијата на Конгресната библиотека, како и на Македонската класификација на културното наследство.

Почитувајќи ја методологијата за изработка на тезаурусот, определени се клучни подрачја за оваа научна област, при што како модел за организација е избран онлајн Етнографски тезаурус на Американското фолклорно друштво во кој до определен термин може да се дојде на два начина – во хиерархиската поделба и во аналфабетската листа:

Општо->	Уметности->
Материјална култура->	Рекреација.Спорт->
Економија->	Социјална организација->
Комуникација->	Политика->
Филозофија.Поглед на свет->	Право->
Религија.Верувања и обреди->	Култура и личност->
Наука и знаење->	Култура и јазик->

А.....

Во овој период се врши избор на репрезентативни термини од предметни определници во библиографската база на НУБ (до сега се прегледани над 5 700 предметни определници релевантни за етнологија и социокултурна антропологија), стручна литература и други тезауруси, а се земаат предвид и барања на корисниците.

Претстојни активности во НУБ

Во процесот на изработка на микротезаурус за етнологија и социокултурна антропологија претстои редакција и верификација на постојните и нови предметни определници, во согласност со правилата за предметна обработка и современи научни сознанија и терминологија, како и воспоставување на односи меѓу термини/предметни

определници (еквивалентни, хиерархиски и асоцијативни) што претставува најсложена фаза.

По овој модел, би се изработиле и микротезауруси од други области, со цел креирање на макротезаурус, а во перспектива и нормативна база на предметни определници која би се вклучила во COBISS3/Каталогизација во функција на предметно означување.

На нормативната база на предметни определници обично ѝ претходи нормативна база на имиња, што е случај и во НУБ „Св. Климент Охридски“ - Скопје каде се во тек активностите за формирање на нормативната база CONOR.MK.

Нормативна база на лични имиња на автори и корпоративни тела (CONOR.MK)

При библиографската обработка на библиотечен материјал се согледува потребата и значењето на нормираните елементи во библиографските записи, со тенденција кон комплетно нормативни записи. Токму поради тоа, НУ НУБ „Климент Охридски“ - Скопје, како компетентна и одговорна за воведување на автоматизирана нормативна контрола, започна со имплементација на CONOR.MK во рамките на библиотечно-информацискиот систем COBISS.MK.

CONOR е автоматизирана база на податоци која е организирана од нормативни записи за личните имиња на авторите и корпоративните тела. Секој нормативен запис во CONOR.MK треба да содржи пристапни точки, односно нормирани облици - кириличен и латиничен. Тоа се единствени релевантно дефинирани податоци за личните имиња на авторите и корпоративните тела. Исто така нормативниот запис треба да содржи и варијантни облици (според јазик, писмо, облик...) кои може да се сретнат во библиографските записи при обработката на библиотечниот материјал. Дел од нормативниот запис се и податоци за авторот и корпоративните тела, како и податоци за изворите од кои се ексцерпираат информации за нив.

Доколку при библиографска обработка на библиотечен материјал се сретне автор за кој нема нормативен запис во CONOR.MK, за него се креира нов нормативен запис. Во нормативните записи во оваа база може да се додадат варијантни облици или да се корегираат или да се дополнат со нови податоци.

CONOR.MK е наменета за нормативна контрола на личните имиња на авторите и корпоративните тела, а се заснова на поврзување на библиографските со нормативните записи. Всушност, основната цел на автоматизираната нормативна контрола на личните имиња на авторите и корпоративните тела е нивна доследна и контролирана употреба во библиографските записи во COBISS.MK. Функционирањето на автоматизираната нормативна контрола ќе обезбеди изедначен внес на имињата на авторите со соодветните упатници за варијантните форми, а со тоа ќе се зголеми квалитетот во поглед на пребарување на библиографските записи според сите облици на авторите во библиографската база на податоци.

- 001** **an** - нов запис **bx** - нормативен запис **ca** - лично име
100 **ba** - усвоена **ctac** - македонски **gss** - кирилица - македонска
101 **amac** - македонски
102 **amkd** - Северна Македонија
106 **a0** - може да се користи и како предметна ознака
120 **aa** - женски **ba** - личното име се разликува
152 **aPPIAK** - Правилник и приручник за изработба на абecedни каталога
19011 **a1936 b03 c11**
200 **17cc** - кирилица - македонска **a**Николова **b**Оливера **f**1936-
200 **17ba** - латиница **a**Nikolova **b**Olivera **f**1936-
340 **a**Македонска писателка за возрасни и за деца.
340 **a**Драматург и уредник на Македонската радио-телевизија.
340 **a**Член на Друштвото на писателите на Македонија.
340 **a**Родена е во Скопје.
810 **a**Приказни за Зоки Поки / Оливера Николова. - 1966
810 **a**Prijatelji Bon i Bona / Olivera Nikolova. - 1978

Пример за нормативен запис во CONOR.MK

Бидејќи CONOR.MK треба да содржи нормирани облици потребно е утврдување, односно правилно и точно определување на нормираните облици во согласност со Меѓународните принципи за универзална библиографска контрола (UBC-Universal bibliographic control), Правилата за каталогизација во согласност со Правилникот и прирачникот за изработка на абecedни каталози од Ева Верона, како и GARR (Guidelines for authority records and references). Според правилата за нормативна контрола на авторските определници коишто се применуваат во Македонија, по правило, за секој автор се водат два нормирани облика (кириличен и латиничен). Кој од нормираните облици ќе биде застапен зависи од јазикот на текстот и писмото со кое е напишан авторот. Нормираните форми на личните имиња во нормативните записи ќе се користат како усвоени авторски определници во библиографските записи, а во перспектива и како усвоени персонални предметни определници.

Подготвителна фаза за имплементација на CONOR.MK

Пред да се започне со имплементација на CONOR.MK потребна беше реализација на одредени подготвителни процеси. Утврдени се нормирани облици на личните имиња на околу 8 600 автори и неколку десетици корпоративни тела кои ќе бидат искористени во иницијалната база CONOR.MK

Истовремено дефиниран е начинот на транслитерација на личните имиња на авторите од македонска кирилица на латинично писмо во консултација со компетентна институција во тој сегмент, со Институтот за македонски јазик „Крсте Петков Мисирков“ - Скопје. Нивната препорака е да се применува транслитерација на македонската кирилица во латинично писмо со диграфи (пр: ч = ch)¹⁷. Оваа препорака е објавена во Билтенот на Советот за македонски јазик од 2001 година, бр. 3, а подоцна е вградена во „Правописот на македонскиот литературен јазик“ од 2017 година.

¹⁷ Диграфи се комбинација од две букви коишто служат за обележување на еден глас.

Транслитерација на македонската кирилица
(транслитерација со диграфи)

ѓ – gj	Ѓорѓи - Gjorgji
ж – zh	Жарко - Zharko
с – dz	Свездан - Dzvezdan
љ – lj	Љупка - Ljupka
њ – nj	Огњановски - Ognjanovski
ќ – kj	Ќамилов - Kjamilov
ч – ch	Чинго - Chingo
џ – dj	Џукески - Djukeski
ш – sh	Шемов - Shemov

Во тој подготвителен период Библиотекарското здружение на Македонија (БЗМ) во соработка со НУ НУБ „Св. Климент Охридски“ - Скопје ја почувствува потребата од организирање на работилници за Нормативна контрола на личните имиња на авторите. Реализирани се 5 работилници регионално, прво во Битола, потоа во Струга, Радовиш и Скопје (дополнително и во Прилеп), на кои во теоретскиот и практичниот дел зедоа учество околу 50 каталогизатори од Македонија. Работилниците беа организирани со цел да се подигне нивото на квалитет при унифицирање на определниците во процесот на креирање на библиографските записи во овој период, а подоцна и при креирање нормирани записи во иницијалната база CONOR.MK.

Фазите на имплементација на CONOR.MK

Првата фаза од имплементација на CONOR.MK е креирање на иницијална база и се состои од повеќе активности, а некои од нив се и реализирани. Инсталирана е реална околина CONOR.MK, во која се креираат примери од страна на неколку избрани каталогизатори од НУ НУБ „Св. Климент Охридски“ - Скопје, од кои подоцна ќе се подготви семинарската база која ќе се користи за курсевите за CONOR.MK. Во завршна фаза е преводот на материјалот за курсот Креирање иницијална база CONOR.MK, кој ќе се реализира со учество на лиценцирани каталогизатори со искуство од Македонија кои би биле обучени да креираат нормативни записи во иницијалната база CONOR.MK.

Следни фази кои треба да се реализираат се креирање на нормативни записи во иницијалната база CONOR.MK и нивна редакција, а потоа одржување на курсот Преод на каталогизација со нормативна контрола, кој ќе треба да го посетат сите каталогизатори со лиценца за да може да се започне со процесот на поврзување на CONOR.MK со библиографските записи од COBISS.MK и продолжување на каталогизација со вклучена нормативна контрола. Последната фаза од имплементацијата ќе биде подготовка и реализација на курсот Редакција на нормативни записи во CONOR.MK.

НУ НУБ „Св. Климент Охридски“ - Скопје е национална библиотека со матична функција, која ги следи современите текови на библиотечното работење, конкретно во однос на нормирани елементи во библиографски записи и во тек се активности за реализација на процесите за нивна имплементација во нашиот библиотечно-информациски систем.

Користена литература:

1. Веселиновић, Б., Јашовић И. (2018). Приступна тачка, каталог и нормативна контрола, *Корак библиотеке*, 3, 145-154. <https://korakbiblioteke.biblioteka-uzice.rs/wp-content/uploads/2021/01/5.-Pristupna-tacka-pdf> (пристапено на 1.6.2021).
2. *COMARC/A format za normativne podatke: priručnik za uporabnike (2018)*. Maribor: IZUM.
3. *Guidelines for Subject Authority and Reference Entries. (1993)*. Working Group on "Guidelines for Subject Authority Files" of the Section on Classification and Indexing of the IFLA Division of Bibliographic Control. UBCIM Publications-New Series Vol 12. München, New Providence, London, Paris: K.G.Saur.
4. *Library of Congress Subject Headings: Pre-vs Post-Coordination and Related Issues. (2007)*. Report for Beacher Wiggins, Director, Acquisitions@Bibliographic Access Directorate, Library Services, Library of Congress. Prepared by the Cataloging Policy and Support Office. https://www.loc.gov/catdir/cpsd/pre_vs_post (пристапено на 25.11.2022).
5. Plassard, M.F. *Authority Control in an International Environment : the UNIMARC Format for Authorities*. <https://nii.ac.jp/publication/CJK-WS/2-1Plassard.pdf> (пристапено на 10.3.2023).
6. International Federation of Library Associations and Institutions. (2009). *Statement of International Cataloguing Principles*. https://www.ifla.org/assets/icp/icp_2009-en-pdf (пристапено на 5.6.2021).
7. International Federation of Library Associations and Institutions. (2016). *Statement of International Cataloguing Principles*. https://www.ifla.org/assets/icp/icp_2016-en-pdf (пристапено на 5.6.2021).
8. *Правопис на македонскиот литературен јазик. (2017)*. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Култура.
9. Тазић, Тања. (2014/2015). Нормативна контрола и нормативне листе личних имена: успостављање нормативне датотеке личних имена у Србији. *Гласник Народне библиотеке Србије* 14, 7-14. www.nb.rs/view_file.php?file_id=4781 (пристапено на 1.6.2021).
10. Цветановска, Ј. (2022). Тезаурусот и потребата од негово формирање. *Библиотекарство* 1-2(38), 70-76. <https://bzm.mk/bibliotekarstvo2022/> (пристапено на 22.9.2023).

Summary

In the contemporary librarianship, normative databases are necessary instrument for normative control. They enable unambiguous and consistent application of headings in the bibliographic records. A continuous control of headings in the normative databases directly affects the quality of the bibliographic database.

After pointing out the crucial characteristics of normative databases, certain activities in NUB "St. Clement Ohridski"-Skopje aimed to the creation of normative database of personal names of authors and corporate bodies, as well as normative database of subject headings have been presented.

Keywords: normative control, normative database of personal names of authors and corporate bodies, normative database of subject headings

СОВРЕМЕНИ ТЕКОВИ ВО БИБЛИОТЕЧНОТО РАБОТЕЊЕ. ДО КАДЕ СМЕ НИЕ? (Предлози и нивна примена)

(стручен труд)

Кристина Ѓорѓиевска Атанасова, библиотекар
ЈОУ Библиотека „Искра“ – Кочани
(*gorgievska_k@yahoo.com*)

Апстракт

Библиотеката е културно-информативна институција, која ги следи општоприфатените норми, законски регулативи, принципи за професионалност, цели и визија. Библиотеките се повеќе се изложени на влијанија од општествените промени, кои ги диктираат современите текови, настани и потреби на локално но и регионално и светско ниво. Се наметнуваат нови задачи, излезлегуваат од постојаните рамки, и покрај успешната реализација на традиционалните библиотечни содржини, дигитализација, достапност на електронски извори, и секако функционалноста на просторот, се повеќе се претвараат во центри за ширење на информации и знаења поврзани со Целите за одржлив развој (UN Agenda 2030).

Со современиот концепт на активности на библиотеките се активираат теми кои ќе придонесат кон благосостојба, делувајќи преку своите активности кон неколку области: социјалата, економијата, животната средина, образованието, лична благосостојба, социјална кохезија, родова еднаквост, културна разновидност, инклузија на маргинализирани групи, развој на локалната заедница, толеранција и еднакви можности за сите.

Клучни зборови: јавни библиотеки, современи активности, центри за информации, пристап до информации, цели за одржлив развој.

Вовед

Библиотеките низ вековите се трансформираат, менуваат и развиваат претварајќи се во едукативно-воспитни центри во локалната заедница од кои со технолошките и општествените промени се повеќе се емитуваат информации, од најразлични области и сфери од човековото живеење во современиот свет. Со развивање на иновативни библиотечни програми, проекти, активности, пристап до комуникациско-информациската технологија и расположливи ресурси до сите возрасни групи и категории, библиотеките излегуваат од постојаните рамки и основни задачи и придонесуваат за подобрување на општествените прилики во најразлични сегменти на човековото опкружување.

Отворени библиотеки

Со расположливите ресурси, услуги и активности, библиотеките, создаваат можност за учење, ја поддржуваат писменоста, вршат едукација и даваат помош во создавање нови идеи и перспективи, со што, добиваат централна улога кон создавање

креативно и иновативно општество. Библиотеките располагаат со нови но и стари автентични записи на знаење, создадени и акумулирани од минатите генерации. „Во свет без библиотека, би било тешко да се подобри човековото истражување и знаење, како и зачувување на кумулативното знаење и наследство за идните генерации“. Според тоа, библиотеките можат и се во позиција да влијаат на промените кон подобро утре на локално ниво, но и пошироко.

Кампањата за вклучување на библиотеките во Целите за одржлив развој на УН Агендата 2030 ја започна ИФЛА, во 2015 година, со Меѓународната програма за застапување, со што јасно ќе се претстави позитивното влијание на библиотеките кон остварување на целите.

Слободниот пристап до информации помага во поддршката на Целите за одржлив развој

Јавните библиотеки се раководат во согласност со Манифестот за јавни библиотеки и насоки на ИФЛА за јавните библиотеки, овозможувајќи слободен пристап до информации, образовно и културно воздигнување на поединците во локалната заедница, без разлика на пол, возраст, раса, социјален статус, вера, национална припадност, обезбедувајќи медиуми во сите форми – физички и online.

Насоките на ИФЛА се за обезбедување слободен пристап до информации, информатички и комуникациски технологии, писменоста и културата да станат дел од Агендата 2030 на ОН, со што, библиотеките се фокусираат кон давање на можност и вештини на сите да ги користат информациите максимално, при што, се потенцира нивната важност и нивната моќ, како партнери за остварување на целокупното општо добро, развој и просперитет. Економските, социјалните, образовни и еколошки цели на локално и пошироко ниво зависат од слободниот пристап до информации, овозможувајќи можноста за сите за донесување правилни одлуки, да иновираат, да учествуваат и да имаат корист од правото на наука и култура.

Токму поради слободниот пристап до информации, најпрво се спроведува или поддржува Целта 16.10, според која „Библиотеките се клучни извори на информации за целокупното население. Тие ги оспособуваат и насочуваат корисниците, да го искористат пристапот, персоналот пак, им помага на поединците, образовните, културните и сите институции да комуницираат, организираат и користат информации на најдобар можен начин, за да се промовира и подобри развојот на локалната заедница но и пошироко.

Начини со кои библиотечните услуги придонесуваат за реализација на Целите за одржлив развој

Со осовременувањето на видот, начинот и процесите на делување, од различни општествени и научни области, во зависност од целта и темата, библиотеките постигнуваат корисни резултати во секое поле од човековото опкружување. Со планирање и реализација базирана на современи техники, методи, процеси, проекти и иновативни активности, се доаѓа до поефикасен резултат врз корисниците. За таа цел, треба да се практикуваат поширок спектар на библиотечни услуги и активности, кои покрај традиционалното работење на набавка, стручна обработка и позајмување на библиотечниот материјал, имаат за цел да ја промовираат културата, образованието, и да

имплементираат иновативни проекти за социјален развој, поддршка на населението и воспоставување на интелектуални вредности, како во заедницата, така и пошироко. Библиотеките многу често се поврзуваат само со образованието, како една од Целите на Агенда 2030, но напротив нивното делување и влијание, може да се поврзе со сите 17 Цели.

Според (ИФЛА 2018), библиотеките целосно придонесуваат за ЦОР Агенда 2030, а подобри резултати се постигнуваат на следниве начини: Промовирање на општата писменост, вклучувајќи медиумска и информациска писменост и вештини за дигитална писменост; Дигитално вклучување преку пристап до ИКТ и персонал обучен и посветен во помагање на корисниците да развијат нови дигитални вештини; Библиотеките да служат како центар за истражување претварајќи се во академска заедница; Овозможуваат државните институции, граѓанството и деловниот свет, со размена на информации подобро да ги разберат локалните потреби; Да се претворат во места за реализација и промовирање на државните програми и услуги кои придонесуваат за подобрување на доброто на заедницата; Чување и обезбедување на пристап до светското културно наследство.

Партнерства при реализација на активностите во постигнување на целите

Континуираната соработка со локални, регионални, државни и меѓународни културни институции, со креирање и реализација на библиотечни содржини и услуги кои ги следат потребите на корисниците, библиотеките претставуваат главен „поттикнувач на позитивните промени во заедницата“. Положбата на библиотеките се подобрува со континуираната соработка и со соработници надвор од библиотечната дејност: Други локални, регионални и државни институции од културната дејност; Локални, регионални и државни образовни институции; Институции од областа на социјалната заштита; Институции од областа на детската заштита, детски установи; Асоцијации, здруженија на граѓани, невладини организации и сл. од различни профили и сфери на делување, Медиуми на локално, регионално и државно ниво; Истакнати личности од најразлични професии.

Улогата на библиотекарот

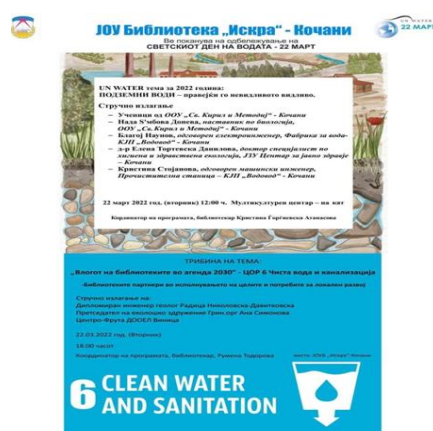
Квалитетен, успешен, стручен и добро организиран библиотекар, може многу да придонесе за воспоставување на добра комуникација помеѓу постојаниот и потенцијалниот корисник и информациите (знаењето), кое го поседува и нуди библиотеката. Тој не се поистоветува само како лице поврзано со книжната граѓа, туку ги промовира и интегрира, дава пристап кон идентификација, пронаоѓање, ставање на располагање и задоволување на сите потреби за информации на корисниците, односно станува еден вид „менаџер“ на знаењето. Со тоа, се доаѓа до терминот Информациска писменост (Дејвид Боден, „Информациона и дигитална писменост: преглед концепта, 2001), каде се дефинира како способност за критичко лоцирање, проценка и користење на информациите.

Библиотекарите, треба да ја разберат суштинската потреба во локалната заедница, да промовираат информации, иновации, креативност и пристап до светското знаење. Библиотекарот треба да поседува атрибути и квалитети како: Ефективни комуникациски

вештини; Вештини за управување со проекти; Идентификување на потребите и приоритетите во различни сфери и области на локалната заедница; Вештини за лоцирање и решавање на проблеми; Креативност и инвентивност; Способност да гради партнерства; Вештини за човечки ресурси; Посветеност на доживотното учење и др.

ЈОУ Библиотека „Искра“, делува во насока на промовирање на писменоста кај сите категории на граѓани, пристап и вклучување на социјално загрозените и лицата со попреченост со бесплатно членство и учество во активности и програмски содржини, пристап до ИКТ и бесплатен интернет. Реализира промоции, трибини, работилници и изложби од областа на екологијата, културното наследство, едукација за родовата еднаквост, заштита на маргинализираните категории на граѓани.

По повод Светскиот ден на водата, 22 март, 2022 г., во ЈОУБ „Искра“ за важноста

на водата беа прикажани презентации во powerpoint, кои претходно на работилница во библиотеката ги подготвија ученици на ООУ „Св. Кирил и Методиј“ – Кочани, со наставник по биологија, Нада С’мбова Донева, следуваше трибина, со стручни излагања од вработени лица во КЈП „Водовод“ – Фабрика за вода и Пречистителна станица, Кристина Стојанова-одговорен машински инженер, Благој Наунов-одговорен електроинженер, како и д-р Елена Тортевска Данилов, доктор специјалист по хигиен и здравствена екологија при ЈЗУ Центар за јавно здравје-Кочани.

За промовирање на правата на жените и девојчињата, беше поддржана Кампањата: 16 дена активизам против насилство врз жените и девојчињата“. Трибина со учесници: Ученици од СОУ „Љупчо Сантов“-Кочани, Александра Соколова, психолог, вклучена во проектот „Прва психолошка помош и поддршка“ и професор Стојче Ташовски-граѓанско образование. Започна со поетско читанаслов „Таа во поезијата“: ученици од СОУ „Љупчо Сантов“ и членови на ЛК „Копнеж“, читаа творби посветени на жената. Волонтери при ОО „Дрвен крст“ - Кочани, во централното градско подрачје и во СОУ „Љупчо Сантов“, поделија флаери со информативна содржина, кои беа подготвени на работилница.

Сл.1 Делење флаери „16 дена активизам“

На 15.11.2022 г. за да се смени стереотипноста и да се крене свеста за интелектуалната попреченост, од проектот „Децата не се раѓаат со предрасуди“ поддржан од Шведскиот институт, поставена изложбата „И јас сум тука“, промоција на истоимената книга, како и македонскиот превод на „Не престанувајте да се гушкате“. Се прикажа и шведскиот документарен филм „Модна ревија: Од Глада Хадук до Њујорк“.

По повод 3 декември, Меѓународниот ден на лицата со попреченост, во организација на Општина Кочани, на настанот, Под мотото „За подобар видик“, библиотеката учествуваше со хуманитарен штанд. Средствата беа наменети за набавка на нагледни средства за ученици со попреченост, а волонтери на ОО „Црвен крст“ поделија флаери, претходно изработени во библиотеката на работилница, на кои беа претставени насоки и препораки, кои треба да се практикуваат за правичен пристап, инклузија и иновации за прифаќање на положбата на лицата со попреченост.

Сл.2 Флаер за 3 декември

Заклучок

Со успешното, професионално активирање и взаемната соработка со корисниците и други чинители во своето опкружување, библиотеките стануваат „главен поттикнувач на позитивните промени во заедницата“.

Користена литература:

1. White, B. (2012). Guaranteeing access to knowledge: the role of libraries. WIPO Magazine. August
2. <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/23/1/sdg-storytelling-manual-sr.pdf>
3. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals>
4. <http://www.ifla.org/VII/s8/unesco/manif.htm>
5. <https://www.ifla.org/units/sustainable-development/>
6. <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/23/1/sdg-storytelling-manual-sr.pdf>
7. <http://www.lyondeclaration.org>

8. International Federation of Library and Institutions-IFLA. (2018b).Libraries, Development and the United Nations 2030Agenda. Preuzemeno <http://www.ifla.org/librariesdevelopment>.
9. <https://casopisbibliotekar.wordpress.com/2012/08/09/> информациона-писменост-и-рађање-дигиталне културе, Славица Јурић

Summery

The library is a cultural and informational institution, which follows general accepted norms, regulations, principles for professionalism, goals and vision. Libraries are more exposed to the influence of social changes, which are dictated by contemporary trends, events and needs at the local, regional and world level. They come out of the permanent framework and despite the successful implementation of traditional library contents, digitalization, availability of electronic sources, and of course the functionality of the space, they are increasingly turning into centers for the dissemination of information and knowledge related to the Goals for sustainable development (UN Agenda 2030).

With the modern concept of library activities, topics that will contribute to well-being are activated, acting through their activities towards several areas: society, economy, environment, education, personal well-being, social cohesion, gender equality, cultural diversity, inclusion of marginalized groups, development of the local community, tolerance and equal opportunities for all.

Keywords: public libraries, contemporary activities, information centers, access to information, sustainable development goals.

УЛОГАТА НА БИБЛИОТЕКАТА И ПРОФЕСИОНАЛНОСТА НА БИБЛИОТЕКАРОТ ВО НАСТАВАТА / ОБРАЗОВАНИЕТО

(стручен труд)

Ганимет Елмази, виш библиотекар
НУ Библиотека „Кочо Рацин“-Тетово
(ganelmazi@gmail.com)

Апстракт

Во современиот свет незамисливо е успешно функционирање на образовниот систем, посебно на Универзитетот и целокупниот образовен и научно-истражувачки процес, без целосен синхронизиран и комплементарен развој на современото библиотекарско работење и развој на современи библиотеки како вечни храмови на мудроста и знаењето. Библиотеките треба да станат центри на културата и да ги интегрираат децата, возрасните и најстарите лица.

Улогата на библиотеката во образованието е многу значаен дел на работата со учениците во училишните библиотеки. Преку целата учебна година, децата се запознават со работата на библиотеката, нејзиниот фонд и можностите за негово користење. Посетите од училиштата во библиотека, исто така имаат голема улога во воспитно-образовна работа со цел да се запознаат со професионалноста на библиотекарот.

Библиотекарот пред се треба да биде педагог - библиотекар, кој мора да ја познава и педагогијата и оној дел од дидактиката кој подразбира имплементирање на педагошките знаења во библиотеката. Тој треба да има развиено социјални вештини: комуникациски, информациски, тимско работење. Затоа е потребно тој да биде пријатна личност со добри комуникативни способности што ќе му овозможат да воспостави добар педагошки однос со учениците.

Клучни зборови: Библиотека, библиотекарство, образование, училишни библиотеки.

Вовед

Образованието, според дефиницијата на Емил Диркем, претставува дејност која се спроведува од страна на постарите генерации врз оние кои сè уште не се подготвени за општествен живот. Цел на оваа дејност е да поттикнат и развијат кај детето такви физички, интелектуални и морални системи кои се барани од него и од општеството како целина, како и од занимањето за кое тоа ќе се определи".¹⁸

Библиотеките, низ вековите, биле најважните патишта за одржување на нашето општо знаење во живот. Тие биле и сè уште се еден вид универзален мозок каде што можеме да се потсетиме на она што сме го заборавиле, но и да го научиме она што сè уште не го знаеме.

¹⁸ Тоновски, стр. 158

Со цел да се усогласат образовните цели и задачи на училиштето за образование, потребна е блиска соработка помеѓу библиотекарот, учениците, наставниците и раководителите на училиштето, така што библиотеката ги подготвува и планира сите активности кои се совпаѓаат со плановите и програмите за настава.

Иднината на библиотекарството е поврзана, со автоматизација и компјутеризација. Меѓу другото, познавање на компјутери, способност за работа на интернет, познавање на современи технологии се смета за предност во работата. Со напредокот на општеството, образованието, просветата, културата, науката и уметноста напредувало и библиотекарството.

Една од основните задачи на библиотекарот е и популаризација на библиотечната дејност кај најмладата генерација. Популаризацијата на библиотечните материјали не е непозната категорија и за нашите библиотеки, бидејќи како и во останатите земји во светот така и кај нас постојат низа форми меѓу кои и најчесто применувани се: промоции на книги, изложби, литературни средби и читања, разговори со автори и сл.

Сега во ерата на компјутеризација, дури и училишните библиотеки мора да ја развијаат библиотечната дејност во согласност со новите трендови кои произлегуваат од областа на информатичката технологија, мора да се инвестира за библиотеките да бидат во чекор со времето. Да се обучат библиотекарите кои работат во училишните библиотеки, да посетуваат места каде што се применуваат нови искуства од работа со деца и да ни ги пренесат тие искуства и знаења. Децата сакаат промени, нивната љубопитност е многу жива и сакаат да знаат сè, додека библиотекарот треба да биде тој кој ќе биде подготвен да го даде вистинскиот одговор на секое прашање на децата.

Училишните библиотеки треба да се реорганизираат и да ги модернизираат своите средства, нивниот простор, опремата и персоналот, тогаш можат да ги задржат корисниците и нивната врска со книгите и другиот библиотечен материјал во сите форми. За да се придобијат корисниците во библиотеката треба библиотеката да ја прилагодиме на нивните потреби и на времето во кое живеат. Откако општеството ќе ги задоволи материјалните ресурси во училишната библиотека, мотивираноста на библиотекарите ќе биде поголема, па и резултатите од работата на библиотекарите ќе биде на задоволително ниво.

Во последно време се соочуваме со многу фактори кои што влијаат на не фреквентирањето на учениците во училишните и јавните библиотеки. Меѓу другото во денешен ден сите сме сведоци дека напреднатата технологија придонела децата повеќе да бидат фокусирани во тој дел, каде што со помош на компјутерите и мобилните телефони добиваат и други сознанија. Но, за нас значајно е читање на книги во библиотеките. Затоа се поставува прашањето:

Што треба да направиме за овие библиотеки да бидат почесто посетени од нашите деца?

- Во училишната библиотека ученикот треба да најде соодветна, удобна и привлечна средина, за да сака да остане таму подолго време.

- Набавка на нови наслови во училишните библиотеки. Ученикот не ствара навика да ја посетува училишната библиотека, ако таму наидува само на стари книги, главно традиционална литература, која не му ја буди љубопитноста и интересот.

- Набавка и опремување на компјутери и интернет. Потребно е училишните библиотеки да станат катчиња, каде учениците ќе имаат можност, покрај користењето на книгата, да користат и интернет.

- Квалификација и стручно усовршување на библиотекарите во училиштата. Во едно информатичко општество и библиотекарот треба да стане информатички стручњак и да ги усоврши неговите вештини кои се потребни при користење на неговата технологија.

За да една училишна библиотека функционира, треба да поседува со библиотекарски персонал кој што е запознаен, ги разбира и применува најмалку некои од основните стандарди за збогатување.

Заклучок

Се разбира, љубезната и професионална комуникација е главниот фактор кој што воспоставува одржлива врска помеѓу читателот и библиотеката, односно читателот и книгите во библиотеката. Освен добивањето на професионалната информација, читателот во општо бара и амбиент на љубезна комуникација и разбирање во библиотеката. Ваквото однесување на библиотекарскиот персонал спрема читателот, овозможува не само да ги искористи библиотекарските услуги на најдобар можен начин туку и создава услови за зближување, љубезна средина и висока професионална етика.

Познато е дека повеќето училишни библиотеки имаат мали и неефикасни простории за фондот и услови за читање, а со години не се следат нови наслови, затоа треба да се направат повеќе напори за да се создаде добра физичка средина за посетителите и љубителите на книгата во просториите на библиотеката.

Целта и задачите на образовниот процес е да ги оспособи учениците за самостојна работа, самообразование и подготовка во текот на животот

Библиотечните услуги се важни за развој и унапредување на знаењето во општество кое има визија и воља да ги подигне своите вредности на едно повисоко ниво.

Училишната библиотека има задача да ги промовира и унапредува сите форми на воспитно-образовниот процес; создавање на услови за учење; постигнување на капацитет за прилагодување на различни форми на учење.

Библиографија

1. д-р Добри Ј. Петровски, Менаџмент на библиотечните промени и професионален развој на кадрите, Битола, 1999
2. Проф. д-р Митко Спасевски, раководител на Институтот по библиотекарство: www.pfsko.ukim.edu.mk
3. Јасмина Соколовска, *Менаџирање на библиотеката во современото училиште*. Магистерски труд, Штип, 2011
4. м-р Добри Петровски, *Трансформација на библиотеките во Македонија*, стр. 153.
5. Библиотекарска теорија и практика. Библиотекарство, Вол.34(2017), бр. 1-2
6. <http://www.biblioteka-ks.org/>
7. <https://skinfoodrussia.ru/sq/business-ideas/professionalnaya-etika-bibliotekarya-trebovaniya-kprofessii-i-lichnosti.html>

Abstract

In the contemporary world, the successful functioning of the educational system, especially at the University and the entire educational and scientific research process, is unimaginable without a complete synchronized and complementary development of modern librarianship and the development of modern libraries as eternal temples of wisdom and knowledge. Libraries should become centres of culture and integrate children, adults and the elderly.

The role of the library in education is a very significant part of working with students in school libraries. Throughout the entire school year, children get to know the work of the library, its fund and the possibilities of its use. Visits from schools to the library also play a major role in educational process in order to get to know the librarian's professionalism.

The librarian should first of all be a pedagogue-librarian, who must know both pedagogy and that part of didactics that implies the implementation of pedagogical knowledge in the library. He should have developed social skills: communication, information, teamwork. Therefore, it is necessary for him to be a pleasant person with good communication skills that will enable him to establish a good pedagogical relationship with the students.

Keywords: library, librarianship, education, school libraries.

СОЦИЈАЛНОТО И ЕМОЦИОНАЛНО УЧЕЊЕ ПРЕКУ МЕТАФОРИ И ПРИКАЗНИ – КАКО СРЕДСТВО ЗА ИНТЕРКУЛТУРНА ИНТЕГРАЦИЈА ВО БИБЛИОТЕКАТА

Гонца Запрова Анастасова, библиотекар
ЛУБ „Благој Јанков Мучето“ Струмица
(zaprovagonca@gmail.com)

Апстракт

Акцентот на овој труд ќе го ставам на приказните и метафорите како средство за социјално и емоционално учење. Најпрво ќе го разработам концептот за емоционалната интелегенција, претставена преку различни модели, а потоа ќе ги анализирам можностите таа да се формира, да се развива и непрекинато да се усовршува преку силата на тие средства, со цел истите да послужат за интеркултурно интегрирање во Библиотеката. Вниманието ќе го насочам кон богатите ресурси по однос на содржината на метафорите и приказните и нивниот огромен потенцијал да се развиваат, формираат, воспитуваат и обучуваат со оглед на целосната социјализација на личноста и нејзината ефективност во секоја етапа од животот.

Клучни зборови: емоционална интелегенција, учење, приказни, метафори, социјализација, интеркултурно интегрирање, библиотека.

Вовед

Животот е непрекинат процес на учење. Во современата реалност личноста е поставена во услови без преседан, при кои непрекинато и интензивно акумулира социјални искуства, знаења, умеења, компетентности и на тој начин формира црти на карактер. Динамиката е таква, што често смислата, саморефлексијата и резултатите од наученото се проблематичните области, т.е. „крајаголните камења“ во процесот на личното растење во секоја возраст.

Од друга страна пак, од древноста до денес, човекот ја гради својата претстава за светот и за взаемните односи во него како резултат не само на взаемните дејстувања во кои секојдневно се наоѓа, туку и преку посланијата на приказните, метафорите и вредностите кои се формираат во него. На крај сè почесто параболите, метафорите и приказните се дел од начините, со кои современата личност се обидува да се врати кон исконските човечки вредности, бара психолошка поддршка и решенија, го гради својот светоглед – објаснувајќи си за светот и своето место во него. Метафорите и приказните помагаат во тоа, а како библиотерапевтски средства ѝ даваат можност на личноста да ја развива својата емоционална и социјална интелегенција и да ги најде најдобрите начини за справување со динамичната, стресна и несигурна средина, која е белег на животот на современиот човек.

Модел на социјална и емоционална интелигенција

Фокусот на сегашна работа е поставен на метафорите и приказните како средства за социјална и емоционална интелигенција. Емоционалната интелигенција е широко употребено знаење, кое во себе содржи разновидност од квалитети, вештини и лични карактеристики, анализирани и изведени според гледиштата на различни автори. Јадрото кое ги обединува сите нив се јавува во процесот на учење, а емоционалното и социјалното учење се нераскинлив дел од него.

Даниел Големан емоционалната интелигенција ја концепира како збир не само од когнитивни способности и емоционални состојби, но исто така ја вклучува и мотивацијата, невербалната комуникација, социјалните умеења, сопствените црти на карактерот и умеењата за социјална адаптација. Сите овие компоненти го формираат неговиот модел со следните основни параметри:

- *себесознание*, способност да се распознаат и разберат сопствените ставови, чувства и мотиви. Луѓето со високо ниво на себесознание имаат високо самочуство, реално самооценување и склони се кон самоиронија. Сето тоа предност е за таквите луѓе во нивните социјални интеракции и воопшто во животната реализација.

- *самоконтрола*, способност да се совладат деградирани импулси и расположенија. Мислата е пред дејството. Луѓето со високо ниво на самоконтрола се надежни и почитувани, не се стресуваат при неопределени ситуации и отворени се за промени.

- *мотивација*, желба за дејствување и потреба од постигнувања, награди, развој. Силно мотивираните луѓе пројавуваат оптимизам дури и кога се наоѓаат пред тешки задачи и животни предизвици и приврзани се кон вредностите во својот живот.

- *емпатија*, способност да се разбере емоционалната состојба на другите луѓе и соодветно да се реагира.

- *социјални умеења*, вешто управување со односите, градење мрежи од контакти, склоност кон барање на хармонија и баланс, прифаќање и управување со промените, флексибилност и приспособливост.

Тој модел се променува и со текот на времето се усовршува.¹

Рувен Бар-Он, во 1997 година предлага друг модел. За него, емоционалната интелигенција претставува севкупност од социјални, лични и емоционални вештини, кои влијаат врз целокупната состојба на секој, за ефективно справување со барањата и притисоците на опкружувачката средина. Според него емоционалната интелигенција се развива со време и може да биде подобрена преку обука, мисловно програмирање и терапија. Во својот модел Бар-Он интегрира 5 компоненти:

- Интраперсонални вештини – личноста треба да постигне независност и емоционално осознавање, треба да изгради лично мислење;

- интерперсонални вештини – добри меѓучовечки односи и емпатија;

- адаптирање – правилни ставови и приспособување кон секоја ситуација;

- вештини за управување со стрес – контрола над емоциите и одржливост во стресни ситуации;

- лични квалитети – оптимизам и среќа.

Бар-Он во својот модел покажува дека, емоционално-социјалната интелигенција се состои од определен број интраперсонални и интерперсонални компетенции, вештини и

¹ Големан, Д. 2011.

претпоставки кои се комбинирани така да можат да ја детерминираат ефективноста на човечкото однесување.²

Моделот на Петридес својот почеток го води од 2000 година, кога авторот започнува да ја гледа емоционалната интелигенција како лична карактерна особина. Тој ја застапува тезата, дека „емоционалната интелигенција е меѓусебно поврзување од емоционално зависни субјективни перцепции и убедувања на личноста за оддржливоста на нејзините квалитети, преку кои таа ги совладува своите емоции“.³

Всушност, во таа врска како ефективно средство за усвојување на компетентностите, поврзани со себеспознанието, управувањето со емоциите, разбирањето и меѓусебното поврзување се јавуваат метафорите и приказните. Тие го придружуваат човекот од зората на неговото ментално и емоционално развивање и се неразделен дел од процесот на социјализација и инкултурација.

Метафора

Метафора (старогрчки – метафора “пренесување“) се карактеризира со пренесување на особини и својства од еден предмет или појава на друг, при што се изразува некаква експресија, а пред сè ставот на авторот. Со помош на метафората нештата се нарекуваат со други имиња. Метафорите се средство за разбирање на дадена ситуација, во која личноста се наоѓа. Тие претставуваат нов јазик, попоетичен и помалку научен, со помош на кој може да се дискутира за животот. Ако перцепцијата и односот за иднината се важни, тогаш човек треба да биде на чисто какви се тие. Да знае да ги употребува двата дела од свеста: свесното и потсвесното, рационалното и интуитивното, когнитивното и имагинарното. Повеќето луѓе првенствено ја користат левата или десната страна од својот мозок. Еден од начините да се надмине разидувањето меѓу двата дела на мозокот, да се утврди каква е сликата за иднината, која е создадена или која треба да се развива, се постигнува со посредство на метафората.⁴

Всушност во тоа се состои и силата на тие средства како елементи на емоционално и социјално учење. Метафорите ги збогатуваат погледите на човекот; го зголемуваат бројот на перспективите; ги прошируваат видиците на однесување, мислење, решавање, зголемување на социјални искуства и механизми за справување во одредени животни ситуации. Основната сила на тие средства и ефективност на резултатите од нив се заклучува во можноста, личноста преку нив да ги:

- преформулира проблемите во можност за решение;
- реконструира животните позиции, планови и взаемни можности, на начин која ќе стимулира позитивно, социјално, конструктивно однесување;
- да ги зголеми и рашири способностите за управување со промената.

Сето тоа се однесува и на приказните како средство за социјално и емоционално учење и ги обединува со метафорите како дел од библиотерапевтскиот метод, зашто обезбедуваат специфични концепти и технологија со помош на која „можат да се постигнат конкретни промени (корекции) во личноста“⁵

² Кардашева, А. 2012.

³ Костадинова, И. 2013. стр. 87.

⁴ Gelatt, H. B. 1991.

⁵ Донеv, Д., М.Николов. стр.5.

Приказна

Приказната ѝ дава можност на имагинацијата да изгради слики, да проектира животни моменти и ставови. Преку неа личноста може дистанцирано да ги набљудува хероите, но во исто време и сочувствително. Преку неа човекот создава и вежба во своето сознание спасителни перспективи и резервни планови. Приказната како средство за учење дозволува конструирање во имагинацијата на планот за дејствување, излез и индиректен совет како да се случат и преживеат животни ситуации, а потоа, сето тоа да се преобрати во стратегија за справување и во реалното однесување. „Во неа има проблеми, страдања, непријатности, незнаење, но и неочекувани решенија и волшебни посредувања.“ Имено, волшебните посредувања ја утврдуваат позицијата дека, активната личност која е добронамерна и позитивна, успева да ги рашири можностите до степен, во кој ќе најде излез и најдобро решение во секоја животна ситуација.

Социјалното и емоционално учење преку приказните се изразува во тоа, дека во секоја приказна херојот наоѓа излез од проблемната ситуација, расте, се претвора во силна личност и се справува со низа препреки и на крај приказната завршува секогаш со победа на доброто, убавото, полезното.

Метафорите и приказните некогаш и денес

Како еден од најдревните методи, приказните како знаење за светот се пренесувале од уста на уста или биле запишувани. Денес под социјално и емоционално учење преку приказни разбираме способност да се пренесуваат знаења за духовниот пат и социјалната реализација. Размената на истории, како и размената на животни искуства се природна форма на взаемните односи меѓу луѓето.

Знаеме дека, нашите претци ги воспитувале своите деца преку раскажување на интересни истории и на тој начин се собирале знаења за животот, се создавале ризници од животни искуства, се разбудувале скриени сили, се формирале желби и планови и т.н. Раскажаната приказна е двострук акт на општење – меѓу родителот и детето, меѓу раскажувачот и слушателот...

Денес особено важен е фактот, дека современиот човек исто така има потреба од приказни. Современите приказни се раскажуваат преку разни канали – телевизија, радио, кино, интернет. Но во својата длабока суштина исто како и класичните приказни ја олицетворуваат вечната борба помеѓу доброто и злото, ги утврдуваат вредностите и силата на духот, даваат надеж и влеваат вера во благопријатното решение на проблемите, во желба за излез од проблемите.

Заклучок

Врз основа на досега кажаното, можеме да заклучиме дека:

1. Приказните и метафорите се добра појдовна точка за развивање и усовршување на социјалната и емоционална интелигенција поради богатите ресурси (вредности, животни ситуации, модели за подражавање на решенија итн.).

2. Приказните и метафорите, како средство за социјално и емоционално учење се дел од библиотерапевтските методи, зашто во себе содржат „специфични концепти и техники со помош на кои можат да се постигнат конкретни промени, односно корекции во личноста“.

3. Приказните и метафорите се универзално средство за социјално и емоционално учење, зашто можат да се користат кај различни возрасти и социјални групи под различна форма (индивидуална и групна библиотерапија), како и во различни аспекти – терапија, консултирање, вежби, обука.

Емоционалното и социјално учење преку приказни и метафори е средство за зголемување на емоционалната интелигенција кај современиот човек и можност тој да открие покреативен и поефективен начин за најдобри решенија; да биде полноправен и среќен со своите избори во секојдневниот живот и да ги утврди во себе исконските вредности – добрина, љубов, толеранција, емпатија, одговорност кон сопственото постоење, искреност и проактивност.

Користена литература

1. **Големан, Д.** Емоционалната интелигентност. Софија, Изток-Запад, 2011.
2. **Донев, Д., М. Николов.** Наръчник за консултантанти по библиотерапија (библиотекари). Софија, Финдација „Глобални библиотеки - Българија“, 2016.
3. **Кардашева, А.** За емоционалната интелигентност и индивидуалните различия на българите. Софија, ИК Ковачев, 2012.
4. **Костадинова, И.** Дефиниране на категориите „емоционална и социална интелигентност“ за целите на практикоприложни изследвания. // Научни трудове на Русенският университет, Т. 52, Сер. 5.1., 2013, с.84-89.
5. **Gelatt, H. V.** Creative decision making using positive uncertainty. Los Altos, CA, Crisp Publishing, 1991.

Abstract

The emphasis of this paper will be on stories and metaphors as a means of social and emotional learning. First of all, I will develop the concept of emotional intelligence, presented through different models, and then I will analyze the possibilities for it to be formed, developed and continuously improved through the strength of those means, in order for them to serve for intercultural integration in the Library. I will direct attention to the rich resources in terms of the content of metaphors and stories and their enormous potential to develop, form, educate and train in view of the complete socialization of the person and its effectiveness in every stage of life.

Keywords: emotional intelligence, learning, stories, metaphors, socialization, intercultural integration, library.

МАКЕДОНСКА КУЛТУРНА БАШТИНА У ПОСЕБНИМ ЗБИРКАМА БИБЛИОТЕКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ

Ирена С. Зечевић
Библиотека Матице српске, Нови Сад
(irena.zecovic.bp@gmail.com)
Александар В. Радовић
Библиотека Матице српске, Нови Сад
(araddovic@gmail.com)

Сажетак

Библиотечка грађа о Народној (1946-1963), потом Социјалистичкој Федеративној Републици Македонији (1963-1991), Републици Македонији (1991-2019), те Републици Северној Македонији (2019-данас) чине један део извора доступних у Посебним збиркама Библиотеке Матице српске. У виду проспеката и плаката, програма позоришних представа играних у Македонији, фотографија и разгледница са мотивима градова и насељених места ове државе, баш као и веома важних географских и нотних записа о картографској и музиколошкој баштини, склопљена је „македонска културна панорама“. Одабраним примерима некњижног материјала из фондова Посебних збирки Библиотеке Матице српске представљена је Република Северна Македонија и „покретно културно наслеђе“ ове балканске земље.

Кључне речи: Република Северна Македонија, библиотечка грађа и извори, Посебне збирке Библиотеке Матице српске, историографија, културна баштина.

УВОД

Ако је непорецива чињеница да је песма „Биљана платно белеше“ (Билјана платно белеше, 2023) једна од најпознатијих и најпопуларнијих мелодија македонског фолклора, тачна је и констатација да „охридских извора“ који се, у песми помињу, има барем неколико стотина хиљада. Један је и јединствен онај на којем су створени мелодија и текст из староградске „арије“, а други су извори они писани трагови који град са језером бележе још у античким временима. Град у Западној Македонији и стајаћи водени ток на којем се милиони туриста „огледају“ током већег дела године - бисер је истоимене ривијере, док библиотечка грађа и извори из Библиотеке Матице српске бележе охридске и бројне друге „изворе“. О градовима и насељеним местима Републике Северне Македоније запис је, давне 1973. године, оставила између осталих и група *Time* речима „Тамо гдје вечно сунце сја / тамо је Македонија...“ (приступљено са www.youtube, 21. 09. 2023).

Молитава, у страним и српској књижевности, има безброј. Баш као и „на охридските извори“. Међутим, уз Десанку Максимовић, највеће домете у поменутом песничком жанру постигао је охридски и жички епископ Свети владика Николај Велимировић у бројним својим делима. У једном од њих, *Молитве на језеру*, духовник Николај Велимировић исказује „своје хришћанско Вјерују“ исписујући поуке са једног од најлепших погледа балканских - Охридског језера.

„МАКЕДОНСКЕ ТЕМЕ“ У ФОНДОВИМА БИБЛИОТЕКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ

Изузетно богату културно-историјску баштину ове лепе земље аутори рада представили су на основу четири тематске целине: нотним записима, ликовним изразима, историјским и савременим документима и картографским изворима.

Стручни скуп у организацији Библиотекарског савеза Македоније на Охриду изврсна је прилика да се, користећи ресположиве ресурсе у Библиотеци Матице српске, прикаже друштвена, привредно-економска и културна прошлост и садашњост ове државе. У том смислу, направљен је избор библиотечке грађе и извора из фондова Посебних збирки БМС, а „културни мозаик“ садржи 4 целине о којима ће бити речи у наставку овог текста.

Словенски југ је, од од најранијих етапа развоја цивилизације, привлачио пажњу истраживача, а град у којем се одржава овај стручни скуп био је, према речима Оболенског „један од главних центара нове византијско-словенске културе на Балкану“ (Оболенски, 1991, п. 34). Од Климента Охридског до савременог доба нижу се докази историјског трајања са циљем да се чувају за будућност. Монографски и континуирани извори о Социјалистичкој Републици Македонији, који су били доступни ауторима текста, бележе резултате македонске привреде у бројним индустријским гранама (Технометал - црна и обојена металургија, Тутунски комбинат Прилеп, Треска - дрвна индустрија...), а узгајање грожђа и производња вина истински је бренд Северне Македоније. Уз трагове античког и словенског присуства на овом тлу посетиоце најјужније Републике бивше Југославије привлаче туристички потенцијали ове државе. Како је примећено: „Vardar river is the main vein of Macedonia, and Tikvesh is the heart – Wine valley, with wine red as blood“ (*Macedonia: undiscovered tourism treasure*, 2016), док је Охрид једна од најпосећенијих балканских туристичких дестинација.

Од Климента Охридског до савременог доба нижу се докази историјског трајања са циљем да се чувају за будућност. Монографски и континуирани извори о Социјалистичкој Републици Македонији, који су били доступни ауторима текста, бележе резултате македонске привреде у бројним индустријским гранама (Технометал - црна и обојена металургија, Тутунски комбинат Прилеп, Треска - дрвна индустрија...), а узгајање грожђа и производња вина истински је бренд Северне Македоније. Уз трагове античког и словенског присуства на овом тлу посетиоце најјужније Републике бивше Југославије привлаче туристички потенцијали ове државе. Како је примећено: „Vardar river is the main vein of Macedonia, and Tikvesh is the heart – Wine valley, with wine red as blood“ (*Macedonia: undiscovered tourism treasure*, 2016), док је Охрид једна од најпосећенијих балканских туристичких дестинација.

КАТАЛОШКО-БИБЛИОГРАФСКА ОБРАДА НЕКЊИЖНЕ ГРАЂЕ У БИБЛИОТЕЦИ МАТИЦЕ СРПСКЕ

Каталожко-библиографске обрада некњижне грађе и извора одвија се у оквиру истоименог Одељења БМС. Она је један од поступака који се, заједно са набавком и заштитом грађе континуирано и доследно спроводи да би се богата ризница културе бројних народа ставила на увид корисницима библиотечких услуга. У оквиру најстарије српске библиотеке националног значаја и прве јавне научне библиотеке у Срба (Билјана

блатно белеше, 2023), од 30. новембра 1963. године године, када је, сведочењем Катице Раушки, „формиран (је) одсек посебних збирки у БМС, који, према правилима Библиотеке МС треба да прерасте у одељење веома важно“, (Раушки, Извештај Одељења за обраду књиге, п. 52) прикупља се библиотечка грађа која не припада монографским нити континуираним изворима. Већ 60 година се, у Библиотеци Матице српске, одвија набавка, каталогизација и заштита библиотечке грађе и извора уметничког садржаја, тј. она која својим нестандартним облицима сведочи о производима људског духа.

Каталошко-библиографска обрада некњижне грађе је „специфична јер обично не постоји класична насловна страна па се подаци преузимају са саме јединице, налепнице (са обе стране грамофонске плоче и аудио-касете), спремишта или пропратне текстуалне грађе“ (Зечевић, Бјелица и Новаков, 2015, п. 205). Обрада се обавља према Међународном стандардном библиографском опису некњижне грађе ISBD(NBM) (ISBD(NBM), 2006) у формату COMARC В и маскама N и Z.

Историографска и савремена истраживања које се, континуирано, спроводе у баштинским установама културе шире сазнања о блиским и удаљеним крајевима, а Библиотека Матице српске поседује, између осталог, библиотечку грађу и изворе о балканским и другим географским просторима. Поред тога што чува изложбене каталоге и ликовне радове са прилозима македонских сликара и графичара, као и документе из прошлости на којима су приказани друштво, привреда и уметничка сцена Македоније, у центру пажње аутора овог рада је грађа БМС која не припада монографским нити континуираним изворима, а тематски је везана за Македонију. Некњижна грађа Библиотеке Матице српске окупљена је у њеним Посебним збиркама, а критеријуми по којима су Посебне збирке издвојене у организациону целину БМС су форма и садржај публикација.

У оквиру ове збирке делују 4 фонда:

- Фонд ситно-штампаног и документационог материјала
- Ликовно-графички фонд
- Картографско-географски фонд
- Фонд музикалија

НЕКЊИЖНА ГРАЂА ИЗ ФОНДОВА ПОСЕБНИХ ЗБИРКИ БИБЛИОТЕКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ О МАКЕДОНСКОЈ КУЛТУРНОЈ БАШТИНИ

1. Македонски мелос у фонду Музикалија ПЗ БМС

Лепоту и славу народне музике Македоније - звучни снимак у виду компакт диска под називом „Македонски бисери“, пронели су дует Кевсер Селимове и Ђорђа Желческог и ван граница своје домовине. CD популарних македонских извођача са 16 песама издао је ППП РТС из Београда 2003. године, а примерак се чува под сигнатуром КдМ 684.

У истом фонду је и звучни снимак ансамбла *Ресенчани*. „Македонски народни песни“ су „упаковане“ у грамофонску плочу на 33о/м коју је издао ППП РТБ из Београда 1977. године, са сигнатуром Гп IV 1738.

Песму *Билјана платно белеше* „удесио је за клавир и певање“ Јован Фрајт. Партитура садржи текстове песама штампане упоредо са нотним записима. Ова штампана музикалија је обележена сигнатуром Н IV 1265. Песма под истим називом у

виду звучног снимка – грамофонске плоче на 33 о/м у извођењу ансамбла „Биљана“ из Охрида издао је 1974. године Југотон из Загреба. Осим „главне“, грамофонска плоча садржи и композиције: *Ој Зарино прво севдо; Песна за Христо Узунев; До кога браћа мили Македонци; Бог да биерусе, твојта мајка; Илијада и седемстотин шеесет и второ лето; Девет години болен лежав; Ој љубов, љубов; Ће ме грабит нане тој Никола; Велгошко оро*. Евидентирана је у фонду под сигнатуром Гп IV 820.

Сплет народних песама из Македоније под називом *XV руковет* је штампана музикалија настала из пера прослављеног композитора, академика и етномузиколога Стевана Стојановића Мокрањца. Песме за мешовити хор чини вишелисна партитура са текстом песама штампаним упоредо са нотним записом. Евидентирана је у фонду под сигнатуром Н III 2275.

Сл. 1 Н III 2275 (ноте)

Сл. 2 Гп IV 1738 (грамофонска плоча)

2. Ситно-штампани и документациони материјал о Македонији у фонду ПЗ БМС

Посланице или епистола су тзв. „јавна писма“ намењена појединцу, или групи људи. Као жанр биле су познате још у старом Египту. У овом фонду се, између осталог, чувају Божићне и Ускршње посланице. „Епископ Битољски, на дан најрадоснијега хришћанског славља“ текст је којим почиње Ускршња посланица коју је верном народу хришћанском, „деци у Христу“ на Ускрс 14/27. априла 1924. године упутио Јосиф, епископ битољски од 1920. до 1931. и митрополит скопски од 1932. до 1957. Посланицу је штампала Просвета из Битоља, а евидентирана је у фонду под сигнатуром Дк II 735.

Вредан документ који сведочи о историјским збивањима у одређеном временском периоду је и апел из 1929. године којим се позивају грађани Битоља да укажу гостопримство француским ратницима са солунског фронта који им долазе у госте. Апел на једнолистном папиру димензија 48 x 32 cm издала је Књижара и штампарија „Просвета“ Ивановић из Битоља и носи сигнатуру Дк III 13.

Владика Николај Велимировић, истакнути теолог и беседник, део своје пастирске службе провео је у Охридско-битољској епархији. По његовом благослову су се у Битољу почели издавати *Мисионарска писма* и њихов додатак *Мали мисионар*. Намена им је била васпитног карактера младих, али и за свеопште мисионарске делатности. Апел

уредништва *Мисионарских писама* и Администрације *Малог мисионара* из Охрида упућен свештенству уз молбу за поручивање је документ на листу димензија 16 x 22 cm издат 1934. године и носи сигнатуру Дк I 2537.

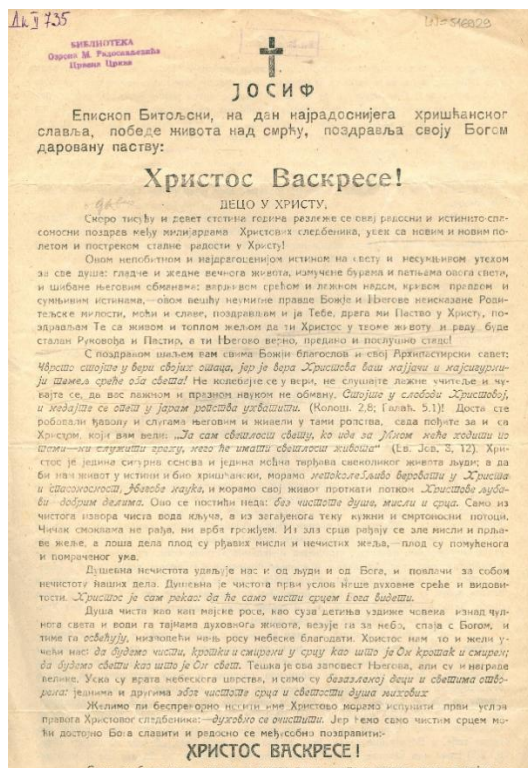
Информацију о времену и месту одржавања неког одређеног културног догађаја бележе и позивнице. Сведочанство о образовном систему и постојању високошколских институција у Македонији овековечено је позивницом за прославу јубилеја, десетогодишњице оснивања Филозофског факултета у Скопљу. Позивница датира из 1933. године и евидентирана је под сигнатуром Дк 248/1933.

Светосавске свечаности одржавају се и ван земље „матице“, где битише српски народ. Организациони одбор за обележавање Светог Саве уприличио је културни догађај под називом *Свечана Светосавска академија* која се одржала 27. јануара 2011. године у Скопљу, у сали Македонске опере и балета. Позивница са програмом о овом важном догађају каталогизирана је у Z масци и додељена јој је сигнатура Дк I 1411.

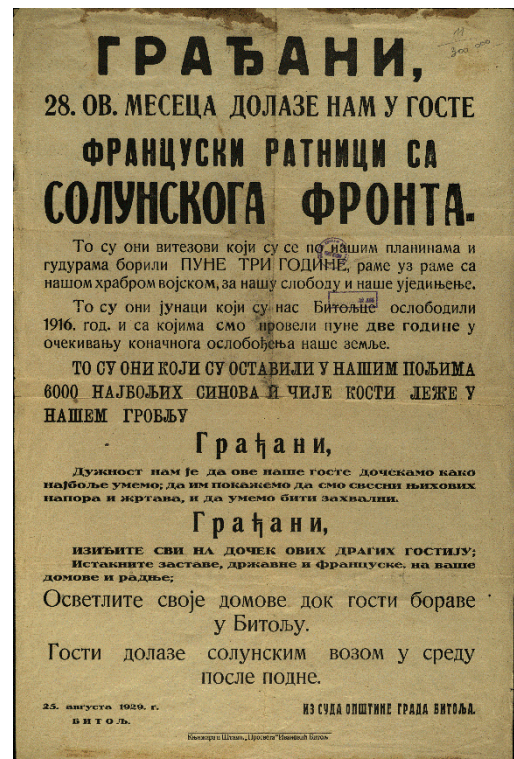
Почеци националне кинематографије Македоније везују се за продукцијску кућу „Вардар филм“ основану 1947. године. Да је интересовање за филмску уметност било присутно на овим просторима потврдио је и филмски проспект производње *Вардар филма* из Скопља и дистрибуције *Македонија*, такође из Скопља. Реч је о проспекту за дугометражни филм *Мали човек* из 1957. године на коме су уз кратак садржај филма дати подаци о режисеру и носиоцима улога. Сигнатура овог документа је Пс 4758.

Архитектура Македоније је календар чији је наслов каталогизатор дао према садржају. Зидни календар са 13 листова у боји димензија 46 x 31 cm је изашао у издању ФЗЦ „11. октомври“ из Куманова, а штампан у штампарији Горењски тиск из Крања. На вишелисном календару су фотографије које приказују природне лепоте, друштвене вредности и непокретну културну баштину Македоније. Обрађен је у N (Билјана платно белеше, 21. 09. 2023) масци предвиђеној за ову врсту сликовне грађе, а евидентиран под сигнатуром Кал II 153.

Привреду Македоније и њен одраз у Посебним збиркама БМС у виду некњижне грађе представља оглас из шездесетих година прошлог века. Рекламног је карактера, а односи се на Трговинско предузеће на велико и мало „Наша сировина“ из Скопља које овим огласом обавештава јавност о отварању своје откупне станице у Ћуприји. Једнолистни документ је штампан на хартији зелене боје димензија 15 x 21 cm и има сигнатуру Дк I 1695.

Сл. 3 Дк II 735 (Ускршња посланица)

Сл. 4. Дк III 13 (апел)

3. Ситно-штампани и документациони материјал о Македонији у фонду ПЗ БМС

Посланице или епистола су тзв. „јавна писма“ намењена појединцу, или групи људи. Као жанр биле су познате још у старом Египту. У овом фонду се, између осталог, чувају Божићне и Ускршње посланице. „Епископ Битољски, на дан најрадоснијега хришћанског славља“ текст је којим почиње Ускршња посланица коју је верном народу хришћанском, „деци у Христу“ на Ускрс 14/27. априла 1924. године упутио Јосиф, епископ битољски од 1920. до 1931. и митрополит скопски од 1932. до 1957. Посланицу је штампала Просвета из Битоља, а евидентирана је у фонду под сигнатуром Дк II 735.

Вредан документ који сведочи о историјским збивањима у одређеном временском периоду је и апел из 1929. године којим се позивају грађани Битоља да укажу гостопримство француским ратницима са солунског фронта који им долазе у госте. Апел на једнолистном папиру димензија 48 x 32 cm издала је Књижара и штампарија „Просвета“ Ивановић из Битоља и носи сигнатуру Дк III 13.

Владика Николај Велимировић, истакнути [теолог](#) и беседник, део своје пастирске службе провео је у Охридско-битољској епархији. По његовом благослову су се у Битољу почели издавати *Мисионарска писма* и њихов додаток *Мали мисионар*. Намена им је била васпитног карактера младих, али и за свеопште мисионарске делатности. Апел уредништва *Мисионарских писам* и Администрације *Малог мисионара* из Охрида упућен свештенству уз молбу за поручивање је документ на листу димензија 16 x 22 cm издат 1934. године и носи сигнатуру Дк I 2537.

Информацију о времену и месту одржавања неког одређеног културног догађаја бележе и позивнице. Сведочанство о образовном систему и постојању високошколских институција у Македонији овековечено је позивницом за прославу јубилеја,

десетогодишњице оснивања Филозофског факултета у Скопљу. Позивница датира из 1933. године и евидентирана је под сигнатуром Дк 248/1933.

Светосавске свечаности одржавају се и ван земље „матице“, где битише српски народ. Организациони одбор за обележавање Светог Саве уприличио је културни догађај под називом *Свечана Светосавска академија* која се одржала 27. јануара 2011. године у Скопљу, у сали Македонске опере и балета. Позивница са програмом о овом важном догађају каталогизирана је у Z масци и додељена јој је сигнатура Дк I 1411.

Почеци националне кинематографије Македоније везују се за продукцијску кућу „Вардар филм“ основану 1947. године. Да је интересовање за филмску уметност било присутно на овим просторима потврдио је и филмски проспект производње *Вардар филма* из Скопља и дистрибуције *Македонија*, такође из Скопља. Реч је о проспекту за дугометражни филм *Мали човек* из 1957. године на коме су уз кратак садржај филма дати подаци о режисеру и носиоцима улога. Сигнатура овог документа је Пс 4758.

Архитектура Македоније је календар чији је наслов каталогизатор дао према садржају. Зидни календар са 13 листова у боји димензија 46 x 31 cm је изашао у издању ФЗЦ „11. октомври“ из Куманова, а штампан у штампарији Горењски тиск из Крања. На вишелисном календару су фотографије које приказују природне лепоте, друштвене вредности и непокретну културну баштину Македоније. Обрађен је у N (Билјана платно белеше, 21. 09. 2023) масци предвиђеној за ову врсту сликовне грађе, а евидентиран под сигнатуром Кал II 153.

Привреду Македоније и њен одраз у Посебним збиркама БМС у виду некњижне грађе представља оглас из шездесетих година прошлог века. Рекламног је карактера, а односи се на Трговинско предузеће на велико и мало „Наша сировина“ из Скопља које овим огласом обавештава јавност о отварању своје откупне станице у Ћуприји. Једнолистни документ је штампан на хартији зелене боје димензија 15 x 21 cm и има сигнатуру Дк I 1695.

4. Македонија „оком“ Ликовно-графичког фонда ПЗ БМС

Македонија је земља са великим туристичким понудама о чему сведоче бројни промотивни материјали у виду проспеката, плаката, разгледница и сл. Да некад слика говори више од речи потврђује и плакат у боји са панорамом Скопља. У издању је Туристичког савеза града Скопља из 1987. године, димензија 98 x 68 cm, каталогизиран је у N масци одговарајућег програма и додељена му је сигнатура Пл V 4103. Фотографским оком Томка Игноског овековечен је и скијашки центар Попова Шапка на „туристичком плакату“ димензија 68 x 48 cm који је штампао Туристкомерц из Загреба и носи сигнатуру Пл IV 2679.

Првомајска прослава во Македонија, 1909. год. репринт је црно-беле фотографије димензија 12 x 16 cm и сигнатуром Фг II 830, коју је шездесетих година прошлог века издала „Наша Книга“ из Скопља. Наслов фотографије је тројезичан, упоредо на македонском, руском и енглеском језику и преузет је са реверсне стране.

Историјско сведочанство о балканским ратовима налази се у овом фонду у виду црно- беле дописне карте димензија 9 x 14 cm. Наслов *Битол* преузет је са аверсне стране, а забележен је моменат када генерал Гојковић поздравља регруте који полажу заклетву. Текст је двојезичан, упоредо на српском и француском језику. Дописну карту

је издала у Београду Књижара Рајковића и Туковића, а евидентирана је под сигнатуром Ра I 8428.

Антифашистичка традиција грађана Македоније обележена је низом манифестација по ослобођењу земље, након Другог светског рата. Слика Мило Милуновић је плакатом под насловом *Да живее Првиот конгрес на антифашиските на Македонија!*, ликовним изразима евоцирао сећање на жртве ратних сукоба у Македонији. Сливовни примерак димензија 95 x 62 cm објављен је 1946. године, без података о месту издавања и издавача, али уз информацију да је плакат штампан у предузећу „Маркарница“ у Београду (Пл V 4902).

Сл. 5. Фг II 830 (дописна карта)

Сл. 6. Пл V 4902 (плакат)

5. Македонија у Картографско-географском фонду ПЗ БМС

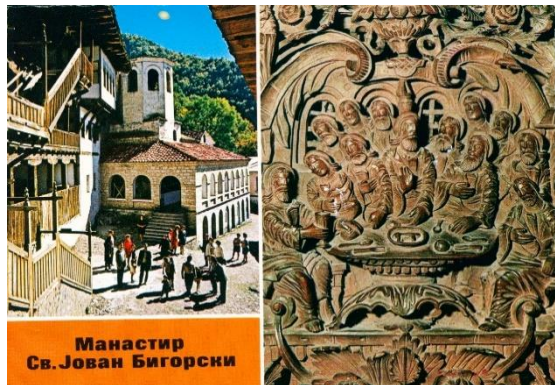
Разгледнице са „географским предзнаком“ заузимају значајан део у Картографско-географском фонду БМС. Својим визуелним ефектима, неми су сведоци неких минулих времена. Штампане на картону одређених димензија, садрже „сликовни део“, фотографију или цртеж, на чијој полеђини је предвиђен простор за исписивање адресе примаоца, као и сам текст.

Изглед Скопља је разгледница из 1937. године на којој су фотографије Каменог моста у Скопљу и Офицерског дома на главном тргу (некадашњи Трг краља Петра). Урађена је црно-белој техници димензија 19 x 14 cm, издавач је „Изд. Вас. Стојановића“ из Скопља, а додељена јој је сигнатура Ра I 1888.

У истом фонду се чува и примерак разгледнице *Поздрав из Битоља*. Чини је пет фотографија у црно-белој техници којима су представљени панорама града, споменик, цркве и џамије. Разгледница из 1941. године димензија 14 x 9 cm је начињена као „Издање књижаре Дим. Пандаревића“ из Битоља и има сигнатуру Ра I 3217.

Један од најзначајнијих православних манастира у Западној Македонији, на падинама планине Бистре је Манастир Свети Јован Бигорски. Према манастирским списима из 1833. године, изградио га је 1020. године први архиепископ Охрида Јован И. Дебранин. Текст са реверсне стране разгледнице овог бисера религијске архитектуре је исписан ћириличним и латиничним писмом - упоредо на македонском, енглеском и немачком језику. Разгледница у боји, димензија 10 x 15 cm садржи 2 фотографије, из

осамдесетих година прошлог века публикована је у Маврову, а штампао је Туристкомерц из Загреба.

Сл. 7. Ра I 6721 (разгледница)

Сл. 8. Ра I 1888 (разгледница)

СР Македонија је назив географске карте размера 1:500.000 коју је 1979. године издао Фонд за туристичку пропаганду Привредне коморе СР Македонија из Скопља, а штампао Турист комерц из Загреба. Географска карта садржи легенду, туристичке информације на српском и француском језику и фотографије најлепших објеката и предела. Обрађена је у N масци и носи сигнатуру Гк I 409.

ЗАКЉУЧАК

Истраживање, заштита, очување и промоција непокретног културног наслеђа (баштине) спроводи се, у домаћим и међународним установама културе као што су библиотеке, музеји и архиви. Библиотечка грађа и извори који су ауторима послужили приликом израде овог рада моћно су средство маркетиншких активности за представљање фондова баштинских установа културе. Мада, наоко ситна и неприметна и са статусом 'помоћних историјских извора', позивница и плакат, грамофонска плоча и географска карта (планови градова), те апели државних органа и друштвених организација, фотографије и захвалнице – изузетан су прилог разумевању историјских и савремених друштвених токова.

Идентитет појединца, друштвене групе и нације успоставља се годинама, деценијама и вековима, а библиотечка грађа и извори, што је приказано и у овом раду, јесте тек један али за библиотечку заједницу Србије и Северне Македоније, веома важан простор културне сарадње.

Литература и извори:

1. ISBD(NBM) *Међународни стандардни опис некњижне грађе*. (2016). Београд: Народна библиотека Србије.
2. Зечевић, И., Бјелица Б., Новаков, Ј. (2015). Филмска уметност у Посебним збиркама Библиотеке Матице српске. *Годишњак Библиотеке Матице српске*, стр. 205.
3. Оболенски, Д. (1991). *Шест византијских портрета*. Београд: Српска књижевна задруга.

4. Rauški, K. (1963). *Izveštaj o radu Biblioteke Matice Srpske* (1963). [Novi Sad]: Biblioteka Matice Srpske, p. 52.
5. *Macedonia: undiscovered tourism treasure*. (2016). Скопје: Агенција за промоција и поддршка на туризмот Влада на Република Македонија.
6. *Биљана платно белеше*. Доступно на www.youtube. (приступљено 16. 03. 2023).
7. *Македонија*. Доступно на www.youtube. (приступљено 16. 03. 2023).

Macedonian cultural heritage in the Special Collections of the Matica Srpska Library

Abstract

Library materials on the National (1946-1963), then the Socialist Federative Republic of Macedonia (1963-1991), the Republic of Macedonia (1991-2019), and the Republic of North Macedonia (2019-present) form part of the sources available in the Special Collections of the Matica Srpska Library. In the form of brochures and posters, programs of theater performances played in Macedonia, photographs and postcards with motifs of the cities and towns of this country, as well as very important geographical and notational notes on the cartographic and musicological heritage, the "Macedonian cultural panorama" was compiled. The Republic of North Macedonia and the „movable cultural heritage“ of this Balkan country are presented with selected examples of non-book material from the Special Collections of the Matica Srpska Library.

Keywords: Republic of North Macedonia, library materials and sources, Special collections of the Matica Srpska Library, historiography, cultural heritage.

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ НА ПРЕВЕНТИВНА ЗАШТИТА НА БИБЛИОТЕЧНИТЕ ФОНДОВИ

(стручен труд)

м-р Зорица Јаковлеска Спировска, конзерватор-советник
Ирена Наумовска, конзерватор-техничар
Ернур Јусуф, стручен соработник во заштита на КН, книговец
Одделение за заштита и дигитализација на библиотечни фондови
НУ НУБ „Св. Климент Охридски“ Скопје
(zorica@nubsk.edu.mk)

Апстракт

Процесот на заштита на библиотечните фондови претставува комплексен систем на управување со колекциите, кој опфаќа повеќе политики, техники и методи вклучени во зачувување на библиотечните материјали и информациите што ги содржат тие. Се состои од неколку интегрирани компоненти, како превентивни активности за обука на професионален кадар и подигнување на свеста на повеќе нивоа; мерки на пасивна конзервација кои се насочени кон пролонгирање на процесот на стареење на материјалите; активна конзервација преку изработка на заштитни обвивки и кутии и отстранување на причинителите за деградација и реставрација, како активност која директно придонесува во подобрување на карактеристиките на оригиналните материјали во согласност со прифатени конзерваторски правила и етички. Превентивната заштита е збир на активности, кои можат да бидат успешно реализирани само со посветена вклученост на библиотекарите и конзерваторите што се во директен контакт со колекциите, но и сите што ги користат материјалите или имаат какво било влијание врз нивната заштита.

Клучни зборови: библиотечни фондови, превентивна заштита, пасивна конзервација, активна конзервација, фактори на оштетување, амбиентални услови.

Вовед

Библиотечните фондови се материјални докази за врските помеѓу минатото, сегашноста и иднината. Колекциите што се создаваат денес, исто како и тие што се создавале во минатото, стануваат и остануваат достапни за корисниците само ако правилно се чуваат и се одржуваат. Ефективниот и ефикасен систем за заштита на библиотечните фондови мора да одговори на сите предизвици, а во исто време да ја задржи флексибилноста на колекциите и нивниот иден развој. Заштитата претставува комплексен систем на управување со колекциите, кој опфаќа активности кои визуелно и структурно го редуцираат оштетувањето и го превенираат губењето на информациите со цел продолжување на векот на траење на материјалите. Заштитата се состои од три компоненти:

1. Превентивна заштита – стандардизирана опрема и оптимизирани амбиентални услови за складирање и чување на колекциите;
2. Пасивна и активна конзервација – продолжување на животниот век на колекциите преку отстранување на факторите за детериорација, но и директни активности врз материјалите;
3. Реставрација – директна интервенција врз визуелниот изглед на материјалите со приближување до оригиналот во согласност со реставраторските правила и етика.

Превентивна заштита

Превентивната заштита опфаќа менаџерски, технички и финансиски решенија кои значително го продолжуваат векот на колекциите и се најчесто многу поисплатливи од директните мерки на интервенција кои треба да се преземат кога материјалите се веќе предмет на оштетување. Оштетувањето што е резултат на природното стареење на материјалите е процес кој не може да се запре, но може значително да се забави кога ќе се минимизираат надворешните фактори на детериорација. Секој фактор може да се разгледува поединечно, но не може да се занемари нивната интеракција. Затоа треба да се земат предвид сите презервациски ризици кои можат да влијаат врз библиотечната збирка, а успешното спроведување на активностите е возможно само со посветено вклучување на сите фактори во библиотеките и надвор од нив.

Превентивната заштита опфаќа: систем за сместување и складирање на библиотечните колекции, контрола на амбиенталните услови и другите надворешни фактори вклучени во детериорација на материјалите, протоколи за ракување и користење; изработка на планови за делување во услови на вонредна и воена состојба и непогоди, заштита од противзаконски дејствија.

Сместување и складирање на библиотечните фондови

За секоја библиотека од големо значење е создавање на систем кој ќе обезбеди безбедно и добро организирано сместување на библиотечните фондови. Без него сите други мерки на заштита имаат ограничено влијание. Кога зборуваме за систем на складирање, во поширока смисла, мислиме на објектот и просторот за складирање, амбиенталните услови, мебелот и амбалажата и протоколите за чистење и одржување.

Библиотечните фондови се сместуваат и чуваат во наменски или адаптиран простор што ги исполнува законските регулативи и меѓународни стандарди¹⁹ за јавни објекти и за заштита на библиотечните колекции²⁰. Секако, примарните прашања кои треба да се имаат на ум кога се размислува за објектот се неговата локација и конструкција, можноста за одржливост, стабилност на амбиенталните услови, безбедноста, детекцијата и заштитата од пожар и поплава.

Начинот на организирање на просторот за складирање треба да биде во согласност со видот и форматот на материјалите, од што ќе зависи и изборот на соодветен мебел за

¹⁹ British Standard Institute. (2018). *Specifications for location, construction and modification of buildings or rooms intended for the storage or use of heritage collections*. (BS EN 16893: 2018). London: BSI.

²⁰ British Standard Institute. (2017). *Conservation and care of archive and library collections*. (BS 4971: 2017). London: BSI.

сместување. За да се искористи просторот рационално и да се намалат ризиците од оштетување најсоодветно е складирањето на традиционалните библиотечни материјали да биде според форматот, а за архивските документи, за вредната, осетлива и специфична граѓа да се користат кутии со стандардни големини. Полиците треба да се со таква форма и големина што ќе овозможат комплетна потпора на материјалот, со прилагодливи димензии и ќе остават доволно простор за манипулација. За сместување на специфичните материјали или материјалите со големи формати се користат регали со фиоки, кабинети и подвижни или статични вертикални конструкции.

Формат	Вид мебел	Димензии
Кутии со архивски материјали до 216 x 343 mm	Полици	450 mm
Кутии со архивски материјали над 216 x 343 mm	Длабоки полици/ фиоки	500-600 mm/ 965 mm
Книги до 30 cm	Полици	350-400 mm
Книги над 30 cm	Длабоки полици и хоризонтално складирање со максимална висина до 3 примероци	500-600 mm/ 700 mm за екстремно големи материјали
Големи формати на дводимензионални материјали	Длабоки полици/фиоки	500-1 000 mm/ 965 mm
Материјали во ролни (до 1 500 mm должина)	Длабоки полици/фиоки/висечки конструкции	1 500 mm
Фотографски материјали и магнетски медиуми (стандардни архивски кутии), грамофонски плочи, дигитални медиуми (самостојни или во кутии)	Полици/регали	450 mm
Врамен материјал (слики, цртежи, графики)	Длабоки полици /фиоки/ вертикални конструкции (подвижни или неподвижни)	по конкретни димензии

Табела 1: Мебел за складирање на библиотечни материјали соодветно со вид и формат

Изработката на заштитни обвивки и корици од бескиселински материјали, чистењето и деацидификацијата на колекциите, иако не спаѓа во овој сегмент, е неделив дел од процесот на складирање. Постојат различни видови кутии, обвивки, подлоги и папки кои се користат за заштита на материјалите, како комплетен третман на репарација или привремена мерка пред процесот на непосредна заштита. Обвивките се направени од материјали, кои не содржат лигнин, сулфур, имаат алкална резерва која служи за

неутрализација на киселините кои настануваат при процесот на природно стареење на хартијата и содржат висок процент на целулоза (над 87%)²¹.

Контрола на амбиенталните услови

Животниот век на библиотечните збирки во голема мерка зависи од условите во кои се чуваат и складираат. Најчести причинители на деградација на библиотечните фондови се температурата, релативната влажност, светлината и загадувањето, а хемиската, механичката и биолошката природа на овие процеси зависи од видот на материјалите.

Несоодветна температура и релативна влажност може да предизвикаат значајно оштетување на библиотечните фондови²². Ако колекциите се состојат од релативно униформни материјали, лесно е да се воспостави сет на вредности на амбиенталните фактори, кои би го забавиле процесот на деградација за конкретната збирка. Но тоа е тешко кај колекции кои се составени од повеќе материјали разновидни по состав. Во ваков случај најсоодветно е да се постави поширок опсег на вредности, кои ќе соодветствуваат на разликите во материјалните подлоги. Пропишани вредности на температурата се од 13°C до 20°C и на RH од 35% до 60%. Овие вредности секако не соодветствуваат за посензитивни материјали или магнетни и оптички медиуми.

Сите форми на светлина (особено УВ светлината) доведуваат до намалување на механичката цврстина на целулозата, адхезивите, платната и кожата. Светлината предизвикува избелување, пожолтување или потемнување на хартијата, избледување или менување на бојата на мастилата или пигментите. Оштетувањата се иреверзибилни, а ефектот е кумулативен. Инфрацрвената светлина дополнително ослободува топлина, која индиректно влијае преку зголемување на температурата. Интензитет на светлина од 200 до 300 лукса, добиен со комбинација од природна и вештачка светлина, е идеален за читалниците, но во депоата каде се складираат материјалите интензитетот на светлина треба да е од 50 до 200 лукса и треба да потекнува исклучиво од вештачки извори.

Мерењето на квалитетот на воздухот најчесто вклучува детекција на нивото на прав и атмосферски загадувачи. Материјалите, кои се во состав на мебелот и опремата за сместување, транспорт и изложување на колекциите, мора да имаат сертификати дека не ослободуваат штетни емисии на гасови. Загадувачите во форма на цврсти честички, како нечистотии и прав често апсорбираат полутанти во форма на гас од воздухот и предизвикуваат штетни хемиски реакции кај материјалите. Ова загадување може да се контролира со континуирано и темелно одржување на хигиената во просторот каде се складираат, чуваат и се користат библиотечните фондови.

Биолошки причинители на оштетување

Библиотечните збирки се составени од материјали кои се многу лесно подложни на развој на микроорганизми (бактерии, мувли и квасци), инсекти, глодари и птици. Организмите кои ги оштетуваат библиотечните колекции можат да потекнуваат од дрвениот мебел каде се сместуваат материјалите (дрвни црви, термити), да се хранат со

²¹ Adcock, E. (Ed.). (1998). *IFLA Principles for the Care and Handling of Library Material*. Paris: IFLA-PAC

²² British Standards Institute. (2012). *Specification for managing environmental conditions for cultural collections*. (PAS 198: 2012). London: BSI.

хартијата, адхезивите и другите додатоци (целулитички бактерии, мувли, книжни вошки) и се појавуваат при зголемен процент на влага. Инфестацијата на материјалите може да се контролира со хемиски и физички третмани, но превенцијата со ИПМ (Integrated pest management) е поефтина и поефективна од скапиот третман на реставрација.

Протоколи за ракување и користење

За развивање добри практики за користење на библиотечните фондови, исклучително е важна континуирана едукација на библиотекарите и корисниците за соодветните техники за ракување со материјалите и обезбедување на услови за нивна имплементација. Постојат повеќе општи препораки, како одговорно ракување со колекциите, достапност на информации и соодветни алатки за користење на материјалите во читалниците, ракување со чисти и суви раце и избегнување на манипулација и користење на материјали кои се веќе оштетени²³. Во процесот на обработка ознаките кои се ставаат на материјалите треба да бидат испишани со меки (В) моливи, да се користат етикети со соодветни адхезиви и да се избегнуваат нестручни интервенции за отстранување на слепени или врзани листови. При користењето материјалите да бидат отворени под агол од 120° и да имаат соодветна поддршка изработена од неабразивен, инертен материјал. Да се избегнува допирање на текстот или сликите, да не се ставаат потсетници (освен ако се од бескиселинска хартија), лепливи ленти, метални или пластични спојувалки. При користење на архивски материјал, цртежи, графики, мапи, карти, фотографии и некнижен материјал се применуваат протоколи кои содржат дополнителни препораки кои соодветствуваат на видот на материјалот.

Користена литература

1. Adcock, E. (Ed.). (1998). *IFLA Principles for the Care and Handling of Library Material*. Paris: IFLA-PAC.
2. British Standard Institute. (2018). *Specifications for location, construction and modification of buildings or rooms intended for the storage or use of heritage collections*. (BS EN 16893: 2018). London: BSI.
3. British Standard Institute. (2017). *Conservation and care of archive and library collections*. (BS 4971: 2017). London: BSI.
4. British Standards Institute. (2012). *Specification for managing environmental conditions for cultural collections*. (PAS 198: 2012). London: BSI.
5. Fahey, M. (2016). *The Care and Preservation of Documents and Works of Art on Paper*. Dearborn, MI: The Henry Ford.
6. Rogerson, C. (2017). *Caring for British Library physical collections Position paper and strategic direction 2017-20*. London: British Library.

²³ Fahey, M. (2016). *The Care and Preservation of Documents and Works of Art*. Dearborn, MI: The Henry Ford.

Abstract

Preventive care of library funds is a set of activities that can be successfully implemented only with the commitment of all involved stakeholders. The role of librarians and conservators who are in direct contact with the collections, but also of the users and everyone who has any influence on their protection, such as management bodies, visitors and volunteers, is crucial. Therefore, the continuous process of education, exchange of experiences and inter institutional cooperation, which will result in a holistic, inclusive approach, is of great importance.

Keywords: preventive care, library funds, conservation of library materials, environmental conditions, deterioration factors.

ОРИЕНТАЛНИ РАКОПИСИ ВО НУБ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ – СКОПЈЕ, КАКО ДЕЛ ОД МАКЕДОНСКОТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

(стручен труд)

м-р Маријана Кавчиќ, виш библиотекар
НУБ „Св. Климент Охридски“ - Скопје
(marijanak@nubsk.edu.mk)

Апстракт

Ориенталните ракописи (арапски, османскотурски и персиски) како дел од фондот на Збирка Ориенталистика во НУБ „Св. Климент Охридски“ – Скопје - поради својата уникатност, старост, уметничка вредност и значење, во 2009 година се стекнуваат со статусот културно наследство од особено значење – поткатегорија културно наследство од исклучително значење.

Трудот дава краток преглед на физичките аспекти на ракописите како значаен извор за проучување на материјалната историја на книгата, од една страна, и на различните видови содржини како извори за проучување на богатото исламско наследство и културната историја на Македонија, од друга страна. Укажува на начините за зачувување на ракописите и како артефакти и како интелектуални содржини и заклучува со потребата од одговорно и сериозно пристапување кон прашањата поврзани со чувањето и заштитата на овој вид културно наследство на ниво на целата институција.

Клучни зборови: ориентални ракописи, културно наследство, заштита на ракописна граѓа

Вовед

Долго време во историјата на човештвото ракописите биле единствениот начин на текстуалната комуникација и пренесување на знаењето низ просторот и времето, а препишувањето – основен начин за умножување на текстот.

Во XV век, Гутемберговиот изум на техниката на печатењето со подвижни букви во Западна Европа ќе го означи почетокот на крајот на ерата на ракописите, но во исламскиот свет ракописот уште долго ќе остане единствениот медиум на текстуална комуникација. Во Османската империја како почетокот на печатењето во вистинска смисла се зема 1727 година кога Ибрахим Мутеферика (о. 1670-1745) ја основал првата печатница во Истанбул. Сепак, препишувањето како основен начин на умножување на книгите во исламскиот свет ќе се задржи сè до почетокот на XX век (Tinjak, 2013, 141).

Под поимот „ориентални ракописи“, кои често се нарекуваат и „исламски ракописи“, се подразбираат ракописите напишани на еден од трите јазици на исламската цивилизација: арапски, персиски и турски. Арапскиот јазик е секако најзначаен како основен јазик на исламот и на светата книга Куранот. Со арапските освојувања и контактите со другите цивилизации, особено персиската, тој наскоро ќе стане и јазик на научната комуникација во целиот исламски свет, од југоисточна Азија, преку северна

Африка, сè до Андалузија, во Шпанија. Кон арапскиот наскоро ќе се приклучи и персискиот јазик, чии класични писатели ќе станат темел на образованието и пример за литературно совршенство. Свој придонес кон исламската цивилизација даваат и Турците. Турската експанзија го досегнала врвот за време на Османлиите, чие продирање длабоко во Европа придонело кон ширењето на исламот и на трите јазици на исламската цивилизација. Турскиот јазик станал трет најзначаен јазик на исламот, но секако прв според политичкото значење (Lewis, 1979, 18-19).

На тие три јазици создадени се бројни дела од различни области. Голем дел од нив сеуште не се објавени и постојат само во ракописна форма, со помал или поголем број на примероци во различни делови на светот, како составни делови на архивите, музеите и библиотеките. Во светските рамки, ориенталните ракописи се предмет на различни видови истражувања и претставуваат сеуште недоволно искористен извор за проучување на богатото исламско наследство.

Збирката Ориенталистика во НУБ „Св. Климент Охридски“ – Скопје

Збирката е формирана е во 1967 година, со цел да го прибере, обработи и сочува богатото исламско книжно наследство во Македонија. Нејзиниот основен фонд го чинат ракописи и печатени книги преземени од Архивот на Македонија во 1969 година. Фондот дополнително се збогатувал во текот на редовните теренски истражувања. Денес Збирката Ориенталистика со повеќе од 3800 ракописни книги е најбогата збирка од овој вид во нашата земја, и пошироко.

Ракописите јазично се поделени во три збирки: Збирка ракописи на арапски јазик, со околу 2600 единици, Збирка ракописи на османскотурски јазик, со околу 1100 единици, и Збирка ракописи на персиски јазик, со 118 единици.

Статусот на ориенталните ракописи е регулиран со Законот за заштита на културното наследство („Службен весник на Република Македонија“ бр. 20/04, чл. 21), кој во библиотечните добра, помеѓу останатото, ги врбојува „старите ракописи (средновековни и словенски или ракописи на други јазици) што се однесуваат на Македонија и старите ракописи на други јазици и од други култури во Македонија настанати до крајот на XIX век“.

Во 2009, врз основа на претходно изготвените елаборати, трите ракописни збирки се прогласени за културно наследство од особено значење – поткатегорија културно наследство од исклучително значење. Категоризацијата се темели на уникатноста, староста, уметничката вредност и значајот на ориенталните ракописи како извор за проучување на материјалната историја на книгата и на културната историја на Македонија.

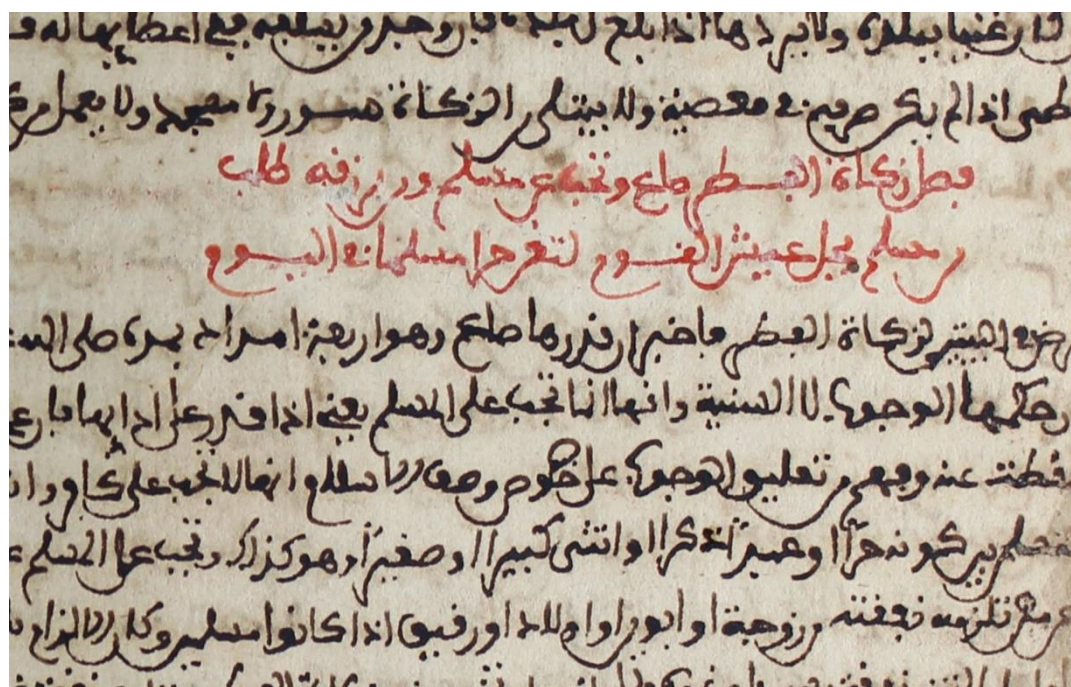
Од значајот што ориенталните ракописите го имаат за проучување на материјалната историја на книгата и на богатото исламско наследство и културната историја на Македонија, произлегува потребата тие да се заштитат и како физички единици (артефакти) и како интелектуални содржини а воедно да се овозможи нивното непречено користење и истражување.

Кога зборуваме за ракописите како извор за материјалната историја на книгата, мислиме на материјалите и техниките користени за нивната изработка. Како подлога за пишување на ориенталните ракописи во Збирката користена е хартија од два вида:

ориентална и европска²⁴. Освен белата, не е ретка употребата на хартија во боја, која вметната во книжниот блок има декоративен карактер. За таа намена најчесто е користена хартија во окер, розева и жолта боја. Како средства за пишувањето користени се црни мастила базирани на јаглород како и железо-галните мастила. За истакнување на определени зборови најчесто е користено црвеното мастило но во еден број ракописи користени се и други бои, као што се зелена, жолта и сина.

Користењето на мастила во бои веќе влегува во орнаментиката и уметничката изработка на ракописот. Најчест украс на ракописот е *унванот* – декоративното заглавие во различни форми, најчесто со флорална орнаментика, кое може да го содржи и насловот на делото. Во позначајните ракописи, насловот и авторот се издвоени на посебна страница, со помалку или повеќе богата орнаментика.

Во Збирката се наоѓаат ракописи кои се истакнуваат и по својата калиграфска изведба а неколкумина се пишувани на, кај нас релативно ретко застапеното, *андалуси* или *магреби* писмо (сл. 1). Тоа писмо е карактеристично за Андалузија и Магреб, од каде што тие ракописи веројатно и потекнуваат.

Слика 1: Андалуси писмо во *Ал-Муришид ал-му`ин ала д-дарури фи улум ад-дин* на Абдулвахид ибн Ашир. НУБ „Св. Климент Охридски“ – Скопје, MSA II 1200 (л.61б)

За подврските на ракописите од Збирката најчесто е употребуван картон пресвлечен со декоративна хартија или кожа. Картонот може да биде изработен од листови од стари ракописи. Најчесто е пресвлечен со мраморирана хартија,²⁵ главно од надворешната

²⁴ Основната разлика помеѓу ориенталната и европската хартија е во тоа што ориенталната хартија не содржи водени знаци. Технологијата на производство на хартија во Европа се проширила од Арапите, кои ја преземале во VIII век од Кинезите. Во Европа, почнувајќи од XIII век, во производството на хартијата биле воведени водените знаци, кои служиле за идентификација на произведувачот и како заштитниот знак на неговата работилница. Види: Bloom, 2001, pp. 6-10.

²⁵ Техниката потекнува од Иран, од средина на 16. век. Листот хартија се декорирал на едната страна така што бил ставан врз вода на чија површина биле излиени бои во посакуваниот дезен. Оттаму оваа техника

страна. Но она што може да се смета за заштитен знак на исламските ракописи се секако нивните кожни повези со втисната орнаментика со или без позлата, кои придонесуваат за естетскиот аспект на ракописот.

Содржински, ракописите во Збирката во најголем број претставуваат дела од областа на различни исламски науки (тефсирот – толкување на Куранот, кираетот – начини на читање на Куранот, хадисот - традиција, фиксот – исламско право, проповедите, теологијата, итн.), потоа филозофијата (особено логиката), филологијата и книжевноста. Меѓу нив се наоѓаат и дела од областа на медицината, астрономијата, зоологијата итн. Освен делата кои се изучувале во медресите поради што често биле препишувани и се застапени со поголем број примероци, Збирката содржи и ретки, можеби и уникатни дела кои, од тој аспект, завредуваат дополнително да бидат истражени. Од најголемото значење се секако ракописи кои содржат дела на домашните автори кои пишувале на еден од трите ориентални јазици. Еден од нив е битолскиот автор Даниш Ахмед (умрел 1898),²⁶ кој во Збирката е застапен со два ракописни дела на турски јазик: преводот и коментарот на класичното дело на арапската книжевност, *Макамите* на ал-Харири, и коментарот на поетскиот диван на Султанот Селим I, двата веројатно автографи.

Освен основниот текст, ракописите честопати содржат и различни видови забелешки и записи: забелешки кон текстот; авторски и/или препишувачки колофони кои укажуваат на времето и, евентуално, местото на создавање на делото односно неговиот препис; записи на или за поранешните сопственици и печати што сведочат за патот што ракописот го поминал низ времето и просторот.

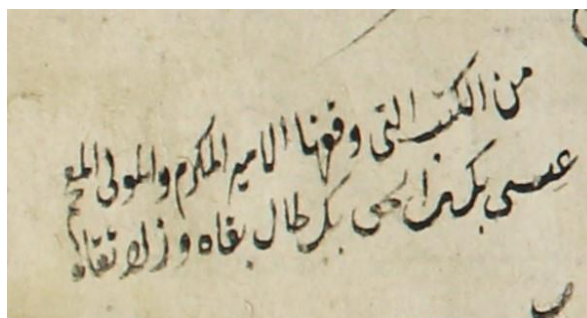
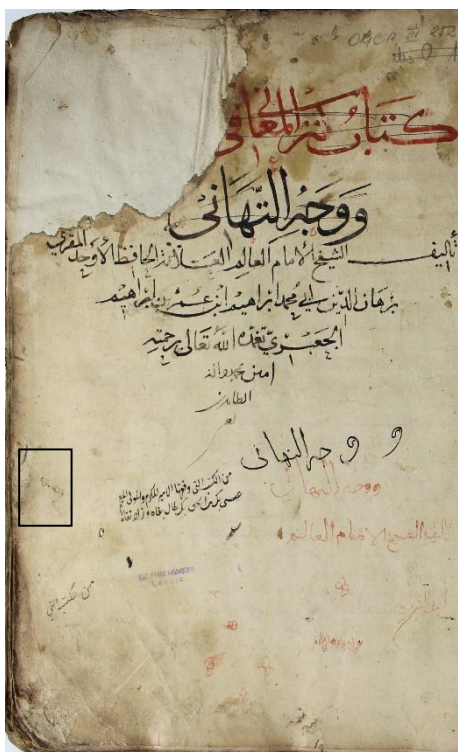
Во тој контекст, интересно е да се наведе дека, во арапскиот ракописен фонд се наоѓаат три ракописа кои биле дел од личната библиотека на Иса-бег, синот на Исхак-бег,²⁷ попознат како Иса-бег Исаковиќ (о. 1414-1472). Тој бил третиот по ред османски воен заповедник на Скопје и оснивач на градовите Сараево и Нови Пазар. Според неговото вакафнаме (завештание), оверено во Скопје во 1469 година, за потребите на медресата и текето што тој ги изградил во Скопје, Иса-бег увакуфил (завештал) бројни земјишни поседи и дуќани, како и сите свои книги, и тоа околу 210 наслови во повеќе од 330 томови.²⁸ Трите пронајдени ракописи, кои содржат речиси идентичен запис за вакаф (сл. 2), за сега се единственото нешто што останало од библиотеката на Иса-бег од XV век, која, според Елезовиќ (б.г., стр. 35), веројатно била уништена во 1689 година, при продорот на австриската војска во Скопје.

се прошириува во Османската империја, од каде мараморирантата хартија се извезувала и во Европа (види: Deroche, 2006, стр. 249-250).

²⁶ За авторот види: Bursalı M. Tahir, 1914-23, св. 1, стр. 336.

²⁷ Види: Kavčić, 2009, стр. 185-186; Kavčić, 2007, стр. 26-27.

²⁸ Види: Елезовиќ, б.г., стр. 45-101

Слика 2: Насловната страница од ракописот на делото *Канз ал-ма`ани ва-ваџих ат-тахани* на авторот Бурхан ад-Дин ал-Џа`бари, со записот за вакаф пишуван со ситни букви: "од книгите што ги увакуфил почитуваниот заповедник и прославениот добротвор Иса-бег синот на Исхак-бег, нека поживее и нека му се зголеми побожноста". НУБ „Св. Климент Охридски“ – Скопје, ОМСА III 252, л. 1а.

Во фондот на Збирката пронајден е дополнителен ракопис поврзан со медресата на Иса-бег. Се работи за ракописот од областа на исламската догма, *Шарх Акаид ан-Насафи*, чиј автор е Мас`уд ибн Умар ат-Тафтазани (1322-1390). Неговиот преписувач Мухамад ибн Синан во колофонот наведува дека преписот го завршил во медресата на Иса-бег, синот на Исхак-бег, во средина на месецот сафер 926, т.е. во 1519 година. За преписот веројатно се користел со една од двете книги насловени *Шерх-и-акаид*, завештани од страна на Иса-бег 50 години порано.²⁹ Овој ракопис за сега претставува втор најстар ориентален ракопис препишан на територијата на Македонија (најстариот е препишан во Штип, во 1460 година), но освен неговата старост и поврзаност со Иса-беговата медреса, тој ракопис е значаен и поради еден интересантен детал. На својата прва слободна страница тој содржи запис за лицето починато од чума во 1524 година, т.е., пет години по создавањето на ракописот, и за уште едно лице починато во 1536 година. За присутноста на чумата на подрачје на Македонија во текот на XVI век сведочи и записот од еден друг, словенски ракопис од фондот на НУБ, тзв. Зрзевско четвороевангелие, кој ја документира појавата на чума во околицата на селото Зрзе во 1538 година.³⁰

Заштита на ориенталните ракописите

Од сето наведено, имено од значајот на ориенталните ракописи како извор за проучување на материјалната историја на книгата и како извор за проучување на богатото исламско наследство и културната историја на Македонија, произлегува

²⁹ Види: *Исто*, стр. 62.

³⁰ Види: Георгиевски, 1988, стр. 26.

потребата тие да се сочуваат и како физички единици (артефакти) и како интелектуални содржини, а истовремено да се овозможи нивното непречено користење и истражување.

Колку долго ракописите ќе опстојат како физички објекти ќе зависи од тоа колку ќе се успори неминовниот процес на пропаѓање на кој се подложни сите органски материјали. За тоа, клучен фактор е почитувањето на основните препораки за заштита на библиотечната граѓа како што се препораките на IFLA (Adcock, Varlamoff, Kremp, 2003) или UNESCO (Mirabile, 2006).

Во тоа голема улога игра и преформатирањето на граѓата (микрофилумање, дигитализација), т.е пренесувањето на друг медиум, со што се постигнуваат повеќе цели: се намалува механичкото оштетување на оригиналот бидејќи ракувањето со него се сведува на неопходен минимум; се подобрува достапноста на граѓата; и се добиваат сигурносни копии кои се од исклучително значење во случај на оштетување, кражба или уништување на оригиналот. Најголем дел од ориенталните ракописи во НУБ се дигитализирани и преку соодветна грижа за дигиталните објекти, нивните интелектуални содржини би требало да останат сочувани за идните генерации.

Но поимот заштита ги опфаќа и сите управни, административни, финансиски и кадровски прашања кои се значајни за чување и добробит на библиотечните фондови. Актерите во заштитата се всушност сите ешалони во една институција, од највисоките до најниските. Управните и раководителните структури играат клучна улога во комуникацијата и соработката со надлежните институции на национално и меѓународно ниво, како и во донесувањето на план за чување и заштита на библиотечните материјали и неговата имплементација. Стручните лица за заштита и козервација се грижат за условите во кои граѓата се чува, донесуваат соодветни мерки и ги преземаат потребните постапки. Лицата во директен контакт со граѓата, тие што ја обработуваат, сместуваат, ја дават на користење или се одговорни за нејзиното преформатирање, доколку се професионално обучени, можат да забележат промени на граѓата и соодветно да реагираат. Со исправно ракување можат да спречат механичко оштетување на граѓата и да го продолжат нејзиниот век на траење. Голема е улогата и на лицата што се грижат за сигурност и за техничко одржување на зградата, како и за хигиената. Доколку само еден од актерите во заштитата не ја извршува својата улога соодветно, активностите што на тоа поле ги преземат останатите актери ќе останат без посакуваниот ефект. Поради тоа исклучително е значајна јасната, квалитетна и двонасочна комуникација во рамките на самата институција и навремено реагирање на постоечките како и предвидување на идните можни закани за библиотечните материјали, особено кога станува збор за библиотечните добра.

Заклучно, за да се сочува културното наследство, во које спаѓаат и ориенталните ракописи, не е доволен ентузијазмот на неколкумина поединци. Неопходно е одговорно учество на целата институција на која тие библиотечни добра ѝ се оставени во аманет, со сериозно пристапување кон сите прашања поврзани со нивното чување и заштита.

Користена литература

1. Adcock, E. P., Varlamoff, M., Kremp, V. (ured.) (2003). *IFLA-ina načela za skrb i rukovanje knjižničnom građom*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.

2. Bloom, J.M. (2001). *Paper before Print: The History and Impact of Paper in the Islamic World*. New Heaven: Yale University Press.
3. Bursali M. Tahir (1914-1923). *Osmanlı Müellifleri*. Istanbul: Matbaa-i Amire.
4. Георгиевски, М. (1988). *Словенски ракописи во Македонија (откриени од 1970–1985 година): книга III*, Скопје: Народна и универзитетска библиотека „Климент Охридски“.
5. Deroche, F. (2006). *Islamic Codicology: An Introduction to the Study of Manuscripts in Arabic Script*. London: Al-Furqan Islamic Heritage Foundation.
6. Елезовић, Г. (б.г.). *Турски споменици у Скопљу* [прештампано из „Гласника Скопског научног друштва“ св. 1. и 2.]. Београд: Родољуб.
7. Закон за заштита на културното наследство (2004). *Службен весник на Република Македонија* 20.
8. Kavčić, M. (2009). Arabic Manuscripts of the National and University Library "St. Kliment Ohridski", Skopje, Republic of Macedonia. In: S. Brinkmann and B. Wiesmuller (eds.), *From Codicology to Technology : Islamic Manuscripts and their Place in Scholarship (175-193)*. Berlin: Frank & Timme.
9. Kavčić, M. (2007). Arabic Manuscripts in Macedonia. *Macedonian Affairs*, vol. 6, no. 1, 21-33.
10. Lewis, B. (1979). Uvod. U: B. Lewis (prir.), *Svijet islama: vjera, narodi, kultura*. Beograd: Jugoslovenska revija.
11. Mirabile, A. (2006). *Care and handling of manuscripts*. Paris: UNESCO.
12. Tinjak, F. (2013). Fond orijentalistike u Gazi Husrev-begovoj biblioteci. *Anali Gazi Husrev-Begove biblioteke*, vol. 20, no. 34, 139-156.

Abstract

The Oriental manuscripts (Arabic, Ottoman Turkish and Persian) as part of the Oriental Collection of the National and University Library “St. Clement of Ohrid” in Skopje, due to their uniqueness, antiquity, artistic value and importance, in 2009 gained the status of cultural heritage of special importance – subcategory cultural heritage of exceptional importance,

The paper shortly discusses the physical aspects of manuscripts as important source for studying of the material history of the book, on one hand, and different types of their contents as source for studying of the rich Islamic heritage and the cultural history of Macedonia, on the other hand. It points to some methods of preservation of the manuscripts both as artefacts and as intellectual contents and concludes with necessity of responsible and serious approach to all the issues relating to safeguarding and preservation of this cultural heritage on the level of the institution as a whole.

Keywords: Oriental manuscripts, cultural heritage, preservation of manuscripts

БИБЛИОТЕЧНИ УСЛУГИ ЗА ИНТЕРКУЛТУРНА ИНТЕГРАЦИЈА

(стручен труд)

Васка Кирова, библиотекар
ЛУБ „Благој Јанков Мучето“ Струмица
(iris_mkd@yahoo.com)

Апстракт

Библиотеките имаат обврска да ги направат своите библиотечни услуги достапни за секого. Како институции, тие сè повеќе се осовременуваат, па услугите што им ги даваат на своите корисници се усложнуваат. Поради тоа, од самите библиотекари се бара сè повеќе знаење и ангажман, креативност и иновативност, како одговор на предизвикот, како во ера на презаситеност со мноштво понуди, да се зачува и задржи корисникот, притоа користејќи нови иновативни форми и методи на работа со читателите, со заедницата. Интеркултурната интеграција подразбира еднаков пристап и третман на различните култури во сите општествени домени. Оттука и поврзувањето во целина заради заеднички интереси и поуспешно дејствување и културен развој.

Клучни зборови: библиотечни услуги, пристап, третман, читатели, култура, интеграција, развој

Дискусијата за интеграцијата и културата е многу широка и разнолика. Интеркултурната интеграција во согласност со дадената дефиниција за интеркултурализам, подразбира еднаков пристап и третман на различните култури (различен род, нација, раса, социјален статус) во сите општествени домени, меѓу кои образованието, работата, здравството и сл. Интеркултурната интеграција означува меѓукултурно поврзување, соединување или обединување на определени делови во целина заради заеднички интереси и за поуспешно дејствување, а со цел интеркултурните знаења и вештини да бидат значително подобри. За секоја култура важи посебна вистина, односно дека само припадникот на една култура може да одлучува што е вистински и правилно, со што однапред се одрекува од можноста за симултан дијалог, а заедно со тоа и од секоја соработка и комуникација. Тогаш обично велеме дека културите меѓу себе се непредвидливи и неразбирливи. Со други зборови, немаме никакво право да судиме за нешто што се наоѓа надвор од нашата култура.

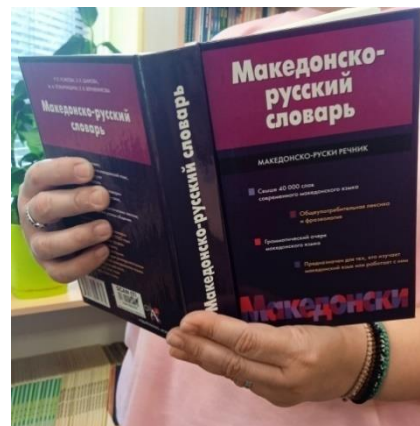
Во дискусиите за културната интеграција и идентитет, најчесто се инсистира на почитување на правото на различност. Овие разлики често се сфаќаат статички; се споредуваат, класифицираат во хиерархиски серии и на тој начин се добиваат стереотипни етнички или културни профили. Така, плодното искуство на различноста е затворено и догматизирано. Многу студии за културниот идентитет, денес, имајќи ја предвид нетрпеливоста меѓу субјектите-припадници на различни култури, препорачуваат да се свртиме кон потрагата по сличности меѓу нив. Тие со право веруваат дека фокусирањето на сличностите ќе нè доближи до разбирање на суштината на појавата на културните разлики и ќе ги доближи членовите на различни културни групи.

Читањето книги некои луѓе често го сметаат за хоби на асоцијалните луѓе. Освен заблудата дека со нечитањето, луѓето се лишуваат од задоволството што го пружа секоја книга, тие не ги забележуваат многуте позитивни ефекти од читањето, кои науката ги истакнува одново и одново. Да почнеме по ред.

Добрата библиотека денес е повеќе од само библиотека: таа е центар на интелектуално слободно време, платформа за комуникација, место за учење, заедничка работа, изнајмување опрема, креативност, дискусии, книжевни дружења и разонода. Тоа веќе не е складиште на книги, туку центар за учење за нивна употреба. Библиотеките имаат обврска да ги направат своите библиотечни услуги достапни за секого: користење книги во библиотеката и надвор од неа, обезбедување усни библиографски и фактографски информации, пристап до сопствени електронски бази на податоци и пристап до Интернет за образовни, социјални, научни цели и сл. Желбата да се заштеди време е водечки тренд на модерниот живот. Информативните услуги можат да заштедат

време на корисникот телефонски или преку е-пошта продолжување на рокот за користење на литературата. Библиотеката е „културна територија“, па читателот или консументот на информации неа не ја гледа како место за „земи-врати книга“, туку како „точка“ на човечка комуникација, што интернетот не може да ја обезбеди. Главната работа е „да се најде креативен, недосаден пристап, во согласност со идеите на денешното општество. Земајќи активно учество во социјализација на читателите се придонесува за формирање слободна визија и основи на толерантно размислување.

Во нашата библиотека во последно време се изнајмуваат руско-македонски речници и друга литература за учење македонски јазик на граѓани од Украина коишто својата семејна лоза одбрале да ја прошират на ова тло. Имајќи прилика да се интегрираат, тука се заедничките работилници со библиотекарите-македонисти за полесно изучување македонски јазик. Како добри домаќини, сакаме да им овозможиме креативно да се изразуваат, но и да се претстават со своето знаење, вештини и животни приказни. Исто така, организираните работилници, читањето од страна на припадниците на заедниците од нашиот регион, организираните посети, промоциите, литературните средби и конкурси по разни поводи, организирањето читачки средби со дискусии на различни теми се дел од нашата секојдневна активност во рамките на библиотечните услуги. Важна е идејата за солидарност, толеранција и соживот. Можеби токму затоа на културата би требало да се гледа како на предуслов за квалитетна интеграција.

Бидејќи иднината на библиотеката, како и нејзината сегашност, сè уште ја одредува човечкиот фактор, без високопрофесионален, креативен и позитивен библиотекар нема да има барана библиотека, нема да има културен читател, со што библиотеката останува диригент на духовната култура. Во сите општества клучната формула е иста: инсистирање врз културна интеграција на инаку изразито нехомогено, мултикултурно, полиетничко население, без религиозна униформност, со висок степен на традициска разнородност, и истовремено, отворање на вентилите што ќе ја понудат социјалната слобода, како подрачје за реализација на потребата без деструктивните последици на раздвојување, оддалечување и судири во основните слоеви. Значи, најважен е изборот на вистинскиот модел на социјалниот живот, потврден на толку места во светот, па и кај нас. Тој модел е: „Културна интеграција и слободно изразување различни мислења и ставови!“

Заклучок

Библиотеката им е потребна на граѓаните како место каде што сакаат да бидат, но и тие ѝ се потребни нејзе. Креативното изразување ги приближува различните култури и ја поттикнува интеграцијата. Процесот е двонасочен – ние учиме за нивната култура, тие учат за нашата. Интеграцијата е негативна само тогаш кога е присилена и наметната. Интеркултурализмот тежи кон тоа да има средби меѓу културите, да се запознаваат, препознаваат, почитуваат и прифаќаат.

Користена литература:

1. *Гениева, Екатерина Юрьевна*, Библиотека как центр межкултурной комуникации, Москва 2005
2. Мухиќ Ферид, Културната интеграција и социјалниот плурализам: македонскиот модел, Скопје 1995
3. *Koković Dragan D*, Procesi integracije, regionalizam i očuvanje kulturnog identiteta
4. <https://kulturpunkt.hr/>
5. scindeks.ceon.rs/article.aspx?artid=0085-63200201163K
6. sdk.mk/index.php/makedonija/

Abstract:

Libraries should choose their library services for everyone. As institutions, they are becoming more modernized, the services they provide to their users are becoming more complex. With that, those librarians are required more as knowledge and commitment, creativity and innovation, a response to the challenge, as in an era of oversaturation with many offers, to preserve the user as well, while new innovative forms and methods of working with readers, with the community.

Intercultural integration implies equal access and treatment of different cultures in all social domains. Hence the connection as a whole for the sake of common interests and more successful action and cultural development.

Keywords: library services, access, treatment, readers, culture, integration, development

ДВА ВЕЛИКАНА – ЈЕДНА ИЗЛОЖБА: ПРИМЕР ДОБРЕ ПРАКСЕ

(стручни рад)

Јасмина Кнежевић, виши дипломирани библиотекар
(knezevic.jasmina71@gmail.com)

Александра Антић, виши дипломирани библиотекар
(alexandraantic66@gmail.com)

Небојша Антић, виши дипломирани библиотекар
(antic_n@yahoo.com)

Јавна библиотека „Бора Станковић“ Врање

Сажетак

На позив Задужбине Иве Андрића и Народне библиотеке Србије, Библиотека „Бора Станковић“ се укључила у програм обележавања значајног јубилеја у српској култури – 60 година Нобелове награде за књижевност Иви Андрићу. У холу Библиотеке, 10. децембра 2021. године јавности је представљена изложба под називом „Неми сусрет“. Поставку посвећену Андрићевом стваралаштву, чине фотографије, новински чланци и књиге. Коришћени су документа и фотографије из приватних архива, као и материјали које Библиотека поседује у свом фонду. Изложбом је евоцирана успомена на важан догађај из 1969. године када је Андрић, поводом књижевне манифестације „Борина недеља“, био гост Врања. Том приликом се у Градском парку, испред споменика великом врањском писцу, догодио „неми сусрет“ два књижевна великана: Боре Станковића и Иве Андрића.

Кључне речи: Библиотека „Бора Станковић“, Задужбина „Иво Андрић“, сарадња, Врање, изложба, Бора Станковић (186-1927), Иво Андрић (1892-1975)

Увод

Библиотека “Бора Станковић”, као најстарија институција културе на југу Србије, већ 143 године остварује своју мисију кроз промоцију и приближавање културне и научне баштине локалне заједнице у земљи и окружењу. Библиотека од свог оснивања подстиче сарадњу и учествује, у различитим облицима и обиму, у активностима које ефикасно валоризују културне, историјске, духовне вредности и традицију. Кроз различите програме и пројекте размењује, пласира и реализује културне садржаје, афирмише књижевно и уметничко стваралаштво, промовише књиге и читање, доприноси развоју критичког мишљења, доживотног учења, едукацији свих категорија становништва.

У децембру 2021. године на списак сарадника је додата још једна организација цивилног друштва – Задужбина Иве Андрића³¹. Наиме, на иницијативу Задужбине Иве

³¹ Задужбина Иве Андрића основана је 1976, годину дана после Андрићеве смрти, на основу његове последње жеље. За четрдесет шест година постојања, Задужбина Иве Андрића континуирано извршава један од својих основних циљева и задатака – стара се о издавању Андрићевих дела, помаже

Андрића, Библиотека „Бора Станковић“ је дала свој допринос у обележавању важног јубилеја – 60 година од доделе Нобелове награде за књижевност Иви Андрићу, реализацијом изложбе под називом „Неми сусрет“. Организовање изложбе и обележавање важног датума у националној, културној историји још један је подстицајни пример успешне сарадње и пожељне праксе у раду јавних библиотека.

Бора и Врање

Бора Станковић је обележио свој завичај и повезао га са светом. Врање је град који има неколико манифестација посвећених завичајном писцу и више установа које носе Борино име.

Борина недеља једна је од најстаријих књижевних манифестација у Србији, која се сваког марта одржава у Врању. Седмодневна манифестација посвећена је најпознатијем Врањанцу, **Error! Bookmark not defined.** Борисаву Станковићу, највећем српском реалисти и родоначелнику модерног српског романа, приповедачу, драматургу, романсијеру, великом песнику младости, љубави, пролазности живота и људске трагике. Прва Борина недеља одржана је 1967. године, на иницијативу групе ентузијаста који су лично познавали и дивили се делу Борисава Станковића. Од тада, сваког марта, књижевници се окупљају у Врању, како би уз промоцију књига и књижевне вечери очували сећање на великана српске књижевности и његова ремек-дела.

Одрастајући на делима Борисава Станковића, писцима старије генерације, али и млађим, савременим писцима је увек част да учествују у програмима који су посвећени Борином стваралачком опусу и значајној интелектуалној заоставштини. Сва значајна имена југословенске књижевности имала су прилику да гостују на овом догађају, или макар, да се о њима говори на некој од књижевних вечери. Ову манифестацију обележили су аутори попут Ива Андрића, Меше Селимовића, Десанке Максимовић, преко Матије Бећковића, до младих књижевника као што је Владимир Табашевић.

Андрић – велики писац и једини нобеловац наших простора

О нашем великом писцу и једином нобеловцу, Иви Андрићу, се пуно зна или само онолико колико је он желео. „Андрић је био прилично тајновит, одмерен и опрезан човек. Његово проучавање оријанталне културе и њеног наслеђа у Босни, као да му је дало једно ново животно искуство и трајно утицало на његов карактер.“³² О њему говоре његова непролазна дела, поезија и проза, препознатљив „андрићевски“ стил и Нобелова награда за књижевност. “Нобелову награду сматрам као изузетно признање за целокупну књижевност моје земље“, била је реакција Иве Андрића на вест да је добитник Нобелове награде за књижевност, коју му је Шведска краљевска академија доделила 10. децембра 1961. године за дело „На Дрини ћуприја“, као и за целокупно књижевно стваралаштво. Дан доделе награде био је „дан великог упознавања света са малом земљом међу световима“ како је Андрић говорио о својој домовини у беседи „О причи и причању“. Кроз његово ванвременско, универзално литерарно дело које представља најсуптилнију уметничку вредност у српској књижевности, свет је добио прилику да упозна нас, а ми

истраживања о пишевом стваралаштву и животу, истовремено дајући тиме и велики допринос унапређењу српске културе уопште.

³² <https://prokuplje.org.rs/vesti/otvorena-izlozba-posvecana-ivi-andricu/> (приступљено 23.03.2023).

прилику да се приближимо свету. Од тог децембарског дана прошло је 60 година, али поштовање према великом Андрићу са нама дели цео свет (његова дела су превођена на више од 50 језика). Књиге које нам је Андрић завештао представљају магистралу књижевне уметности 20. века, оријентире или „знакове поред пута“ будућим генерацијама.

„Претеча и настајач“

Андрићево и Станковићево дело имају многе паралеле. Настала су на размеђи традиционалног и модерног, у њима је непрекидно превирање старог и новог, живописни су предели и упечатљиви њихови ликови. Јунакиње попут Софке, Коштане, лепе Фате Авдагине, Анике, несрећне Рифке, Маре Милоснице, свака на свој начин носе своју трагичну судбину, одбијајући да прихвате обрасце које им намеће патријархална средина и успостављени модели понашања. Нико у српској књижевности не пише о психолошким детаљима са толико нијансирања и истанчаности, са толико емоционалне обојености, са толико слуха за патњу и бол, до њих двојица.

Станковић, знатно старији, иновирао је српску реалистичку приповетку и отворио врата модерном српском приповедању, кроз која ће, не задуго за њим, проћи Иво Андрић, мајстор приче и приповедања. Можда их је управо љубав према причи и приповедању и вера у њену моћ учинила пријатељима и поред знатне разлике у годинама. Приповедачки дух их је спојио. „Бора Станковић је прави претеча Иве Андрића, а Иво Андрић једини прави врхунски Станковићев настајач. Обојица су мајстори сажетог приповедања“, рекао је академик Јован Делић на свечаном отварању 53. Борине недеље.³³

Синиша Пауновић је у свом дневнику забележио пријатељство Иве Андрића и Борисава Станковића: „Једини млађи писац који га је посећивао и тиме се некако поносио био је Иво Андрић. У библиотеци је имао Немире и Ех Ponto које му је Андрић поклонио, као и чувену новелу Пут Алије Ђерзелеза.“³⁴

Овако је Андрић говорио о Бори: „Не желим да упоређујем себе с Бором, то је наш највећи и најоригиналнији писац којег сам више пута читао и студирао. (...) Добро сам познавао Бору Станковића и лично. Нас двојица смо се виђали врло често од 1919. године наовамо. Нешто сам из литературе знао о њему још при првом сусрету, а много више ми је првог дана познанства сам причао о себи. За мене је то од првих речи било више него занимљиво. (...) По неким својим делима, он је за мене генијалан писац. Лично мени био је први узор. Ја га и данас не само прелиставам, као све велике писце, него кад ме све друго у животу и литератури замори, прочитам његову Нечисту крв, и поједине његове приповетке поново и поново.“³⁵

Иво Андрић – гост Врања

Врањанци су Андрића очекивали, најпре, седмог септембра 1954. године, на свечаности приликом откривања споменика Бори Станковићу у Градском парку, затим у октобру 1968. године. Оба пута је био спречен, због здравствених проблема. Трећи пут,

³³<https://carsija.rs/borina-nedelja-akademik-miro-vuksanovic-samo-poneko-ume-da-sacu-va-rec-kao-sto-je-umeo-bora-stankovic/> (приступљено 23.03.2023).

³⁴ Синиша Пауновић. *Бора Станковић и Бранислав Нушић иза завесе*. Београд: Народна књига, 1985. (стр.145-146)

³⁵ Исто 3.

двадесет првог октобра 1969. године је дошао како би увељичао, трећу по реду, Борину недељу. По изласку из аутомобила, његове прве речи су биле: „Желим да видим споменик Боре Станковића, његову родну кућу и музеј. Хтео бих да разгледам и Врање.“ Приликом посете родној кући врањског писца, уписао се у књигу утисака: „Задовољан што сам видео. Иво Андрић“. У Гимназији Бора Станковић приређен је свечани пријем. Нобеловац је са ђацима, професорима и младим књижевницима имао непосредан сусрет, пријатан и пун узајамне срдачности разговор о књижевности. Књижевно вече у сали Дома ЈНА надмашило је све сличне културне манифестације које су до тада одржаване у граду под Пржаром. У препуној дворани (у којој су многи посетиоци стајали), осим Андрића, о Станковићевом књижевном стваралаштву говорили су, одломке и стихове читали Стеван Раичковић, Драгослав Михаиловић, Ацо Шопов и Добрица Ерић. Отварајући књижевно вече, професор Вера Ценић³⁶ је надахнуто и поетски говорила о невидљивим дијагоналама које повезују старо Борино Врање и Андрићеву Босну, Софку и Анику, ефенди Миту и Мехмед пашу Соколовића, Митку и Алију Ђерзелеза, Коштану и Јелену.

Као кључни догађај тог сунчаног, октобарског дана, гости и домаћини, новинари који су писали и извештавали, сви очевици Андрићевог боравка у Врању, издвојили су његову посету Градском парку. Прилазећи успореним ходом Борином споменику³⁷, нобеловац је скинуо качкет, а затим, као војник, у ставу мирно, дуго, нетремице гледао у бронзани лик. Једини наш нобеловац је у тишини, немо, одао пошту највећем српском реалисти. Шта је заиста значио „неми сусрет“ двојице великана, остаће заувек непознаница.

Изложба „Неми сусрет“ као симбол поштовања два великана

Изложба, са симболичним именом „Неми сусрет“, представља визуелизацију боравка јединог нобеловца са простора бивше Југославије Врању и сведочанство о његовом поштовању према Бори Станковићу. Богат документациони, архивски и фото материјал, књижна и некњижна грађа, помогао је не само при визуелизацији важног историјског догађаја, већ је пружио могућност мапирања мање познатих, али веома важних, културолошких детаља и личности из прошлости. Поставку посвећену Андрићевом стваралаштву, чине фотографије, извештаји из штампе и његова многобројна дела. Коришћени су комплети књига, документа и фотографије из приватних архива Драгана Мининчића Циге и новинара Милета Пешића, као и материјали (монографске и серијске публикације) које Библиотека поседује у свом фонду. Осим чланака из периодике који су настали поводом Борине недеље из 1968. године, када је Иво Андрић требао да дође и 1969. када је заправо посетио Врање, премијерно су публиковане две ексклузивне фотографије настале током његове посете Врању, изложено је пар оригиналних посвета које су нам уступљене из личних архива и

³⁶ Проф. др Вера Ценић (1930-2020) прва је жена доктор наука из Врања и први кустос – педагог Музеј куће Боре Станковића. Магистрирала је и докторирала на Филолошком факултету Београдског универзитета, на групи за српскохрватски језик и југословенску књижевност. Провела је тридесет година у просвети, као врстан професор у Учитељској школи и на Педагошкој академији (данас Педагошки факултет) у Врању.

³⁷ Споменик Борисаву Станковићу откривен је 7. септембра 1954. у Градском парку а дело је вајара Славка Шоше у бронзи.

Андрићев говор објављен у Књижевним новинама, који је написао давне 1954. године када је требао да присуствује откривању споменика Бори Станковићу.

Изложба, осим што представља драгоцен запис који утемељује личност српског добитника најпрестижније награде за књижевност, има за циљ да подстакне културну јавност и представнике писаних и електронских медија да акцентују значај обележавања шездесетогодишњице Андрићеве Нобелове награде. Она није упућена само стручној јавности, која познаје Андрићево дело, већ се обраћа широј јавности, нарочито младима којима на едукативан начин презентује тему која, морамо да признамо, није у фокусу њихових интересовања. Нескромно звучи, али изложба је имала значајан одјек у јавности и њено трајање је било продужено због великог интересовања публике.

Закључак

Много знања и систематизованог истраживачког рада је било потребно да би се озбиљно приступило одговорном задатку који реконструише и перципира једно искрено пријатељство са велике просторне и временске дистанце. Изложба осветљава јединствени моменат у културној историји и доприноси очувању идентитетске баштине. Креирањем и унапређивањем слике библиотеке у јавности, промовише се садржај колекција, иновативних услуга, креативних програма стручној, корисничкој, али и широј заједници.

Коришћена литература:

1. Пауновић, С. (1985). *Бора Станковић и Бранислав Нушић иза завесе*. Београд: Народна књига.
2. Ристић, В. (2022). *Бора Станковић као да је предосећао за шта ће се наивна публика у будућности везати*. Преузето марта 2023, са <https://www.danas.rs/nedelja/bora-stankovic-ka-da-je-predosecao-za-sta-ce-se-naivna-publika-u-buducnosti-vezati/>
3. Михаиловић, Д. (2014). *Драгослав Михаиловић - Бора Станковић и Иво Андрић*. Преузето марта 2023, са <http://www.artnit.net/pero/item/1979-dragoslav-mihailovi%C4%87-bora-stankovi%C4%87-i-ivo-andri%C4%87.html>
4. *Иво Андрић – Нобелова награда*. (2021). Преузето марта 2023, са <https://pupin.si/2021/10/26/ivo-andric-nobelova-nagrada/>
5. *Отворена изложба посвећена Иви Андрићу*. (24. август 2020). Преузето марта 2023, са <https://prokuplje.org.rs/vesti/otvorena-izlozba-posvecana-ivi-andricu/>

Abstract

At the invitation of the Ivo Andrić Foundation and the National Library of Serbia, the "Bora Stanković" Library joined the programme of marking a significant anniversary in Serbian culture - 60 years of the Nobel Prize for Literature to Ivo Andrić. The exhibition "Silent Encounter" was presented to the public in the Library hall on December 10, 2021. The display dedicated to Andrić's work consists of photographs, newspaper articles and books. Sets of books, documents and photographs from the private archives, as well as materials that the Library has in its collection were used. The exhibition evokes the memory of an important event from 1969, when Andrić, on the occasion of the literary manifestation "Bora's Week", was a

guest of Vranje. On that occasion, in the City Park, in front of the monument to the great writer from Vranje, a "silent encounter" of the two literary greats took place: Bora Stanković and Ivo Andrić.

Keywords: *"Bora Stanković" Library, "Ivo Andrić" Foundation, cooperation, Vranje, exhibition, Bora Stanković (186-1927), Ivo Andrić (1892-1975)*

НОВИ БИБЛИОТЕЧНИ УСЛУГИ ЗА ТИН-ГЕНЕРАЦИЈАТА

(стручен труд)

м-р Милка Котевска, виш библиотекар
НУУБ „Св. Климент Охридски“ – Битола
(milkakotevska@hotmail.com)

Вовед

Неоспорен факт е дека развиеноста на технологијата и доминацијата на електронските медиуми ја потиснуваат улогата на библиотеката и читањето во втор план. Особено библиотеките сè потешко можат да ја привлечат помладата генерација која е главен корисник на електронските медиуми. Виртуелниот свет и социјалните мрежи повеќе им се привлечни на овие генерации отколку книгата и библиотеката.

Во овој труд ќе бидат претставени повеќе начини за доближување на библиотеките и тинејџерите за нивна взаемна корист. Библиотеката нема да нуди само опрема и простор, туку квалитетни содржини реализирани со користење на нови технологии преку квалитетна комуникација со младите луѓе, содржини прилагодени на нивните потреби и навики во дигиталното време.

Клучни зборови: библиотека, тинејџери, дигитализација, работилници

Тинејџерите и библиотеката денес

Проблемот со „нечитањето“ кај тинејџерите, т.е. „читање само кога е потребно“ и намалената посета на библиотеките е глобален проблем што го привлекува вниманието на професионалната јавност на сите нивоа. Предлози за тоа како и на кој начин треба да постапува библиотеката кон оваа група на корисници и со какви професионални и социјални цели да дејствува, има дадено ИФЛА во своите Упатства за библиотечни услуги за млади³⁸.

Стручњаците од областа на библиотекарството креираат заеднички документи, организираат семинари и конференции. На овој начин, на вработените во работата со млади/тинејџери им се презентира нивната општествено одговорна позиција, целите и задачите, како и примери од добра практика. Експертите се согласуваат во едно, дека на оваа категорија на корисници треба да им се излезе во пресрет преку почитување на нивните посебни интереси и желби. „Младите, меѓу детството и зрелоста, се развиваат како индивидуи, како членови на едно општество со своја култура. Јавните библиотеки треба да ги разберат нивните потреби и да обезбедат услуги за да ги задоволат. Треба да се обезбедат материјали, вклучително и пристап до електронски извори на информации што ги рефлектираат нивните интереси и култура... на пример, популарни романи, книги и телевизиски серии, музика, филмови за тинејџери, списанија, постери, компјутерски

³⁸ Овој водич исто така содржи филозофски и практични идеи кои би го подобриле успехот на библиотеката во исполнувањето на потребите за едукативни, информативни, културни и рекреативни потреби на младите луѓе (<http://www.ifla.org/files/assets/libraries-for-childrenand-ya/publications/ya-guidelines2-en.pdf>, преземено на 22.11.2019)

игри, стрипови и цртани серији. Важно е да се привлечат младите луѓе да соработуваат за да ѝ помогнат на библиотеката да избере материјали што се релевантни за нивните интереси. Во поголемите библиотеки тој материјал, со соодветен мебел, може да биде посебен дел од библиотеката. Ова ќе им помогне на младите да го надминат чувството за отуѓување од библиотеката, што не е невообичаено во оваа возрасна група.³⁹

Имајќи предвид дека учењето, а секако и читањето, е чин на откритие, малку е веројатно дека тоа ќе се случи ако литературата се користи единствено на конвенционален начин во време кога имаме многу различни пристапи до информации од една страна, и млад човек желен да научи брзо од друга страна. Во библиотеката книгите ќе се читаат, но истовремено и тинејџерите ќе се запознаваат и ќе се дружат. Сето ова бара квалитетен пристап од страна на библиотекарите кои со адекватни содржини ќе изработат соодветни програми за привлекување на тинејџерите.

Тинејџерите - нова генерација на корисници бараат унапредување на библиотечните услуги што ги тера библиотеките да започнат со интензивен развој на услуги и програми кои ги покриваат интересите на оваа целна група. Но императив треба да биде и нивното активно учество, односно да се работи „со нив“, а не „за нив“.

Подготовки на библиотеката за нови услуги за тин-генерацијата

Тинејџерите се многу чувствителна група на корисници и нивните потреби, способности и зрелост многу се разликуваат. Затоа, тие мора да бидат третираны со почит, прифаќање и желба да се почитуваат нивните избори, дури и ако тоа е различно од стандардните библиотечни услуги. Иако се смета дека немаат доволно посети во библиотеката, сакаме да мислиме дека тие имаат желба да ги променат работите. И се разбира, тоа како библиотеки да им го овозможиме. Само со заедничка координација помеѓу сите оддели или одделенија во библиотеката ќе има квалитетен пристап кон тинејџерите.

Пред да се преземат било какви чекори за привлекување на тинејџерите в библиотека, истата треба да изврши одредени подготовки за да може спремно да ги пречека и квалитетно да ги послужи младите корисници: да се направат истражувања за тоа колку посети има во библиотеката од оваа старосна група; да се открие што литература читаат повеќе, лектирна или слободна; што е она што ги интересира, а е поврзано со училиштето; што е она што ги интересира, а е поврзано со слободните активности; обука на вработените за работа со оваа целна група; ангажирање надворешни лица кои можат да излезат во пресрет; обезбедување и осмислување простор каде слободно можат да се читаат, работат, дружат (весели бои, удобни седишта, отворен пристап до литературата наменета за нив и сл.); техничка опременост на просторот наменет за тинејџерите (компјутери, лап топ, фотокопир, скенер, печатар, стабилна интернет конекција) и сл.

Предлози за приближување на тин генерацијата кон библиотеката

Библиотеките имаат можности и капацитет да привлечат тинејџери во библиотеката. Потребни се и финансиски средства, но сепак најповеќе зависи од самите

³⁹ IFLA/UNESCO смернице за развој јавних библиотека, Народна библиотека Србије и Библиотека града Београда, Београд, 2005, стр. 26.

библиотекари, колку тие ќе бидат мотивирани да осмислат начини како тоа да го изведат и се разбира соодветно да бидат наградени за тоа. Дали преку проекти финансирани од Министерство, соработка со невладини организации или со локалната самоуправа, спонзорства од приватниот сектор, можностите се неограничени. Потребно е „малку“ да се привлечат, а потоа тинејдерите сами ќе доаѓаат. Подолу наведени се повеќе предлози кои можат да им послужат на библиотекарите да се привлече оваа група на корисници.

1. Работилници - се многу важна и релативно нова форма на креативно работење во библиотеката преку кои се доближуваат актуелните и корисни теми до младите. Целта на организирањето на вакви работилници е библиотеката да им обезбеди можност на тинејдерите, но и на помладите корисници, да го пронајдат вистинското место каде ќе можат да ја претстават својата креативност и да поминат квалитетно и креативно слободно време. Работилниците се комбинација на презентација / предавање за соодветна употреба на различни ресурси и практична работа со задачи / игри / вежби за учесниците, кои се решаваат со успешно користење на ресурсите. Библиотекарите, со своите стручни виши библиотекарски и советнички, како и надворешни стручни соработници, дизајнираат програми за работилници на атрактивен и пристапен начин.

2. Основање на Клуб на млади читатели - Клубот би претставувал можност на едно место да се сретнат младите љубители на книгата. На средбите тинејдерите ќе имаат можност да ги искажат своите мислења, ќе разменат идеи и ќе анализираат различни книги, ќе се дискутира за омилената книга или писател, обработки на лектурни книги, теми од областа на народното книжевно творештво и сл. Истовремено тоа ќе биде и можност да научат како се одвива дискусија, како се дава критички осврт и анализа на делото и сл. Социјализацијата и меѓусебното дружење во библиотеката е дополнителна придобивка од основањето на овој клуб.

3. Часови во библиотеката - Во рамките на оваа активност библиотеката ќе соработува со училиштето (основно или средно) и образовните работници (наставници и професори) и индиректно ќе се вклучи во наставниот процес понудувајќи ги своите ресурси на располагање (простор, техничка опрема и богата литература) за одржување на часови од која било наставна содржина. На тој начин взаемна корист ќе имаат и библиотеката и училиштето, а најповеќе децата/тинејдери кои во нова и уредена средина (библиотеката) на интересен и нов начин ќе усвојуваат нови знаења.

4. Натпревари и квизови - Организирањето на натпревари и квизови е веќе докажана практика на многу библиотеки преку кои библиотеката врши сопствена промоција, привлекува млади лица/тинејдери, а притоа и едуцира, забавува, мотивира, поттикнува на истражување и сл. Содржините и темите на овие квизови и натпревари и покрај тоа што се натпреварувачки, имаат и забавен карактер, истовремено се насочени кон анимирање на основците/средношколците преку современ, динамичен и интерактивен пристап за усвојување на традиционалните културни вредности, за создавање навики за читање, промовирање на повеќејазичност во контекст на глобалното општество, поттикнување на учење на странски јазици и литература, учење на вредностите на културната разновидност и меѓукултурниот дијалог, како и развој на толеранција за мултикултурализам.

5. Култура на дланка - Тинејдерите во библиотеката можат виртуелно „да прошетаат и да ги посетат“ најголемите светски библиотеки, музеи, театри, археолошки

локалитети и сл. На овој начин, младите ги запознаваат светските знаменитости поврзани со библиотекарството но и пошироко, но истовремено се охрабруваат да преземат поодговорен пристап кон своето – роднокрајно и национално културно наследство. Нивната „домашна задача“ ќе биде да изберат одредена дестинација, независно или со помош на библиотекарите, и да продолжат да ги истражуваат достигнувањата на светското културно наследство. Постојат голем број можности како библиотекарите можат да ја реализираат оваа идеја, во вид на квиз, натпревар, час во библиотеката, power point презентации, интерактивни работилници, како натпревар меѓу две училишта или одделенија или тимови и сл.

6. Онлајн информативен центар - Секоја библиотека може и треба да има ваков информативен центар кој може да го води волонтерска група преку која може да се информираат тинејџерите за програмите што библиотеката ги организира за нив и со нив. Користењето на социјалните мрежи треба да го зголеми секоја библиотека ако сака да биде „ин“. Во рамките на овој онлајн информативен центар ќе има и страни на социјалните мрежи (Facebook, Instagram, Twiter) низ кои секојдневно ќе се информира, ќе се споделуваат интересни статуси, извадоци од литературни дела, интересни мисли од писатели, новини од училиштата и градот и сл.

7. Волонтери во библиотека - Преку доброволното вклучување на тинејџерите во работата на библиотеката и инволвирање во библиотечните процеси ќе се придонесе кон зацврстување на врската помеѓу оваа старосна група и библиотеката. Регрутирањето на волонтери ќе биде во соработка со училишните, средношколските и универзитетските библиотеки. Од волонтирањето и библиотеката и волонтерите/тинејџери ќе имаат обостраната корист: на тинејџерите доброволната работа ќе им придонесе за подигнување на личната сатисфакција, ќе се стекнат со практична работа која не се добива со формалното образование, нови познанства, прилика да бидат одговорни, дисциплинирани и професионални што води кон сопствен напредок, а библиотеките одблиску можат да ги запознаат интересите и потребите на тинејџерите.

8. Мејкерспејс – Еден популарен начин како библиотеките можат да ја зголемуваат пристапноста до новите технологии е преку создавање „мејкерспејс“ простори кои вклучуваат „лаборатории“ за создавање содржини со виртуелна реалност, 3Д принтери, интерактивни табли за учење, 3Д книги, скенери за дигитализација, проектори, алатки за измислување производи, машини за мелење РСВ, ласерски секачи и многу повеќе. Во овие отворени простори се нуди креативно решавање на проблеми, се нудат искуствени можности за учење, едукација за наука и технологија, се развива дигиталната компетенција кај децата и претставува место каде тие се среќаваат со нови технологии.

9. Гејмификација - Гејмификацијата е утврдена како нова техника која има елементи на игра во ситуација што вообичаено не содржи игра. Ова е тренд кој последниве години забрзано се развива како рамка за учење во полесно достапен формат користејќи ја играта. Тоа е примена на гејмерски начин на размислување во работата со цел учесниците во играта да бидат поттикнати да решат одреден проблем или предизвик. Таа не се применува само во бизнисот, туку и во образованието, спортот, педагогијата, политиката, управувањето со отпад и други области. Всушност, гејмификацијата е заснована врз фактот дека сите луѓе (барем во еден дел од животот) сакаат да играат, а

преку играње и процесот на учење е забавен и лесен, а притоа се користат и многу вештини, вклучувајќи математика, логика, просторно расудување, читање и пишување.

10. Виртуелна реалност во библиотеките - Технологијата за виртуелна реалност (VR) е технологија која им овозможува на корисниците да имаат интеракција со компјутерски симулирана околина, без разлика дали е реална или замислена. Најчесто се работи за визуелна симулација, прикажана на компјутерскиот екран или со помош на специјални стереоскопски екрани или со користење на VR очилата кои користат програми за да создадат симулирана средина. Корисникот може да ја истражува таа средина, да ја менува или да управува со некој сегмент кој всушност му е достапен само со помош на виртуелната реалност.

- **Виртуелна библиотека за тинејџери** - Создавање посебна виртуелна библиотека наменета за тинејџери на веб страницата на библиотеката, која ќе содржи бројни информации (едукативни и забавни) кои се однесуваат конкретно за оваа возраст, како на пример: програми за концерти, забави, изложби, курсеви, средби, промоции, семинари, во градот и пошироко во Републиката; линкови до основни, средни училишта и факултети, информации за уписи, можности за стипендии, учество во проекти, меѓународни размени на ученици; место во кое секоја организација (јавна, не/владина, општинска/државна, воспитна и сл.) која има допир со тин генерацијата да може да ги промовира своите активности; линкови до блогови, испитувања, научни истражувања, мапи; слободен пристап до е-книги, аудио книги на повеќе јазици; инфо за забавни веб страни (направи сам (DIY), готвење со тинејџери, патувања и патеписни репортажи (EarthViewer), музика, мода, уметност, спорт, исхрана и сл.).

11. Социјални медиуми - Иако во контекст на другите примери веќе ја споменав употребата и корисноста на социјалните медиуми, тие заслужуваат и посебно да се наведат. Нивното воспоставување, одржување и нагласеното присуството на социјалните медиуми е важно за библиотеките. Грег Дод⁴⁰, директор за маркетинг во библиотеката Колумбо, многу конкретно ја објаснува вредноста на дигиталната стратегија, велејќи: „Нашите корисници живеат во дигитален свет, така што ова е важен простор за нивно поврзување“. При користењето на социјалните медиуми во служба на библиотеките, најважна е интерактивноста - односот на библиотекарот со читателот преку Интернет и взаемната комуникација на блоговите и страниците за библиотека. Врските со социјалните медиуми ги прават библиотечните настани, активности и промоции лесно достапни. Одговарајќи на ознаки, коментари или споменувања на социјалните мрежи, библиотеките добиваат важна прилика дигитално да се вклучат во секојдневното на младите, а формирањето на веќе споменатите онлајн информативен центар и волонтерска група за да се информираат тинејџерите за програмите што ги таргетираат, ќе бидат од голема взаемна корист.

12. Осмислување на просторот - Teens library space - Просторот во библиотеката наменет за тинејџери треба да претставува безбедно место каде што тинејџерите можат слободно меѓусебе да комуницираат за она што ги интересира надвор од училишните обврски, како на пример компјутери, игри, музика, филмови, пристап до брза информација. Ако библиотеката им нуди место и пристап до тие услуги, со осмислување

⁴⁰ <https://princh.com/how-to-use-social-media-to-attract-users-to-libraries-columbus-metropolitan-library-insights/#.YRJEKlgzaUk> (посетено на 10.08.2021)

на просторот за пријатна и лежарна работа, ќе ги привлече и нив. Треба да се осмисли нова перспектива на библиотечниот простор кој ќе ја инспирира имагинацијата и кој ќе биде отскочна даска за дигитални решенија што остануваат со младата генерација каде и да оди понатаму во нивните животи.

Пример за привлекување на тин генерацијата во библиотеката - проект „Тин лето во библиотека“ на НУУБ „Св. Климент Охридски“ – Битола

Повод за осмислувањето и реализацијата на овој проект беше правилно искористување на времето кога тинејџерите се формираат како личности и создаваат корисни навики во животот, време кое треба правилно да се насочи кон квалитетни содржини и да им се посочат начините на кои тие можат да се најдат и препознаат.

Промотивен материјал за трите работилници

За таа цел на конкурсот за финансирање проекти од Национален интерес по одделни дејности и области од културата за 2019, беше поднесен, а потоа и одобрен, проектот „Тин лето во Библиотека“ од Министерството за култура, чија цел беше во текот на летото Библиотеката да организира активности во вид на работилници со теми блиски на интересите и потребите на тинејџерите. За да се привлечат тинејџерите, беа изработени промотивни материјали во вид на плакати и букмаркери, кои беа објавени на страницата на библиотеката (www.niub.mk и [facebook](https://www.facebook.com/niub.mk)), се делеа на посетителите во библиотеката, а беа и истакнати во основните и средни училишта во Битола.

Во текот на целиот проект се реализираа три работилници:

- Работилница за **3Д печатење**, која се реализира на 1.07.2019 год. во соработка со СОТУ „Ѓорѓи Наумов“. Оваа работилницата ја водеше м-р Илче Ацевски, професор од истото училиште, кој ги запозна учесниците што претставува 3Д печатењето, како и каде се користи, изврши презентација на 3Д печатар, негова практична примена со печатење на творби што децата сами ги креираа за време на работилницата.

- Работилница за **Видео игри**, која се одржа на 16.7.2019 год. под водство на Петар Котевски, програмер во Камај медиа, фирма која претставува лидер во регионот за изработка на видео игри и виртуелна реалност. Оваа работилница пробуди голем интерес кај младата популација и беше најпосетена од сите три работилници. На неа тинејџерите се запознаа како се прават видео игрите, кои програми се користат при нивното

изработување и кои се најпопуларни видео игри. За изработка на видео игрите се користеше програмата Scratch, што е посебно развиен визуелен јазик од универзитетот Massachusetts Institute of Technology за полесно совладување на програмските вештини, а е наменет за деца и млади. Сепак најважната придобивка беше што децата имаа можност самите да креираат видео игра и да учествуваат во процесот на креирањето на играта.

- Работилница: **Книга - филм за тинејџери** беше реализирана на 30.7.2019 год., а ја водеше м-р Милка Котевска, вработена во Библиотеката и раководител на целиот проект. Учесниците во текот на работилницата беа запознаени со тесната врска помеѓу книгата и филмот - сниман по таа книга, кои се предностите и недостатоците на редоследот читање/гледање книга-филм или гледање/читање филм-книга. Преку пополнување на прашалник открија каков тип на читатели се, погодуваа за која книга се работи и кој писател ја напишал таа книга гледајќи исечоци од филмови. Исто така, на работилницата беше поставена изложба на книги од фондот на библиотеката, наменети за оваа возраст, а според кои е снимено филм.

На сите работилници вкупно учествуваа над 45 тинејџери, а на последната работилница им беа доделени сертификати за учество во проектот. Трите настани добија и соодветен публицитет кај локалните медиуми со што пошироко беше запознаена јавноста со активностите на библиотеката наменети за младите.

Заклучок

Иновациите во областа на информатичките и комуникациските технологии доведуваат до развој на една нова креативност кај младите. Се менува нивниот пристап кон употребата на современите медиуми, средствата за комуникација и изворите на информации. Новите технологии претставуваат предизвик за информатичката писменост на младите луѓе, каде се менуваат границите на традиционалното учење. Со тоа се проширува и менува начинот и улогата на библиотеките кои за да ја придобијат оваа корисничка група, треба да им понудат нови услуги и нови можности за учење. Ако младите ја гледаат библиотеката како место каде што немаат задоволителен пристап до информации или се чувствуваат фрустрирани од некои ограничувања, тие веројатно ќе ја гледаат библиотеката како место што не може да ги задоволи нивните потреби и интереси. Затоа, важно е да се пронајде начин библиотеката да се вклучи и да стане важен дел од нивниот живот.

Користена литература

1. Радуловиќ, Марија. (2014). „*Тинејџери и библиотека*“. Глас библиотеке : часопис за савремено библиотекарство, бр. 20, стр. 97-114 <http://eprints.rclis.org/24574/1/97-114-gb20-marija-radulovic.pdf> (преземено на 19.11.2019)
2. Леви, С. Стошиќ, А. Улетиловиќ, А. (2017). „*Тинејџери и библиотека данас*“. Библиотекарство Српске. Год. 6, бр. 6, стр. 27-35 (преземено на 19.11.2019)
3. Боздоганова, Мариче. (2017). „*Тинејџерите во библиотеката*“. Библиотекарство : списание на библиотекарите на Македонија. Бр. 1/2. стр. 30-35
4. Snowball, Clare. (2008). „*Teenagers Talking about Reading and Libraries*“. Australian Academic & Research Libraries, 39:2, p. 106-120.

<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00048623.2008.10721336?needAccess=true> (преземено на 19.11.2019)

5. „*Библиотеке и тинејџери : зборник радова*“ (2012). Међународног стручног скупа. Пирот. <http://www.nbpi.org.rs/wordpress/wp-content/uploads/2012/09/Zbornik-radova-Biblioteke-i-tinejd%C5%BEeri-PDF.pdf> (преземено на 19.11.2019)
6. „*Libraries for Children and Young Adults IFLA Section*“
https://www.ifla.org/files/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/guidelines-for-childrens-libraries-services_background-en.pdf (преземено на 22.11.2019)
7. „*Guidelines for Library Services for Young Adults*“. <https://www.ifla.org/files/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/ya-guidelines2-en.pdf> (22.11.2019)
8. „*The Future of Library Services for and with Teens: A Call to Action*“ (2014).
https://www.ala.org/yaforum/sites/ala.org.yaforum/files/content/YALSA_nationalforum_Final_web.pdf (преземено на 06.12.2019)

Abstract

It is an indisputable fact that the development of technology and the dominance of electronic media suppress the role of the library and reading in the background. Libraries in particular are finding it increasingly difficult to attract the younger generation who are major users of electronic media. The virtual world and social networks are more attractive to these generations than the book and the library.

This paper will present several ways to bring libraries and teenagers together for their mutual benefit. The library will not only offer equipment and space, but also quality content implemented using new technologies and through quality communication with young people, adapted to their needs and habits in the digital age.

Keywords: library, teens, digitization, workshops

СОВРЕМЕНИ ТЕКОВИ ВО БИБЛИОТЕЧНОТО РАБОТЕЊЕ. ДО КАДЕ СМЕ НИЕ? ВО ЧЕКОР СО СОВРЕМЕНОТО БИБЛИОТЕЧНО РАБОТЕЊЕ

Габриела Костадинова – библиотекар
ОУМБ „Кочо Рацин“ – Пехчево

Апстракт

Кон индивидуалниот, интелектуален, образовен и социјален развој на еден поединец, но и на општествениот развој на една заедница, во новите современи социо-економски промени суштинско значење и големо влијание има улогата на библиотечната дејност во заедницата. Со тенденција библиотеките да се вклучат во идните процеси на развој истите креираат и остваруваат програмски содржини преку кои во континуитет и со планирана стратегија се унапредуваат и се позиционираат како мултифункционален центар со квалитетни библиотечни услуги за своите корисници.

Развивајќи програмски содржини за корисниците од најмлада возраст, научно-истражувачки активности за младите и возрасната популација, комплетирајќи ги со содржините за доживотно учење за највозрасната корисничка група, библиотеката со своите информациски ресурси и книжевен фонд е вистински партнер во следењето на современите технолошки, социо-економски и културни промени кои ги носи новото време.

Новиот концепт на библиотечно работење бара од библиотекарот поврзаност со сите клучни партнери во заедницата како што се: јавните субјекти од различни области, партнерство со приватниот бизнис сектор, невладините организации, младинските организации, индивидуални културни дејци и други. Преку својата дејност библиотеката ќе ја изрази својата отвореност за реализација на нови иновативни содржини, кои истата ќе ја позиционираат како посакувано место за квалитетно поминато време на своите корисници.

Клучни зборови: библиотечни програми, иновативност, корисници, партнери во заедници.

Вовед

Градската библиотека во Пехчево го носи името според познатиот македонски поет и револуционер Кочо Рацин. Се наоѓа во центарот на градот и опфаќа површина од 100м². Во 1966 година во регистрот на тогашниот окружен стопански суд во Штип е заведено решението за регистрирање на матична библиотека „Кочо Рацин“ - Пехчево. Важно е да се спомене дека библиотеката поседува примероци од книги уште од 1924 година, на кои што постои штембил **Читаоница - матица пехчевска** што значи дека уште пред 99 години во Пехчево постоела читална во која што зрачела искрата на образованието и културата.

Библиотеката иако е мала по површина располага со богат книжен фонд. Поседува литература од најразлични жанрови и тоа задолжителни лектирни изданија од прво одделение до четврта година средно, како и голем број на белетристика и стручна л-ра.

Со оглед на тоа дека е културна установа по разни поводи организира литературни читања, распишува конкурси од областа на поезијата и прозата, организира квиз-натпревари, прави промоции на книги и други културни збиднувања.

Библиотеката е институција која била и ќе биде една од светлите точки во Пехчево. Слободно може да се каже дека во нашето мало место каде што изборот за забава е многу ограничен библиотеката е едно од малубројните места каде што може корисно да се помине дел од слободното време на граѓаните, а посебно на младата генерација кои наоѓаат катче за контакт со книгите или други содржини. Библиотеката како културно средиште допринесува низ контактите со книгите и останатите содржини да се подигне општообразовното, културното и стручното ниво во нашиот град и околината.

До каде сме ние?

Во чекор со современото библиотечно работење

Ако се направи ретроспектива низ годините што поминале, во времето кога библиотеките биле место каде што се издавале и чувале книгите, простор со полици од каде што виркале книгите, ќе се забележи дека многу нешта се промениле од минатото, што значи дека денеска сме фокусирани и опкружени со новитети од новото време што дојде. Новото време донесе нови игри, наметна нови правила и сакајќи ние или не некако како да се придржуваме на сцената од тоа време што нè опкружува. И затоа со право можам да кажам дека денеска библиотеката претставува многу широк поим, денеска во библиотеката се случуваат нови и интересни настани кои понекогаш предизвикуваат недоразбирање кај многу луѓе, кои за жал сè уште го имаат стереотипното мислење за поимот библиотека. Па од таму и многу прашања во стил: „Каква врска има библиотеката со тоа“? или „Зошто библиотеката го организира ова“? и слично.

Ако го поставиме прашањето: „До каде сме ние во чекор со современото библиотечно работење“? Одговорот би бил лесно решлив и достапен. Денеска сме на едно скалило погоре, на едно повисоко ниво. А зошто? Затоа што во храмот на книгите работат креативни ентузијастички, полни со идеи.

Со години наназад јас како библиотекарка во ОУМБ „Кочо Рацин“–Пехчево организирам многу настани и секој настан е посебна приказна за себе. Изминатата година беше исполнета со активности.

Во јануари библиотеката во соработка со ОЖП во пензионерскиот дом организираше кулинарска-музичка вечер и презентација на креации од народни носии, чија челна група беше различна. За музичкиот дел беше задолжен професорот по музичко образование Драган Колевски, а за дегустација на производите беше задолжена публиката.

Во библиотеката се одржа работилница на тема: „Ткаењето на дрвен разбој-предизвик за младите од Пехчево“ поткрепена со изложба на готови производи на мотиви од Црник, Негрево, Радовиш и Пехчево.

Во почетокот на февруари во библиотеката се одржа обука за претприемништво за одржлив развој како дел од проектот YOU WEEN кој промовира едукација за претприемништво и активности меѓу младите жени преку обука за зелено размислување и подигање на свеста за родова рамноправност.

По повод Св. Трифун и Св. Валентин во чест на виното и љубовта во библиотеката се одржа поетско, забавен, музички перформанс - настан кој библиотеката со години наназад го организира. Низ смеа, игра и многу изненадувања и награди за публиката се одбележаа двата празника.

На 21 февруари се одбележа Светскиот ден на мајчиниот јазик под мотото: „Мојот јазик-тоа сум јас“ на кој учествуваа ученици од IV, VIII и IX одделение со драмски текст „Јазикот наше богатство“ и низ цртежи го напишаа зборот ДРУГАРСТВО на повеќе јазици.

По повод 8 Март во библиотеката се одржа креативна работилница за изработка на честитки и цртежи на ученици од основно и средно образование. Во чест на денот на жената директорката имаше средба со читателки рекордерки кои прочитале најмногу книги во м. февруари и им подари каранфили и благодарници.

По повод Светскиот ден на поезијата во кафе бар Ким се одржа настан наречен „Да правиме мали, добри дела со голема љубов“.

По повод Светскиот ден на детската литература се одржа промоција на книгата „Палави афоризмичари“ од македонскиот афористичар Миле Ѓорѓијоски.

На 15 Април во кафе бар „Ким“ се одржа настан по повод 23 Април- Светскиот ден на книгата и авторското право. Овој ден библиотеката традиционално го одбележува.

Во Дом на култура „Крсте Петков Мисирков се одржа поетски фестивал „Пролет, љубов, смеа“ на кој учествуваше и библиотеката „Кочо Рацин“ со Бранкица Јовевска-основно и Иван Јангелов-средно кој го освои второто место под менторство на Габриела Костадинова.

Во рамките на програмските активности на библиотеката е и посета на Саем на книга. Во мај средношколците заедно со директорката го посетија Саемот на книгата и набавија нови изданија.

На 7 Мај во Битола се одржа меѓународен поетски фестивал „Ако одам во Битола“ на кој учество зеде и библиотеката „Кочо Рацин“ со читателите Михаела Костовска и Иван Јангелов кои освоија второ и трето место и Елица Јовевска која доби награда за најдобар расказ, под менторство на Габриела Костадинова.

Во мај библиотеката организираше изложба на орхидеи, а читателите со тајно гласање ги избраа најубавите. Во октомври врз основа на фотографии испратени од читателите биравме најубава цветна тераса. Сето тоа беше организирано како дел од проектот „Хортикултурни библиотеки“.

По повод Меѓународниот ден на пчелата библиотеката учествуваше на ликовен и поетски конкурс со ученичките Алексија Китанска-ликовен и Бранкица Јовевска-поетски која го освои третото место со песната „Пчелата живот значи“ под менторство на Габриела Костадинова.

На детскиот поетски фестивал „Мајски цвет“ во Кочани учествуваше и библиотеката со ученичките Ермира Џитанова и Јана Тодоровска која ја освои наградата за најдобра интерпретација.

Во мај библиотеката организираше втора промоција на книгата „Палави афоризмичиња“ во с. Црник. Целта беше едукација на учениците со поимот афоризам.

По повод ослободувањето на Пехчево библиотеката организираше културен настан со учениците од V одделение и возрасните читатели на рецитаторската секција.

Во септември библиотеката учествуваше на поетскиот конкурс „Жуборење со Радика“ во Ростуше со учениците Михаил Цековски, Теона Бојчовска и Иван Јангелов кои освоија 2 први награди и 1 гран-при награда.

По повод Недела на детето директорката на библиотеката беше во посета на Детската градинка „7 Септември“ и им подари сликовници. Идејата беше децата активно да се вклучат во дискусија за своите права, желби преку раскажување на приказната.

По повод Месец на книгата директорката на библиотеката организираше средба со првачињата на кои им подари сликовници и балони со нивни имиња и во една опуштена атмосфера им ја читаше сликовницата „Маша и Медо“.

Во октомври библиотеката организираше настан во природа во парк „Езерце“ со учениците од второ одделение и наставничката Павлинка Цикарска. Преку цртежи се раскажуваше лектирата „Снежана и седумте цудиња“. Секое дете доби цртеж кој требаше да го раскаже, да го обои и на крај да напише по една реченица.

По повод Месецот на книгата во ноември во библиотеката се одржа ликовна работилница со средношколците на тема: „Кога јас би цртал книга, корицата би била ваква“, а по повод 14 Ноември - Светскиот ден на дијабетесот библиотеката во соработка со ОЖП и Здружение на пензионери во пензионерскиот дом организираа трибина за шеќерната болест, чиј предавач беше др. Јагода Шахпаска – специјалист по интерна медицина.

На 19 Ноември по повод Меѓународниот ден на мажите директорката на библиотеката организираше трибина на тема: „Улогата на мажот во општеството“ чија целна група беа читатели и соработници од посилен пол. На таа тема свое предавање имаше и примариус др. Нада Симовска. За крај секој требаше да напише по еден цитат на таа тема.

Во почетокот на декември директорката организираше средба со првачињата и нивната наставничка Емилија Станоевска. Дечињата имаа за задача да ги обојат цртежите со мотив од Дедо Мраз и Нова година и за успешно реализираната задача добија подарок балони и сликовница за секое дете.

Почетокот на новата 2023 година библиотеката ја одбележа со трибина на тема: „Културното однесување во црковниот храм и значењето на празниците“. Трбината се одржа по повод престојните празници во м. Јануари. Гостин на вечерта беше отец Горан кој одржа едукативно предавање на таа тема и одговори на многу поставени прашања.

Во февруари по повод раѓањето на Гоце Делчев библиотеката и средношколската младина организираа квиз натпревар со учениците средношколци за ликот и делото на Гоце Делчев. Жири комисија беа професорите од гимназијата „Ацо Русковски“.

За Св. Трифун и Св. Валентин во библиотеката се одржа креативна работилница со учениците од III одделение и нивната наставничка Елизабета Вучковска кои во чест на виното и љубовта изработија постер.

За 21 Февруари – Светскиот ден на мајчиниот ден во библиотеката се одржа настан: „Мојот јазик- тоа сум јас“ со учениците од с. Црник кои подготвија драматизација на таа тема. За 8 Март во библиотеката се одржа работилница „Родители и деца“ кои имаа за задача да изработат лалиња како подарок за библиотеката. Жените рекордерки кои во февруари прочитаа најмногу книги беа наградени од страна на директорката со каранфили и благодарници.

За денот на основањето на Црвениот крст и денот на крводарителството се одржа настан „Вашата крв, спасува живот“ со учениците од V одделение и наставничката Оливера Кратевска кои изработија книга со нивни творби и ја подарија на библиотеката.

За Меѓународниот ден на Франкофонијата во библиотеката се одржа креативна работилница на тема: „Ако можев да го зачувам времето во тегла“ со учениците од IX одделение под менторство на Магдалена Симовска-проф. по француски. Целта беше секое дете да напише поезија на француски јазик во својата тегла-цртеж.

За Светскиот ден на поезијата се одржа промоција на творечкиот опус на поетесата и писателка Јасмина Јошевска од Битола.

Библиотеката во соработка со ОЖП организираше со читателките пензионерки работилница на тема: „Размена на вештини и знаења – Филцање со волна“ во домот на г-ѓа Фроска Каракутовска која ги еуцираше читателките-пензионерки.

Заклучок

Библиотеките како културни установи не треба да претставуваат место каде само се издаваат и враќаат книги, туку пред сè место каде се одржуваат многу настани, низа активности од културни и образовни вредности, со различна целна група и сл. Општинската установа-Матична библиотека „Кочо Рацин“ – Пехчево со години наназад внесува новитети со кои овозможува современ тек на работење, преку интересни работилници и едукативни настани, што е од големо значење за севкупниот развој на сите нас во нашето мало гратче.

Користена литература

1. Симо Матавуљ „Из разних крајева“ - Београд, 1923 год.
2. Симо Матавуљ „Приповетке“ – Београд, 1926 год.
3. Архива на ОУМБ „Кочо Рацин“ – Пехчево.

Abstract

On the individual, intellectual, educational and social development of an individual, but also on the social development of a community, in the new modern socio-economic changes, essential meaning and great influence have the role of the library activity in the community. With the tendency for libraries to be involved in future development processes, they create and implement programmatic content through which, in continuity and with a planned strategy, they advance and position themselves as a multifunctional center with quality library services for their users.

Developing programmatic content for the youngest users, scientific research activities for the young and the elderly population, completing them with lifelong learning content for the oldest user group, the library with its information resources and book fund is a real partner in following the modern technological, socio-economic and cultural changes that bring new times.

The new concept of library operation is the responsibility of librarians to connect with all the key partners in the community, such as: public entities from various regions, partnerships with the private business sector, non-governmental organizations, youth organizations, individual cultural activities and others. Through its activity, the library will express its openness to the realization of new innovative content, which will position it as a desirable place for quality time spent by its users.

Keywords: library programs, innovation, users, partners in communities.

БИБЛИОТЕКАТА - СИЛНО ВЛИЈАТЕЛЕН ПАРТНЕР ВО ИНТЕРКУЛТУРНИОТ ДИЈАЛОГ И ИНТЕГРАЦИЈА

Магдалена Кочовска Салтирова, виш библиотекар
ЈОУ Библиотека „Искра“ – Кочани, РСМ
(*mkocovskasaltirova@yahoo.com*)

Апстракт

Во едно општество каде е сè поизразена глобализацијата, миграцијата и културната разноликост библиотеката како основен културно - информациски центар и главен двигател на културната дејност во заедницата, преку своите програмски содржини и библиотечни услуги треба да претставува силен поддржувач на концептот за интеркултурна интеграција. Посебно фокусирани кон младата популација која е во воспитно – образовниот процес и претставува идниот креатор на општествените промени, преку афирмација на достапните библиотечни материјали и ресурси се придонесува во зголемување на свесноста кај истите за изразување на взаемната почит, толерантност и отворен став кон културните вредности на другите со што се фасилитира процесот на интелектуалната интеграција.

Следејќи ги препораките на меѓународните релевантни субјекти во библиотекарството во однос на примената на концептот за интеркултурна интеграција и содржинските елементи од Универзалната декларација на УНЕСКО за културна разноликост, чија имплементација ги овозможува и проширува можностите за избор, а воедно и претставува еден од корените на развојот, не само во смисла на економскиот раст, туку и како средство за постигнување на подобар интелектуален, емоционален и морално повисок вредносен систем на живот на корисниците, библиотеката ќе биде препознаена како силно влијателен партнер во интеркултурниот дијалог и само така ќе делува на локално, национално и на меѓународно ниво.

Вклучувајќи ги корисниците на библиотечните услуги како активни чинители во креирањето на културниот живот на заедницата библиотекарот преку расположливиот библиотечен фонд и извори ја развива свесноста кај истите за потребата од поизразено почитување на својата и културата на другиот како и поддржување и славење на различностите, што истовреме ќе влијае на создавање поквалитетен, содржински побогат и поперспективен поглед кон следење на современото живеење кое го носи иднината.

Клучни зборови: библиотека, интеркултурна интеграција, библиотечни програми и услуги, корисници

Во развиените европски земји едни од носечките преоритети е аспектот на мултикултурата и интелектуалната интеграција, што бара развој на компетенции за културна свесност и културна експресија кои ги надополнуваат останатите општествени и граѓански компетенции Со развој на програми и библиотечни услуги, би можело да се искористи целиот потенцијал на културата и образованието во европските држави,

свесни дека културата со тоа станува област која може да се истражува и да се претстави со сите нејзини различности.

Од тие причини, во 2006 година, Европскиот парламент и Советот на Европската Унија усвоија Препорака за клучните компетенции за доживотно учење (ревидирана и дополнувана неколкупати, сè до 2018 година)⁴¹, доживотно учење кое води до одржлив развој и одржлив начин на живот, човекови права, родова еднаквост, промоција на култура на мир и ненасилство, глобално граѓанство и ценење на културната различност и придонес на културата за одржливиот развој.

Врз основа на донесени национални документи како што е Националната стратегија со акциски план за едно општество и интеркултурализам во кои стои дека идеите за мултикултурализмот и интеркултурната интеграција се вметнати како вредности, визии и цели, но и по мноштвото меѓународни документи донесени од страна на Европската комисија која ја прогласи 2008 година за година на интеркултурниот дијалог, во истите интеркултурализмот е поврзан со вредности како што се човековите права, демократија, култура на мир и дијалог како и веќе постоечките интернационални документи European Reference Framework of Key Competences for Lifelong Learning⁴² (Европска рамка за клучните компетенции за доживотно учење) и UNESCO Intercultural Competences: Conceptual and Operational Framework⁴³ (УНЕСКО интеркултурни компетенции: Концептуална и изведбена рамка) каде што се дадени основните концепти, поими од областа на интеркултурализмот и интеркултурните компетенции што можат да служат како појдовна основа во креирањето на библиотечни програми и услуги. Во таа насока UNESCO - Декларацијата од Хамбург⁴⁴ стана почетна точка за програмите со кои се зајкнува улогата на јавните Библиотеки во доживотното учење како што се базираат и на IFLA UNESCO Public Library Manifesto.⁴⁵

Според веќе универзално прифатените дефиниции за тоа дека културата е збир на карактеристични духовни, материјални, интелектуални и емоционални одлики на едно општество или општествена група, опфаќајќи ги сите начини да се биде во тоа општество, вклучувајќи ги уметноста и литературата, начинот на живот, начините на заедничко живеење, вредносни системи, традициите и верувањата и затоа дека мултикултурализмот повеќе се посветува на принципите, регулативите и политиките во едно мултикултурно општество што формално се признаваат и го афирмираат постоењето на различностите се всушност почетните сегменти кои водат кон развој на поимот за интеркултуризам. Интеркултуризам се однесува на директна или посредувана интеракција на две или повеќе различни културни групи од која било големина, на кое било ниво на нивната комуникација и заемното влијание што легитимизира културна сегрегација на заедниците.

⁴¹Recommendations (2018/C 189/01). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv_%3AOJ.C_.2018.189.01.0001.01.ENG

⁴²<https://education.ec.europa.eu/focus-topics/improving-quality/key-competences>

⁴³[Intercultural competences: conceptual and operational framework - UNESCO Digital Library](#)

⁴⁴ [Adult education: the Hamburg Declaration; the Agenda for the Future - UNESCO Digital Library](#)

⁴⁵ <https://www.bro.gov.mk/wp-content/uploads/2021/08/Standardi-za-interkulturno-obrazovanie-Makedonska-verzija.pdf>

Интеркултурализмот како пристап се очекува: да ги надмине поголемиот дел од недостатоците на мултикултурализмот; да го промовира концептот на динамична културна размена, дијалог и интеракција меѓу културите; да овозможи испреплетување и соработка. Предностите кои го карактеризираат овој пристап се интеракција и дијалог. Потребата од развивање на библиотечни програми за промовирањето на концептот на интеркултурното образование и интеграција е се присутна.

Интеркултурни компетенции водат кон интеркултурен дијалог и интеграција

Во таа насока потребна е реализација на концептот на интеркултурно образование со развојот на интеркултурни компетенции, а се однесува на оспособување на учесниците за разбирање и практикување на концептот (на различност) интеграција во живеењето во глобалниот свет на различности.⁴⁶

Процесот на стекнување на интеркултурни компетенции вклучува повеќе чекори на развој и би можело да се каже дека интеркултурните компетенции кои се однесуваат на: „учење да се знае“ се дефинираат како прв чекор по којшто следува „учење да се прави“ –активниот момент со кој започнува интеракцијата со другите при која стекнатото знаење се применува, но и се стекнува ново знаење повратно, преку самиот процес на интеракција и завршува со „учење да се биде“ како создавање „интеркултурна личност“, поединец оспособен преку рефлексивно и критичко мислење и однос, да стапува во здрави и плодни врски со различни култури, да биде продуктивен граѓанин во глобален и разнолик свет.

Боготиот библиотечен книжен фонд се исклучително значаен есенцијален извор кој библиотеката ќе го понуди како силно потенцијален за развој на интеркултурните компетенции кај своите корисници. Достапноста на литература на странски јазик за деца и возрасни со креирање програми – креативни работилници е само една од содржините преку која се придонесува за зголемување на знаењата и информираноста кај најмладите за друга култура и литература, во примерот за германската, кинеската, француската и англиската преку автори за деца.

⁴⁶<https://www.bro.gov.mk/wp-content/uploads/2021/08/Standardi-za-interkulturno-obrazovanie-Makedonska-verzija.pdf>

Исто така преку реализацијата на едукативно - креативна работилница за афирмација и запознавање на холандската книжевност и култура, со поддршка на г-ѓа Foekje Baltovska Antonides, по повод одбележувањето на Светскиот ден на културата беа остварени поставените цели за поттикнување на љубовта кон библиотеците и читањето токму преку интерактивните содржини во кои најмладите се активни учесници.

Неминовен е заклучокот дека креирањето на програми преку обработка на содржините од книжевните дела на авторите и илустраторите од друга, странска култура

и литература и разработка на културните знаменитости на истите (јазикот што го зборуваат, музиката што ја создаваат, традиционалните игри и танци, празниците што ги слават итн) развиваат знаења кои преминуваат во вештини/умеење/, а се рефлектираат и подоцна во однесувањето. Исто така секогаш во насока да се анализираат и наведат заедничките особини на различните култури, што може да преставува основа на непосредна соработка со врсници од различната култура.

Корисникот на библиотечните услуги преку библиотечните содржини посакува да се дружи со деца - припадници на различни култури што се рефлектира во развој на вредности и ставови. Исто така тој идентификува и објаснува позитивни примери на интеркултурно однесување во секојдневниот живот, стапува во интеракција со луѓе кои ѝ припаѓаат на некоја друга култура и успешно се снаоѓа во различни културни контексти, објаснува различни начини преку кои ги развива своите интеркултурни компетенции. Во однос на надминувањето на мултикултуризмот со интеркултурна интеграција библиотечниот корисник – ги познава културните разлики во непосредното опкружување и го објаснува правото на поединецот на практикување на сопствена култура. Неговите вредности и ставови се дефинираат како изразување почит кон различни култури, интересирање за други култури и недискриминирање на нивните припадници.⁴⁷ Програмска содржина кои можат да понудат развој на интеркултурните компетенции на корисниците е можноста во рамките на библиотеката да се организираат курсеви за познавање и учење на јазик од друга култура, потоа да се внесуваат мултикултурни содржини:

- вербални-реализација на трибини, дебати кои актуализираат значајни теми,
- визуелни и/или аудитивни -проекции на филмови, презентации и аудио книги и материјали кои ги промовираат културните карактеристики, содржини кои укажуваат на интеракцијата меѓу припадниците на овие култури.

Интеркултурноста се засилува и преку организирање активности од меѓународен карактер со проекти кои овозможуваат меѓукултурна размена на знаења и искуства, за пример би ги посочиле Конференциите на Библиотекарското здружение на Македонија, кои ги поврзуваат библиотекарите во регионот. Исто така во рамките на проект програмата - Фестивалот на децата, книгите и музиката којшто традиционално се одржува во Кочани, координатор Магдалена Кочовска Салтирова, со учеството на црногорскиот писател за деца, Жарко Вучиниќ, 2022 г. остварено со поддршка на библиотекар Ирена Бановиќ Ѓурковиќ од Националната библиотека во Цетиње, се овозможи меѓукултурна размена и дијалог. Во библиотелните простори преку реализација на промоции на културното наследство, Манифестации и Фестивали, литературни и ликовни средби, едукативни работилници, учество во проектни активности од културен карактер се развива интеркултурната интеграција.

⁴⁷://www.bro.gov.mk/wp-content/uploads/2021/08/Standardi-za-interkulturno-obrazovanie-Makedonska-verzija.pdf

Фестивал на децата, книгите и музиката, проект од национален интерес во културата на Министерството за култура на РСМ веќе седма година по ред.

Аналитичната работа во библиотеката со планирани програмски содржини води кон успешна реализација и плодни искуства за библиотечните корисници.

Јавните библиотеки можат да бидат особено корисно место за новите жители во средината и да имаат клучна улога во давањето пристап до знаење притоа отстранувајќи ги социјалните нееднакости и влијаејќи на подобрување на квалитетот на животот на овие луѓе. Нивната цел е да понудат универзален пристап до информации, знаење, култура и квалитетно исполнување на слободното време. Поради услугите што ги обезбедуваат, библиотеките се идеални места за поттикнување на социјалната вклученост. Јавните библиотеки на тој начин играат централна улога во изучувањето на јазиците. Во Шербрук, во библиотеките им нудат книги за читање на корисниците што им овозможуваат да учат француски јазик преку медиум на низа јазици, најчесто во форма на двојазични романи. Овие документи се лесни за читање, со еден дел на мајчиниот јазик на корисниците, а другиот на француски како втор јазик за да им помогне да научат француски и на тој начин да се интегрираат во Квебек.⁴⁸ Јавните библиотеки во градот нудат збирки на своите нови корисници што им овозможуваат на истите како читатели со странско потекло да ги задржат своите врски со нивната култура и исто така помагаат да се промовираат овие култури кај другите луѓе.

Во таа насока, улогата на библиотекарите е да ги евидентираат барањата од своите корисници за видот на библиотечен материјал којшто се бара и во најоптимален временски период библиотеката да одговара нудејќи библиотечен ресурс со стручни публикации или уметничка литература, во најголем интерес за своите корисници.

Резиме

Зголемувајќи ја свесноста кај популацијата библиотеките да се перципираат како клучни субјекти кои значајно ќе влијаат во градењето и развивањето на културните вредности во заедницата, развивајќи и спроведувајќи програмски содржини во

⁴⁸ [Library and Archives Canada](#)

континуитет, со активно и силно учество во поддршката на своите корисници и во нивниот образовниот процес преку ефикасно пронаоѓање, пристап, размена и употреба на информациите е сигурен пат кој води кон интеркултурен дијалог и интеграција. За поуспешно библиотечно работење, како силни мотивирачки ги следиме препораките кои доаѓаат од IFLA до библиотеките преку Библиотекарското здружение на Македонија, преку чии содржини се даваат насоките за работа на истите и предлози за соочување со предизвиците во современото библиотечно работење.

Користена литература

1. <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/improving-quality/key-competences>
2. [Intercultural competences: conceptual and operational framework - UNESCO Digital Library](#)
3. [Adult education: the Hamburg Declaration; the Agenda for the Future - UNESCO Digital Library](#)
4. [/www.ala.org/news/state-americas-libraries-report-2020/public-libraries](http://www.ala.org/news/state-americas-libraries-report-2020/public-libraries)
5. <https://www.ifla.org/publications/iflaunesco-public-library-manifesto-1994;>
6. <https://www.bro.gov.mk/wp-content/uploads/2021/08/Standardi-za-interkulturno-obrazovanie-Makedonska-verzija.pdf>
7. [Library and Archives Canada](#)

Abstract

In a society where globalization, migration and cultural diversity are increasingly expressed, the library as the main cultural and information centre and the main driver of cultural activity in the community, through its programming content and library services, should be a strong supporter of the concept of intercultural integration. Especially focused on the young population that is in the educational process and is the future creator of social change, Through the affirmation of available library materials and resources, it contributes to increasing awareness among them of expressing mutual respect, tolerance and open attitude towards the cultural values of others, thereby facilitating the process of intercultural integration.

Following the recommendations of international relevant entities in library regarding the application of the concept of intercultural integration and the content elements of the UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity, the implementation of which enables and expands the possibilities for choice, and at the same time represents one of the roots of development, not only in terms of economic growth, but also as a means of achieving a better intellectual, emotional and morally higher value system of life for users, the library will be recognized as a highly influential partner in intercultural dialogue and will only act at local, national and international level.

Including library service users as active factors in creating the community's cultural life, the librarian develops awareness among them of the need for more pronounced respect for their and the culture of the other, as well as supporting and celebrating diversity, which will simultaneously affect the creation of a better quality, content richer and more promising view of following the modern life that the future brings.

Keywords: library, intercultural integration, library programs and services, users

БИБЛИОТЕЧНИ УСЛУГИ ЗА ИНТЕРКУЛТУРНА ИНТЕГРАЦИЈА

(стручен труд)

Габриела Крстевска, виш библиотекар
НУБ „Св. Климент Охридски” – Скопје
(email: gabi_crnice@yahoo.com)

Апстракт

Библиотеките им служат на сите граѓани, без оглед на националната, верската и политичката припадност, на возраст, пол, на социјален, економски и образовен статус. Тие претставуваат посебно значајно место за средба и дијалог помеѓу различните култури, во кои примарната заложба е остварување на културна и јазична разноликост, како и создавање и негување средина во која ќе се остварува успешна интеркултурна интеграција.

Самиот термин интеркултурализам се однесува на комуникациските односи помеѓу групите граѓани кои меѓусебно се разликуваат според етничката припадност, религијата, јазикот и националноста. И токму тоа „меѓу“ се однесува на димензијата на односот, спојувањето на мноштвото и единството, на средбата, на взаемноста, на дијалогот и соживот на разликите.

Препознавањето на потребата од интеркултурна интеграција обезбедува библиотечни услуги кои се втемелени на отвореност, чувствителност и иновативност, и на тој начин се унапредува нивната достапност до корисници од широк спектар на културни средини. Културната и јазичната разноликост е заедничко културно наследство кое треба да се негува и зачува за доброто на сите. Тоа е извор на размена, иновација, креативност и мирен соживот меѓу народите.

Клучни зборови: Култура и јазична разноликост, интеркултурна интеграција, комуникациски односи, дијалог и соживот, библиотечни услуги, иновативност, културно наследство, меѓукултурен дијалог.

Култура, интеркултурализам и интеркултурна интеграција

Културата е сето она што луѓето го создаваат или го прават: начинот на којшто го организираат нивното општество, според идеите, верувањата и вредностите во кои веруваат и ги застапуваат. (Велева, 2011, стр. 108).

Културното историско наследство, начинот на живот, религиозната разноликост и сл. можат да влијаат врз ставовите на поединците, групите или локалната заедница, а библиотеката за сите нив треба да претставува информативен, научно-образовен, културолошки центар и место на многу други збиднувања во заедницата, во кој меѓусебно ќе воспостават комуникација и ќе соработуваат. Ефективноста на библиотеките во негувањето на традицијата и меѓусебното запознавање, почитување, разбирање и соработка ќе бидат видливи преку понудата на најразлични библиотечни услуги кои ќе можат да ги задоволат потребите на различните групи корисници, и тоа

преку организирање на презентации на публикации на најразлични јазици, организирање на културни вечери, разговори, средби, дискусии, изложби.

Терминот интеркултурализам означува повикување кон дијалог и соработка помеѓу членовите на различните заедници. Интеркултурното опфаќа аспекти како ИНТЕРАкција и МЕЃУзависност, односно поттикнување на меѓусебното признавање и почитување на разликите (Велева, 2011, 13 стр.).

Начинот на кој се дефинира интеркултурната интеграција во библиотеките е взаемна почит за меѓусебните разлики. Кога учиме едни од други и се разбираме, тогаш се доближуваме едни до други задржувајќи ги разликите. Тоа е потребно за да се изгради позитивна клима во библиотеките, каде ќе се обезбеди почит, еднаков третман и пристап на сите корисници подеднакво.

Интеркултурализмот и културниот дијалог

Интеркултурализмот и културниот дијалог меѓу другото се основните вредности во современото општество. Според тоа, улогата на секоја современа библиотека е да одговори на потребите на сите свои корисници во сложеното општествено опкружување, кое истовремено има тенденција за остварување на интеркултурно разбирање и дијалог.

Интеркултурниот дијалог е патот кон реалното остварување на овие идеали и вредности. Овој дијалог, кој се отвора кон другиот, кон другата заедница и кој создава вистинска социјална кохезија, претставува отворена размена, размена со почит која се заснова врз заемното разбирање меѓу поединци и групи кои имаат различно културно, религиско и јазично потекло и наследство.

Библиотеките како културни центри неопходно е да ги следат потребите на своите корисници, во секојдневната работа да ги користат јазиците на етничките заедници кои живеат во дадената средина, да осмислуваат програми заеднички или посебни за сите етнички групи подеднакво.

Јазикот како значаен елемент на културата и културно наследство

Јазикот е културно и комуникациско средство кое претставува значаен елемент на културата. Јазикот ги отелотворува вредностите и значењата на културата, се однесува на културните артефакти и го сигнализира човековиот културен идентитет. Значењата на еден јазик укажуваат на културата и разбирањето на таа култура (Велева, 2011, 119 стр.).

Културната и јазичната разноликост е заедничко културно наследство кое треба да се негува и зачува за доброто на сите. Тоа е извор на размена, иновација, креативност и мирен соживот меѓу народите. Затоа, сите видови библиотеки треба да одржуваат, поддржуваат и да спроведуваат културна и јазична разновидност на меѓународно, национално и локално ниво и на тој начин да придонесат за меѓукултурниот дијалог и граѓанска активност (IFLA-ин Манифест за мултикултуралну библиотека, 2008).

Во однос на културната и јазичната разноликост, библиотеките би требало да:

- Даваат услуги на сите членови на заедницата, без дискриминација врз основа на културното и јазичното наследство,
- да обезбедат информации на различни јазици и писма,
- да обезбедат пристап до широк избор на библиотечни материјали и услуги кои се одраз на сите заедници и нивните потреби,

- да набавуваат библиотечни материјали на јазикот на националните и етничките групи на локалната заедница,
- да организираат различни работилници и дискусии на тема културна и јазична разноликост,
- да вработуваат библиотекари кои ќе ја отсликуваат различноста и ќе бидат оспособени за работа и испорака на услуги во различните заедници.

Па оттука, препознавањето на потребата од интеркултурна интеграција во библиотеките, ќе обезбеди библиотечни услуги кои се втемелени на отвореност, чувствителност и иновативност, и на тој начин ќе се унапреди нивната достапност до корисници од широк спектар на културни и јазични средини.

Понуда на библиотечни услуги според потребите на корисниците кои водат кон интеркултурна интеграција

Библиотеките треба да понудат библиотечни материјали за сите граѓани, на јазиците по нивен избор и онаа која се однесува на нивната сопствена култура. Библиотечните материјали потребно е да се обезбедат во сите форми и од повеќе извори.

- Изборот на библиотечни материјали треба да ги задоволи потребите на сите членови на заедницата

- Библиотечните материјали треба да ги поттикнуваат сите членови на заедницата да ги користат библиотеките и понудата на библиотечните услуги во нив

- Потребен е редовен прилив на новообјавени библиотечни материјали на различни јазици

- Широк избор на белетристика и стручна литература достапна на различни јазици според потребите на корисниците од различните заедници

- Потребно е да се одржува соодветна и избалансирана понуда на библиотечни материјали за секоја различна група на корисници од различни подрачја и на различни јазици

- Библиотеките треба да обезбедат информативна служба на сите јазици кои најчесто се користат и на оние групи кои имаат најголема потреба

- Преку организирање на настани, заеднички предавања за разни културни прашања, изложби и сл. да им овозможат на луѓето кои потекнуваат од различни културни средини да учат едни за други, да си ги разберат животите и различностите, да создаваат нови пријателства и да ги подобрат своите јазични вештини.

- Библиотечните материјали кои ќе бидат наменети за различните групи корисници потребно е да вклучуваат и материјали кои се објавени во сопствената држава, но и од земјите од каде што потекнуваат.

- Библиотеките треба да ги приближуваат различните заедници, преку организирање средби на кои ќе се оствари интеракција помеѓу луѓето од различни култури.

- Во понудата на библиотечните материјали во библиотеките треба да бидат вклучени материјали на јазици кои се раширени како други јазици.

Според тоа, понудата со библиотечни материјали на најразлични јазици во библиотеките игра многу значајна улога. Преку нејзиното обезбедување во библиотеките се оставаат белези за карактеристиките на различните култури. Со самиот факт што

културните сведоштва остануваат забележани не само на јазикот на којшто се напишани, но и на јазиците на кои се преведени, библиотеките стануваат побогати со сите тие нови културни и јазични искуства. Оттука произлегува потребата од обезбедување на библиотечни материјали на различни јазици, и на тој начин се отвораат хоризонтите на секое ново книжевно дело и се овозможува културниот развој и пренос на тоа дело понатаму.

Интеркултурно приспособување на библиотекарите со цел остварување на успешна интеркултурна интеграција при спроведувањето на библиотечните услуги

Четири главни карактеристики кои треба да ги поседуваат библиотекарите со цел успешно интеркултурно приспособување:

- Емоционално приспособување
- Критичко размислување,
- Отвореност,
- Флексибилност.

Личните квалитети на библиотекарите се главен носител на интеркултурата во библиотеките. Според тоа, библиотекарите се основните „катализатори“ на интеркултура: не се „културите“ тие што се среќаваат туку корисниците и библиотекарите, кои дури и припаѓаат на различни култури кои помеѓу себе воспоставуваат витална комуникација. Па така, интеркултурното воспитување на библиотекарите промовира постепено надминување на меѓучовечките и културните растојанија и создавање на толерантност – прифаќање – почит на различноста, на заемна поддршка и солидарност.

Клучот за постигнување на интеркултурно приспособување на сите нас како библиотекар е да се стремиме кон личен развој каде што начините на размислување, свесноста за сличностите и разликите, личното перципирање и погледите кон светот константно ќе ги надополнуваме, од новите и егзистирачки културни разлики со кои се среќаваме во нашето секојдневно работење во библиотеките. Во оваа рамка, библиотеките се движечко место, а предизвиците на културната разноликост и интеркултурниот дијалог ќе бидат поле за воспоставување на нови врски, нови идеи и нови луѓе во рамки на истите.

Заклучок

Библиотечните услуги кои ги нудат интеркултуралните библиотеки би требало да се темелат на знаење за културно разновидните заедници за кои се наменети и нивните потреби. Таквите податоци се гаранција дека услугите не се развиваат и обезбедуваат врз основа на претпоставки или добри намери. Според тоа, таквите податоци треба да се добијат преку анализа на заедницата и проценка на нејзините потреби. Додека пак, библиотекарите кои ќе можат да учествуваат во споменатите процеси ја имаат позицијата на успешност во остварувањето на интеркултурната интеграција при секојдневното спроведување на библиотечните услуги. За тие библиотекарите, работата ќе претставува едно пријатно патување.

Библиографија

1. Велева, А. (2011) „Интеркултурната комуникација изразена во масовната култура”, Скопје: Дијалог
2. Петровски, В., Мирасчиева, С. (2013) „Мултикултурализам и интеркултурна комуникација“, Штип: Универзитет „Гоце Делчев“
3. Марковска, М. (2014) „Преводот како вид интеркултурна комуникација : магистерски труд“, Скопје: „Универзитет Св. Кирил и Методиј“ - Скопје
4. Петровски, Д.Ј. (1999) „Менаџмент на библиотечните промени и професионален развој на кадрите” Битола: Факултет за учители и воспитувачи
5. Hoover Hill, K. (ed.) (1994) „Diversity and multiculturalism un librarues”, Greenwich, CT: JAI Press
6. Петринска-Лабудовиќ, Р. (2017) „Мултикултурноста и библиотеките“. Библиотекарство, 34(1-2), 3-10
7. Триван, Ј. (2013) „Библиотеке и мултикултуралност : докторска теза“ Београд

Abstract

Libraries serve all citizens, regardless of national, religious and political affiliation, age, gender, social, economic and educational status. They represent a particularly significant place for meeting and dialogue between different cultures, in which the primary commitment is the realization of cultural and linguistic diversity, as well as the creation and nurturing of a cultural environment in which successful intercultural integration will be realized.

The term interculturalism itself refers to communication relations between cultural groups that differ from each other according to ethnicity, religion, language and nationality. And precisely that "between" refers to the dimension of the relationship, the merging of the multitude and the unity, the meeting, the reciprocity, the dialogue and the coexistence of the differences. Recognizing the need for intercultural integration, it provides library services that are based on openness, sensitivity and innovation, thus enhancing their accessibility to users from a wide range of cultural backgrounds.

Keywords: Culture and linguistic diversity, intercultural integration, communication relations, dialogue and coexistence, library services, innovation, cultural heritage, intercultural dialogue.

У ПОТРАЗИ ЗА ЗНАЊЕМ: ИСКУСТВА И СТАТИСТИКА У ОБРАЗОВАЊУ БИБЛИОТЕКАРА У СРБИЈИ ОД 2014-2023. ГОДИНЕ

Тамара М. Малешев
Библиотека Матице српске, Нови Сад
(tamara.tamarica.m@gmail.com)

Ирена С. Зечевић
Библиотека Матице српске, Нови Сад
(irena.zecovic.bp@gmail.com)

Оливера М. Топалов
Градска библиотека у Новом Саду
(oliveratopalov@yahoo.com)

Сажетак

Улога библиотека у образовном процесу, од формалног образовања до доживотног учења је велика, а повезницу међу њима представљају библиотекари. Пратећи савремене трендове и потребе својих корисника, намеће се потреба за њиховим сталним усавршавањем кроз акредитоване курсеве, радионице и разне видове активности. Ауторке настоје да овим радом укажу на учешће српских библиотека и других културних установа у том процесу кроз хронолошки приказ библиотека учесница и тема које су кроз акредитоване семинаре биле заступљене.

Кључне речи: образовање, библиотеке, библиотекари, доживотно учење, акредитовани семинари, стручни скупови, информациона писменост.

Увод

Библиотеке су од давнина били центри ширења знања и информација. У савременом друштву информација представља ресурс и богатство. Према речима Црногорац „информациона писменост омогућава да у мору бескрајно много информација уз помоћ вештина одредимо када су нам информације потребне и где можемо да их нађемо брзо и ефикасно“ (Црногорац, 2010, п. 272) . Као део „образовног ланца“ имају значајну улогу у животу сваког појединца са мисијом да грађу учине доступном, омогућавајући корисницима приступ фондовима. Та улога је дефинисана чланом 5 Закона о библиотечко-информационој делатности из 2011. године: „Библиотеке су у средишту развоја информационог друштва јер су суштински значајне за информисаност грађана, за њихово усавршавање и индивидуални развој, неопходне су за развој образовања, науке и културе, покретач су свеукупног развоја слободног демократског грађанског друштва“ (Закон о библиотечко-информационој делатности, 2011).

Правилник о сталном стручном усавршавању у библиотечко-информационој делатности (Народна библиотека Србије, 2023) донело је Министарство културе и информисања, 2013. године, којим се утврђује да су запослени у библиотечко-информационој делатности дужни да се стручно усавршавају путем акредитованих курсева за чије је одобравање задужена Народна библиотека Србије.

Након расписивања конкурса, семинаре разматра Комисија за акредитацију програма сталног стручног усавршавања коју формира управник Народне библиотеке Србије. Ову комисију чини по један члан из Народне библиотеке Србије, Библиотеке Матице српске, Универзитетске библиотеке "Светозар Марковић", Библиотекарског друштва Србије, Заједнице матичних библиотека Србије и Заједнице библиотека универзитета у Србији. Програми се могу реализовати путем семинара, радионица или предавања на једну, две или три године уз трајање од 4 или 6 часова, а библиотекарски су у овавези да одслушају предавања у минималном трајању од 6 сати на годишњем нивоу. (Народна библиотека Србије, 2023).

Искуства о стручним семинарима

Од 2014. године када је почео да се реализује, до 2023. године на акредитованим семинарима учествовало је укупно 26 библиотека, удружења и клубова.

Највише акредитованих семинара је реализовала Народна библиотека Србије 51, следи Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ 35, Библиотека Матице српске 16, Библиотека Града Београда 8, Завод за културу војвођанских Мађара 6, Интернет клуб из Љига 6, Народна библиотека из Пожеге 4, НБ „Радислав Никчевић“ из Јагодине 3. Два реализована семинара имају: Градска библиотеке из Суботице, Градска библиотека у Новом Саду, ГБ "Владислав Петковић Дис Чачак, Удружење Библиотека +, Београд, Библиотекарско друштво Србије, НБ "Стефан Првовенчани", Краљево, Библиотека „Димитрије Туцовић“, Лазаревац, Народна библиотека, Крушевац. По једно предавање имале су: Народна библиотека "Илија Петровић" из Пожаревца, Филолошки факултет Универзитета у Београду, Централна библиотека Универзитета у Новом Саду, Библиотека шабачка, Правни факултет из Београда, Градска библиотека Панчево, ГБ "Божидар Кнежевић" Уб, ПРИЗ-Примењива знања из Београда Центар за развој инклузивног друштва из Београд, Народна библиотека Ужице, Универзитетска библиотека Крагујевац и НБ " Стеван Сремац" Ниш.

Прве године акредитованих семинара биле су најплодоносније. Теме које су биле заступљене обухватале су многе области библиотечког рада. Библиотеке и библиотекарски су показали велику заинтересованост за учествовање и реализацију семинара. Као што се и очекивало веће библиотеке које имају и већи обим послова, биле су заступљене са више излагача и тема али ни друге библиотеке и удружења нису изостале.

На акредитованим семинарима учили смо заступљеност најразличитијих тема као што су: популаризација читања и креативног писања код деце и омладине, помоћ особама са потешкоћама у читању. Читав низ предавања обухватио је теме везане за каталогизацију, предметну и стручну класификацију, монографских публикација, периодике и некњижне грађе. Стара и ретка књига је била тема и са аспекта њене заштите али смо се могли упознати и са специфичностима њене обраде. Библиотекарски су имали прилике да се упознају са начинима набавке библиотечке грађе. Теме предавања су биле везане и за оснивање и вођење завичајних фондова као и питања везана за матичне функције библиотека. Незаобилазне теме биле су информациона и медијска писменост у библиотекама и односи са медијима.

Поред тема које се понављају, јер су одобрене на две или три године, одобрена су и предавања везана за сеоске и специјалне библиотеке (у привреди и јавним установама).

Први пут се јавља и предавање о изради библиографија као једно од важних делатности у библиотекарству, а оно је реализовано у сарадњи библиотекара из Народне библиотеке и Библиотеке Матице српске. Новине у дигитализацији, дигиталном маркетингу и повезаности библиотекара са интернетом (Вики библиотекар и Гугл за библиотекаре...), доноси нам теме одобрене на више година.

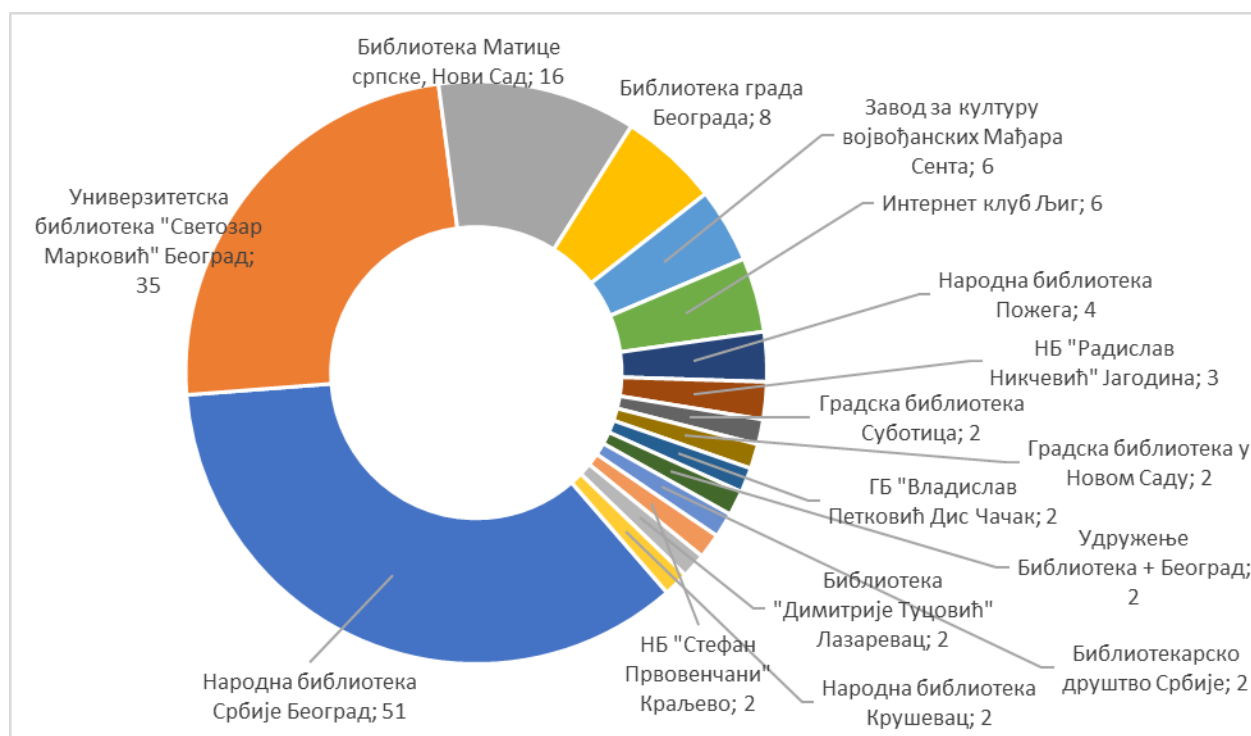
Можемо закључити да су највише акредитованих семинара имале Народна библиотека Србије, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ и Библиотека Матице српске нудећи актуелне и иновативне теме из својих библиотека.

Због специфичних дешавања на здравственом плану 2019. године, сви програми планирани у овој години су се продужили на 2020, а сви акредитовани програми за 2020. годину се продужили на по још једну годину, тј. до краја 2021. (Народна библиотека Србије, 2023).

Следе графикони који нам доносе преглед акредитованих семинара.

Графикон бр. 1

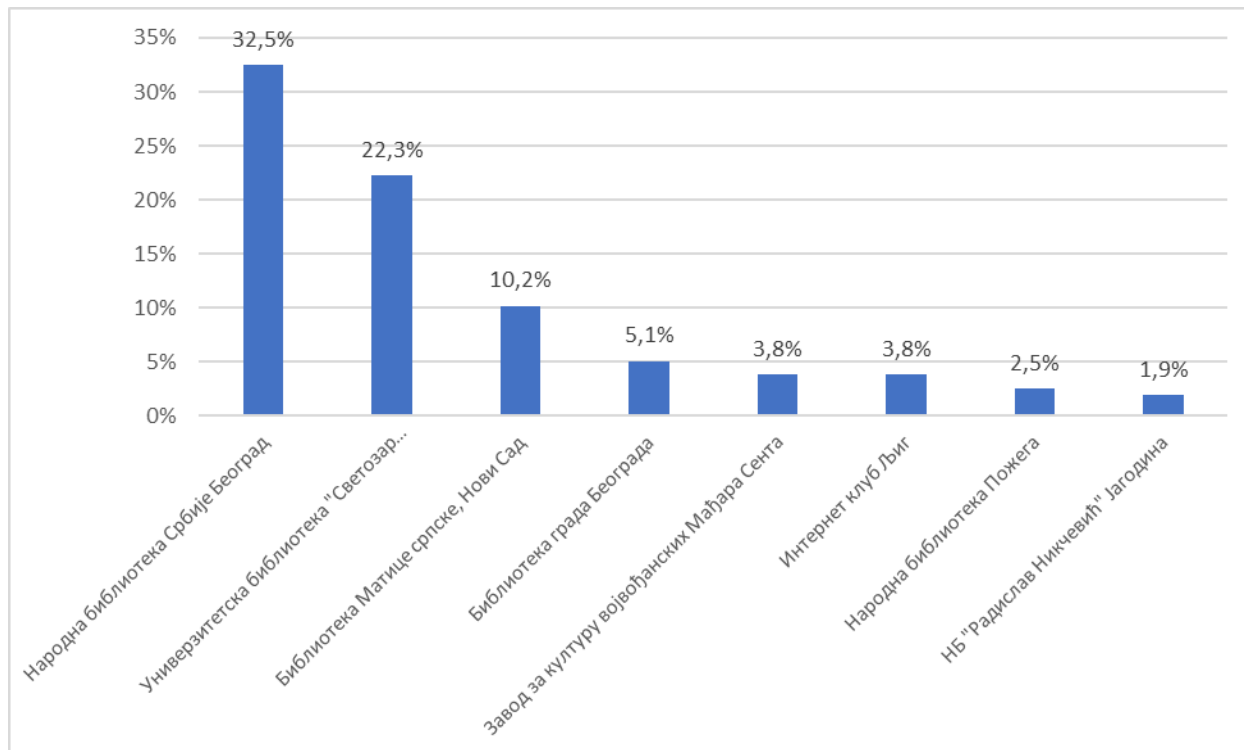
Број акредитованих семинара по установама од 2014-2023. године

Правећи преглед акредитованих семинара, користили смо податке Матичног одељења НБС. (Народна библиотека Србије, 2023). за сваку календарску годину, при чему су семинари одобрени на две и више година убрајани за сваку годину у којој су одобрени. Семинари који су представљали две или више установа, додавани су свакој установи која је учествовала у његовој реализацији. Библиотеке, установе и удружења која су имала по један одобрен семинар нису приказана у овом графикону. Овом приликом нисмо правили разлику у времену трајања семинара (4 или 8 часова), као ни у броју бодова које они носе (4 или 6).

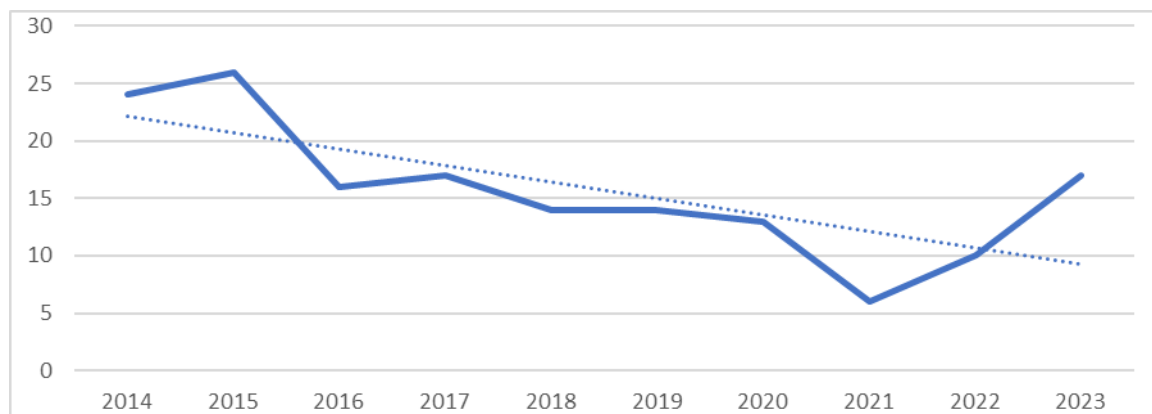
Графикон бр. 2

Установе са процентуално највећим бројем одобрених семинара

Када обратимо пажњу на заступљеност одобрених семинара, поред Народне библиотеке Србије (32,5%), Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“ (22,5%) и Библиотеке Матице српске (10,2%), уочавамо да су и Библиотека града Београда (5,1%), Завод за културу војвођанских Мађара (3,8%), Интернет клуб из Љига (3,8%), Народна библиотека Пожега (2,5%) и НБ „Радислав Никчевић“ (1,9%) континуирано успешно аплицирали за акредитацију семинара. Занимљиво је нагласити да је Завод за културу војвођанских Мађара након првог семинара своја предавања држао на мађарском језику. Сигурно би било корисно чути и ова предавања на српском језику, уколико би био обезбеђен превод и презентација заинтересованим библиотекарицама. Примећено је да су највише посећена предавања која су се одржавала у оквиру манифестације „Салона књига“ у Новом Саду. У разговору са библиотекарицама који су долазили на ову манифестацију добили смо информације да због лошег финансијског стања у свим, а поготово библиотекама у мањим местима, оне нису у могућности да плаћају својим запосленима трошкове за више предавања годишње или да ангажују предаваче који би дошли у њихова места или округе, па су овакве посете решење.

После овако изнетих података о акредитованим семинарицама можемо закључити неколико ствари. На самом почетку реализације семинара (2014.) број предавања (24) је био велик како по броју тема тако и по броју институција (8). Следеће године (2015.) број предавања се повећао (26) као и број институција (8). Већ у наредним годинама (2016.) број предавања пада на 16 као и број институција на 5. Овај тренд опадања се наставља са мањим варијацијама до 2022. године, када је број предавања свега 10. У 2023. години број предавања се повећава на 15 а број институција на 10.

*Графикон бр. 3**Укупан број акредитованих семинара од 2014-2023. године*

У графикону је приказана линија тренда по којој се види да временом број предавања опада, па се поставља питање да ли се могао предвидети такав резултат као и да ли се могао узети у обзир материјални статус мањих а удаљених библиотека и другачије конципирати начин реализације програма. Делом, овакав пад може се оправдати и епидемиолошком ситуацијом насталом током пандемије изазване корона вирусом 2020. и 2021. године. Благи пораст види се у 2023. години где поново имамо 15 акредитованих семинара.

Свакако се сада јавља питање, или је можда од почетка било присутно: Да ли је стручно усавршавање само оно које се може и практично применити, или се под тим појмом подразумева и сазнавање које не можемо применити али је корисно знати га? О темама везаним за стару и ретку књигу говоре библиотекарски библиотекари који ту врсту грађе имају у својим фондовима, али је и другима занимљиво чути како и на који начин се оне обрађују, чувају, рестаурирају и презентују. Исто тако, када је у питању дигитализација, корисно је чути искуства библиотека које су успешно дигитализовале своје публикације и која ће својим семинарима подстаћи и друге библиотеке да усвоје примере добре праксе. Намеће се питање: да ли би било рационалније да су се поједине теме препознале као универзалне и због тога у неким годинама наметнуле и организовале свима или већини? Тако би из године у годину све пријављене теме биле реализоване и њихова посећеност би била задовољавајућа.

Одобрени семинари од 2014-2023. године**2014.****Из Библиотеке Матице српске, Нови Сад:**

1. *Едукација библиотекара у библиотекама које обављају поверене послове заштите старе и ретке библиотечке грађе* / Мр Душица Грбић, Финка Пјевач и Александра Драпшин

2. *Коришћење дигиталних ресурса у библиотекама* / Новка Шокица Шуваковић, Иванка Клајн, Ивана Гргурић и Оливера Михајловић (и 2015.)

3. *Серијске публикације и документарна и ситно штампана грађа* -

специфичности обраде, селекција и њихово претраживање / Марија Јованцаи, Штефанија Маћко и Светлана Довниковић

4. *Рад са корисницима у библиотекама* / Гордана Ђилас, Јелена Јовин, Даниела Кермеци и Душан Јованчевић

Из Народне библиотеке Србије, Београд:

5. *Развојна библиотерапија као вид промовисања креативног читања у библиотеци* / Јелена Митровић

6. *Каталогизација монографских публикација - релације у каталогу* / Тања Тасић, Ане Савић

7. *Образовање библиотекара за рад у систему узајамне каталогизације COBISS.SR / Институт Информацијских знаност ИЗУМ, Марибор Словенија (и 2015, 2016, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023.)*

8. *Предметна и стручна класификација на три нивоа* / Илинка Смиљанић (и 2015.)

9. *Збирка некњижне грађе и старе и ретке књиге у библиотекама* / Јелена Глишовић и Маша Милорадовића (и 2015.)

10. *Набавка библиотечке грађе и старе и ретке књиге у библиотекама* / Добрила Бегенишић

11. *Заштита старе и ретке библиотечке грађе* / Оливера Стефановић, Нада Мирков Богдановић и Драгана Перуничкић

12. *Стара српска штампана књига (15-19. век)* / Мирослав Лазић и Жарко Војиновић

13. *Рукописне књиге и основе археографије* / Миланка Убипарип и Владан Тријић

14. *Каталогизација монографских публикација* / Тања Тасић и Ана Савић

15. *Матичне функције у новим законским прописима* / Владимир Шекуларац, Бојана Вукотић, Марина Митрић и Ивана Годоровић

16. *Оснивање и вођење завичајних фондова* / Дејан Вукићевић (и 2015.)

17. *Организација библиотечких услуга за особе са потешкоћама у читању* / Драгана Милуновић

18. *Нова каталошка парадигма* / Тања Тасић и Ана Савић

Остале библиотеке и установе културе:

19. *Информациона писменост у библиотекама: комерцијални и некомерцијални електронски електронски извори информација* / Александра Поповић, мр Соња Антонић и др Драгана Столић, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“, Београд

20. *Медији и библиотеке – медијска писменост и односи са медијима као основа за презентацију, промоцију и развој библиотечке делатности у дигиталном добу* / Проф. др Александра Вранеш, Филолошки факултет Универзитета у Београду

21. *Откриће тајни библиотеке. Увод деце и омладине у коришћење библиотеке и основи видови сусретања са књигом* / Ирена Богнар, Градска библиотека Суботица

22. *Бајке и приповетке (мађарске бајке, приповетке и традиционално приповедање у библиотеци)* / Др Јудит Рафа, проф др Ева Хожа и мр Ваверија Беседеш, Завод за културу војвођанских Мађара, Сента

23. *Подстицање читања код деце и младих* / Љиљана Косијер и Даниела Скоковић,

Градска библиотека, Нови Сад (и 2015)

24. *Упознајте се са виртуелним светом рачунара - информатичко описмењавање* / Рената Минић, Катарина Бели и Беба Станков, Народна библиотека „Илија Петровић“ Пожаревац

2015.

Из Библиотеке Матице српске, Нови Сад:

1. *Инкунабуле* / Душица Грбић, Светлана Вучковић, Александра Драпшин
2. *Коришћење дигиталних ресурса у библиотекама* / Новка Шокица Шуваковић, Иванка Клајн (и 2014.)

3. *Управљање конфликтима у библиотекама: у сусрет стварању ефикасног радног окружења* / Јелена Јовин (и 2016.)

4. *Библиографија. Библиографска истраживања и израда персоналних библиографија* / Марија Богдановић (НБС) и Гордана Ћилас

Из Народна библиотека Србије, Београд:

5. *Оснивање и вођење завичајних фондова* / Дејан Вукићевић (и 2014.)
6. *Збирке некњижне грађе и старе и ретке књиге у библиотекама* / Јелена Глишовић, Маша Милорадовић (и 2014.)

7. *Аналитичка обрада саставних делова серијских публикација* / Небојша Ковачевић, Биљана Милић Крстић, Драгиња Витковић

8. *Каталогизација монографских публикација (релације у каталогу)* / Тања Тасић, Ана Савић

9. *Каталогизација монографских публикација (основе и скраћени библиографски опис)* / Тања Тасић, Ана Савић

10. *Основе метаподатака: за нотну, аудио и аудиовизуелну грађу* / Весна Александровић

11. *Заштита старе и ретке библиотечке грађе* / Оливера Стефановић, Нада Мирков Богдановић, Драгана Перуничкић

12. *Образовање библиотекара за рад у систему узајамне каталогизације COBISS.SR / Институт информацијских знаности, ИЗУМ, Марибор, Словенија (и 2014, 2015, 2016, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023.)*

13. *Организација библиотечких услуга за особе са потешкоћама у читању* / мр Драгана Милуновић

14. *Каталогизација серијских публикација (штампаних и електронских) и формирање и одржавање збирке серијских публикација* / Слободанка Комненић, Бојана Вукотић (и 2016, 2017.)

15. *Предметна и стручна класификација на три нивоа* / Илинка Смиљанић (и 2014.)

16. *Подстицање читања код деце и младих* / Љиљана Косјер, Даниела Скоковић, Градска библиотека у Новом Саду (и 2014.)

Из Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“, Београд

17. *Метаподаци у савременом библиотекарству* / Наташа Дакић, Јелена

Андоновски

18. *Култура дигиталног маркетинга* / Весна Вуксан, Милена Костић
19. *Гугл за библиотекарe* / Драгана Столић, Весна Вуксан, Александра Поповић
20. *Вики библиотекар* / Александра Поповић, Оја Кринуловић, Ђорђе Стакић (и 2016, 2017, 2019, 2020.)

Из Библиотеке Града Београда:

21. *Специјална библиотека-центар библиотечко-информационе делатности у привреди и јавним установама* / Нада Арбутина, Бранка Драгосавац, Исидора Ињац
22. *Обука за коришћење библиотечко софтверског система Бисис верзија 4* / Петар Ђукић

Остале библиотеке и установе културе:

23. *Пут завичајних фондова до корисника* / Ирен Богнар, Миле Тасић, Рита Флеис, Изабела Папди, Градска библиотека Суботица
24. *Обогаћење и нормирање метаподатака при опису дигиталних објеката* / Мирјана Брковић, Душан Ранђеловић, Универзитет у Новом Саду
25. *Шта после скенирања? Дигитализација библиотечке грађе и коришћење дигиталних колекција* / Богдан Трифуновић, Градска библиотека „Владислав Петковић Дис“, Чачак
26. *Сеоске библиотеке као информациони и комуникациони центри сеоских локалних заједница (пример пројекат Пољопривредне библиотеке у Јагодина)* / Весна Црнковић, Народна библиотека „Радислав Никчевић“, Јагодина

2016.

Из Библиотеке Матице српске, Нови Сад:

1. *Електронска обрада старих и ретких књига* / Светлана Вучковић, Финка Пјевач, Новка Шокица Шуваковић
2. *Управљање конфликтима у библиотекама - у сусрет стварању ефикасног радног окружења* / Јелена Јовин (и 2015.)

Из Библиотеке Града Београда:

3. *Креирање дигиталних колекција Cloud платформи* / Предраг Ђукић
4. *Посебни фондови и колекције у специјалним, јавним и школским библиотекама* / Нада Арбутина

Из Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“, Београд

5. *Библиометрија и научни часопис* / Драгана Столић, Александра Поповић
6. *Друштвени медији и дигитално приповедање* / Весна Вуксан, Милена Костић
7. *Вики библиотекар* / Александра Поповић, Оја Кринуловић, Ђорђе Стакић (и 2015, 2017, 2019, 2020.)
8. *Ауторско право у библиотечко-информационој делатности* / Татјана Брзуловић Станисављевић, Драгана Столић (и 2017, 2019, 2020, 2021.)
9. *Linked Open Data и Bibframe: нови облици организовања метаподатака у*

библиотекарству / Наташа Дакић, Јелена Андовски

Из Народне библиотеке Србије, Београд

10. *Образовање библиотекара за рад у систему узајамне каталогизације COBISS.SR* / Институт информацијских знаности, ИЗУМ, Марибор, Словенија (и 2014, 2015, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023.)

11. *Каталогизација серијских публикација (штампаних и електронских) и формирање и одржавање збирке серијских публикација* / Слободанка Комненић, Бојана Вукотић (и 2015, 2017.)

12. *Агрегација метаподатака и примна ауторских права за дигиталну грађу у контексту Европеане* / Станислава Гардашевић, Драгана Милуновић

13. *Унапређивање библиотечких услуга корисницима оштећеног вида* / Недељка Ложајић, Душица Мурић (и 2017.)

14. *Библионица* / Весна Александровић (и 2017.)

15. *Библиотерапија* (на мађарском језику) / Е. Бартош, Ј. Хорват, К. Фекете Мађарне, Завод за културу војвођанских Мађара

16. *Развијање информационе и медијске писмености код деце и младих* / Гордана Љубановић, Слађана Галушка, Библиотека Плус

2017.

Из Библиотеке Матице српске, Нови Сад:

1. *Електронска обрада старих и ретких књига* / Светлана Вучковић, Финка Пјевач, Новка Шокица

2. *Мотивисани библиотекари покрећу свет (вештина мотивисања библиотекара)* / Јелена Јовин (и 2018.)

Из Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“, Београд

3. *Библиографски алати: EndNote i Mendeley* / Драгана Столић, Александра Поповић

4. *Вики библиотекар* / Александра Поповић, Оја Кринуловић, Ђорђе Стакић (и 2015, 2016, 2019, 2020.)

5. *Ауторско право у библиотечко-информационој делатности* / Татјана Брзуловић Станисављевић, Драгана Столић (и 2016, 2019, 2020, 2021.)

6. *RDA I BIBFRAME: библиографски опис за 21. век* / Наташа Дакић, Јелена Андоновски, Александра Трговац (и 2018.)

7. *Мултимедије у библиотекарству* / Весна Вуксан, Мирјана Нешић

Из Народне библиотеке Србије, Београд

8. *Читалачки клубови у библиотеци* / Јелена Бенић

9. *Каталогизација серијских публикација (штампаних и електронских) и формирање и одржавање збирке серијских публикација* / Слободанка Комненић, Бојана Вукотић (и 2015, 2016.)

10. *Аналитичка обрада саставних делова серијских публикација* / Небојша Ковачевић, Биљана Милић Крстић, Драгиња Витковић (и 2014, 2015.)

11. *Библиотечке услуге за особе треће животне доби* / Добрила Бегенишић, Јелена Бенић
12. *Унапређивање библиотечких услуга корисницима оштећеног вида* / Недељка Ложајић, Душица Мурић (и 2016.)
13. *Библионица* / Весна Александровић (и 2016.)

Остале библиотеке и установе културе:

14. *Гејмификација и коришћење игара у библиотекама* / Мирко Марковић, Диана Парлић, Данка Даничић, Интернет клуб Љиг
15. *Библиотека шабачка-примери добре праксе у очувању културне баштине* / Небојша Цвејић, Јелена Подгорац Јовановић, Драган Ристић, Библиотека шабачка
16. *Иновације и трендови у јавним библиотекама* / Весна Црнковић, Народна библиотека „Радислав Никчевић“, Јагодина
17. *Ко то тамо прича?* / Весна Вуксан, Библиотекарско друштво Србије (и 2018.)

2018.

Из Библиотеке Матице српске, Нови Сад:

1. *Нормативна база личних имена; од упутних каталожких јединица до нормативне датотеке* / Весна Укропина, Каталин Рафа, Слађана Субашић
2. *Мотивисани библиотекарски покрећу свет (вештина мотивисања библиотекара)* / Јелена Јовин (и 2017.)
3. *Ко то тамо прича?* / Весна Вуксан, Библиотекарско друштво Србије (и 2017.)
4. *INELI Balkans-библиотечка мрежа као пример културне дипломатије* / Даниела Скоковић, Беба Станковић, Народна библиотека Пожега

Из Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“, Београд:

5. *Дигитални репозиторијум и библиотечко-информационој делатности* / Драгана Столић, Александра Поповић
6. *Нови медији у библиотекама* / Мирјана Нешић, Весна Вуксан
7. *RDA I BIBFRAME: библиографски опис за 21. век* / Наташа Дакић, Јелена Андоновски, Александра Тртовац (и 2017.)
8. *Студирање за све - библиотека Правног факултета као подршка студентима оштећеног вида* / Ана Павловић, Вања Еро, Вукторија Будић, Правни факултет Универзитета У Београду
9. *Библиотечка статистика и њено вођење* / Наташа Антонијевић, Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, Краљево

Из Народне библиотеке Србије, Београд

10. *Буди промена коју желиш да видиш у библиосвету* / Весна Александровић, Нађа Стојковић Јовановић (и 2019, 2020, 2021.)
11. *Примена превентивне конзервације у библиотекама и архивима* / Жељко Младићевић, Катарина Шућур, Славица Јаначковић

Остале библиотеке и установе културе:

12. *Ко то тамо прича?* / Весна Вуксан, Библиотекарско друштво Србије (и 2017.)
13. *INELI Balkans-библиотечка мрежа као пример културне дипломатије* / Даниела Скоковић, Беба Станковић, Народна библиотека Пожега
14. *Хортикултурна е-библиотека* / Мирко Марковић, Драган Сајић, Интернет клуб Љиг
15. *Алатке у руке - креирање и анимација прича помоћу ИКТ мајстор(и)ја* / Виолета Ђорђевић, Јасана Бркић, Библиотека града Београда
16. *Видљивост библиотека и библиотекара у јавности - писменост, промоција, портфолио* / Гордана Љубановић, Слађана Галушка, Удружење Библиотека плус

2019.**Из Библиотеке Матице српске Нови Сад:**

1. *Од библиотеке до научног рукописа* / Татјана Богојевић, Даниела Кермеци
2. *Мотивисани библиотекарски покрећу свет (вештина мотивисања библиотекара)* / Јелена Јовин (и 2017, 2018.)

Из Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“, Београд:

3. *Вики библиотекар* / Александра Поповић, Оја Кринуловић, Ђорђе Стакић (и 2015, 2016, 2017, 2020.)
4. *Ауторско право у библиотечко-информационој делатности: ауторско дело и интернет* / Татјана Брзуловић Станисављевић, Драгана Столић (и 2016, 2017, 2020, 2021.)
5. *Ресурси интернета за боље друштво: отворена наука - документи и извори* / Дејана Каваја Станишић, Александра Поповић, др Драгана Столић
6. *Комуникација на интернету: отворена наука у служби друштва* / Александра Поповић, Миле Стијеповић, Весна Абадић (и 2020.)
7. *Демократизација дигитализације у библиотекама* / Наташа Дакић, др Александра Трговац, мр Јелена Андоновски (и 2020.)

Из Народне библиотеке Србије, Београд:

8. *Буди промена коју желиш да видиш у библиосвету* / Весна Александровић, Нађа Стојковић Јовановић (и 2018, 2020, 2021.)
9. *Образовање библиотекара за рад у систему узајамне каталогизације COBISS.SR* / Институт информацијских знаности, ИЗУМ, Марибор, Словенија (и 2014, 2015, 2016, 2020 2021, 2022, 2023.)
10. *Иновације у библиотекарству - какву библиотеку желимо* / Беба Станковић (и 2020.)

Остале библиотеке и установе културе:

11. *Развој дигиталне библиотеке. Усклађивање избора свих типова грађе уз поштовање Закона о ауторским и сродним правима* / Александра Аџић, Соња Шуковић, Народна библиотека „Стеван Сремац“, Ниш
12. *Дигиталне услуге у јавним библиотекама 2.0* / Весна Црнковић, Мирко

Марковић, Интернет клуб Љиг

13. *Информатика у библиотеци* / Зита Беднарик Прокец, Дора Хичик, Завод за културу војвођанских Мађара, Сента

14. *Писање научних и стручних радова или Како објавити текст у домаћој стручној периодици* / Проф. др Гордана Стокић Симончић, др Драгана Сабовљев, др Бранка Драгосавац, Горан Траиловић, Градска библиотека Панчево

2020.

Из Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“, Београд:

1. *Вики библиотекар* / Александра Поповић, Оја Кринуловић, Ђорђе Стакић (и 2015, 2016, 2017, 2019.)

2. *Комуникација на интернету: отворена наука у служби друштва* / Александра Поповић, Миле Стијеповић, Весна Абадић (и 2019.)

3. *Демократизација дигитализације у библиотекама* / Наташа Дакић, др Александра Тртовац, ма Јелена Андоновски (и 2019.)

4. *Дигиталне претраживе колекције - формирање и претраживање: теоријски и практични приступ* / Адам Софронијевић, Никола Смоленски, Дејана Каваја Станишић, Ивана Гавриловић, Милица Кирћански, Тамара Бутиган, Новка Шокица Шуваковић

5. *Ауторско право у библиотечко-информационој делатности: ауторско дело и интернет* / Татјана Брзуловић Станисављевић, Драгана Столић (и 2016, 2017, 2019, 2021.)

Из Народне Библиотеке Србије, Београд

6. *Иновације у библиотекарству-какову библиотеку желимо* / Беба Станковић (и 2019.)

7. *Буди промена коју желиш да видиш у библиосвету* / Весна Александровић, Нађа Стојковић Јовановић (и 2018, 2019, 2021.)

8. *Образовање библиотекара за рад у систему узајамне каталогизације COBISS.SR* / Институт информацијских знаности, ИЗУМ, Марибор, Словенија (2014, 2015, 2016, 2019, 2021, 2022, 2023.)

Остале библиотеке и установе културе:

9. *Не презајте од презентације* / Виолета Ђорђевић, Јасна Бркић, Библиотека града Београда

10. *Селфи из библиотеке: рад са децом и младима на промоцији читања* / Милица Матијевић, Елизабета Георгиев, Библиотека „Димитрије Туцовић“, Лазаревац

11. *Облици и методи дигиталних комуникација у раду са младим корисницима библиотечких услуга* / Мирко Марковић, Интернет клуб Љиг

12. *Правна регулација библиотечко-информационе делатности (на мађарском језику)* / Емил Лулић, Завод за културу војвођанских Мађара, Сента

13. *Креирајте свој дигитални свет* / Сузана Танасијевић, Ивица Пешић, Иван Лазаревић, Народна библиотека „Радислав Никчевић“, Јагодина

2021.**Из Народне библиотеке Србије, Београд**

1. *Буди промена коју желиш да видиш у библиосвету* / Весна Александровић, Нађа Стојковић Јовановић (и 2018, 2019, 2020.)
2. *Образовање библиотекара за рад у систему узајамне каталогизације COBISS.SR* / Институт информацијских знаности, ИЗУМ, Марибор, Словенија (и 2014, 2015, 2016, 2019, 2020, 2022, 2023.)
3. *Ауторско право у библиотечко-информационој делатности: ауторско дело и интернет* / Татјана Брзуловић Станисављевић, Драгана Столић, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“, Београд (и 2016, 2017, 2019, 2020.)

Остале библиотеке и установе културе:

4. *Радионице у библиотеци - од организације до реализације* / Јелка Панић, Ана Гајић, Градска библиотека "Божидар Кнежевић", Уб
5. *Библиотечке услуге и садржај на длану: планирање, развој и коришћење мобилних технологија и апликација* / Богдан Трифуновић, Градска библиотека "Владислав Петковић Дис", Чачак
6. *Менаџмент квалитетом у библиотечко-информационој делатности у складу са стандардом ISO 9001:2015* / Бранислав Сладић и Милорад Грбовић, Приз - Примењива знања, Београд.

2022.**Из Народне библиотеке Пожега:**

1. *Необавезна лектура* / Даниела Скоковић, Марија Јеверичић
2. *Зелена библиотека* / Даниела Скоковић, Младен Мајсторовић

Остале библиотеке и установе културе:

3. *Култура једнакости* / Дејан Масликовић, Центар за развој инклузивног друштва, Београд
4. *Иновативне комуникационе вештине и мотивисање запослених у остваривању својих циљева* / Милица Поповић, Библиотека Матице српске, Нови Сад
5. *Библиотека на точковима - мобилна библиотека* / мр Снежана Б. Ненезић, Народна библиотека Крушевац
6. *Иновативност у библиотекама - од Storytelling-a до Storydoing-a - дигитални маркетинг за библиотеке, заговарање нових пракси* / Беба Станковић, Народна библиотека Србије, Београд
7. *Претраживање дигиталне колекције - формирање и претраживање: теоријски и практични приступ* / Адам Софронијевић, Никола Смоленски, Дејана Каваја Станишић, Ивана Гавриловић, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“, Београд
8. *Веб-архивирање као задатак библиотекара (на мађарском језику)* / Зита Беднарик Прокец, Дора Хичик, Завод за културу војвођанских Мађара, Сента
9. *ИКТ путокази ка савременој библиотеци* / Мирко Марковић, Интернет клуб Љиг
10. *Библиотеке које људи желе: design thinking методологија* / Милица Матијевић,

Библиотека „Димитрије Туцовић“, Лазаревац

2023.

Из Народне библиотеке Србије, Београд:

1. *Иновативност у библиотекама од Storytelling-a до Storydoing-a - дигитални маркетинг за библиотекарe, заговарање нових пракси* / Беба Станковић, Народна библиотека Србије, Београд

2. *Образовање библиотекара за рад у систему узајамне каталогизације COBISS.SR / Институт информацијских знаности, ИЗУМ, Марибор, Словенија, Народна библиотека Србије, Београд (I 2014, 2015, 2016, 2019, 2020, 2021, 2022.)*

Из Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“, Београд:

3. *Вики библиотекар* / Александра Поповић, Оја Кринуловић, Ђорђе Стакић (и 2015, 2016, 2017, 2019, 2020.)

4. *Грађанска наука: библиотекарџи као спона између науке и грађана* / Наташа Дакић, др Александра Тртовац, Драгана Јанковић

5. *Библиометријски индикатори, научни часописи и цитираност* / Др Сања Антонић, Дејана Каваја Станишић, Оја Кринуловић

6. *Ауторско право у библиотечко-информационој делатности: дигитализација и дела непознатог или недоступног носиоца права (orphan works)* / Др Тамјана Брзуловић Станисављевић, др Драгана Столић

7. *Ауторски профили за еНауку: отварање, одржавање, повезивање* / Весна Абадић, Марија Гордић, Миле Стијеповић, др Сања Антонић

Из Библиотеке Града Београда:

8. *Новинска писменост и критичко мишљење* / Бојан Кундачина, Исидора Ињац, Јасна Бркић

9. *Иновативне апликације БИСИС 5 СИСТЕМА (Ревизија, ОРАС, резервације, мБИСИС, БИСИС референтне услуге)* / Мирјана Ђапић Пејовић, Душанка Шево

Остале библиотеке и установе културе:

10. *Библиотечке услуге за кориснике оштећеног вида* / Душица Мурић, Народна библиотека Ужице

11. *Зелена библиотека* / Даниела Скоковић, Младен Мајсторовић, Народна библиотека Пожега

12. *Библиотечка статистика и њено вођење у складу са националном законском регулативом и међународним ISO стандардима за библиотечку статистику - База „Мрежа библиотека Србије“ (МБС) : извештавање на националном нивоу* / Марина Митрић, Наташа Антонијевић, Народна библиотека Србије, Београд и Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, Краљево

13. *Библиобус +* / Снежана Б. Ненезић, Народна библиотека Крушевац

14. *Наследство и наследници. Визија библиотеке у 21. веку (на мађарском језику)* / Анита Палфи, Завод за културу војвођанских Мађара, Сента

15. *Садржаји културе, нематеријална културна добра и улога библиотеке у*

функцији културног туризма / Мирко С. Марковић, Интернет клуб Љиг

На тему стручног усавршавања запослених у библиотечко-информационој делатности водиле су се многе дискусије и анкете, а да је, како истиче Бегенишић, „... потребно је укључити Катедру за библиотекарство и информатику, увести једнообразне библиотечке програме на нивоу Републике, потребно је обезбедити бољу умреженост и видљивост мањих библиотека на нивоу Србије...“ (Бегенишић, 2018, п. 142), само су нека од запажања испитаника у анкети која је спровела колегиница Добрила Бегенишић. Такође, скренута је пажња да се семинари не сведу само на законску обавезу, да се увођење учења енглеског језика обезбеди за све запослене, и да нас акредитовани програми науче како аплицирати за пројекте ЕУ.

Закључак

Библиотекари данашњице важан су сегмент током спровођења мисије савременог образовања где постају координатори услуга и информација у свом радном окружењу. Успешно савлађивање информационих изазова у коме су библиотекар и корисник у интерактивном односу потврђује и констатација Питера Брофија о библиотеци као месту за размену информација „које одликује интеракција између људи, без обзира на технологију коју користе употпуњују информациони ланац и претварају га у позитивно окружење у којем објављивање подстиче учење, а учење постаје позитивно искуство које деле сви учесници“ (Brofi, 2005, п. 239).

Дигитална технологија, технолошки напредак друштва, намеће „нове ритмове“ којима се, између осталог и библиотеке морају прилагођавати. Једно је сигурно – оне морају бити центри отворени за све врсте знања и информација. Унапређивање и развијање знања и вештина у циљу задовољавања захтева својих корисника императив је сваког библиотекара, што потврђује и Кодекс библиотекара Србије речима: „Дужност библиотекара је да служи знању и универзалном људском праву на образовање, науку и културу.“ (Заједница библиотека Универзитета у Србији, 1998).

Општи закључак је да су библиотекарем акредитовани семинари потребни, а на њима је да усвојена знања примене у свом пословном окружењу. Искуства стечена током стручног усавршавања користеће не само у свом личном професионалном развоју и напретку, већ ће га преносити на велику „библио-породицу“.

Литература:

1. Бегенишић, Д. (2018). Акредитовани програми сталног стручног усавршавања у библиотечко-информационој делатности у Србији (2014-2017). *Гласник Народне библиотеке Србије*, п. 123-144.
2. Brofi, P. (2005). *Biblioteka u dvadeset prvom veku*. Beograd: Clio.
3. Crnogorac, V. (2010). Svetlost aleksandrijskih svetionika: informaciona pismenost, doživotno učenje i biblioteke. *Kultura, br. 129*, п. 265–276.
4. Народна библиотека Србије. 2023. Доступно на <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-bibliotecko-informacionoj-delatnosti.html>. (приступљено 15. 03. 2023).
5. Народна библиотека Србије. 2023. Доступно на <https://nb.rs/Pravilnik-o-o-stalnom->

[strucnom-usavrsavanju-u-bibl-inf.pdf](#). (приступљено 15. 03. 2023)

6. Заједница библиотека Универзитета у Србији. 1998. Доступно на <http://www.zbus.rs/lat/pdf/kodeks.pdf>. (приступљено 15. 03. 2023).
7. Zakon o bibliotečko-informacionoj delatnosti. 2011. Доступно на www.paragraf.rs. (приступљено 15. 03. 2023).

Abstract

The role of libraries in the educational process, from formal education to lifelong learning, is great, and librarians are the link between them. Following modern trends and the needs of its users, there is a need for their constant improvement through accredited courses, workshops and various types of activities. With this work, the authors try to point out the participation of Serbian libraries and other cultural institutions in that process through a chronological presentation of the participating libraries and the topics that were represented.

Keywords: Education, libraries, librarians, lifelong learning, accredited seminars, professional meetings, information literacy.

НАУКАТА, ТЕХНОЛОШКИТЕ ИНОВАЦИИ И ЗАШТИТАТА НА РАКОПИСИТЕ, СТАРО ПЕЧАТЕНИТЕ И РЕТКИ КНИГИ

(стручен труд)

м-р Иво Митев – Жиле, библиотекар
НУБ „Св. Климент Охридски – Скопје
(ivozile@gmail.com)

Апстракт

Постојат цела низа причини зошто се потребни и дигиталните библиотеки заедно со традиционалните. За да му помогнат на целото општество, со тоа што ќе ги направат информациите подостапни, со повисок квалитет и со пораширен диверзитет.

Процесот на дигитализација продолжува да се изведува согласно имплементираните стандарди и протоколи, како и Законот за авторски и сродни права. Токму овој процес претставува трет приоритет во однос на заштитата на библиотечните добра. Целта на дигитализација на книгите треба да биде способна да обезбеди нов поттик или знаење и за тоа треба да се развијат нови модели.

Како и во другите професии, така и во библиотечната струка се отвораат нови насоки поврзани со напредната технологија и со начините на пребарување информации.

Времето ќе покаже дали библиотеките ќе успеат да се изборат со технолошките иновации и со сè поголемиот обем на информации и изменетото работење, или, пак, ќе се отвори простор за поинаква перцепција на библиотеките во периодот што е пред нас.

Клучни зборови: технолошки иновации, библиотеки, културно наследство

Ова мое излагање го започнувам со синтагмата дека библиотеките се сакани институции. Тие престауваат централно место за сечие учење и напредување во кое работат професионалци од сите области. Местата каде се чуваат книгите се посебни места кои се посетуваат и по завршувањето на формалното образование, бидејќи книгата е единствена пренослива магија или како што би рекол големиот аргентински писател Хорхе Луис Борхес „рајот отсекогаш го замислував како своевидна библиотека“. Библиотеките соодветно служат како моќни симболи на нашето индивидуално академско патување. А читателите би требало да се потпрат на еден од важните столбови кои ја чуваат историјата и минатото, а воедно и ни ги претставуваат најновите достапни ресурси за нашите истражувања и откритија.

Библиотекарството претставува многу стара дејност, која се појавила заедно со пишаната историја на човештвото; всушност библиотеките помогнале да се зачуваат (и по потреба препишуваат или преведуваат) историските записи. Традиционалниот поим за библиотека се однесува на поголема збирка од печатени книги, како и на институцијата (па и на самата просторија или зграда) во која се чуваат книгите. Додека денес поимот за библиотека се сфаќа во поширока смисла, зошто библиотеките со

нивниот развој и прогресот на технолошките новини, од кои предничи дигитализацијата - сложената постапка на подготвување на оние книги кои изворно не биле напишани во дигитален облик, го чуваат своето културно наследство во разни збирки од печатени, звучни и визуелни материјали во разновидни аналогни и дигитални формати, како што се: монографски публикации, сериски публикации, печатени документи, ракописи, карти, микрофилмови, грамофонски плочи, аудио касети, видео касети, CD дискови, DVD видео дискови, новите Blue Ray видео дискови, а во поново време содржат и електронски книги, аудио книги и други електронски ресурси снимени на соодветни мемориски дискови.

Постојат цела низа причини зошто се потребни и дигиталните библиотеки заедно со традиционалните. Тие го олеснуваат истражувањето на читателите (студентите, академските лица, љубителите на книгата). За нивното одржување е потребен помал буџет отколку за традиционалните библиотеки. Со нив се решава и најважниот проблем, односно заштита на културното наследство со огромна културно-историска вредност. Со нив материјалот од посебните збирки стануваат достапни и на новите медиуми: смартфоните и џебни (notebook/tablet) компјутери. Меѓутоа, нивната најголема предност е тоа што ќе му помогнат на целото општество, со тоа што ќе ги направат информациите подостапни, со повисок квалитет и со пораширен диверзитет. Ова е сосема изводливо денес во XXI век, но сепак зависи од тоа како ќе се финасираат, законски регулираат и како ќе се управуваат дигиталните библиотеки, заедно со новата комуникациска инфраструктура и новите технологии кои стојат зад нив.

Заштитата на библиотечниот материјал во Археографскиот центар при НУБ „Св. Климент Охридски“ - Скопје оформен во почетокот на 1974 година од Збирката старопечатен, редок и специфичен материјал се одвои во посебна целина ракописниот материјал, под име Археографска збирка со материјал наследен од Библиотеката на предвоениот Филозофски факултет во Скопје. Подоцна по пат на подарок, откупување и истражување фондот на Археографската збирка значително се зголеми и оваа збирка прерасна во Археографски центар со основна цел да ги открива, прибира, проучува/обработува, чува и дава на користење на севкупниот материјал, а во последно време и дигитализацијата на културните добра од трите посебни збирки кои влегуваат во центарот (Збирката на старословенски ракописи, Збирката на старопечатени и ретки книги и Збирката на инкунабули).

Согласно Законот за библиотеките како матична библиотека на Република Северна Македонија, покрај другите функции, е надлежна да организира, координира и врши дигитализација на библиотечни материјали и библиотечни добра според меѓународни и национални стандарди, критериуми и технологија. НУБ „Св. Климент Охридски“ - Скопје претставува дел од информациската инфраструктура на државата и преку своите функции придонесува за развојот на образованието, културата, науката и посредно за развојот на целокупното општество. Процесот на дигитализација продолжува да се изведува согласно имплементирани стандарди и протоколи, како и Законот за авторски и сродни права. Токму овој процес претставува трет приоритет во однос на заштитата на библиотечните добра. Во 2010 година во Националната библиотека преку својот портал Dlib.mk, на своите посетители им овозможува пристап до различни содржини. Пред се, има задача да зачува, презентира и дистрибутира најразлични библиографски содржини

во дигитална форма како дел од програмата за заштита на културното наследство и промовирање на македонската култура во светската јавност (<http://www.dlib.mk/page/about>).

Познато е дека дигиталната технологија и појавата на Интернетот имаат длабоко влијание врз многу активности, вклучувајќи ја и креативноста, а особено литературата. Појавата на дигиталните книги значително го промени секторот за издаваштво и навиките на читателите. Во последните години исклучително се актуелни дискусиите за иднината на библиотеката, но секако, со оглед на брзиот развој на дигиталните библиотеки, се поставува прашањето и за опстанокот на традиционалните библиотеки. Некои теоретичари веруваат дека денешните библиотеки целосно ќе исчезнат како физички простор и ќе бидат заменети со виртуелни дигитални библиотеки на кои ќе биде овозможен 24-часовен пристап по пат на електронска мрежа. Втората група теоретичари сметаат дека библиотеките какви што се денес ќе опстанат и дека влијанието на сите нови технологии се само една скала во развојот која потоа ќе биде заменета со некоја друга нова технологија. Третата група теоретичари сметаат дека библиотеките како физички простор ќе опстанат, но е неминовно да се вклучат во процесот на трансформација којшто е предизвикан од брзиот развој на новите технологии. Иако дигиталната книга најверојатно нема да ја замени хартиена книга, одредени категории книги и пазари се карактеризираат со фактот дека продажбата на дигитални книги е идентична, па дури и ја надминува, продажбата на хартиени книги и одредени книги се објавуваат исклучиво во дигитална форма. Исто така, одредени читатели, од кои има се повеќе, го напуштаат печатеното читање и се свртуваат кон дигитални читатели, додека најмладите од нив никогаш не стекнале навика да користат книги од хартија. Меѓутоа, електронските книги исто така имаат свои недостатоци. Имено, луѓето сеуште се навикнати на печатената книга, особено во помалку развиените средини каде има отпор кон е-книгата. За разлика од електронската книга, самата печатена книга има одредена вредност.

А што се однесува до сегментот на дигитализирањето на ракописите, старопечатените и ретки книги експертите од оваа област ја истакнаа неопходноста од дигитализација на античките книги и ракописи и нивно оживување преку оваа иницијатива. Постојано се елаборира и секогаш се поделени мислењата околу огромниот опсег на области на наследство што може да се зачува преку дигитализацијата и се истакнува важноста на секоја од нив.

Целта на дигитализација на книгите треба да биде способна да обезбеди нов поттик или знаење и за тоа треба да се развијат нови модели. Исто така се подвлече дека технологијата не треба да се ограничува само да го фати она што постои, туку да го извлече за да го направи постојното наследство порелевантно. Иако развојот на науката ни овозможи да ја задржиме дигиталната верзија на старопечатените и ретки книги како и ракописите, обврзувачката форма и материјалот на хартијата сеуште служат како скапоцени извори на историски информации, така што оригиналните библиотечни материјали никогаш не би можеле да бидат заменети со модерна технологија“. Библиотеката мора да биде компонента на секоја долгорочна стратегија од областа на културата и образованието. А библиотекарот активен посредник помеѓу корисникот и материјата.

Во денешното време на глобализација, развој на информациско-комуникациските

технологии и измени во технолошкото опкружување, речиси е и невозможно предвидување како ќе изгледаат идните библиотечни услуги и пребарувања на корисниците, поради самиот факт што ние уште не ни знаеме на кој начин ќе се одвива процесот на учење, или, пак, кои ќе бидат бараните занимања. Соочена со секојдневните промени во областа на заштитата на културното наследство, дигитализацијата на библиотечниот материјал и пред сè новите трендови во библиотечното работење, една од најстарите и најкомплексните професии мора да го унапредува своето работење кон новонастанатата ситуација во дигиталниот свет на информации. Размислувањето за иднината, за развојот на одделни професии е дел од деловната култура на секој сегмент од човековиот опстанок. Всушност, ако зборуваме за предвидувањата како ќе изгледа нашата професија и кои се идните компетенции на библиотекарот, претпоставуваме т.н. футуристички пристап кон професијата. Ориентиран кон иднината, библиотекарот футурист не седи и не чека да види како ќе се расплетува иднината, туку е активен учесник во обликувањето на својата професија, прашувајќи се кои се најдобрите патишта за нејзиниот опстанок или трансформација. Додека сè поголем број податоци, содржини и технологии се во подем и допрва ќе се множат, библиотекарите остануваат со базичната цел за ширење и примена на знаењето и служење на заедницата. Затоа сме исправени пред предизвикот постојано да сме присутни во глобалниот свет на информации и следејќи ги промените во сите влијателни сфери врз професијата, да градиме соодветен пристап кон можните фактори на ризикот. Библиотекарите, треба да гледаат секогаш пред своето време, да имаат отворен ум за промени, со што би можеле да ги подготват библиотеките за воведување нови сегменти во работењето. Исто така, многу важно е да се следат промените во дејностите коишто се природно поврзани со библиотечното работење, како што се областите на печатарството, образованието, особено високото образование, културните и општествените прилики, техничко-технолошкиот напредок итн. Одлуките коишто се донесуваат во развојот на библиотечната дејност не треба да бидат краткорочни и без визија. Следејќи ги актуелните трендови, но и можности на средината каде што се наоѓа библиотеката, се креираат библиотечни програми коишто пред сè имаат за цел градење на т.н. „библиотечна публика“ (корисници).

Како и во другите професии, така и во библиотечната струка се отвораат нови насоки поврзани со напредната технологија и со начините на пребарување информации. Во библиотеките се појавуваат нови работни места коишто одат подалеку од конзервативниот начин на водење на библиотеките. Описот за работата на денешниот библиотекар се однесува на современ библиотекар кој треба да биде истражувач, советник, планер, менаџер, супервизор, лидер, член на тимот, решавател на проблеми, секогаш отворен за нови знаење и вештини. Од денешната перспектива, библиотеките ќе останат единствените институции коишто професионално се занимаваат со грижа за сместување и одржување големи збирки на печатени книги и друга библиотечна граѓа достапна за користење за голем и разновиден број корисници. Хибридниот свет каде што луѓето читаат во печатена и дигитална форма ги става библиотеките во улога надвор од нејзината традиционална функција, со што таа сè повеќе станува мост помеѓу печатените и електронските формати. Библиотеката денес ја перципираме како своевидно „искуство“ како за оние што се нови во дигиталниот свет, така и за оние нови технологии коишто постојано се појавуваат, со што прераснува во отворен локален и глобален јавен простор.

Abstract

There are a number of reasons why digital libraries are needed alongside traditional ones. To help society as a whole by making information more accessible, of higher quality, and of greater diversity.

The digitization process continues to be performed in accordance with the implemented standards and protocols, as well as the Law on copyright and related rights. It is this process that represents the third priority in terms of the protection of library assets. The purpose of digitizing books should be able to provide new impetus or knowledge and for this new models should be developed.

As in other professions, the library profession is opening new directions related to advanced technology and ways of searching for information.

Time will tell if libraries will be able to cope with technological innovations and the ever-increasing amount of information and changed operations, or if there will be room for a different perception of libraries in the period ahead of us.

Keywords: technological innovation, libraries, cultural heritage

УЛОГАТА НА НОВИТЕ ТЕХНОЛОГИИ ВО РАЗВОЈОТ НА СОВРЕМЕНИ БИБЛИОТЕЧНИ УСЛУГИ

(стручен труд)

Билјана Павличковска, библиотекар

(biljanapavlichkovska@hotmail.com)

м-р Зорица Јаковлеска Спиоровска, конзерватор советник

(zoejakov@gmail.com)

НУ НУБ „Св. Климент Охридски“ - Скопје

Апстракт

Новите технологии играат клучна улога во трансформацијата на библиотеците во современи информациски центри. Нивната примарна функција останува иста, но начинот на реализација на поставените цели се менува драматично. Осовременувањето на постоечките капацитети и користењето на информациските технологии во современите библиотечни услуги, добиваат суштинско значење. Улогата на библиотекарот повеќе не е поврзана исклучиво со развојот и одржувањето на фондовите, тие добиваат сосема нов предизвик во обезбедувањето на напредни технолошки услуги за своите корисници. Овој тренд, во услови на експанзија на информатичко-комуникациските технологии во сите сфери на секојдневниот живот, се чини логичен и неопходен. Дополнително, променетите потреби на современите корисници, од печатени до дигитални/онлајн или „real time“ информации, се причина библиотеките да ги редијајнираат своите традиционални услуги со инкорпорирање на мрежно засновани алатки или да развијат сосема нови услуги базирани на новите технологии.

Клучни зборови: дигитализација, современи библиотечни услуги, веб-базирани услуги, дигитален репозиториум

Вовед

Живееме во време на дигитализација каде што со еден клик можеме да стигнеме до најоддалечената точка на Земјата, да добиеме податоци од сите области коишто не интересираат, а клучно и можеби најважно е што денес голем дел од податоците можеме да ги добиеме во дигитална форма и бесплатно.

Со развојот на современите информатички технологии, библиотеките стануваат повеќе од едноставно кажано чувари на книги и информации. Концептот на библиотеките се менува драматично како резултат на примената на новите технологии и ИТ алатки.⁴⁹

Со помош на новите технологии, информациите стануваат достапни на секого, во секое време и од кое било место. Главна придобивка од дигиталната трансформација на библиотечните услуги е намалување на потребното време за да се дојде до одговор на бараната информација од страна на корисниците.

⁴⁹Akhandanand, Sh., Delivering Library Services through Modern ICT Tools & Techniques, 2018, стр.5

Кога во 90-тите години се појавиле дигиталните библиотеки, помеѓу библиотекарската заедница ширум светот брзо е сфатена нивната позитивна функција.⁵⁰

Новите технологии клучни во трансформацијата на библиотеките во современи информациски центри

Овој труд истражува како библиотеките се адаптираат на овие промени и како ги користат технологиите за да ги задоволат потребите на корисниците. Библиотеката во дигиталното време претставува единствена платформа за креативно учествување во создавањето и делењето на содржината помеѓу корисникот и институциите⁵¹. Во 1990-тите започнува времето на дигитализација, а 2000-тите години се години на мобилни апликации и социјални медиуми. Неколку години подоцна се појавуваат и првите виртуелни библиотеки.

Целта на дигитализацијата е да се олесни пристапот на корисниците до материјалите, како и да ги заштити од оштетување. Дигиталната библиотека е виртуелна збирка на материјали коишто се чуваат во електронска форма. Оваа збирка се создава со дигитализација на физичките материјали, според меѓународно прифатени принципи. Корисниците можат да пристапат до материјалите во секое време и од секое место и повеќе корисници можат да го користат истиот материјал во исто време. Електронското користење на материјалите ги заштитува од физички оштетувања.

Споменатите придобивки се главните причини поради кои библиотеките ги заменуваат традиционалните услуги со вклучување на мрежно засновани алатки или развиваат услуги базирани на новите технологии.

Од нови трендови во библиотечно – информациската дејност треба да се издвојат: веб-базирани услуги (пристап до Интернет, веб-портали, онлајн каталози, услуга за онлајн прашања и одговори и сл.), услуги засновани на користење надворешни електронски/дигитални ресурси (пристап до е-книги, списанија и слични медиуми, онлајн датабази и други отворени и ограничени веб ресурси) и услуги со коишто се обезбедува пристап до локалните/интерни дигитални ресурси (дигитални репозиториуми, виртуелни изложби и веб архивирачки услуги).

Кај веб базираните услуги за пристап до информациите се користи интернет-прелистувач или друг вид на мрежа. Тие можат да бидат со различна природа и да нудат различни функционалности, каков што е примерот со електронската пошта, социјалните мрежи, онлајн медиумите итн. Во веб-базирани системи спаѓаат и онлајн каталозите. Во библиотеките, тие им овозможуваат на корисниците да пребаруваат и електронски да користат книги, весници и списанија, научни трудови и друг книжен и некнижен материјал од фондот на библиотеката. Овие каталози значително го подобруваат пристапот и користењето на ресурсите во библиотеката за корисниците. Во нашата држава електронскиот каталог започна да се води и одржува од 1989 година со

⁵⁰Тртовац, А., ОД ДИГИТАЛНЕ БИБЛИОТЕКЕ ДО КУСТОСА ДИГИТАЛНИХ ЗБИРКИ, Дигителне библиотеке и дигитални архиви, Универзитет у Београду Филолошки факултет Београд, 2015, стр 107

⁵¹ Вученович, Т., БИБЛИОТЕКА И КОРИСНИЦИ (ПУБЛИКА) У ИНФОРМАЦИОНОМ ДРУШТВУ, Дигителне библиотеке и дигитални архиви, Универзитет у Београду Филолошки факултет Београд, 2015, стр 79

воведување на автоматизирана обработка со библиотечно-информацискиот систем COBISS⁵².

Друг тип на веб-базирана услуга е и услугата за онлајн прашања и одговори, која им овозможува на корисниците да добијат брз и ефикасен одговор на нивните прашања, без да мораат да отидат лично до библиотеката. Оваа услуга обично е достапна преку веб-страница на библиотеката, каде што корисниците ги испраќаат своите прашања преку формулар или пак преку чет-систем комуницираат со библиотекарите⁵³.

Услуги базирани на користење на надворешни дигитални ресурси се оние коишто можеби се најомилени помеѓу корисниците на библиотеките. Тука станува збор за пристап до е-книги, списанија и онлајн бази на податоци⁵⁴. Овие услуги му овозможуваат на корисникот онлајн да ја провери достапноста на одредена литература, во кое било време и од кое било место и да може електронски да резервира книга или списание. На овој начин библиотечните материјали се заштитиуваат од губење, оштетување или некој друг вид на деградација.

Онлајн базите пак за разлика од конвенционалните бази на податоци, можат да соберат многу повеќе податоци коишто лесно се пребаруваат и класифицираат. Тие бази не само што им помагаат на корисниците туку ја олеснуваат работата и на библиотекарите, кои играат суштинска улога во оваа трансформација. Нивната улога повеќе не е исклучиво поврзана со одржување на фондовите, туку се фокусира на обезбедување на напредни технолошки услуги за корисниците. Континуираната едукација на библиотекарите во користење на информатичките технологии е неопходна за задоволување на потребите на модерните корисници.

Освен надворешните ресурси, библиотеките обезбедуваат и пристап до локални/интерни дигитални ресурси преку дигиталните репозиториуми, виртуелни изложби и веб-архиварачки услуги.

Слика 1. Дигитален репозиториум [dCOBISS.net](http://d.cobiss.net/repository/)

⁵² Види повеќе на <http://nubsk.edu.mk/katalozi-bazi/katalozi/ekatalog-na-nub>

⁵³ Види повеќе на Module-3 Library and Information Services

<https://www.selfstudys.com/sitepdfs/z6OcPb304djpCtIpSgwV> стр. 134, пристапено на 17.09.2023

⁵⁴ Ibid., стр. 135, 136, 137, пристапено на 17.09.2023

Националната и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“ - Скопје е една од првите библиотеки во Македонија која започна со креирање на дигитални репозиториуми како услуга за пристап до богатиот фонд на дигитални ресурси.

НУБ „Св. Климент Охридски“ - Скопје на своите корисници преку порталот Dlib.mk им овозможува пристап до скенирани книги, фотографии, карти, каталози, ракописи, научни статии, како и друг редок и специфичен библиотечен материјал од богатото културно наследство на нашата земја.

Од услугите коишто обезбедуваат пристап до дигиталните ресурси можеме да ги споменеме и виртуелните изложби- онлајн изложби на материјали, како книги, фотографии, документи и други артефакти кои ги чува библиотеката и веб-архивираните услуги за собирање и зачувување на веб-страници и содржини од интернет, важни за историјата, културата, науката или другите области на човековото живеење.

Заклучок

Податоците пласирани на интернет ни го олеснуваат секојдневното живеење. Системите на услуги континуирано се подобруваат, и денес, полесно од кога и да е, секојдневните потреби се завршуваат електронски, без да се чекаат долги редици во институциите, банките и слично. Новите технологии се клучни во трансформацијата на библиотеките во современи информациски центри.

Библиотекарите веќе не се вклучени само во развојот и одржувањето на фондовите, туку имаат предизвик да обезбедат напредни технолошки услуги за своите корисници.

Променетите потреби на корисниците, од печатени до дигитални/онлајн или „real time“ информации, се причина библиотеките да ги редизајнираат своите традиционални услуги со вклучување на мрежно засновани алатки или да развијат сосем нови услуги засновани на новите технологии.

Користена литература:

1. Akhandanand, Sh., (2018), *Delivering Library Services through Modern ICT Tools & Techniques*, 1 – 6, DOI:10.13140/RG.2.2.23703.62887.
2. Вученович, Т. (2015)., *БИБЛИОТЕКА И КОРИСНИЦИ (ПУБЛИКА) У ИНФОРМАЦИОНОМ ДРУШТВУ, Дигителне библиотеке и дигитални архиви*. Београд : Универзитет у Београду, Филолошки факултет.
3. Library and Information Science, (2023) *Module-3 Library and Information Service*, <https://www.selfstudys.com/sitepdfs/z6OcPb304djpCtIpSgwV>, 17.09.2023
4. НУБ Св. Климент Охридски, (2023), *Е-каталог на НУБ*, 23.09.2023,
5. <http://nubsk.edu.mk/katalozi-bazi/katalozi/ekatalog-na-nub>
6. Suvarna, S., N., Shivakumar, A., Somashekar, L., (2019) *Technological trends in modern libraries*, IP Indian Journal of Library Science and Information Technology, 63 – 65, DOI:10.18231/j.ijlsit.2019.018.
7. Тртовац, А. (2015)., *ОД ДИГИТАЛНЕ БИБЛИОТЕКЕ ДО КУСТОСА ДИГИТАЛНИХ ЗБИРКИ, Дигителне библиотеке и дигитални архиви*. Београд : Универзитет у Београду, Филолошки факултет.

Abstract

The data placed on the internet make our everyday life easier. Service systems are constantly improving, and today, it's easier than ever to complete services electronically without waiting in long lines at institutions, banks, and the like.

New technologies are key to transforming libraries into modern information centers. Librarians are no longer involved only in developing and maintaining collections but also face the challenge of providing advanced technological services to their users.

The changing needs of users, from printed to digital/online or "real-time" information, are the reason libraries are redesigning their traditional services by incorporating web-based tools or developing entirely new services based on emerging technologies.

Keywords: digitization, modern library services, web-based services, digital repository

КРОЗ ПРОШЛОСТ И БУДУЋНОСТ ЗАВИЧАЈНОГ ОДЕЉЕЊА НАРОДНЕ БИБЛИОТЕКЕ ГРАЧАНИЦА

Наташа Симић
Народна библиотека Србије, Београд
(natasa.simic@nb.rs)
Иван Карацић
Народна библиотека Грачаница
(ivankaradzic1994@gmail.com)

Сажетак

Једну од најзначајнијих организационих јединица у многим јавним библиотекама локалног и регионалног карактера представљају њихова завичајна одељења, која су конципирана тематски, са циљем прикупљања, обраде и популаризације књижевне и остале библиотечке грађе са завичајном тематиком. Такво одељење постоји и у Народној библиотеци у Грачаници, која је након трагичних догађаја из 1999. године постала правни следбеник Градске библиотеке Приштина. Након реорганизације ове установе, један од приоритетних задатака огледао се управо у формирању Завичајног одељења. У првом периоду, рад на остваривању тог значајног циља био је отежан услед неповољних околности. Од свог оснивања, Завичајно одељење прикупља не само текућу, него и ретроспективну грађу, са циљем употпуњавања својих фондова. Завичајна збирка обухвата: некњижну грађу, монографске и серијске публикације на српском језику и језицима мањина. Основни програмски циљеви Завичајног фонда ове библиотеке огледају се у прикупљању и обради свих публикација које су тематски повезане не само са Грачаницом и ширим простором око Приштине, већ и са целокупним подручјем Косова и Метохије. Основна намена овог фонда огледа се у стварању што бољих услова за упознавање корисника са завичајном литературом из свих области стваралаштва, почевши од радова посвећених природним одликама локалног краја, преко радова који су посвећени завичајној историји и привреди, до књижевних дела са локалном тематиком. Завичајним фондом су обухваћени сви штампани и остали носиоци информација који се својим тематским садржајем односе на територију Косова и Метохије, а у фонд улазе и публикације о стваралаштву аутора који су рођени или су стварали на том подручју, као сва грађа која је издата и штампана у издавачким кућама и штампаријама на Косову и Метохији. Фонд се прикупља у три основне групе: публикације о завичају, публикације завичајних аутора и издавачка делатност завичаја. Систем смештаја књига у Завичајном одељењу почива на принципу *numerus currens*. Инвентарисање библиотечног материјала у завичајном фонду врши се засебно од општег фонда. Све библиографске јединице Завичајног одељења уносе се у узајамну електронску базу COBISS.RS и на тај начин постају претраживе, а самим тим и доступне корисницима. У циљу што бољег очувања, у плану је и дигитализација вредне завичајне грађе.

Кључне речи: Завичајно одељење, Народна библиотека Грачаница, Косово и Метохија

Библиотека је културна, васпитна и информациона институција која прикупља, обрађује и чува своје колекције из разних области стваралаштва и интелектуалне делатности. Библиотека служи ширењу знања, културе, образовања, науке и пружа корисницима могућност стручног, стваралачког и грађанског развоја (Симић, 2018). Библиотека је ризница културног блага која представља брану од заборава и чувар је националног идентитета (Кићовић, 1960). Ова институција чува културу сопственог народа и сведочи о историји његовог постојања на овим просторима (Ковијанић, 1990).

Кроз пример развоја библиотека на простору Косова и Метохије може се пратити укупан културни развој ове области. Током 19 века, при основним и средњим школама почеле су да се формирају скромне збирке књига намењене ђацима и учитељима (Ђилас, 1969), а једна од таквих школских књижница створена је и у Приштини (Vlahović, 1965; Симић, 2021).

Пре Другог светског рата на територији Косова и Метохије скоро да и није било институционалних библиотека. Фебруара 1945. године, отворена је библиотека у Приштини, са фондом од 1.300 књига на српском, албанском и турском језику. Градска библиотека Приштина је једна од најстаријих и највећих на Косову и Метохији. Руководство библиотеке је изузетну пажњу поклањало обогаћивању књижног фонда, проширивању библиотечке мреже и повећању броја читалаца. Упоредо са увећањем књижног фонда, дошло је и до отварања 25 нових огранака у граду и приградским насељима. Највеће и најстарије библиотеке у приградским насељима су библиотеке у Грачаници, Обилићу и Косовом Пољу. Све ове библиотеке су се налазиле у Домовима културе и имале су по 13.000 библиотечких јединица (Блаца, 1959; Стокић-Симончић & Вукадиновић, 2009).

Народна библиотека Грачаница, одлуком Скупштине града Приштине, од 13. децембра 2000. године постала је правни следбеник Градске библиотеке из Приштине. Целокупан фонд библиотеке остао је у Приштини, сачуване су само књиге које су се тада налазиле у истуреним одељењима у Грачаници, Лапљем селу, Чаглавици и Доњој Брњици. Народна библиотека Грачаница у то време послује у оквиру Дома културе Грачаница у једном веома скућеном простору са малим бројем полица и неадекватним простором за запослене. Фонд књига у Народној библиотеци Грачаница заједно са истуреним одељењима износи око 30.000 наслова (Симић, 2021а; Симић & Костић, 2021; Симић & Костић, 2021а).

Одлуком Министарства државне управе и локалне самоуправе изграђена је нове зграде у којој се 2021. године преселила библиотека. Поред простора за запослене, библиотека ће имати простор за културна дешавања, најсавременији депо, опремљене читаонице за децу и одрасле, а посебно место у библиотеци ће заузети Легат Ђорђа Лекића, први легат у овој библиотеци. Изградњом нове зграде Народне библиотеке у Грачаници знатно ће се променити културни и друштвени живот Грачанице и целе Централне енклаве на територији Косова и Метохије.

У Закону о библиотечко-информационој делатности Републике Србије (члан 6.) пише да се у библиотеци поред основног фонда може формирати и завичајна збирка у

којој ће се чувати по један примерак свих штампаних и на други начин умножених публикација (Закон о библиотечко-информационој делатности, 2011). Успостављање и организација завичајне збирке у народним библиотекама дуготрајан је и озбиљан задатак који захтева стручно оспособљено особље, јасан концепт, истраживачки рад на прикупљању и попуњавању збирке, праћење издавачке и штампарске продукције, селекцију и обраду грађе, чување и заштиту. За успешно остваривање овог задатка неопходна је стручност, преданост и иницијатива библиотекара у завичајном одељењу (Стаматовић, 2004).

Завичајни фонд као саставни, део општинске народне библиотеке, формира се са циљем да прикупи и сачува штампану библиотечку грађу одређеног завичаја, одређене локалне заједнице, да омогући истраживање историје краја, живота људи и њиховог стваралаштва, рад институција просвете и културе, развоја места и околине, од најстаријих њихових помена, без обзира на време настанка грађе. Завичајна одељења поред основне функције да прикупљају, обрађују и чувају завичајни материјал, негују завичајну традицију, декларишу се све више као информационо-културни центри локалне заједнице, добијајући и улогу културног промотера историјско-традиционалне баштине свога краја (Вранеш, 2003; Мирчов, 2017).

Почетак рада на формирању Завичајног одељења Народне библиотеке Грачаница, наметнуо је решавање неких основних питања, као што је одређивање територије са које се грађа прикупља. У последњих тридесетак година дошло је до значајних промена, па је самим тим наметнуто да Завичајно одељење Народне библиотеке Грачаница обухвати целу територију Косова и Метохије. Историјске околности у прошлости дефинисале су Косово и Метохију као јединствену, културно-историјски заокружену и препознатљиву регију.

На формирању завичајног фонда континуирано се ради већ дуги низ година, али због простора у којем се библиотека налазила до скоро није било могућности физичког одвајања овог фонда. У приземљу нове зграде завичајни фонд ће имати своје место. У завичајни фонд Народне библиотеке Грачаница улазе штампани и остали носиоци информација који се својим тематским садржајем односе на територију Косова и Метохије, стваралаштво аутора који су рођени или су стварали на том подручју, сва грађа која је издата и штампана у издавачким кућама и штампаријама на Косову и Метохији.

У циљу прикупљања стваралаштва и културног блага, библиотекари завичајног одељења врше преписку и контакте са ствараоцима који потичу или су стварали на простору који обухвата завичајни фонд. Приоритетан задатак Завичајног одељења ове библиотеке јесте да прикупе не само текућу, него и ретроспективну грађу.

Завичајни библиотекар никада не сме одустати од прикупљања, чувања и обраде завичајног материјала у најширем смислу. Завичајне публикације су најважније, јер само оне могу аргументованом писаном речи сведочити о прошлости зарад садашњости и будућности. Обавеза Завичајног одељења је да спречи губитак памћења (Petrić, 2018).

Публикације о завичају најбоље описују Косово и Метохију, његове културно-историјске споменике, живот у доба Османског царства, поједине локалитете, манастире или поједине градове и села. Од књига које су до сада ушле у ову групу завичајног фонда свакако треба обратити пажњу на публикације: *Живот Срба на Косову, Рат на Косову и*

Старој Србији, Богородица Љевишка, Сушица код Грачанице, Књига о Косову и др. Ова група тренутно броји преко хиљаду публикација, али се фонд свакога дана допуњује.

У групу издавачка делатност завичаја уврштене су публикације издавачке куће *Јединство* као једне од највећих, а јако дуг период и једине издавачке куће са ових простора. Затим, издаваштво *Дома културе Грачаница, Веће новинара Косова и Метохије*, као и ауторска издања аутора са Косова и Метохије. Мало је познато да су се у манастиру Грачаница преписивале књиге за манастирску библиотеку, али се не зна да је око 1539. године Грачаница имала и своју штампарију и да је у њој штампан *Октоих петогласник* (Савић, 2013). Између два светска рата у Приштини је постојало четири штампарије од којих три нису штампале новине и књиге. Само Штампарија Јована Ване Костића је у овом периоду штампала књиге, а једно време се у овој штампарији штампао и лист *Косово* (Поповић, 1987). Од штампарија које су се бавиле штампањем публикација најзаступљеније су штампарија *Рилиндја* из Приштине, *Рамиз Садику* из Призрена, *Прогрес* из Косовске (Титове) Митровице и др. Библиотекари овог одељења су у сталним контактима са издавачима и штампарима, како би они по један примерак свега што сада издају или штампају предали овом одељењу и на тај начин обезбедили прилив завичајног обавезног примерка.

У Завичајном одељењу у току је и рад на формирању регистра завичајних писаца. Посебно место у Завичајном одељењу припада знаменитим Косовцима, писцима који су на најбољи начин описали живот на Косову и Метохији као што су Јанићије Поповић и Григорије Божовић. Писци који су своје стваралаштво посветили Косову, као што су Атанасије Урошевић, Бранислав Нушић и Милан Ракић такође се налазе у завичајном фонду Народне библиотеке Грачаница.

У завичајне писце сасвим извесно спадају људи који су овде рођени, овде живели или стварали. Неки од њих који се налазе у завичајном фонду су: Радослав Златановић, Лазар Вучковић, Раде Николић, Олга Димитријевић, Новица Соврлић, Татомир Вукановић, Зоран Павловић, Драгомир Костић, Голуб Јашовић, Сунчица Денић, Ратко Поповић, Радмила Тодић, Жика Ракочевић, Зоран Јовановић Добротин, а од млађих који тек граде свој пут треба поменути Наташу Станковић Симић, Ану Костић, Лелу Марковић, Милутина Попадића и др.

У збирку завичајних аутора увршћени су и писци националних мањина који су рођени или су стварали на простору Косова и Метохије. Исмет Дермаку, Севдие Ахмети, Амедан Јани, Рада Зајми, Хасан Калеси, Есад Мекули и Адем Блаца су само нека од имена која улазе у ову збирку. За овај део збирке прикупљање грађе иде много спорије, а комплетираће се оног тренутка када се буде успоставила сарадња са библиотекама на територији читавог Косова и Метохије. Публикације на чијем се прикупљању тренутно ради су о настанку и развоју библиотеке и библиографије часописа који су излазили на Косову и Метохији на језицима мањина.

Легати и библиотеке целине, како се у новије време називају посебне библиотеке, често су саставни део завичајних фондова. То је и логично с обзиром на то да су управо завичајни ствараоци особе које се чврсто вежу за свој крај (Вукићевић, 2011). Посебно место у Завичајном одељењу Народне библиотеке Грачаница има легат Ђорђа Лекића, доктора педагошких наука и оснивача Катедре за педагогију на Филозофском факултету

у Приштини. Легат Ђорђа Лекића је први легат који ће се уселити у нову зграду библиотеке заједно са Завичајним одељењем 2021. године (Симић & Костић, 2021а).

Библиотекари и управница заједно са челницима општине Приштина, Канцеларијом за Косово и Метохију и Међународним снагама мисије на Косову и Метохији већ годинама покушавају да из некадашње Градске библиотеке Приштина и Покрајинске библиотеке добију књиге које су након бомбардовања остале у тим зградама. Тамо је остао велики број књига од којих би већина могла бити саставни део завичајног фонда. Више од хиљаду година, од прве библиотеке у Месопотамији, постојало је убеђење да књиге не може нико да зароби, да су оне ту да их људи читају. Истина, од старог Рима књиге су умеле да буду непријатељи, да буду забрањиване и спаљиване, али никада ухапшене. На полицама, по подрумима, заједно са српским писцима, остали су заробљени и Маркес, и Орвел, и Булгаков, Самјуел Бекет, Михаил Шолохов и Салман Ружди и многи други. Број библиографских јединица који се потражује је око 600.000, на српском, турском и албанском језику.

Како је задатак Завичајног одељење да прикупља не само текућу, него и ретроспективну грађу, ово одељење Народне библиотеке Грачаница од пре годину дана почело је са интензивним набављањем књига. Старије публикације се прикупљају углавном од мештана који су љубитељи прошлости, путописа, поезије и старина Косова и Метохије. У контакту са најстаријим суграђанима се углавном сазна пуно о писцима који су или рођени или су стварали на овим просторима али су из неког разлога заборављени. Књиге које се тренутно налазе у завичајном фонду Народне библиотеке Грачаница су углавном поклони суграђана и самих аутора. Веома мали број је набављен куповином.

Завичајно одељење је и место окупљања завичајних аутора и стваралаца, тако да се организују промоције књига завичајних аутора, изложбе на завичајне теме, трибине и друге манифестације у просторијама библиотеке.

Завичајни фонд општинске народне библиотеке се посебно обрађује. Као део општинског националног фонда, завичајни фонд подлеже свим правилима за обраду која се примењује у Народној библиотеци Србије, односно утврђеним стандардима и прописима за инвентарисање (Стаматовић, 2004). Све библиографске јединице завичајног фонда биће унете у узајамну базу COBISS.RS и на тај начин ће бити претраживе и доступне корисницима.

Инвентарисање библиотечког материјала за завичајни фонд врши се засебно од општег фонда библиотеке. За сваку врсту библиотечког материјала води се посебна књига инвентара. Библиотечки материјал који се приликом формирања завичајног фонда издваја из општег фонда библиотеке, треба преинвентарисати. Почетак формирања завичајног фонда, рад на обради, односно приступање инвентарисању и сигнирању претпоставља организовање фонда у оквиру одређеног броја збирки. Пракса је различита, али се сматра сврсисходним да се фонд усмери у следећих пет збирки: збирка монографских публикација чији су аутори на било који начин везани за територију завичаја, монографске публикације издате на територији завичаја, збирка серијских публикација, помоћна збирка у којој би се сврстало све оно што не припада претходним групама и збирка старе и ретке књиге. Систем смештаја књига у Завичајном одељењу почива на принципу *numerus signatus* у комбинацији са форматом (Стаматовић, 2004).

У оквиру развоја Народне библиотеке Грачаница планира се и дигитализација. Постоји више разлога зашто је дигитализација библиотечке грађе важна, али заштита оригиналних штампаних публикација од даљег пропадања и повећање доступности грађе преко интернета свакако су најзначајнији. Критеријум на основу помоћу којег ће се вршити одабир грађе односи се на вредност коју грађа има за наш завичај и људе са Косова и Метохије. Предност дигитализоване грађе је управо у доступности сваком кориснику са било ког места. Дигитализација је за Народну библиотеку Грачаница гаранција опстанка и очувања грађе која ће се једино тако спасити од уништења и отргнути од заборава. Дигитализована грађа постаје немерљиво доступнија корисницима, а то је и највећа предност дигитализованих форми. Многи суграђани који поседују грађу која се може уврстити у завичајни фонд нису вољни да је уступе библиотеци у виду поклона, тако да би дигитализација у тим случајевина била од велике важности. Дигитализација такве грађе била би од велике помоћи како због обогаћења фонда библиотеке тако и због приступачности истраживачима.

Кроз прикупљање, обраду, чување и популарисање овакве библиотечке грађе, свакако се постиже очување вредног наслеђа једне територије за генерације које долазе, подиже се свест о култури, историји и животу локалне средине, као и о битним актерима који су је трајно обележили. Завичајно одељење Народне библиотеке Грачаница са нестрпљењем очекује уселење у нови објекат, како би ово одељење добило простор какав заслужује. Ово одељење чека још много година рада да би се пописала сва грађа која се тренутно налази у просторијама Дома културе. Године напорног рада на прикупљању завичајне грађе ће дати резултат у будућности, јер ће тада сви они који буду желели да проучавају овај крај, сву потребну грађу имати на једном месту. Дигитализација грађе би имала вишеструке предности. То је свакако један од начина да многи расељени са Косова и Метохије широм земље и света остану у контакту са својим завичајем, и да својим потомцима пруже комплетну причу о свом Косову и Метохији, његовој лепоти, прелепим средњовековним манастирима, о људима који су тамо живели и стварали. Завичајна одељења се оснивају не само за садашњост, него и за будућност.

Литература:

1. Блаца, А. (1959). „Библиотеке Косова и Метохије у периоду од 1948–1958. год.“. *Библиотекар* Година XI, број 1–2, п. 59–63.
2. Vlahović, J. (1965). „Prva školska knjižnica na Kosovu i Metohiji osnovana je pre sto godina u Prištini“. *Zbornik za historiju školstva i prosvjete*, Број 2, р. 255–259.
3. Вранеш, А. (2003). „Завичај кроз призму библиотека“. *Панчевачко читалиште* Година II, број 3, п. 26–28.
4. Вранеш, А. (2004). „Рукописна грађа у завичајним фондовима“. У *Стање и перспективе развоја завичајних фондова*, ур. Даница Оташевић, 62–67. Чачак: Градска библиотека „Владислав Петковић Дис“.
5. Вукићевић, Д. (2011). *Завичајни фондови*. Београд: Службени гласник; Инђија: Народна библиотека "Др Ђорђе Натопшевић".
6. Ђилас, Ј. К. (1969). *Српске школе на Косову од 1856. до 1912. године*. Приштина: Заједница научних установа Косова.
7. *Закон о библиотечко-информационој делатности*, Службени гласник Републике

- Србије, бр. 52/2011.
8. Јанковић, М. (1966). „Десет година матичне библиотечке службе Косова и Метохије”, *Библиотекар Година XVIII*, број 4, п. 348-352.
 9. Кићовић, М. (1960). *Историја Народне библиотеке у Београду*, Београд: Народна библиотека.
 10. Ковијанић, Г. (1990). *Архивска грађа о Народној библиотеци у Београду 1821–1944: Књига 1, 1821–1881*. Београд: Народна библиотека Србије.
 11. Мирчов, С. (2004). „Библиотеке целине у библиотекама Србије“. У *Стање и перспективе развоја завичајних фондова*, ур. Даница Оташевић, 79–85. Чачак: Градска библиотека „Владислав Петковић Дис”.
 12. Petrić, Dragana. „Zavičajno odeljenje - juče, danas, sutra“. *Knjižarstvo: glasnik Društva knjižničara Slavonije, Varanjske i Srijema Godina XXII*, број 1–2 (2018): 155–165.
 13. Поповић, Ј. (1987). *Живот Срба на Косову 1812–1912*. Београд: Књижевне новине.
 14. Савић, А. (2013). *Библиотека Призренске богословије - задужбина Симе Андрејевића Игуманова (1872–2012)*. Београд: Народна библиотека Србије.
 15. Симић, Н. Ј. (2018). Школска библиотека и програм рада школског библиотекара“. *Библиотекарство Српске* Број 7, п. 253–261.
 16. Симић, Н. Ј. (2021). „Некада и сад - Градска библиотека Приштина-Грачаница“. *Нови Легат Година II*, број 3, п. 59–66.
 17. Симић, Н. (2021). *Приштина кроз време*. Приштина-Косовска Митровица: Панорама-Јединство.
 18. Симић, Н. & Костић Б. (2021). „Историјски пут Народне библиотеке Грачаница“. *Библиозона: часопис за библиотекарство, информатику и културу* Број 9, п. 50–55.
 19. Симић, Н. & Костић Б. (2021). „Легат Ђорђа Лекића - први легат у Народној библиотеци Грачаница“. У *Књижевни легати у институцијама културе, сталне књижевно-меморијалне поставке и задужбине у Србији: садашњост и перспектива: зборник радова*, прир. Горан Максимовић, п. 229–234. Прокупље: Народна библиотека „Раде Драинац”.
 20. Стаматовић, Д. (2004). „Методско упутство за формирање и вођење завичајних фондова у општинским народним библиотекама“. *Глас библиотеке: часопис за библиотекарство* Број 11, п. 15–40.
 21. Стаматовић, Д. (200). „Завичајни фондови данас“. У *Стање и перспективе развоја завичајних фондова*, ур. Даница Оташевић, 11–23. Чачак: Градска библиотека „Владислав Петковић Дис”.
 22. Стокић-Симончић, Г. & Вукадиновић, З. Ч. (2009). „Српска књига и библиотеке на Косову и Метохији”. *Панчевачко читалиште* Година VIII, број 15, п. 52–58.

Through the past and future of the Native Department of the National Library of Gračanica

Abstract

One of the most important organizational units in many public libraries of local and regional character is their native departments, which are conceptualized thematically, with the aim of collecting, processing and popularizing literary and other library materials with native

themes. Such a department also exists in the National Library in Gračanica, which after the tragic events of 1999 became the legal successor of the Pristina City Library. After the reorganization of this institution, one of the priority tasks was reflected in the formation of the Native Department. In the first period, work on achieving that important goal was difficult due to unfavorable circumstances. Since its establishment, the Native Department has been collecting not only current, but also retrospective material, with the aim of completing its funds. The native collection includes: non-book materials, monographic and serial publications in Serbian and minority languages. The basic program goals of the Native Fund of this library are reflected in the collection and processing of all publications that are thematically related not only to Gračanica and the wider area around Pristina, but also to the entire area of Kosovo and Metohija. The main purpose of this fund is to create the best possible conditions for users to get acquainted with native literature from all areas of creativity, starting with works dedicated to the natural features of the local area, through works dedicated to native history and economy, to literary works with local themes. The native fund includes all printed and other carriers of information whose thematic content refers to the territory of Kosovo and Metohija, and the fund also includes publications about the work of authors who were born or created in that area, as well as all materials that were issued and printed in publishing houses and printing houses in Kosovo and Metohija. The fund is collected in three basic groups: publications about the homeland, publications by native authors and publishing activity of the homeland. The system of housing books in the Native Department is based on the numerus currens principle. The inventory of library material in the native fund is done separately from the general fund. All bibliographic units of the Native Department are entered into the mutual electronic database COBISS.RS and thus become searchable and accessible to users. In order to preserve it as well as possible, the plan is to digitize valuable native materials.

Keywords: Native Department, National Library of Gračanica, Kosovo and Metohija

УЛОГАТА НА БИБЛИОТЕКАТА И ПРОФЕСИОНАЛНОСТА НА БИБЛИОТЕКАРОТ ВО НАСТАВАТА/ОБРАЗОВАНИЕТО

Пепа Ставревски-наставник
ОУ „Св. Кирил и Методиј“ Битола
Благој Николов-библиотекар советник

Апстракт

Библиотеките треба да создаваат вредности на добро општество, дух на заедништво и глобално државјанство. Улогата на библиотеката во општествата на знаење ќе биде да се научат корисниците да го обработуваат (процесуираат) знаењето, да ја поттикнат способноста на личноста да ја зголеми сопствената ефективност и продуктивност на работата користејќи ИКТ (информациски и комуникациски технологии).

Во истите се бараат библиотекарите со визија кои поседуваат способност да поттикнат креативни, нови пристапи и идеи во олеснувањето на формите на учење на корисничките групи. Улогата на библиотекарот во училишна библиотека која се позиционира во општеството на знаење е да делува како педагог кој сомагање на корисниците да преземаат одговорност за своето учење, ги води во пронаоѓање на она што тие го бараат, ја зголемува нивната способност да го најдат соодветниот пристап до релевантни информации. Современиот библиотекар секојдневно извршува инструктивна групна и индивидуална работа со учениците преку усна и писмена форма, како: препишување, раскажување, илустрација на прочитана содржина, рецитација, разработка на содржина и сл. Тој не им нуди само пребарување и посочување на изворите, туку и ги подучува како да ги користат информациите што ги наоѓаат, а исто така и новите знаења да ги вградат и надополнат на веќе постоечките знаења и искуства.

Професионалноста на библиотекарите го продуцира нивото на нивната способност да истражуваат нови пристапи кон учењето, за истите да дискутираат и притоа да ги изберат најефикасните и најадаптибилните за библиотечни услови. Онлајн интеракцијата е неопходно средство за виртуелна соработка, а со тоа и е-учењето станува важен концепт на општество базирано на знаење. Со поставување на дигитални приказни, аудио-визуелна анализа и интернет дизајн и програмирање, се остварува на крајот учење со посредство.

Клучни зборови: општество базирано на знаење, современиот библиотекар, училишна библиотека-мултифункционален центар

Концепт-општество базирано на знаење

Движејќи се кон концептот на општество базирано на знаење, потребата од рedefинирање на приоритетите на дејствување на училишната библиотека е неминовна. Потребни се нови иновативни форми на работа со кои ќе се постигне нивото на библиотеката како мултифункционален центар, поддржувач на идниот концепт за развој на општество на знаење.

Улогата на училишната библиотека⁵⁵

Во извештајот за учење на УНЕСКО, според Zak Delor се претставени четири клучни камен темелници за учење кои би требало да бидат опфатени во програмите кои ќе се развиваат во библиотеките, а се во насока на тоа:

- Да се учи со цел да се знае;
- да се развива чувство на лична одговорност во остварување на заеднички цели;
- да се учи да се развива разбирање за другата култура, историја, традиција и духовни вредности и разбирање на меѓусебната зависност на луѓето чија цел е демократија, соживот и глобален колективен идентитет;
- да се развиваат програми за стекнување на социјални вештини, како што се почитување на правата и одговорностите.

Библиотеките треба да создаваат вредности на добро општество, дух на заедништво и глобално државјанство. Улогата на библиотеката во општествата на знаење ќе биде да се научат корисниците да го обработуваат (процесуираат) знаењето, да ја поттикнат способноста на личноста да ја зголеми сопствената ефективност и продуктивност на работата користејќи ИКТ (информациски и комуникациски технологии).

Примарни постулати на современа училишна библиотека⁵⁶

- Библиотеката - партнер со образовната институција(училиштето), со која ќе го водат процесот на квалитетно стекнување на знаења и социјализација на учениците како идни креатори и носители на општествениот развој;

- да се негуваат навиките за читање преку позитивен однос кон книгата и придобивките од читањето;
- да се обезбеди и понуди актуелен материјал за читање;
- да поттикнува ефективно користење на стекнатото знаење и компетенции;
- организирање едукативни обуки, семинари, конференции, предавања и сл.
- организиран пристап како до печатените така и до дигиталните информации, како и пристап до комбинирани извори - книги, списанија, магازини и мултимедијални извори;
- глобална достапност до информации, нивно пребарување, зачувување;
- промоција на библиотеката како јавен информативен центар каде услугите кои ги нуди секогаш се во тек со потребите на учениците и брзиот развој на општеството;
- обезбедување квалитетни и навремени информативни услуги (пребарување на изворите, меѓучилишно библиотечно разменување).

Улогата на училишниот библиотекар

Улогата на библиотекарот во училишна библиотека која се позиционира во општеството на знаење е да делува како педагог кој со помагање на корисниците да преземаат одговорност за своето учење, ги води во пронаоѓање на она што тие го бараат, ја зголемува нивната способност да го најдат соодветниот пристап до релевантни информации.

⁵⁵ The Global Report on Adult Learning and Education (GRALE)/UNESCO

⁵⁶ Магдалена Кочовска-Салтирова-, „Позиционирање на библиотеките во општество базирано на знаење“/БЗМ-Библиотекарство в.33/2016

Современиот библиотекар секојдневно извршува инструктивна групна и индивидуална работа со учениците преку усна и писмена форма, како: препишување, раскажување, илустрација на прочитана содржина, рецитација, разработка на содржина и сл. Тој не им нуди само пребарување и посочување на изворите, туку и ги подучува како да ги користат информациите што ги наоѓаат, а исто така и новите знаења да ги вградат и надополнат на веќе постоечките знаења и искуства.

Професионалноста на библиотекарите го продуцира нивото на нивната способност да истражуваат нови пристапи кон учењето, за истите да дискутираат и притоа да ги изберат најефикасните и најадаптибилните за библиотечни услови. Онлајн интеракцијата е неопходно средство за виртуелна соработка, а со тоа и е-учењето станува важен концепт на општество базирано на знаење. Со поставување на дигитални приказни, аудио-визуелна анализа и интернет дизајн и програмирање, се остварува на крајот учење со посредство. Современиот училишен библиотекар освен со креирање на годишни и периодични планови, планира стекнување на наслови во согласност со испитаните и утврдени потреби и интереси на учениците и наставниците и програмира стекнување библиотечни материјали, работа на библиотечната секција и развој на библиотеката. Управува со автоматизирано библиотечно работење, со увид во училишните планови и програми за работа

Библиотекарите треба да се гледаат себеси како наставници и воспитувачи, да истражуваат нови пристапи кон учењето, за истите да дискутираат и притоа да се изберат најефикасните и најадаптибилните за библиотечни услови. Иако ова е во доменот на соработка со наставниците, информативната и маркетиншката работа на училишниот библиотекар, треба да биде во областа поврзана со јавната и културната работа (на самиот библиотекар, или на целото училиште, можеби под ингеренции на директорот на училиштето и целиот тим назначени за тоа и со учество на наставникот).

Современиот пристап генерира и обврска на библиотекарите систематски да ги подготвуваат, односно да ги „обучуваат“ учениците „за самостојно користење на различни извори на знаење и сите видови информации во и надвор од наставата“, како и да „обучуваат за користење на информациско-библиотечни апарати во согласност со нивните способности и интерес“

Успешниот училишен библиотекар⁵⁷ е стручен соработник на колегите во наставата, додека во однос на учениците е воспитувач и педагог (во поширока смисла на зборот), истовремено и наставник, како и другите наставници во редовниот наставен процес. Затоа, тој не им дава никакви „услуги“ на учениците, туку ги подучува, односно ги подучува, им помага во учењето, истражувањето, методички ги насочува.

Успешна соработка со родителите се манифестира преку учество на родителите (присуство, следење, активно учество) во програми организирани од училишниот библиотекар (трибини, културни програми), директни контакти, позајмување материјали на родителите за задоволување на нивните лични културни и читателски потреби.

⁵⁷ <https://casopisbibliotekar.wordpress.com/Правилник о раду школског библиотекара>

Резиме

Во општеството базирано на знаење компоненти на развој се создавање, пренесување и усвојување на знаење, односно нематеријални процеси кои можат да се случат секаде и во секое време.

Со поставување на дигитални приказни, аудио-визуелна анализа и интернет дизајн и програмирање, се остварува на крајот учење со посредство.

Создавањето на знаење повеќе не е привилегија само на официјалните поставени институции и формални места, како што се училиштата и работните места.

Со воведување на терминот знаење акцентот се става на учењето кое може да се остварува во кој било даден просторно-временски контекст.

Користена литература:

1. The Global Report on Adult Learning and Education (GRALE)/UNESCO
2. [https://casopisbibliotekar.wordpress.com/Правилник о раду школског библиотекара](https://casopisbibliotekar.wordpress.com/Правилник_о_раду_школског_библиотекара)
3. Магдалена Кочовска-Салтирова-, „Позиционирање на библиотеките во општество базирано на знаење“/БЗМ-Библиотекарство в.33/2016

Abstract

Moving towards the concept of a knowledge-based society, the need to redefine the school library's action priorities is inevitable. New innovative forms of work are needed to achieve the level of the library as a multifunctional center, a supporter of the future concept for the development of a knowledge society.

Libraries should create values of good society, spirit of community and global citizenship. The role of the library in knowledge societies will be to teach users to process (process) knowledge, to encourage the ability of a person to increase his own effectiveness and productivity of work using ICT (information and communication technologies).

They require visionary librarians who possess the ability to encourage creative, new approaches and ideas in facilitating forms of learning for user groups. The role of the librarian in a school library positioned in the knowledge society is to act as a pedagogue who, by helping users take responsibility for their learning, guides them in finding what they are looking for, increases their ability to find the appropriate approach to relevant information. The modern librarian daily carries out instructional group and individual work with students through oral and written form, such as: transcription, narration, illustration of read content, recitation, development of content, etc. He not only offers them to search and point to the sources, but also teaches them how to use the information they find, and also to incorporate the new knowledge and complement the already existing knowledge and experiences.

The professionalism of librarians produces the level of their ability to explore new approaches to learning, to discuss them and to choose the most effective and most adaptable to library conditions. Online interaction is a necessary means of virtual collaboration, and thus e-learning becomes an important concept of a knowledge-based society. By layering digital stories, audio-visual analysis, and web design and programming, mediated learning is ultimately realized.

Keywords: knowledge-based society, modern librarian, school library-multifunctional center

СМЕСТУВАЊЕ, ЧУВАЊЕ И КОРИСТЕЊЕ НА БИБЛИОТЕЧНИТЕ ФОНДОВИ ВО НАЦИОНАЛНАТА УСТАНОВА БИБЛИОТЕКА „ГРИГОР ПРЛИЧЕВ” ОД ОХРИД

докторанд Елена Станкоска, библиотекар,
Национална Установа Библиотека „Григор Прличев” – Охрид
(elenastankoska@hotmail.com)

Апстракт

Библиотечниот материјал покрај библиотечната опрема, просторот, кадарот и крајните корисници на услуги во библиотеката, се едни од најважните предуслови без кои библиотеката не би можела да работи, односно да ги исполнува своите културни, образовни и информативни цели. Библиотеката „Григор Прличев” од Охрид следејќи ги современите светски трендови, повеќе од една година работи како библиотека од отворен тип, што значи дека отворен пристап до библиотечните фондови имаат сите корисници, научно-истражувачки работници, ученици, студенти и сите заинтересирани граѓани, посетители и гости. Поради отворениот пристап до фондовите, кадарот во библиотеката се соочува со одредени предизвици кои можат да се сметаат како позитивни и негативни аспекти во врска со сместувањето, чувањето и користењето на библиотечниот фонд во библиотеката.

Клучни зборови: библиотека, библиотечен фонд, материјал, корисници на услуги

Библиотечни цели

Преку своето постоење и работење библиотеките ги остваруваат своите цели. Услугите кои библиотеките ги нудат се наменети и еднакви за сите заинтересирани граѓани без разлика на старосната граница, пол, раса, религија, степен на образование, националност, јазик и т.н. Она на што сите библиотеки треба да обрнат внимание е насоченоста на библиотечните услуги кон маргинализираните групи и сите останати ранливи категории на граѓани. Според повеќето дефиниции, меѓу кои и онаа на УНЕСКО, основните цели на библиотеките се поделени на културни, образовни и информативни.

Еден од најважните фактори кои оставаат карактеристичен белег на човековата цивилизација воопшто е културата. Културата денес е повеќе од потребна, а голема улога во збогатување на човечката култура имаат библиотеките. Бидејќи културата е адаптивен процес, истата е заедничка за припадниците на едно општество, се пренесува од генерација на генерација и е трајна, библиотеките со своите многубројни услуги значително помагаат во процесот на ширење на културата што најмногу се истакнува преку читањето. Преку читање се задоволуваат културните потреби на корисниците, желбата и потребата од знаење и усовршување, рекреација, научно истражување и сл. Целта на библиотеките е да овозможат и да помагаат во збогатување на културното живеење на населението од одредено подрачје преку користење на библиотечните фондови, односно преку читање, а со тоа се развива и културната самоактивност. Библиотеките како културни центри често организираат разни активности и настани како

изложби, промоции на книги, саеми, средби со писатели и сл., а со цел да ги задоволат културните потреби на своите корисници.

Поради зголемениот степен на образование насекаде во светот, па и кај нас, библиотечната дејност е во функција на развој и поддршка на образованието и нејзината улога е многу важна за целокупниот воспитно-образовен процес. Библиотеките постојано го збогатуваат својот книжен фонд со лектури наменети за основните и средните училишта, како и останати стручни и научни книги потребни за студентите, научно-истражувачките работници, наставниот кадар во училиштата, факултетите и универзитетите. Образовната функција на библиотеките произлегува и од дефиницијата за библиотеките каде стои дека: „библиотеката е отворена за јавноста и преку користењето на библиотечниот материјал го шири образованието и трајно ги задоволува културните и другите потреби на пошироката јавност, придонесува за унапредување на стручната и научно-истражувачка работа и за развојот на образованието, културата, науката и другите дејности, како и развива интерактивна комуникација со корисниците заради користење и популаризација на публикациите и другиот информативен материјал”.⁵⁸ Голем процент од корисниците на услуги во библиотеката „Григор Прличев” ги користат библиотечните услуги во образовни цели.

Во услови на многу брзи, но често и неточни, непроверени информации, библиотеките служат како сигурен и точен извор на информации, односно современо обликуван библиотечно-информативен систем кој има за цел да го извлече, презентира и да го достави до корисниците се` она што претставува нивна потреба. Во меѓусебната комуникација потребно е да имаме свежи и точни информации, а библиотекарите кои работат секојдневно со корисниците имаат обврска да ги информираат корисниците, да им го пренесат своето знаење, да ги насочат кон изворот на информации за да можат корисниците да ги задоволат своите културни, образовни и информативни потреби. За таа цел, библиотекарите треба постојано да учат, да ги следат новостите во врска со книжевностите, писателите, настаните и тн.

Основни предуслови за успешно работење на секоја библиотека

Успешното работење, односно успешното остварување на библиотечните цели зависи од неколку основни, но важни услови. Така, за да може една библиотека непречено да работи, потребни се:

- библиотечен простор,
- опрема,
- кадар,
- библиотечни корисници и секако
- библиотечен материјал.

Библиотечен простор

За успешно организирање и функционирање на еден библиотечно-информативен центар мошне значаен елемент се неговите просторни можности, односно просторот за работа и чување на библиотечниот материјал. Просторните услови се различни кај нас и

⁵⁸ Закон за библиотеките („Службен весник на РМ” 66/2004, 89/2008, 116/2010, 51/2011, 88/2015, 152/2015, 39/16).

најчесто зависат од и некои други фактори. Постојат неколку елементи и светски признати принципи кои имаат влијание врз функционалноста на просторот во библиотеките, кои се однесуваат на локацијата, што подразбира овозможување лесен пристап до библиотеката, истата да биде во близина на соодветни сродни институции како училишта, универзитети, рационална искористеност и флексибилност, функционалност на просториите, психофизички услови и сл. Библиотеката „Григор Прличев“ може да се пофали со многу добра локација, затоа што истата се наоѓа во строгиот центар на Охрид, или во централното градско подрачје, а во нејзина близина се повеќето основни, средни училишта, факултети и универзитети. Психофизичките услови се однесуваат на користење лесна и погодна опрема, можност за користење на природно осветлување, можност за проветрување на просторот и др. Важно е да се запазат и почитуваат пропишаните стандарди за различните видови библиотеки во земјава.

Библиотечна опрема

Во текот на своето долго постоење библиотеките користеле различна опрема во согласност со можностите, капацитетите, општите и технолошки достигнувања. Опремата во библиотеките може да се подели на традиционална и современа опрема. Во традиционалната опрема спаѓаат полица за сместување на библиотечниот материјал, витрини и паноа за изложување на публикациите, работни маси за вработените и корисниците и друг мебел. Полиците за сместување на библиотечниот материјал треба да одговараат на потребите и затоа треба да се почитуваат определени стандарди и димензии во однос на висината, бојата, функционалноста на полиците и сл. Современата техничка опрема подразбира компјутери, интернет, зebra-печатачи, бар-код читачи, и друг вид современа техничка опрема без која не би можело да се замисли секојдневното работење во една библиотека.

Библиотечен кадар

Според една дефиниција во менаџментот - кадарот ја чини организацијата. Истото важи и за библиотеките. Улогата на кадарот е важна за остварување на библиотечните цели. Библиотечните кадри со своето образование и знаење, преку своето лично интересирање и професионален развој, организациското и стручно искуство, со своите работни навики, интеркадровски односи и мотивација, имаат најзначајна улога во работењето на секоја библиотека. Менаџментот на човечки ресурси исто така има голема улога во работењето на библиотеките, а истиот се води од неколку важни и универзални менаџерски функции, кои се однесуваат на планирање, организирање, екипирање, раководење и библиотечна контрола.

Корисници во библиотеките

Во минатото можност и привилегија за користење на библиотеката имале само мал број на луѓе и тоа богатите слоеви на општеството, свештениците, учените луѓе и сл. Подоцна, со развојот на цивилизациите и општеството дошло до отварање на библиотеки кои биле достапни за сите заинтересирани. Денес, можноста за користење на библиотеките и нејзините услуги се лесно достапни за сите категории на граѓани, без оглед на нивната верска, национална и расна припадност. Корисникот секогаш бил во

центарот на внимание во текот на богатата традиција на постоење на разните видови библиотеки. Како резултат на видот на библиотеката, постојат разлики и меѓу библиотечните корисници. Така, кај нас, во охридската библиотека „Григор Прличев“ како национална установа, најчесто постојат неколку категории на корисници и тоа- деца со предшколска возраст, основно и средно училиште, студенти, вработени, невработени и пензионери. Според последните истражувања, од сите категории најбројна е категоријата вработени, потоа следат основношколците и средношколците, пензионерите, потоа категоријата невработени и деца со предшколска возраст. Библиотеката во Охрид овозможува зачленување на нови корисници кои не потекнуваат од Охрид, што значи дека секојдневно нови членови во библиотеката се граѓани од другите градови на републиката. Нивниот број секојдневно расте како во возрастното одделение, така и во детското одделение, што претставува показател дека библиотеките се посетувани и нејзините услуги се користат и во топлите денови за време на летните одмори. Библиотеките добро е да воведат обука и оспособување на своите корисници, што во денешно време претставува вистинска потреба. Оспособувањето се однесува на тоа корисниците да можат сами да ја пронајдат посакуваната или потребна публикација, да можат да пребаруваат на полица, доколку библиотеката е од отворен тип, како и помош околу користењето на системот COBISS, кој овозможува онлајн пребарување во која било библиотека во Македонија. Во последно време благодарение на високата технологија, библиотекарите кои работаат на пултот за позајмување и услуги во библиотеката од Охрид, постојано ги насочуваат своите корисници кон користење на мобилната апликација mCOBISS⁵⁹, преку која се овозможува онлајн пребарување во библиотеките во Македонија, преглед на зајмената граѓа и продолжување на рокот, резервација на книги, ретроспектива на зајмената граѓа и тн., за која корисниците покажуваат голем интерес за нејзина употреба.

Библиотечен материјал

Согласно Законот за библиотеките, библиотечен материјал се текстуални, графички, сликовни, звучни, електронски или друг вид на публикации наменети за јавноста, кои библиотеката ги собира, обработува, чува, дава на користење или обезбедува пристап за корисниците до нив.⁶⁰

Како дел од библиотечен материјал се сметаат книги, брошури, весници, списанија, докторски дисертации, магистерски трудови, научно-истражувачки проекти, разни ракописи, елаборати, каталози, материјали од стручни и научни собири и тн.

Со цел библиотечниот материјал да може успешно да ја одигра својата улога, сите библиотеки, а секако и библиотеката „Григор Прличев“ од Охрид се раководи според принципите на прегледност, лесно пронаоѓање, брза услуга и беспрекорна заштита, функционално користење на фондовите, физичка заштита на библиотечниот материјал, рационално користење на просторот и безбедно користење на библиотечните материјали. Повеќе од една година библиотеката од Охрид работи како библиотека од отворен тип, што значи дека корисниците имаат слободен пристап до фондовите, што пак претставува

⁵⁹ <https://m.cobiss.net/mk/>

⁶⁰ Закон за библиотеките („Службен весник на Република Македонија” бр.66/04, 89/08, 116/10, 51/11, 88/15, 152/15, 39/16).

ефикасен начин за оспособување на корисниците, бидејќи самостојно или со помош на библиотекарот, корисникот ги осознава современите начини за откривање информации од разни области. Секоја библиотека во зависност од видот, просторните можности, типот на корисниците и сл. интерно одлучува за тоа како ќе го чува библиотечниот материјал. Во библиотеката „Григор Прличев” книгите на полица се чуваат според УДК (Универзална Децимална Класификација) и според првата буква од презимето на авторот и тоа кај сите книжевности, што претставува систематски или стручен начин на сместување на библиотечниот материјал. Овој начин се покажал како лесен за користење како за библиотекарите, така и за корисниците.

Заклучок

Библиотеките денес со својот простор, опрема, материјал, кадар претставуваат сигурно место каде корисниците можат да ги задоволат своите потреби за култура, наука и образование, информации и сл. Вложувајќи во петте основни претпоставки за постоење и функционирање на библиотеките, а особено во човечкиот потенцијал, односно во кадарот кој работи во библиотеките ќе може да се подобри квалитетот и квантитетот на услугите, да се задржат постојните и да се привлечат нови корисници, бидејќи сите активности во библиотеките се насочени токму кон корисниците. Поради отворениот пристап до фондовите во библиотеката „Григор Прличев”, многу често библиотечните материјали се преместуваат и се враќаат на несоодветно, погрешно и неправилно место. Поради тоа се јавува потреба од секојдневно прередување, преместување и еден вид контрола на библиотечниот фонд, за да може да се зачува организираноста, редот на книгите на полиците и да не се загуби функционалноста на просторот.

Користена литература:

1. Закон за библиотеките („Службен весник на Република Македонија”, бр. 66/04, 89/08, 116/10, 51/11, 88/15, 152/15 и 39/16).
2. Петровски, Добри, „Трансформација на библиотеките во Македонија”, Друштво за наука и уметност, Битола, 1996.
3. Петровски, Добри „Менаџмент на библиотечните промени и професионален развој на кадрите”, Факултет за учители и воспитувачи, Друштво за наука и уметност, Битола, 1999.
4. <https://m.cobiss.net/mk/>

Abstract

Library material in addition to library equipment, space, staff and end users of services in the library are some of the assumptions without which the library could not work, that is fulfill its cultural, educational and informational goals. The “Grigor Prlichev” library in Ohrid, following modern world trends, has been working as an open-type library more than a year, which means that all users, scientific-researchers, pupils, students and all interested citizens, visitors and guests have open access to the library funds. Due to the open access to the funds, the staff in the library faces certain challenges that can be considered as positive and negative aspects in relation to the storage, keeping the books and use of the library fund in the library.

Keywords: library, library fund, material, service users

УЛОГАТА НА БИБЛИОТЕКАТА И ПРОФЕСИОНАЛНОСТА НА БИБЛИОТЕКАРОТ ВО НАСТАВАТА/ОБРАЗОВАНИЕТО

Ивана Стојанова, библиотекар
НУ-УБ „Гоце Делчев“ Штип
(stojanovai@yahoo.com)
проф. д-р Ирена Китанова
Факултет за образовни науки УГД „Гоце Делчев“ Штип
(irena.kitanova@ugd.edu.mk)

Апстракт

Овој труд претставува модел на библиотечна ориентација за влезните ученици од сите основни и средни училишта како и за студентите од високите образовни институции на додипломски студии, користејќи ја Националната Установа Универзитетска библиотека „Гоце Делчев“ Штип како пример.

Воспитно-образовните институции и Библиотеката работат заедно за да обезбедат непречена транзиција за учениците и студентите.

Во трудот разговараме за улогата на обиколките во библиотеката, библиотечните вежби во образованието фокусирајќи се на соработката помеѓу вклучените оддели, севкупниот одговор на учениците и студентите и придонесот на персоналот во библиотеката. Воедно акцент ќе ставиме и на почетоците и развојот на насоката библиотекарство во високото образование.

Нашата анализа се потпира на библиотечно истражување дополнето со набљудувања, повратни информации и содржи податоци за бројот на запишани студенти на секторот Библиотекарство на УКИМ: Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“ во периодот од 2018 до 2023 година.

Наодите од студијата сугерираат дека учениците имале корист од активностите во периодот на ориентација, а нашите докази покажуваат дека, делумно поради вежбите, повеќе студенти и ученици станале редовни корисници на библиотеката.

Клучни зборови: библиотека, образовни институции, високо образование.

Вовед

Почетокот на библиотекарството во Македонија датира од создавањето на словенското писмо. Првите создавачи на книжните фондови и библиотекарството во Македонија се смета дека биле Климент и Наум. Денес библиотеките ширум државата се многу посовремени и можат да понудат богати содржини на читателите од која било возраст. Нивната активност во последниот период ја следи и нагорната линија на посетители од високото образование.

Улогата на библиотеката во образованието

Библиотеката и образованието се тесно поврзани еден со друг. Библиотеките обезбедуваат лидерство и експертиза со користење на информации. Тие се поврзани со технологијата, која игра важна улога во процесот на настава и учење.

Библиотеките обезбедуваат еднакви можности за сите читатели за добивање на информации и идеи кои се поврзани со сите образовни институции. Тие работат непречени од културата, кастата, верата и социјалните ограничувања.

Оваа институција игра важна улога во постигнувањата на учениците, на нивното академско ниво во процесот на доживотно учење. Улогата на библиотеките никако не може да се негира. Тие обезбедуваат процес на доживотно учење за членовите на заедницата и подготвуваат поединци кои во иднина ќе можат да се докажат како одговорни граѓани во современото општество.

Накратко образованието и библиотеката се толку меѓусебно поврзани што едно без друго не би можеле да функционираат.

Библиотеките имаат алатки за инспирација и поддршка на образованието од сите возрасти и од секое поле на студирање. Тие обезбедуваат пристап до образованието преку предавање на информациски вештини.

Улогата на библиотеките во образованието се следните:

- Подобрување на писменоста и навиките за читање кај децата;
- Овозможување на поединецот да го развие својот потенцијал и да ја прошири својата перспектива и способности;
- Помага писменоста да стане постојана;
- Овозможува личноста да постигне духовни, инспиративни и рекреативни активности преку читање.

Улогата на библиотекарот во образованието

Библиотекарот е личност која обезбедува достапност до информации и давател на инструкции на членовите на библиотеката.

Современиот библиотекар треба добро да ја познава технологијата, да има одлични комуникативни вештини за зборување јавно, да биде посветен на доживотно учење бидејќи професијата за успех и експертиза постојано се менуваат.

Тој треба да размислува аналитички, да поседува способност за иницијативност и независно расудување, да има познавање со работа на компјутер и интернет. Исто така потребно е познавање на странски јазици за да може да им помогне на корисници од други држави како што е моментално случај кај нас со студентите од Турција.

Основна задача на библиотекарите е:

- им помагаат на учениците и студентите да ги пронајдат своите информации;
- Му помага на корисникот сам да ја пронајде информацијата што му е потребна со што се заштедува време и енергија.
- Познавање на техниките на библиотечната служба;
- Позитивен став кон корисниците на библиотеката со посебни потреби.

Експертизата на библиотекарот во користењето на материјали е единствена. Тој не е едукатор на младите, но со соодветна обука и искуство треба да ја негува љубопитноста на детето преку неговиот интерес за приказни и книги.

Работилници и кампањи за поттикнување посета на библиотека

Во НУ-УБ „Гоце Делчев“ Штип, последните две години на првоодделенчињата им подарувамеgratis годишно членство со што сакаме да ги поттикнеме да ја посетуваат библиотеката уште на почетокот на образованието. Исто така за учениците од основните училишта редовно организираме работилници со цел да им ја направиме библиотеката интересно место за учење.

Една од тие работилници е „Патување низ простор и време“ на која еднаш во неделата не посетуваа ученици од трето одделение и ја изучувавме културата и занимливостите на некоја држава и култура. Исто така имавме предавања за „Седумте светски чуда“ и читавме книги, а на крајот правевме разни изработки поврзани со темата.

Друга активност за која сме сигурни дека предизвика зголемување на желбата за читање кај најмладите е кампањата „Читање на глас“. Оваа кампања беше во времетраење од неколку месеци и идеата беше да им се читаат приказни на најмладите од страна на возрасен или вработен во библиотеката. Бидејќи оваа кампања беше организирана додека траеше Ковид пандемијата, учениците што веќе знаат да читаат се снимаа од дома и ни праќаа видео снимки како читаат на глас.

Често пати во договор со наставниците обработуваме лектури во самата институција или правиме мотивација за читање на истите.

Исто така за учениците од средните училишта и за студентите организираме посета на библиотеката на која им презентираме како преку COBISS програмот сами да си го пронајдат материјалот што им е потребан за учење.

Од сето ова може да ја заклучиме важноста на библиотекарот и библиотеката во процесот на образование и колку е потребно самиот библиотекар да биде способен за работа со деца и возрасни.

Во С. Македонија бројот на студенти запишани на кој било факултет за жал е прилично намален. Причина за тоа првенствено е масивното иселување од државата, како и поради намалената атрактивност за учење бидејќи програмите се напишани пред 10 години и нема нова акредитација за истите.

На Педагошкиот факултет, отсек „Библиотекарство“ нема ниту доволен кадар за запишаните студенти што исто така претставува сериозен проблем. Академската 2022/2023 година е последна година на која се запишаа студенти на овој отсек бидејќи за наредните 5 години Министерството за образование не одобри акредитација за студирање.

Причина за малиот број запишани студенти на овој отсек е исто така и поради измена на законот за вработување во библиотеките. Така моментално библиотекар може да биде личност со завршено високо образование, Педагошки или Филолошки факултет.

Од сите овие причини, на Педагошкиот факултет во Скопје, отсек „Библиотекарство“ во Академската 2018 /2019 година се запишани 8 студенти, во 2019/2020 3 студенти, во 2020/2021 4 студенти, 2021/2022 3 студенти, 2022/2023 6 студенти што значи дека во последните 5 години се запишани вкупно 24 студенти на овој отсек.

Еден од проблемите со кои се соочуваат високо образовните институции е воедно и немањето на кадар кој би предавал на предмети на ваква студиска програма. Студиските програми е потребно да содржат предмети кои се во сооднос со трендовите на модерната

библиотека како и пазарот на трудот, за да се произведат кадри кои би работеле во библиотеките. Реалната ситуација е дека ваков тип на предмети не се дел од студиските програми и затоа истите претставуваат не атрактивни за идните студенти. Токму ваков тип на реформи се потребни како во високото образование така и во условите за вработување во библиотеката како институција од отворен карактер.

Заклучок

Во овој труд беа посочени неколку атрактивни проблеми со кои ќе/се соочуваат библиотеките. Што е она кое треба да се направи во делот на високото образование? Дали треба да се вработуваат кадри кои не завршиле насока библиотекарство? Ако да, дали можеби треба да се воведат едногодишни дополнителни активности кои би требало да ги имаат се со цел да се дооформи нивното познавање во делот на библиотеката а не да го "учат" тоа попатно дека работат.....

Во однос на програмите на факултетите, повеќе од очигледно е дека ваквиот тип на студиски програми во иднина не би можеле да опстојат, затоа можеби треба да се размислува на истите во форма на модули од еден или два семестри за да можат да бидат одбрани како дополнителна активност на студентите додека студираат.

Полека но сигурно со текот на годините состојбата со професионален кадар во библиотеките се повеќе ќе загрижува и затоа е подобро надлежните институции навремено да реагираат и да се координираат се со цел да се превентира ваквата состојба.

Користена литература:

1. Biggerstaff, J. K., (2012). "The Relationship between Teacher Perceptions of Elementary School, Principal Leadership Style and Teacher Job Satisfaction". Dissertations.
2. Leithwood, K., Harris, A., Hopkins, D., (2008). Seven strong claims about successful school leadership. School leadership management. Vol 8, 27-42
3. Hewes, D. E., (1995): *The Cognitive Bases of Interpersonal Communication*, Lawrence Erlbaum Associates, pp. 183-222.
4. Енциклопедиски речник по педагогија, 1963.
5. Педагошка енциклопедија, (1989), стр.297.

Abstract

Libraries as institutions in the 21st century certainly received a more modified form of operation than what we were used to before. Over the course of time, it underwent several changes, in terms of its operation and functioning. A local institution or city library doesn't only have the function of processing and issuing library material, but also of accepting and serving its own, as well as potential readers, in every sense of the word. Due to the fact that in primary education it is already mandatory to visit the library and familiarize yourself with its operations, the work of the librarian has also changed, because the librarian gained a higher and more important role in attracting readers of all age categories and especially the youngest readers.

Recently, the role of the library and the librarian as one of the participants in the complete educational process, through recommendation, suggestion and helping in the selection of the literature that a certain reader needs, has been especially highlighted. So the need to upgrade the knowledge of the librarian increased, must be familiar with all the new trends in library

work. With all the social changes, the role of the librarian in the educational process has become something inevitable and particularly significant.

Keywords: role of the librarian, educational process, library material, attracting readers, social changes.

УЛОГАТА НА БИБЛИОТЕКАТА И ПРОФЕСИОНАЛНОСТА НА БИБЛИОТЕКАРОТ ВО НАСТАВАТА/ОБРАЗОВАНИЕТО

(стручен труд)

м-р Љупка Стојменова
ООУ „Никола Карев“ – Кочани
(ljupkastojmenova@yahoo.com)

Апстракт

Современиот начин на образование и напредната технологија која се користи во совладување на наставната програма во училиштата е предуслов и за промена на улогата на библиотекарот и неговата професионалност во образованието. Оттука произлегува и потребата од следење на новите содржини пред сè, но и на технолошкиот развој и потребата на учениците за поинтересно и полесно совладување на наставниот материјал.

Затоа треба да се премине и кон уредување на училишните библиотеки и проширување со медијатеки во кои учениците не само што ќе можат да дојдат до потребната литература, туку да ја користат и современата технологија до полесен пристап на информации.

Кога ќе се има комплетно опремена библиотека со современа технологија до побрз и поинтересен пристап на информации и библиотекар кој максимално ќе се вложува за потребите на учениците и вработените во образовниот процес, тогаш ќе се има и позитивни резултати.

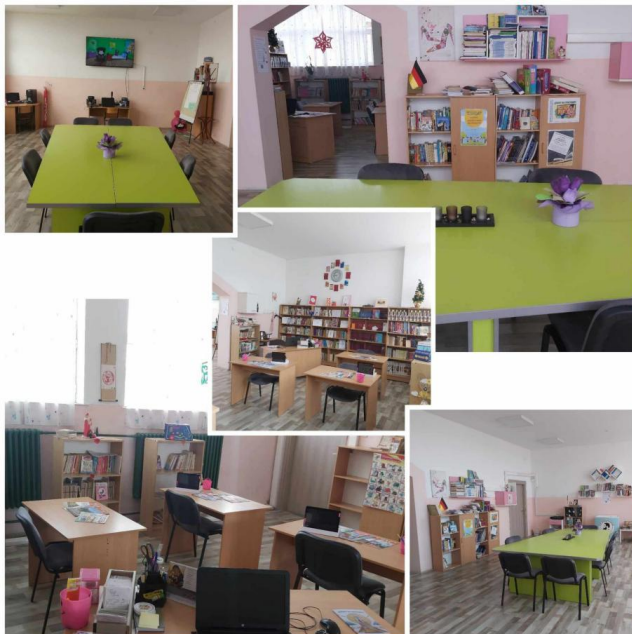
Клучни зборови: книга, библиотека, училишна библиотека, мултимедијална библиотека

Книгата е важен фундамент во развојот на човековата цивилизација, таа ги поврзува културите и временските рамки, сведочи за сите случувања и збиднувања низ вековите, опстојува и во денешно време и покрај напредокот на технологијата. Таа можеби се менува во нејзината форма и облик, но сепак нејзината важност во животниот циклус на луѓето останува иста - таа открива, запознава, поучува и остава свој белег во сегашноста, но и за иднината.

Посебно значење книгата има во наставата, со неа се открива сето знаење пред учениците бидејќи со своето раѓање човекот е **tabula rasa** – празна страница, кој треба да ги открива своите афинитети и способности, да се стекнува со знаења.

Оттука и произлегува идејата дека училишните библиотеки го заземаат централното место во училиштата, тие треба да бидат место каде ќе се случуваат сите културни и педагошки активности. Затоа во училишните библиотеки треба да се вложува и опремува не само во книжниот фонд, туку треба да се оди во насока за создавање на мултимедијална библиотека која ќе содржи не само хартиени и електронски книги, весници, списанија и брошури, туку и мултимедијални материјали како видео и звучни снимки. Затоа училишните библиотеки треба да го следат и технолошкиот развој и да бидат континуирано опремувани со опрема која ќе го олесни совладувањето на

наставните содржини и слободните ученички активности, но ќе биде и средиште за културни манифестации и настани (опременост со телевизор, компјутери, Интернет, 3Д наочари, 360° камери...).

Библиотека со медијатека во ООУ „Никола Карев“ - Кочани

Училишната библиотека треба да биде наменета за реализација на слободните ученички активности, работилници, истражувачки проекти, спроведување на обуки, предавања, промоции на книги со што се става во функција за оспособување на учениците да ја развиваат својата личност и потенцијал, да ги откриваат, усовршуваат и презентираат своите интереси, вештини, способности и умења.

Активности на библиотекарската секција

И не само за учениците, во библиотеката се одржуваат и обуки и предавања и за наставниот и стручниот кадар во училиштето. Со ова ќе се биде во чекор со современиот начин на добивање полесно и побрзо на информации.

Покрај опремена мултимедијална библиотека важна е улогата и на библиотекарот. Тој е организаторот кој ги осмислува содржините, функционирањето на библиотеката и мора да ги следи промените во наставните програми и содржини. Библиотекарот е оној кој треба да ги препознава интересите на учениците за одредена литература, да бара начин да им ја доближи книгата на учениците. Библиотекарот преку разговори со наставниците составува и набавува книги потребни за наставниот и воннаставниот процес.

Награди и признанија

Кога ќе се има опремена мултимедијална библиотека и библиотекар кој максимално ќе се посвети на својата работа, тогаш училишната библиотека ќе биде место кое ќе биде со задоволството посетувано од учениците и наставниците.

Дел од активностите реализирани во медијатеката

Користена литература:

1. **Котовческа Сузана**, (2012). *Библиотечно работење во училишни библиотеки*;
2. **Котовческа Сузана**, (2006). *Развој на библиотекарството и библиотечната дејност во Република Македонија (1944-2004)*, докторска дисертација;
3. **Котовческа Сузана**, (2015). Улогата на училишните библиотеки во функција на креирање на современи и образовни процеси. *Педагошка ревија*, научно списание за образование, год. 2, бр. ½.

Abstract

School libraries occupy the central place in schools, they should be the place where all cultural and pedagogical activities will take place. That is why school libraries should be invested in and equipped not only in the book fund, but should go in the direction of creating a multimedia library that will contain not only paper and electronic books, newspapers, magazines and brochures, but also multimedia materials such as video and sound recordings. That is why school libraries should also follow technological development and be continuously equipped with equipment that will facilitate the mastering of teaching content and free student activities, but will also be a center for cultural manifestations and events.

Keywords: book, library, school library, multimedia library

СМЕСТУВАЊЕ, ЧУВАЊЕ И КОРИСТЕЊЕ НА БИБЛИОТЕЧНИОТ ФОНД ВО СПЕЦИЈАЛИЗИРАНАТА БИБЛИОТЕКА ПРИ НУ ЗАВОД И МУЗЕЈ -ПРИЛЕП (СОСТОЈБА, ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЕ)

(стручен труд)

Биљана Темелкоска, виш библиотекар
НУ Завод за заштита на спомениците на културата и Музеј - Прилеп
(*biljana_temelkoska@yahoo.com*)

Апстракт

Во овој труд ќе биде претставен начинот на сместување, чување и користење на библиотечниот фонд во Специјализираната библиотека на НУ Завод и Музеј - Прилеп. Специјализираната библиотека е во состав на институцијата и се наоѓа во секторот за Заштита на културно наследство, ИНДОК-Центар (Информативно-документациски центар). Специјализираната библиотека комплетира специјализиран библиотечен фонд, соодветен на стручната и научно - истражувачката работа на институцијата. Библиотечниот фонд е тематски ориентиран кон научните области на одделенијата: археологија, нумизматика, историја, историја на уметност, етнологија, архитектура. Специјализираната библиотека е од затворен тип, библиотечниот фонд го користат вработените, но можат да го користат и надворешни корисници под услови пропишани со Правилникот за организација и работа на библиотеката во состав на НУ Завод за заштита на спомениците на културата и Музеј-Прилеп. Библиотеката добива статус на полноправна членка во системот COBISS во мај 2018 година и оттогаш таа активно учествува во библиотечно-информацискиот систем, следејќи ги новитетите во дејноста со континуирано стручно усовршување на библиотечниот кадар, за да може да го постигне бараниот квалитет и успех. Целта на овој труд е да се прикаже состојбата на Специјализираната библиотека, проблемите со кои се соочува, како и можно решение за надминување на одредени проблеми во однос на чувањето на библиотечниот фонд.

Клучни зборови: специјализирана библиотека, сместување, чување, користење, проблеми, можно решение, библиотечен фонд, библиотечно-информациски систем.

Вовед

Библиотечната дејност во Народен Музеј - Прилеп основан од Бошко Бабиќ, започнува од 01.04.1958 година со вработување на првиот библиотекар. Библиотеката по пат на размена, претплата и подарок до јули 1980 година создава библиотечен фонд од над 16 илјади публикации и околу 7 илјади публикации за меѓубиблиотечна размена. Но, во јули 1980 година, целокупниот библиотечен фонд на библиотеката и библиотекарот од Народниот Музеј - Прилеп преминуваат во новоформиранитот Институт за истражување на старословенската култура и во тој период во Народниот Музеј - Прилеп доаѓа до прекин на библиотечната дејност. Од јануари 1981 година библиотеката продолжува со работа но од почеток го создава библиотечниот фонд.

Библиотечниот фонд кој е тематски ориентиран кон научните области на одделенијата археологија, нумизматика, историја, историја на уметност, етнологија, архитектура се состои од монографски и периодични изданија на домашна и странска литература, општи информативни дела - енциклопедии, лексикони, речници, библиографии, прирачници и сл.

Сместување на библиотечниот фонд

Сместувањето односно редувањето на библиотечниот фонд се одвива на формален или несистематски начин. За монографските публикации, исто како и за сериските, форматот на библиотечниот материјал е основен критериум според кој се сместува библиотечниот фонд кој е поделен на 4 групи:

- I формат - книги со висина до 18 см,
- II формат - книги со висина од 18 до 25 см,
- III формат - книги со висина од 25 до 32 см,
- IV формат - книги со висина над 32 см.

Кон форматот додаваме и *numerus signans* (тековен број) и внесуваме соодветна ознака на библиотечната единица заради одредувањето на нејзиното место во библиотечниот фонд, бидејќи само според форматот не е можно да се одреди местото на публикацијата на полицата, односно станува збор за *numerus signans* по формат.

Но библиотеките не можат да ја одиграат својата улога квалитетно доколку нивното функционирање не е поддржано со современа информациска и комуникациска технологија. Со организирање и одржување на повеќе разновидни курсеви, библиотекарите се стекнуваат со потребните стручни знаења од областа на библиотечното работење, како и со потребните знаења за активно учество во националниот библиотечно - информациски систем COBISS.MK. Само со континуирано стручно образование на стручниот кадар и следење на новитетите во дејноста, една институција може да го постигне бараниот квалитет и успех. Не помалку значаен фактор за континуирано стручно образование на библиотекарите е Министерството за култура. Тоа ги поддржува потребите на библиотеките за стручно усовршување на библиотечниот кадар и за учество во националниот библиотечен систем.⁶¹

Во оваа насока, од 2016 година започнав активно со стручно усовршување овозможено од Министерството за култура каде конкурирав со пријави за проекти од областа на библиотечната дејност. Од мај 2018 година Специјализираната библиотека на НУ Завод и Музеј - Прилеп добива статус на полноправна членка во системот COBISS.

Пред имплементацијата на COBISS системот, се водеа три инвентарни книги, две за монографски публикации, и една за сериски публикации. Сместувањето кај сите е по формат и тековен број.

Пред започнување со преземање на записи и внесување на библиотечниот фонд во системот COBISS со Записник за фондот на НУ Завод и Музеј Прилеп во согласност со правилата за внес на елементите на сигнатурата на монографски публикации во локалната база на податоци на библиотеката се внесуваат договорените елементи и тоа:

⁶¹ Галевска, Ж., Континуираното образование како основа за квалитет на системот COBISS.MK, *Библиотекарство, Волумен 36 (2020), бр. 1-2, стр. 146-155.*

1. Подлокација (d\l):

Според локалниот шифрарник како подлокација на сигнатурата се внесуваат следните кодови:

- Б - Библиотека,
- А - Одделение за археологија,
- И - Одделение за историја,
- Е - Одделение за етнологија,
- Д - Одделение за документација,
- АР - Одделение за архитектура,
- ИУ - Одделение за историја на ументост.

2. Интерна ознака (d\i):

Според локалниот шифрарник за интерна ознака во сигнатурата се внесуваат следните кодови:

- К - книга,
- Кт - каталог,
- Р - речник,
- Ен - енциклопедија,
- Г - прирачник,
- Пл - плакат,
- По - постер,
- Ра - разгледница,
- ЦД - ЦД, ДВД.

Структурата на елементите на сигнатурата на монографски публикации е дадена во следната табела:

Табела 1

К - книга	Б К-I-1	Б К-II-1	Б К-III-1	Б К-IV-1
Кт - каталог	Б Кт-I-1	Б Кт-II-1	Б Кт-III-1	Б Кт-IV-1
Р - речник	Б Р-I-1	Б Р-II-1	Б Р-III-1	Б Р-IV-1
Ен - енциклопедија	Б Ен-I-1	Б Ен-II-1	Б Ен-III-1	Б Ен-IV-1
Г - прирачник	Б Г-I-1	Б Г-II-1	Б Г-III-1	Б Г-IV-1
Пл - плакат	Б Пл-I-1	Б Пл-II-1	Б Пл-III-1	Б Пл-IV-1
По - постер	Б По-I-1	Б По-II-1	Б По-III-1	Б По-IV-1
Ра - разгледница	Б Ра-I-1	Б Ра-II-1	Б Ра-III-1	Б Ра-IV-1
ЦД - ЦД, ДВД	Б ЦД-I-1	Б ЦД-II-1	Б ЦД-III-1	Б ЦД-IV-1

Сместувањето се води по формат и тековен број, а како останати елементи на сигнатурата се: нумерирање во сигнатура (d\s) кога имаме повеќе записи за монографска публикација во повеќе делови; нумерирање во сигнатура - ознака на делот (d\х) кога имаме еден запис во повеќе делови, и во случај на дупликати се внесува истиот тековен број и број на дупликатот.

Локалниот шифрарник во 2021 година се надополни со две нови интерни ознаки во сигнатурата и тоа:

- ЛББ - Легат Бошко Бабиќ - каде сместувањето ќе биде само по тековен број, односно: Б ЛББ-1, Б ЛББ-2 ..., и

- БК - Донација Блаже Конески - каде сместувањето е само по тековен број, односно: Б БК-1, Б БК-2 ...

Пред имплементацијата на COBISS системот библиотеката имаше повеќе од 300 наслови на сериски публикации, за што се водеше посебна инвентарна книга. Сигнирањето, исто како и кај монографските публикации, е по формат и тековен број. За сериските публикации со Записник за фондот на НУ Завод и Музеј Прилеп е определено како ознака за подлокација во сигнатура (d\l) да биде Б - Библиотека, а интерна ознака (d\i) да биде П - (периодика) сериски публикации, формат во сигнатура (d\f) четири формати и секако тековниот број кој ќе го доопредели местото на библиотечната единица на полицата, односно: Б П-I-1, Б П-II-1, Б П-III-1, Б П-IV-1.

Чување на библиотечниот фонд

Поголем број на набавените книги се добиени по пат на размена со сродни институции од земјата и странство, поклон и завештанија, со купување, како и преку отстапување и преземање од други правни и физички лица. Библиотеката, од нејзиното создавање па сè до 2017 година, не располагала со сопствени финансиски средства. Од 2017 година во збогатувањето на библиотечниот фонд учествува и Министерството за култура на Република Северна Македонија со финансирање на проектот: „Набавка на домашни и на странски публикации“ со Годишната програма за работа од областа на библиотечната дејност.

Според член 20 од *Закон за библиотеките* (Службен весник на Република Македонија, бр. 66/04, 89/08, 116/10, 51/2011, 88/15, 152/15 и 39/16), заради трајно зачувување и користење на библиотечниот фонд, библиотеките се должни да го чуваат во услови и со примена на современи технички средства, што обезбедуваат негова целосна и ефикасна заштита.

Библиотечниот фонд на Специјализираната библиотеката во почетокот се чувал во дрвени витрини со полици, без стакло, во просторија од 56 м². Во овој простор имаше 5 дупли витрини и две дупли аголни витрини. Со голема упорност и образложение за соодветност на чувањето на библиотечниот фонд и заштита на публикациите се реши проблемот, односно се поставија стакла на витрините, со што библиотечниот фонд се заштити од пращината кој се наталожуваше со години. Но, со збогатување на фондот се појави проблем со чувањето на библиотечниот фонд. Се изработија дополнително три дупли витрини со стакло, идентични на претходните. Со тоа привремено се најде решение за сместување на библиотечниот фонд.

Но, бидејќи работата на една библиотека е да го збогатува својот фонд, повторно се појави проблем со чувањето на библиотечниот фонд.

Решението за соодветно чување на библиотечниот фонд, кој е сместен во картонски кутии во депо, е изработка на нови витрини во просторот на библиотеката на празните сидови. Библиотечниот фонд треба да се чува во простор наменски или адаптиран што ги исполнува општите законски регулативи пропишани за јавни објекти. Библиотечниот простор треба да овозможува физичка, хемиска, биолошка и други видови заштита на библиотечниот материјал.

Користење на библиотечен фонд

Специјализираната библиотека е од затворен тип, библиотечниот фонд го користат вработените, но можат да го користат и надворешни корисници под услови пропишани со Правилникот за организација и работа на библиотеката во состав на НУ Завод за заштита на спомениците на културата и Музеј-Прилеп. Нашата стручна литература ја користат студенти, студенти на постдипломски студии, се користи за подготовка на докторати, а и од други физички и правни лица со кои соработува установата. Библиотекарите на Специјализираната библиотека, следејќи ја современа информациска и комуникациска технологија, обучени за работа во базата на податоци COBIV.MK го внесуваат постоечкиот и новонабавениот библиотечен фонд на Специјализираната библиотека во базата на податоци COBIV.MK. Внесувањето на библиотечниот фонд на Специјализираната библиотека во системот COBISS.MK е од големо значење во однос на користењето на библиотечниот фонд бидејќи со тоа ќе биде подостапен за стручната јавност. Бидејќи вкупна корисна површина на библиотеката е 56 м², бројот на читателски места е 6 (шест).

Користена литература

1. Добриловиќ Драговиќ, Ј. (2016). *Модел за изградњу система квалитета у специјалним библиотекама : докторска дисертација*. [Електронска верзија]. Београд: Универзитет у београду, Филолошки факултет.
2. Ѓалевска, Ж. (2020). Континуираното образование како основа за квалитет на системот COBISS.MK. *Библиотекарство, Волумен 36, бр. 1-2*, стр. 146-156.
3. Митриќ, М. (2009). Специјалне библиотеке у установама културе – стање и проблеми. [Електронска верзија]. *Савремена библиотека, бр. 26*, стр. 41-48.

Abstract

This paper will present the way the library fund is housed, stored and used in the Specialized Library of the NI Institute and Museum - Prilep. The Specialized library is part of the Institution and is located in the cultural heritage protection sector, INDOC-Center (Information-Documentary Center). The Specialized library completes a specialized library fund appropriate to the professional and scientific - research work of the institution. The library fund is thematically oriented towards the scientific areas of the departments: archaeology, numismatics, history, art history, ethnology, architecture. The Specialized library is of closed type, the library fund is used by employees, but can also be used by external users under the conditions prescribed by The Rulebook for the organization and work of the Library as part of the Institute for protection of the monuments of culture and Museum-Prilep. The Library receives the status of a full member of the COBISS system in May 2018 and since then is been actively involved in the library-information system, following the novelty in the activity with continuous professional improvement of the library staff, so that it can achieve the required quality and success. The purpose of this paper is to show the condition of the Specialized library, the problems it faces, as well as a possible solution to overcome certain problems with the storage of the library fund.

Keywords: specialized library, accommodation, storage, use, problems, possible solution, library fund, library-information system.

БИБЛИОТЕЧНИ УСЛУГИ ЗА ИНТЕРКУЛТУРНА ИНТЕГРАЦИЈА

(стручен труд)

Румена Тодорова, виш библиотекар
Библиотека „Искра“ Кочани
Подрачна библиотека, населба Оризари
(*rumenat2016@gmail.com*)

Апстракт

Предмет на анализа во овој труд се библиотеките во контекст на обезбедувањето на библиотечни услуги за интеркултурна интеграција. Самата институционална поставеност на библиотеките игра клучна улога во интеркултурниот развој на едно општество од причина што самите библиотеки се двигатели на информации и материјали за развој на различните културолошки застапености, но исто така, тие се и идеални места за поттикнување на социјалната интеграција и подобрување на способноста на луѓето во општеството. Во овој труд, детално е анализирана и обработена проблематиката поврзана со улогата на библиотеките во интеркултурната интеграција, во насока на обезбедување стратемиски и функционални библиотечни услуги.

Клучни зборови: библиотечни услуги, ИФЛА, интеркултурна интеграција, стратегии.

Вовед

Во општ контекст, библиотеките се јавни установи кои обезбедуваат услуги за секоја возраст, раса, пол, религија и социјален статус, односно за поединци и групи со различни позадини и ставови. Библиотеките кои се наоѓаат во хетерогена земја составена од луѓе од различни етникуми, религии и култури имаат предизвици во обрнувањето внимание и одредувањето пристап до информациите што им се потребни на корисниците. Од друга страна интеркултурното општество е важно поради сегментацијата на информациите за различностите поттикнати од културолошките аспетки. Интеркултурното општество е формирано од времето и историјата на една земја во форма на глобализација, миграција и колонизација. Гледајќи го ова влијание, библиотеките можат да го подобрат квалитетот на услугите со вложување напори да обезбедат услуги кои не се дискриминаторски, одредувајќи соодветни извори на информации и правејќи политики што можат да ги приспособат потребите на различни корисници. Манифестот за интеркултурна библиотека на ИФЛА и УНЕСКО им служи на различни интереси и групи на заедницата, кои функционираат како центри за учење, култура и информации. Во однос на различноста на културите и јазиците, библиотечните услуги се водени од нивното придржување до принципите на фундаментална слобода и еднаков пристап до информации и знаење за сите, во однос на културниот идентитет и вредностите. Следбено, во овој труд е детално анализирана проблематиката поврзана со интеркултурната интеграција од аспект на нејзиниот развој преку библиотечните услуги.

1. Улогата на библиотеките во интеркултурната интеграција

Интеркултурната интеграција подразбира стратешка преориентација на урбаното управување и политики за поттикнување на соодветна застапеност, позитивно меѓукултурно мешање и интеракција и институционален капацитет за справување со културниот конфликт. Современите интеркултурни пристапи нудат сеопфатна методологија за да им се помогне на градовите и заедниците да ги развијат своите стратегии за различност и низа аналитички и проценувачки алатки. Првиот чекор е усвојување и имплементација на стратегии кои ги олеснуваат позитивните меѓукултурни средби и размени и промовираат еднакво и активно учество на жителите и заедниците во развојот со што се одговара на потребите на различното население. Моделот на политиката за интеркултурна интеграција се заснова на обемни истражувачки докази, на низа меѓународни правни инструменти и на колективен придонес. Целите се во насока да се обезбедат добри практики за тоа како подобро да се управува со различноста, да се решат можните конфликти и да се генерира корист од предноста на различноста (Goulding, 2008).

Во современ контекст, библиотеките се особено корисно место за целокупното население од причина што имаат клучна улога во давање пристап до знаење, отстранување на социјалните нееднаквости и подобрување на квалитетот на животот. Нивната цел е да понудат универзален пристап до информации, знаење, култура и слободно време. Всушност, од аспект на услугите кои ги обезбедуваат, библиотеките се идеални места за поттикнување на социјалната интеграција и подобрување на способноста на луѓето во општеството. Според Wang et al. (2020), суштинската улога на библиотеките е во насока на прифаќање на разликите кои можат да воспостават индивидуални и колективни вредности во општеството. Односно, современите библиотеки се посветени на толеранција, разбирање и лично откритие. Библиотеките дејствуваат за да се осигураат дека луѓето можат да уживаат во услугите ослободени од било каков обид на други да наметнат вредности, обичаи или верувања. Тие признаваат дека различното и плуралистичко општество е централен идентитет на секоја современа земја, а библиотеките заедно со останатите социо-културни институции имаат одговорност да придонесат за интеркултурниот развој и вклученост.

2. Функционални библиотечни услуги за интеркултурна интеграција

Секој поединец во нашето глобално општество има право на целосен опсег на библиотечни услуги и информации. Во однос на културната и јазичната разновидност, библиотеката треба да им служи на сите членови на заедницата без дискриминација врз основа на сите културни и лингвистички групи. Дополнително, потребни е да обезбеди информации на соодветни јазици и писма, и да овозможи широк спектар на материјали и услуги кои ги одразуваат сите заедници и потреби. Одлуките за обезбедување на ниво на услуги треба да се засноваат на анализа и оценување на потреби на заедницата. Односно, библиотеките треба да посветат особено внимание на културно разновидните групи во нивните заедници, вклучувајќи ги домородните народи, заедниците на имигранти, луѓето со мешано културно потекло, транснационалните и дијаспорските поединци, барателите на азил, бегалците, жителите со дозволи за привремен престој, работниците мигранти и националните малцинства. Нивната набавката на материјали

треба да го рефлектираат мултикултурниот состав на општеството и да поттикне разбирање за културната разновидност, расната хармонија и еднаквоста. Генерално, библиотеките треба да го поттикнуваат доживотното учење и социјалниот ангажман преку образование во заедницата и програмите за обука и јавни програмски активности кои ја слават и поттикнуваат културната различност. Нивното работење е во насока да обезбедат референтна и информативна услуга на тие јазици кои се најчесто користени и на оние групи со најголема потреба (Scott, 2011).

Бидејќи библиотеките служат на различни интереси и заедници, тие функционираат како центри за учење, но и како културни и информативни центри. Во однос на културната и јазичната разновидност, библиотечните услуги се водени од нивната посветеност на принципите на основните слободи и еднаков пристап до информации и знаење за сите, во однос на културниот идентитет и вредностите. Всушност, библиотечните услуги, како одраз на потребите на населението на кое им служат, имаат големо влијание врз нивните животи. Па така, како центри за учење, библиотеките промовираат и обезбедуваат пристап до материјали за учење, јазични програми и други релевантни материјали во соодветни формати за доживотно учење. Со обезбедување на овој пристап, целото општество има можност да ги поддржи образовните потреби воопшто, и да научи за заедниците на едни со други, да ги разбира јазичните потреби на другиот, да ги учи јазиците меѓусебно и да стекне знаење за богатството на искуства на различни култури. Како културни центри, библиотеките зачувуваат, промовираат, истакнуваат и им даваат глас на различни култури, вклучувајќи го нивното наследство, традиции, литература, уметност и музика. Овој пристап им овозможува на луѓето од сите култури можност да искушат и учат за различни форми на културно изразување. Додека како информативни центри, библиотеките стекнуваат, произведуваат, организираат, зачувуваат и овозможуваат достапни информации кои се однесуваат на потребите на сите заедници, но и овозможуваат ширење на информации за културно различните заедници (IFLA, 2011).

Според Trembach (2022), библиотеките треба да имаат за цел, при набавката на материјали, да го одразуваат интеркултурниот состав на општеството и да се поттикне разбирањето на културната различност, расната хармонија и еднаквоста. Односно, добиените библиотечни материјали треба да овозможат пристап на јазикот на мултикултурниот корисник, од аспект на заедниците од други култури, културно различните заедници и нивните наследства. Надоврзувајќи се Ricco (2008), сметаат дека библиотеките треба да го поттикнуваат и да се грижат за учењето јазици, особено за учениците кои самостојно учат, а треба и тесно да соработуваат со локалните образовни агенции или усните јазични заедници за да се обезбеди најдоброто можно обезбедување на библиотечни услуги. Всушност, библиотеките треба да обезбедат ресурси кои ќе го олеснат учењето на националниот јазик и другите јазици. Таквите ресурси треба да бидат вклучени во сите соодветни медиуми, особено преку употребата на компјутери и соодветен јазичен софтвер. Според Artekar (2019), библиотеките треба да го поттикнуваат доживотното учење и социјалниот ангажман преку програми за образование и обука во заедницата и јавната програма на активности кои ја слават и негуваат интеркултурната различност.

Библиотеките треба да учествуваат во животот и благосостојбата на заедницата. Ваквиот пристап вклучува обезбедување на мултикултурните заедници со информации за решавање на нивните самоопределени цели и вклучување и преземање иницијатива во локални настани како што се културни активности, фестивали и комеморативни настани на мултикултурните групи во областа. Исто така, библиотеките треба да ги зближат мултикултурните заедници. Како места за состаноци, библиотеките можат да формираат арени на интеракција меѓу луѓето од сите видови култури. Настаните, изложбите и заедничките сесии за културни прашања и социјалниот ангажман ќе им дадат можност на луѓето од сите видови култури да учат едни од други, да вежбаат или да ги подобрат своите јазични вештини, да ги разберат меѓусебните животи и перспективи и да создаваат нови пријателства. Библиотеките треба да обезбедат референтна и информативна услуга на оние јазици кои најчесто се користат и на оние групи со најголема потреба. Истиот опсег и квалитет на услугата треба да им бидат достапни на лицата кои бараат меѓубиблиотечни заеми и специфични барања за наслов или тема на различни јазици и за сите мултикултурни групи (Trembach, 2022).

3. Современи стратемиски елементи во развојот на библмотечните услуги за интеркултурна интеграција

Секоја поединечна библиотека треба јасно да ги наведе своите цели, насоки, стратегии, приоритети и политики кои се однесуваат на нејзините услуги за интеркултурните заедници. Тие треба да бидат составен дел од програмата за развој на библиотеката. Ваквиот локален план за мултикултурни услуги ќе делува како водич за персоналот и објаснување за корисниците. Односно, библиотеките треба да усвојат политики на јасна посветеност на социјалната интеграција и правичното обезбедување на услуги, треба континуирано да ја проценуваат природата и потребите на нејзината заедница во консултација со членовите на мултикултурната заедница, и треба да ги засноваат услугите на таквите проценки и консултации. Дополнително, составот и советодавните тела на библиотеките, треба да го одразуваат составот на заедницата на која и служи, а раководителите на библиотеката треба да бараат можности да го поттикнат усвојувањето или формирањето на такви претставнички тела (Scott, 2011).

Соработката во стекнувањето, каталогирањето и снабдувањето со ресурси се смета за витално средство за зголемување на опсегот на ресурси и подобрување на нивната достапност. Локалните, регионалните и националните аранжмани за соработка може значително да го подобрат квалитетот на пристапот до ресурсите. Големите библмотечни институции и служби може да преземат централизирана улога во обезбедувањето мултикултурни ресурси и професионални совети. Обезбедувањето на централизираните збирки од кои помалите библиотеки можат да позајмуваат и разменуваат збирки за заеми е остварлив, економичен модел за задоволување на потребите на различните заедници. Дополнително, интеркултурните и повеќејазичните способности на компјутерите им овозможуваат на мултикултурните заедници пристап до читање, комуникација и информации на нивните јазици, што е особено важно за говорителите на оние јазици на кои има ограничени печатени материјали. Со тоа, се отвори сосема нов опсег на ресурси кои можеби претходно биле недостапни, како што се фолклорот, традиционалната

музика, содржината на весниците од целиот свет и пристапот до усното наследство од мултикултурните групи на глобална основа.

Интернет технологиите базирани во современиот концепт овозможуваат корисниците да можат да креираат и споделуваат сопствена веб-содржина од примарен извор, да развијат пристап до ресурси кои конкретно ги задоволуваат потребите на нивните заедници и да се вклучат во социјално вмрежување. Ова е особено важно за мултикултурните заедници на кои им недостасуваат печатени публикации, аудио-визуелни ресурси или веб-содржини на нивните јазици, како и за географски дисперзираните заедници. Библиотеките обезбедуваат идеално опкружување за поединците и заедниците да креираат сопствена веб-содржина преку користење и приспособување на интернет технологиите. Односно, библиотеките можат да го олеснат користењето на овие технологии со обезбедување на хардвер, софтвер и обука за нивните заедници (Wang et al., 2020).

Заклучок

Интеркултурната интеграција подразбира стратешка преориентација на урбаното управување и политики за поттикнување на соодветна застапеност, позитивно меѓукултурно мешање и интеракција. Додека современите интеркултурни пристапи нудат сеопфатна методологија за да им се помогне на градовите и заедниците да ги развијат своите стратегии за различност преку низа аналитички и проценувачки алатки. Во современ контекст, библиотеките се особено корисно место за целокупното население од причина што имаат клучна улога во давање пристап до знаење, отстранување на социјалните нееднаквости и подобрување на квалитетот на животот. Односно, суштинската улога на библиотеките е во насока на прифаќање на разликите кои можат да воспостават индивидуални и колективни вредности во општеството. Библиотеките треба да им служи на сите членови на заедницата без дискриминација врз основа на сите културни и лингвистички групи. Тие функционираат како центри за учење, но и како културни и информативни центри, додека библиотечните услуги се водени од нивната посветеност на принципите на основните слободи и еднаков пристап до информации и знаење за сите, во однос на културниот идентитет и вредностите. Библиотеките треба да имаат стратешка цел, при набавката на материјали, да го одразуваат интеркултурниот состав на општеството и да функционираат во насока да се поттикне разбирањето на културната различност, расната хармонија и еднаквоста.

Користена литература

1. IFLA (2011). *Multicultural Communities: Guidelines for Library Services*. IFLA Section on Library Services to Multicultural Populations.
2. Trembach, S. (2022). *Library Services to Multicultural Populations through the Lens of History: A Literature Review*. *International Journal of Librarianship*, 7(2), 61-73.
3. Wang, C., Huang, R, Li, J., and Chen, J. (2020). *Towards better information services: A framework for immigrant information needs and library services*. *Library and Information Science Research*, 42(1), 101000.
4. Scott, R. (2011). *The role of public libraries in community building*. *Public Library Quarterly*, 30(3), 191-227.

5. Picco, P. M. (2008). Multicultural libraries' services and social integration: The case of public libraries in Montreal, Canada. *Public Library Quarterly* 27(1), 41–56
6. Goulding, A. (2008). Libraries and cultural capital. *Journal of Librarianship and Information Science*, 40(4), 235-237.
7. Aptekar, S. (2019). The public library as resistive space in the neoliberal city. *City & Community*, 18(4), 1203-1219

Abstract

The subject of analysis in this paper are libraries in the context of the provision of library services for intercultural integration. The very institutional setting of libraries plays a key role in the intercultural development of a society because the libraries themselves are drivers of information and materials for the development of different cultural representations, but they are also ideal places for encouraging social integration and improving the ability of people in society. In this paper, the problem related to the role of libraries in intercultural integration, in the direction of providing strategic and functional library services, is analyzed and processed in detail.

Keywords: library services, IFLA, intercultural integration, strategies.

БИБЛИОТЕЧНИ УСЛУГИ ЗА ИНТЕРКУЛТУРНА ИНТЕГРАЦИЈА

Маја Трајковиќ, м-р по менаџмент во образованието,
стручен соработник- библиотекар
ООУ „Невена Георгиева Дуња” – Скопје
(*m_trajkovicka@yahoo.com*)

Апстракт

Библиотеките претставуваат ризници кои можат да понудат библиотечни услуги за стекнување на интеркултурни вештини кај нејзините читатели.

Библиотеките со своите културни наслетства и творештва нудат начини како да им се пренесат нивните културни специфичности и воедно да им понудат инструменти со кои се проучуваат културата, идентитетот, творештвото, цивилизацијата, јазикот, традиционалните обележја и народните усни и писмени извори, но и можат да реализираат нови иновативни комуникациски вештини со нови дигитализирани технолошки достигнувања.

Интеркултурализмот претставува однос помеѓу повеќе култури кои живеат и творат во една држава, но и претставуваат меѓучовечки односи и во една култура.

Во нашиот културен плурализам читателите можат да се подучуваат, да изучуваат и да научуваат како да ги надминат разликите и да научат да развијат толеранција и однос на еднаквост кон различните култури и традиции помеѓу луѓето.

Интеркултурното учење е процес низ кој читателите стануваат посвесни кога ги дознаваат главните обележја на културите од помалите етнички заедници и притоа ги одбележуваат позначајните датуми како што се: меѓународните денови и националните денови на припадниците на помалите етнички заедници и преку нив ги осознаваат значајните придобивки од нивните културно-историски знаменитости.

Сензибилизацијата е од особено значење, бидејќи преку неа се истакнува и се развива емпатичноста и разбирањето кон различните културни наследства и воедно се развива космополитизмот како есенцијална суштественост за продлабочени и отворени интеркултурни односи.

Целта е развивање свест кај учениците за потребите од почитување на другите култури и традиции, меѓусебно запознавање, градење на нови пријателства, како и потребата за развивање на интеркултурни комуникативни компетенции кај наставниците како главни двигатели за намалување на дискриминациите и создавањето на стереотипите и предрасудите.

Во овој стручен труд ќе ви ги претставиме истражувањата од девет основни училишта во државата како и интеркултурните размислувања за услугите на библиотекарските ризници кои ги претвораат знаењата во непроценливи богатства за развој на демократијата.

Клучни зборови: култура, методи, библиотека, библиотечни услуги, креирање, интеркултурни односи, истражување, знаење, читатели.

Вовед

Приодите за интеркултурните односи како и развојот на нивните компетенции се внесени во најновата Концепција за воннаставни активности во програмата на Министерството за образование.

Автентичните приоди за интеркултурните односи меѓу децата треба да создадат реална и вистинска општествена слика која ќе мора да се изврши со квантитативна обработка на податоци за сите можни претпоставки дали учениците го знаат терминот интеркултурализам и неговото значење, дали наставниците имаат обуки со кои ќе ги совладаат и пренесат своите искуства со учениците и дали министерството за образование вложува со проекти во училиштата, за да се случува непречена поддршка на библиотеките за непречена работа со своите корисници.

Истражувањата ќе помогнат на стручните соработници-библиотекари да ги осознаат и сопствените аспекти од својата работа, како и да се уверат дали интеркултурното образование е доволно застапено во часовите, за да можат и тие да се вклучат во наставата.

Исто така, тие ќе научат за сите облици во општествената идентификација како и за слободата на социјализацијата на своите корисници преку која се усвојува културата (начинот на мислење, говор, меѓусебни комуникации, знаења, убедувања, чувства, вреднувања, самовреднувања, за кои една група ги поседува и која е дел од пошироко културно подрачје.

Со истражувањето се опфатени девет основни училишта на ниво на Република Северна Македонија, избрани по пат на случаен избор.

За избирање на единиците се користи примерокот збир т.е. примерокот го сочинуваат стручните соработници-библиотекари од истите училишта.

Структура на примерокот за анкетање

Табела 1

Основни училишта	Град	Библиотекари
1. ООУ „Јоаким Крчовски“	Скопје	1
2. ООУ „Невена Георгиева Дуња“	Скопје	1
3. ООУ „Мануш Турновски“	Струмица	1
4. ООУ „Кирил Пејчиновиќ“	Скопје	1
5. ООУ „Никола Вапцаров“	Струмица	1
6. ООУ „Вера Циривири-Трена“	Скопје	1
7. ООУ „Никола Карев“	Кочани	1
8. ООУ „Гоце Делчев“	Неготино	1
9. ООУ „Вера Јоциќ“	Скопје	1
10. ООУ „Александар Македонски“	Скопје	1
Вкупно		10

АНАЛИЗА И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД ЕМПИРИСКОТО ИСТРАЖУВАЊЕ

1.Анализа и интерпретација

Во ова истражување е користена техниката анкета или анкетирање, преку инструментите: анкетни листови, а испитаници се стручни соработници-библиотекари, со чија помош се собираат податоци и се идентификува применоста на библиотеката во библиотечни услуги за интеркултурна интеграција како и скала на проценка.

Табела 2

1.Сметате ли дека учениците имаат стекнати вештини и компетенции за интеркултурни односи?	<i>f</i>	%
ДА	0	0
НЕ	100	100
Вкупно	100	100

Резултатите од табелата број 2 покажуваат дека 100% од испитаниците –стручни соработници- библиотекари сметаат дека учениците немаат стекнати вештини и компетенции за интеркултурни односи.

Табела 3

3. Сметате ли дека учениците се запознаени со поимот интеркултурализам и неговото значење?	<i>f</i>	%
ДА	70	100
НЕ	30	100
Вкупно	100	100

Резултатите од табелата број 3 покажуваат дека 70% од испитаниците –стручни соработници- библиотекари сметаат дека учениците се запознаени со поимот интеркултурализам и неговото значење.

Табела 4

3. Сметате ли дека обуките и семинарите за стручните соработници- библиотекари ќе ги подобрат компетенциите за работењето во интеркултурно образование?	<i>f</i>	%
ДА	100	100
НЕ	0	0
Вкупно	100	100

Резултатите од табелата број 4 покажуваат дека 100% од испитаниците –стручни соработници- библиотекари сметаат дека обуките и семинарите за стручните соработници- библиотекари ќе ги подобрат компетенциите за работењето во интеркултурното образование.

Табела 5

5. Сметате ли дека библиотеките се снабдени со книжни фондови и мултимедијални технологии како што се: анимации, документарни филмови, аудиовизуелни материјали кои би им помогнале на учениците во совладувањето на интеркултурното образование?	<i>f</i>	%
ДА	20	100
НЕ	80	100
Вкупно	100	100

Резултатите од табелата број 5 покажуваат дека 20% од испитаниците –стручни соработници- библиотекарите сметаат дека библиотеките се снабдени со книжни фондови и мултимедијални технологии како што се: анимации, документарни филмови, аудиовизуелни материјали кои би им помогнале на учениците во совладувањето на интеркултурното образование.

Табела 6

6. Сметате ли дека е доволно застапено интеркултурното образование во училиштата?	<i>f</i>	%
ДА	40	100
НЕ	60	100
Вкупно	100	100

Резултатите од табелата број 6 покажуваат дека 40% од испитаниците –стручни соработници- библиотекарите сметаат дека е доволно застапено интеркултурното образование во училиштата.

Табела 7

7. Сметате ли дека библиотеките имаат книжевни и електронски фондови со сочувани културни творештва од помалите етнички заедници?	<i>f</i>	%
ДА	50	100
НЕ	50	100
Вкупно	100	100

Резултатите од табелата број 7 покажуваат дека 50 % од испитаниците –стручни соработници- библиотекарите сметаат дека библиотеките имаат книжевни и електронски фондови со сочувани културни творештва од помалите етнички заедници.

Табела 8

8. Сметате ли дека кога би се вклучиле проекти со интеркултурно образование би влијаеле на унапредувањето во демократијата?	<i>f</i>	%
ДА	100	100
НЕ	0	0
Вкупно	100	100

Резултатите од табелата број 8 покажуваат дека 100% од испитаниците –стручни соработници- библиотекарите сметаат дека кога би се вклучиле проекти со интеркултурно образование би влијаеле на унапредувањето во демократијата.

Табела 9

9. Дали сметате дека Министерството за образование и наука обезбедува финансиска поддршка за реализација на интеркултурно образование?	<i>f</i>	%
ДА	10	100
НЕ	90	100
Вкупно	100	100

Резултатите од табелата број 9 покажуваат дека 90% од испитаниците –стручни соработници- библиотекарите сметаат дека Министерството за образование и наука не обезбедува финансиска поддршка за реализација на интеркултурно образование.

Заклучок

Современите пристапи на образованието бараат да се развијат компетенции и вештини како кај библиотекарите така и кај учениците.

Неопходни се обуки и семинари како би можеле стручните соработници во училиштата да стекнат интеркултурните вештини, бидејќи тие се основните чинители во општеството каде постојат мултикултурни односи.

Социолошките приоди укажуваат дека се неопходни надминувања на застарени, традиционални и конзервативни страни со цел да не се инкорпорираат едностраности кои им припаѓаат на однесувањето на една поддоминантна група во однос на помалите групи во општеството.

Развитокот на децата низ сите меѓусебни етапи во својот физички, психолошки, општествен и културен развиток(созревање) е од особено значење, оти преку нив се усвојува однесувањето и се објаснува очовечувањето и зрелоста со полно општествено и културно човеково битие и продолжување на сите аспекти кога децата во подоцнежниот живот ќе учествуваат во општествените процеси и ќе донесуваат важни одлуки за сите нас.

Истражувањата во нашата држава покажуваат дека интеркултурните размислувања не се застапени во сите училишни предмети и дека Министерството за образование не вклучува проекти кои би можеле да го имаат неформалниот концепт според кој учениците би можеле да се запознаат со културните разлики од помалите етнички заедници, но и да си ја познаваат и сопствената култура.

Сепак и покрај заложувањата на владата со законски регулативи да се спроведат интеркултурните можности во основните училишта остануваат нерешени меѓусебните интеракции, бидејќи интерперсоналните односи се недоволни истражени како можности за надминувањето на предрасудите меѓу учениците.

Интеркултурализмот како термин поттикнува прифаќање и разбирање на културните разлики и негово понатамошно влијание врз демократијата на општеството.

Истражувањата во деветте основни училишта на републичко ниво докажаа дека стручните соработници-библиотекарите сметаат дека ако им се овозможат проекти и

семинари со кои би ги развиле и би ги подобриле интеркултурните вештини тие истите би можеле да ги применат во својата работа.

Различните мислења и ставови околу културните, етничките и религиозните разлики докажуваат дека потребна е толеранција, бидејќи на тој начин со меѓусебното запознавање и вреднување се допринесува за подигање на свеста за прифаќање на другите околу нас.

Интеркултурата ни се обраќа на сите нас, бидејќи преку неа се претпоставува и се променува нашиот начин на размислување, поточно се инкорпорира подобро, пофункционално и похумано општество во кое се елиминираат расистички влијанија.

Општествената клима може да е подобра ако учениците се социјализираат во заедницата и преку неа да го формулираат сопственото искуство низ формални и неформални приоди и на тој начин да ја олеснат интеракцијата со своите врстници како и да градат изборни можности за подоцнежниот живот.

Образованието како најважната област ги пренесува и општествените вредности и одредена традиција, обичаи, верувања, морал и сето она што е специфична култура за одредено општество, народ и што е во функција на сегашноста и се смета како еден од идеолошките апарати на државата затоа е неопходна нејзина поддршка во училиштата.

Библиотеките треба да понудат продуктивни алатки со кои учениците-нашите идни граѓани ќе стекнат формални и неформални знаења и вештини со кои ќе помогнат во напредувањето и опстанокот на општеството.

Целосната демократизација на образованието преку интеркултурната интеграција претставува идеја кој треба постојано да се актуелизира, да се засновува и да се насочува во согласност со позитивни тенденции.

Користена литература

1. Цветковски-Цветан. Човекови права. Скопје: Каритас; 1999.
2. Георгиевски-Петар Т. Социологија на образованието. Скопје: Веда; 1999.

LIBRARY SERVICES FOR INTERCULTURAL INTEGRATION

Abstract:

Libraries are repositories that can offer library services for the acquisition of intercultural skills among its readers.

Libraries with their cultural heritage and creations offer ways to convey their cultural specificities and also offer them instruments with which to study culture, identity, creativity, civilization, language, traditional features and folk oral and written sources, but also can realize new innovative communication skills with new digitized technological advances. Interculturalism represents a relationship between multiple cultures, which live and work in one country, but also represent interpersonal relationships within one culture.

Teaching and learning about different cultures and traditions in our cultural pluralism readers can learn, overcome differences and learn to develop tolerance and equal attitude towards cultural differences between people. Intercultural learning is a process through which readers become more aware when they learn the main features of the cultures of smaller ethnic communities and mark more significant dates such as international days and national days of

members of smaller ethnic communities and through them realize the significant benefits of their cultural - historical sights. Sensitization is of particular importance, because through it empathy and understanding towards different cultural heritages is highlighted and developed, and at the same time cosmopolitanism is developed as an essential being for deepened and open intercultural relations.

The goal is to develop awareness among students about the needs of respecting other cultures and traditions, getting to know each other, building new friendships, as well as the need to develop intercultural communicative competences among teachers, as the main drivers for reducing discrimination and the creation of stereotypes and prejudices. In this expert paper, we will present to you the intercultural considerations for entering the librarian's treasures, turning knowledge into priceless treasures.

Keywords: culture, methods, library, library services, creation, intercultural relations, research, knowledge, reader

УЛОГАТА НА БИБЛИОТЕКАТА И ПРОФЕСИОНАЛНОСТА НА БИБЛИОТЕКАРОТ ВО НАСТАВАТА / ОБРАЗОВАНИЕТО

(стручен труд)

Христина Трпеска, библиотекар во стручна обработка
НУ Библиотека „Григор Прличев” - Охрид
(hristinamimijovan@gmail.com)

Апстракт

Со позитивните промени во образованието, се менува и функцијата на библиотеките и сè повеќе таа прераснува во библиотечен, информативен и мултимедијален центар. Со тоа, работата на библиотекарот станува многу комплексна и динамична и бара неистислива потреба за вклучување на библиотеките во наставата и образованието.

Библиотекар е специфичен вид на занимање со кој сите повеќе или помалку се среќаваме во животот, но и работа за која многу малку се знае во поглед на неговите вештини, способности и знаења кои ги применува при работењето. Многумина сметаат дека библиотекарската работа е монотона и еднолична. Но, библиотекарот во современото општество не треба да биде личност која ќе седи позади пултот и неговата работа ќе се сведува само на издавање на книги. Библиотекарите треба да обрнат внимание на модификување на нивните традиционални услуги во услуги што ќе овозможат достапност во користењето на сите извори на информации. Тоа значи, дека тој треба да биде информатички описменет, подготвен да им препорача литература и да им ја даде потребната информација на корисниците. Треба да биде се присутен во наставата и образованието да ја промовира, имплементира книгата и библиотеката.

Клучни зборови: библиотека, настава, образование, придобивки, професионалност, деца, ученици, студенти, библиотекар, корисници, услуга, книжен фонд, библиотечна опрема, библиотечен простор

Вовед

Буквите, книгите, просветителството и библиотеките се основата на писменоста. Ние како библиотекарите имаме улога да ја доближиме книгата нејзиното користење, чување и улога до нашите најмлади читатели - децата. Библиотекарството и образованието е тесно поврзано уште од самите почетоци. Првите богослужбени книги што ги превеле од грчки на словенски јазик ги претставуваат првите книги во книжевните фондови на црковните и манастирските библиотеки. За тоа сведочат епохалните дела на солунските браќа Кирил и Методиј како и делата на нивниот најистакнат ученик Климент Охридски за кој може да се каже дека е првиот народен учител и основоположник на библиотекарското дело во Македонија.

Благодарение на библиотеките ние денешните библиотекарите имаме можност да ја продолжиме нивната мисија и да ги споделиме книгите кои ни се оставени во наследство за нас и идните генерации.

Училишните библиотеки одиграле голема улога во развојот на библиотекарството во Македонија. Тие претставуваат преодна фаза во прераснувањето на првите читалишта во народни библиотеки. Во 90-тите години на 19 век речиси во сите поголеми места во Македонија се отворени училишта. Повеќето од училиштата располагале со училишни библиотеки во кои имало книги за учителите и за учениците.

Сето ова е доказ за непрекинатата папочна врвка меѓу образованието и библиотекарството.

Улогата на библиотекарот во наставата и образованието сосема нескромно јас како библиотекар можам да кажам дека е огрома и суштинска. Нашата цел е да поттикнеме социјална интеграција и едукација, да му ја доближиме книгата на човекот односно да му го откриеме истражувачкиот, авантуристичкиот и светот на минатото, светот на иднината. Наша визија и мисија е да ја всадиме љубовта кон книгата на најмалите генерации кои всушност се и нашата иднина! И напорно работиме за остварување на таа цел организираме бројни активности како: „Посета на библиотеката” - во таа пригода ги запознаваме децата со просториите и фондовите на библиотеката, одржуваме час во кој им го објаснуваме начинот на работење на библиотеката потоа се задржуваме во детскиот фонд ги разгледуваме книгите и одбираме со кои книги ќе работиме, а часот ни завршува читајќи и раскажувајќи делови од избраните книги, Најчесто ни се случува децата да не сакаат да ја напуштат библиотеката и истите ни стануваат редовни членови и читатели. Иста така ние како библиотекарите се вклучуваме во образовниот систем одејќи во посета на училиштата таму ги средуваме училишните библиотеки и одржуваме секции во кои вршиме презентација на новите книги кои не се лектирни изданија, но се идеални, за нивната возраст рекреативни, поучни и забавни совршени за да се потполни слободното време. Изработуваме и реализираме многубројни проекти поврзани со наставата и образованието на децата како на пример:

- Систематско и организирано запознавање на учениците со библиотечниот фонд и услугите на библиотеката;
- поддршка на воспитно-образовниот процес во согласност со мисијата на матичното училиште;
- поддршка на учениците во развојот на навиките за читање и перманентното користење на библиотечните ресурси;

- стекнување вештини во оспособување на корисниците за самостојно пребарување на Интернет;

- организирање на проекти кои ја поттикнуваат социјализацијата и социјалната сензибилност на учениците; -

- соработка на библиотекарите со наставниците и стручните соработници во училиштето и ускладување на активностите и проектите поврзани со реализирање на наставните содржини и дополнителните активности;

- презентација на библиотечните услуги и проекти на локалната заедница;

- промовирање на идеите дека информациите и знаењата се предуслов за развој на демократските процеси.

- снабдување на библиотечни материјали и различни активности со кои се развива навиката за читање и користење на библиотечните услуги.

Работата со децата ни е најголем преоритет и задоволство, а другарувањето на децата со книгата е нашата најважна задача. Затоа за време на нашите посети во училиштата направивме едно истрашување какви промени и разлики има во училиштата каде што сме редовно вклучени како библиотека и како библиотекар.

Со особено задоволство можам да кажам дека освен позитивните коментари од страна на наставниците и учениците резултатите се тие што ни укажуваат дека разликата пред нашето вклучување и после тоа е голема.

- Има зголемен интерес на учениците за зачленување во училишната, но и во градската библиотека

- Повисоки резултати по предметот Македонски јазик, особено во литературниот дел.

- Зголемена е креативноста кај децата и начинот на пребарување на информации

- Непосредно после промовирањето на градската библиотека, работно време, со каква каква литература располагаме, коклу е годишна чланарина, само во првата недела од јануари забележани се 20 нови членста токму од училиштата кои беа посетени.

Истражување

Истражувањето се одвиваше во неколку општински училишта во градот Охрид. Одговорните лица- училишните библиотекарни дадоа информации со колкав фонд располага училишната библиотека, колкав е бројот на библиотечните единици со кои располага таа библиотека, колкава е фреквенцијата и како е вклучена библиотеката во наставата.

Методот кој го користевме за ова истражување беше од нагледен аспект, увид на училишните библиотеки и работата на библиотекарите на лице место.

Заклучок

Главните моменти, кои го профилираат развојот на современото библиотекарство се: основањето на одделенијата за деца, формирањето на роднокрајните оддели, издаваштвото, автоматизацијата и дигитализацијата на библиотечниот материјали, промовирање на библиотеката, вклучување на библиотеките во наставата и образованието.

Користена литература:

1. <https://www.fakulteti.mk/news/19092020/dali-znaete-koj-e-osnovopolozhnik-na-bibliotekarstvoto-vo-makedonija>;
2. Прирачник за подготовка на кандидати за натпреварот „Млади библиотекари”- Библиотекарство;
3. https://eprints.ugd.edu.mk/514/1/Jasminka_Sokolovska.pdf

Abstract

The positive changes in our education system lead to the fact that the function of the libraries is also changing increasingly and they are growing into multimedia and information centre. The work of the librarians is becoming very complex and dynamic, so the need of inclusion of the libraries in education is also increasing.

A librarian as an occupation is very specific, but it is also one of the least known professions. We know little about their skills, abilities and knowledge that they apply during their work. Many of us think that the work of the librarians is monotonous, but in our modern society a librarian shouldn't be just a person standing behind the counter, collecting and cataloging library resources including books, films, and publications. The librarians should modify their traditional way of work improving the access to information sources, ensuring the library meets the needs of precise groups of its users, including postgraduate students and disabled students, maintaining library records and ensuring they are up to date, performing regular audits of the information and inventory on file, but the most important is to promote the library and the reading in education.

Keywords: library, teaching, education, benefits, professionalism, children, pupils, students, management, librarian, users, service, book stock, library equipment, library space etc.

УЛОГАТА НА БИБЛИОТЕКАТА И ПРОФЕСИОНАЛНОСТА НА БИБЛИОТЕКАРОТ ВО ОБРАЗОВАНИЕТО

(стручен труд)

м-р Жаклина Угриноска, виш библиотекар
Градска библиотека „Браќа Миладиновци“ – Скопје

Апстракт

Со позитивните промени во образованието, библиотеката има многу важна улога во постигнувањето на образованите цели. Ако бидат препознаени вредностите и важноста на неформалниот систем на образование, тогаш библиотеката сигурно ќе го добие своето место. Се тоа темелно и уверливо покажува дека библиотеката е важна и препознатлива компонента на секоја култура и цивилизација. Што повеќе ја користиме, повеќе е потребна, незаменлива. Таа парадигма општество-библиотека вреди не само на глобален план, туку и на пониските општествени нивоа и средини, каде што постои потреба за ново знаење и информации. А тоа практично значи насекаде.

Зошто оваа тема и зошто сега? - Се повеќе преовладува информациската технологија – која е процес, а не предмет како книгата. Во новата информациска галаксија, во новиот виртуелен простор, предвидлив е континуитет на услугите и дисконтинуитет на медиумите. Достапноста на библиотеките во време на најинтензивно стекнување на знаење, е секако од исклучително значење за образованиот процес во целина. Всушност, тогаш се развива потребата за целоживотно учење, се создаваат основни предуслови за остварување на крајната цел - ученик кој станува и останува активен член на заедницата. Ако се согледаат сите предизвици кои денес се појавуваат пред образовниот систем, ако сакаме да ги подготвиме младите луѓе и нивните професори – наставници за тие предизвици, потребно е да се трансформира системот на учење и поучување. Новиот начин на живот, бара нови вештини и од оние кои поучуваат, и од оние кои учат.

Целта е да се идентификува и анализира што библиотеката значи за самото образование и како таа е интегрирана во единствен систем, библиотека/библиотекар, и како да се подобри образованието. Улогата која ја има избрано библиотеката може да послужи како вистински свет за инспирација за другите и најдобри шанси за успех.

Клучни зборови: библиотеки, образование, библиотекар

Вовед

Библиотеката која е интелектуално, информациско и културно средиште, ја негува и верифицира образовната компонента која има влијание на целокупниот, физички, когнитивен, емоционален и социјален развој на учениците. Со позитивните промени во образованието, библиотеката има многу важна улога во постигнувањето на образованите цели.

Ако бидат препознаени вредностите и важноста на неформалниот систем на образование, тогаш библиотеката сигурно ќе го добие своето место. Се тоа темелно и уверливо покажува дека библиотеката е важна и препознатлива компонента на секоја култура и цивилизација. Што повеќе ја користиме, повеќе е потребна, незаменлива. Таа парадигма општество-библиотека вреди не само на глобален план, туку и на пониските општествени нивоа и средини, каде што постои потреба за ново знаење и информации. А тоа практично значи насекаде.

Улога на библиотеката во образованието

Во последните години во библиотеките се случува драматична трансформација. Што подразбира ова? – Тие не претставуваат само простор исполнет со книги, денес тие во литературата се опишани како „центри за учење“, „место за собирање“ и повеќе, за да го рефлектираат нивниот осмислен статус како јадро на образованието.⁶² Сузан Балард, Претседател на Американската асоцијација на училишни библиотеки (Susan Ballard, President of the American Association of School Librarians), во весникот *The Boston Globe* има нагласено дека „Библиотеките се имаат претворено во хибриден модел кој ги користи ресурсите од традиционалниот печатен формат и новиот дигитален формат.“ Но, библиотеката е повеќе од место за пристап до информации, таа е „повеќеенаменски простор кој треба да помогне во креативниот и иновативен процес на учење и поучување.“

Која е улогата на библиотеката во образованието?

Во трудот напишан од Loerscher D., „*Flip This Library: School Libraries Need a Revolution*“ во списанието *School Library Journal* од 2008 година, се зборува дека за да библиотеките останат релевантни, образовните институции мора „да ја редизајнираат библиотеката од перспектива на своите корисници.“⁶³

Друга перспектива на улогата на библиотеката во образованието е дадена во статијата „*The Social Inclusion Function of the School Library*“ од 2007 година во списанието *School Libraries Worldwide* која ја предлага функцијата за општествената инклузија на библиотеката во контекст на насоките дадени од страна на International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). Според статијата, општествената инклузија треба да претставува мисија не само на образованието, туку и на самата библиотека: „Причината за постоењето на библиотеките е можноста да соработуваат со образовните институции кои се дел од изградбата на ‘автономен целоживотен ученик’.“

Статијата тоа го објаснува со промените креирани од страна на интернетот, развојот на OPACs (Online Public Access Catalogs) и metaOPACs, дигитализацијата на информациите и економската и културна глобализација кои го имаат променето светот на библиотеките така што денес, постоењето на библиотеките ќе зависи од пронаоѓањето на одговори за одредени заеднички глобални предизвици.

⁶² “Best Practices in Library Services: Prepared for Arlington Public Schools”, пристапено Јули 23, 2023, <https://www.apsva.us/wp-content/uploads/2018/10/Best-Practices-in-Library-Services-Arlington-Public-Schools.pdf>.

⁶³ “Flip This Library: School Libraries Need a Revolution.” *School Library Journal*, пристапено Мај 28, 2023, <http://www.schoollibraryjournal.com/article/CA6610496.html>.

Во справувањето со овие глобални предизвици, според авторот *Odasso Paolo* во последните години библиотеките преминале од „поседување“ на материјал на „пристап“ до извори или со други зборови, рамката се има поместено од тоа „како библиотеката треба да биде со она што библиотеката треба да знае да работи.“⁶⁴ Во ова ново својство, библиотеката треба да има задача да ги развие вештините за читање кај учениците (разбирање на текстот и заклучување) и за информациската писменост (критички пристап кон информациите).

Во статијата *“School Libraries, Now More Than Ever”* од 2011 година во списанието *Bookbird: A Journal of International Children’s Literature* за компоненти на успешни библиотеки се опишани две клучни карактеристики кои се однесуваат на улогата на библиотеката во промовирањето на информациската писменост. Имено, библиотеката служи како „јадро на библиотечни активности“ и библиотекарот кој е во состојба да „соработува со наставниците на планирање, спроведување и евалуација на истражувачкото учење на учениците.“ Овој поим „истражувачко учење“ е дефиниран како способност за „барање информации или знаење со поставување прашања и подразбира дека учениците ќе поседуваат истражувачки вештини и навики за оформување на своето знаење.“ За да служат во тоа својство, библиотекарите мора да поседуваат вештини „да помогнат во комплицирани пребарувања и во промоција и поддршка на образовните програми за учење.“⁶⁵

Уште една улога на библиотеките опишана во статијата е овозможувањето на пристап и помош до електронските ресурси. Бидејќи повеќето информации се достапни на интернет, од клучно значење е „библиотеките да обезбедат пристап до глобалните информации преку електронски ресурси како што се база на податоци, онлајн енциклопедии и други информации од Интернет.“ Исто така, подеднакво важна е и потребата за „поголем степен на критичка писменост.“ Според статијата, иако „многу од денешните ученици се ефективни корисници на електронскиот свет и во и надвор од училиштето, некои ученици мислат дека сите информации на интернет се еднакви кога очигледно не се.“

Врз основа на изнесеното, одговорот на прашањето ќе биде дека библиотеката како најдобар простор за учење претставува непресушен извор на информации и поддршка на учениците, наставниците и сите соработници во образовниот процес чија основна мисија се состои во постојано прилагодување на промените и потребите во образованието повторно заради својата крајна цел и корисникот – ученикот, односно професионалноста на библиотекарот треба да овозможи пристап до информации и материјали во сите облици, и преку соработка со наставниот кадар да обликува стратегии за учење и поттикне интерес за читање и користење на информациите.

Она што навистина може да биде обсервирано во однос на улогата на библиотеките во образованието е следното:⁶⁶

⁶⁴ “The Social Inclusion Function of the School Library.” *School Libraries Worldwide*, пристапно Мај 28, 2023, <https://journals.library.ualberta.ca/slww/index.php/slww/article/view/6991>.

⁶⁵ “School Libraries, Now More Than Ever“, пристапно Јуни 6, 2023, http://cisssl.rutgers.edu/images/stories/docs/cisssl_position_paper_revised.doc.

⁶⁶ Seema Parmar and Pateria K. Rajive, “Role of Libraries in Higher Education Systems in India in 21st Century”. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*, 2993 (July 2019): 3.

- Библиотеката е срцето на образованието;
- Сите образовни програми успешно се реализираат со помош и координација на библиотеката;
- Методите во образованието се менуваат од генерација на генерација, но секоја генерација ја користи библиотеката како средство за реализација на нејзините предмети и оттука библиотеката останува голем чувар на учењето;
- Квалитетно образование е невозможно без квалитетна библиотеката;
- Библиотеката е витален орган за правилно искористување на интелектуалните ресурси;

Со оглед дека промените во образованието се постојани и вклучуваат промени на целите и содржините, всушност задача на образованието е да се научи ефективно употребата на информациите со цел стекнување на темелни знаења за целоживотно учење. Значи дека најважната улога на библиотеката е усвојување на нови знаења и информации и како да бидат искористени за личен раст и развој. Тоа значи дека знаењето стекнато во библиотеката преставува основа за иден развој на поединецот, а образованието помага при усвојување на знаењето преку развивање на свеста на наставниот кадар за способностите на учениците.

Според професорот на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип, *Кирил Барбареев*⁶⁷, ако биде ставен приоритет на образованието како клучен приоритет за реформата на сето она што всушност се општеството и државата, тогаш може да биде фатен чекорот и можноста за трансформација и промена на парадигмата што е клучно за она што е всушност општеството во 21-век, што е тоа библиотеката во 21-от век, што е тоа училиштето во 21-от век, што е професорот, наставникот, ученикот. Интегрираноста, мрежниот концепт на споделување и создавање институции, кои едни со други ќе се дополнуваат е всушност иднината на библиотеките.

Задачи на библиотеката

Библиотеката како дел од образовниот процес е важна за развивање на писменоста, учењето и културата, а некои од целите се и поттикнување на навики за користење на библиотеката и навики за учење и читање кај децата, поддршка на образованите цели, наставниот план и програма, унапредување на културата за читање во библиотеката и надвор од неа, организирање на активности кои ја поттикнуваат културната и општествена свест, поттикнување на ученикот на усвојување на вештини за проценка и употреба на информациите, пружање можности за творечко искуство во употребата на информацијата за поттикнување на имагинацијата при учењето и разбирањето, соработка со наставници, ученици во постигнување на задачите на училиштето⁶⁸.

Додека во образованието се водат дискусии за тоа како да се подготват младите ученици за се повеќе поврзаниот и сложен свет, авторот *Mira Zvorko*, во трудот под наслов „*Vizija hrvatskih školskih knjižničara u novom tisućljeću*“, го има нагласено

⁶⁷ „Библиотеката – темел на писменоста и најпосакувано место во градот“, пристапено Јуни 6, 2023.

<https://epale.ec.europa.eu/mk/blog/bibliotekata-temel-na-pismenosta-i-najposakuvano-mesto-vo-gradot>.

⁶⁸ Mira Zvorko, i Veronika Čelić-Tica, “Putokaz za izradu smjernica za rad školskih knjižnica – analiza stanja školskih knjižnica 2010/2011”, u *Smjernice za rad školskog knjižničara- Zbornik radova*, ur. Miroslav Mićanović, (Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2012), 33-41.

значењето на библиотеките во образованието, односно дека библиотеката е достапна на учениците во време на нивното најинтензивно стекнување на знаење и учење, времето на развој на гледиштето и однесувањето кои се важни за подоцнежниот живот.⁶⁹ Со оглед дека во минатото, единственото место каде што информациите биле подредени и анализирани биле библиотеките – без сомнение, ова и денес е точно,⁷⁰ ученикот е активен учесник и субјект на општеството, образован за примање и давање на информации, хуманистички ориентиран и комуникациски воспитан, според него всушност тоа се одлики на идниот граѓанин кој треба да ги прифати начелата на демократското општество темелено на права и одговорности, кој исто така треба да учествува во создавањето на тоа општество и хуманиот свет.

Елементите кои придонесуваат за успешност во целокупната работата на библиотеката и самиот библиотекар, се следните:⁷¹

- Добра програма за работа и квалитетна услуга која им се пружа на корисниците;
- Разработена и содржински образована работа со учениците;
- Добра соработка и партнерство со наставниците и самото училиште како образовна институција;
- Адекватен и функционален простор и соодветна опрема на библиотеката и читалната;
- Обезбедени финансиски средства за набавка и обнова на библиотечниот фонд и потребната опрема;
- Богат и разновиден фонд: задоволителен број на задолжителна лектира, потребни прирачници и литература, богатство на референтни збирки, доволен број на насловна периодика;
- Достапност на информатичка опрема во просторот на читалната, која ќе им овозможи на учениците личен и отворен пристап во учењето;

Изборот на најдобар пристап за покренување на училишната заедница е сложен процес и достоин за тековни, значајни разговори кои може да го променат начинот на кој тие влијаат на заедницата.

Професионалноста на библиотекарот

Денес се смета дека носители на промените се всушност библиотекарите при што од нив се очекува посредување помеѓу содржината, новата технологија и корисникот. Каков е денес професионалниот идентитет на библиотекарот?

Колку ќе биде значајна улогата на библиотекарот во образовниот систем, всушност зависи од неговите компетенции како индикатори за успешност, зошто тие се комбинација на знаење, вештини, ставови, вредности и навики кои му овозможуваат на поединецот активно и ефикасно да делува во својата професија.⁷² Со други зборови, тоа

⁶⁹ Mira Zvorko, "Vizija hrvatskih školskih knjižnica u novome tisućljeću", u *XXI. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske*, ur. Biserka Šušnjić, (Zagreb: Školska knjiga, 2009), 48-51.

⁷⁰ "Ideal libraries: A guide for schools", пристапено Јуни 17, 2023.

<https://uaeschoollibrariansgroup.files.wordpress.com/2018/06/ideal-libraries-for-ib.pdf>

⁷¹ Ruža Jozić, "Smjernice za kvalitetan rad školske knjižnice", u *Smjernice za rad školskog knjižničara- Zbornik radova*, ur. Miroslav Mićanović, (Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2012), 67-76.

⁷² Korina Udina, "Samovrednovanjem do vrednovanja – mi znamo kako!", u *Smjernice za rad školskog knjižničara- Zbornik radova*, ur. Miroslav Mićanović, (Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2012), 49-59.

е солистичи, интелектуален процес на учење кој опфаќа способност за дефинирање, лоцирање, селектирање, организирање, презентирање и вреднување на информацијата од извори, во кои се вклучени книгите, други медиуми, искуството и луѓето.

Она што е важно за библиотеката, но и за самата професија на библиотекар е знаењето. Затоа, библиотекарот е некој кој игра важна улога и ја сочинува врската со родителите, училиштето и наставниците, учествува во создавање на квалитетен читател подготвен за нови истражувања и свет кој го опкружува⁷³. Запознавање на децата со работата, можностите и значењето на библиотеката почнува од нивното влегување во училиште.⁷⁴ Главна цел на професионалното дејствување на библиотекарот е секој ученик да се чувствува добро во библиотеката, ги развие своите можности и биде подготвен за во иднина. Денес од образованиот човек се бара дигитална писменост, креативност и претприемачки дух. Библиотекарот го дефинираат сите работи преку образовната улога и основната задача на образованието, што значи дека мора да имаат простор во кој може да ја организираат работата, добро организирана збирка, и пред се да бидат професионални во својата работа и тимски да соработуваат со останатите кои се дел од образованиот процес и секако да придонесат за работата на библиотеката⁷⁵.

Професионалноста на библиотекарите во образованието се однесува на следното:

- Дека библиотекарот е наставник кој позитивно влијае на ученичката заедница во подрачјето на нивното образование и развивање на потребните вештини заради нивните различни способности и можности за истражување и користење на изворите на информации и знаење;

- Препознавање на специфичните и индивидуални потреби на учениците и согласно тоа планирање на методите и обликот со кои ќе биде остварена содржината на предметните подрачја;

- Создава мотивирачки и сигурен простор (реален и виртуелен), во кој се вклучени наставниот кадар кои „иницираат“ во смисла поттикнување, го охрабруваат и развиваат учењето на секој поединец;

- Ги поддржува учениците во нивните читачки, искуствени „патувања“ и истражувачки предизвици кои ги бараат подрачјата и темите на истражување;

Со користење на библиотеката ученикот се навикнува на книгата и таа станува една од значајните животни содржини за него. Освен знаењето, во библиотеката детето стекнува култура за читање, вештини за барање на информации, информатичка писменост и развива критичко мислење. Всушност, библиотеката е прва станица во потрага за извори на знаење кои ја дополнуваат и објаснуваат содржината на учебникот.

⁷³ Renata Bulajić, “Djeca i moć biblioteka kao faktor za njihovo uzduzanje”, u *Montenegro – Libraries, Archives and Museums – LAM 2019, Zbornik radova*, ur. Dragana Marković, (Cetinje: Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje, 2019), 127-131..

⁷⁴ Jelena Tatić, “Uloga biblioteke u savremenoj nastavi”, u *Montenegro – Libraries, Archives and Museums – LAM 2019, Zbornik radova*, ur. Dragana Marković, (Cetinje: Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje, 2019), 122-126.

⁷⁵ B.Lamar Johnson, “The Role of the Library in a Program of General Education”, *The Journal of General Education*, Vol.3, No.1 (October 1948): 64-70.

Заклучок

Целта и задачите на образовниот процес е да ги оспособи учениците за самостојна работа, самообразование и подготовка за перманентно образование во текот на животот. Во таа насока учениците треба да научат да „учат“ како самостојно да ги користат разните извори на знаење. Совладувањето на методите, техниките и средствата за стекнување знаење е основна и трајна вредност што учениците треба да ја понесат од училишните клупи во животот. Добро организирана библиотека игра значајна улога во остварувањето на овие цели на образованието.

Библиотеката/библиотекарот го поддржува напредокот на сите ученици и наставници кон тоа да станат подобри истражувачи, создавачи и корисници на информации. Оваа поддршка подразбира цврста визија, добро планирање и доследна соработка. Исто така, подразбира јасна комуникација за тоа како конкретното истражување во училишната заедница се промовира и како библиотеката/библиотекарот се вклопуваат во неа.

Ако се согледаат сите предизвици кои денес се појавуваат пред образовниот систем, ако сакаме да ги подготвиме младите луѓе и нивните професори – наставници за тие предизвици, потребно е да се трансформира системот на учење и поучување. Новиот начин на живот, бара нови вештини и од оние кои поучуваат, и од оние кои учат.

Целта е да се идентификува и анализира што библиотеката значи за самото образование и како таа е интегрирана во единствен систем, библиотека/библиотекар, и како да се подобри образованието. Улогата која ја има избрано библиотеката може да послужи како вистински свет за инспирација за другите и најдобри шанси за успех.

Користена литература

1. Arlington Public Schools. “Best Practices in Library Services: Prepared for Arlington Public Schools”. Пристапено Јули 23, 2023.
2. <https://www.apsva.us/wp-content/uploads/2018/10/Best-Practices-in-Library-Services-Arlington-Public-Schools.pdf>.
3. Vajram Azemovska, Fatma. „Библиотеката – темел на писменоста и најпосакувано место во градот“. Пристапено Јуни 6, 2023.
4. <https://epale.ec.europa.eu/mk/blog/bibliotekata-temel-na-pismenosta-i-najposakuvano-mesto-vo-gradot>.
5. Bulajić, Renata. “Djeca i moć biblioteka kao faktor za njihovo uzduzanje”. U *Montenegro – Libraries, Archives and Museums – LAM 2019, Zbornik radova*, urednik Dragana Marković, 127-131. Cetinje: Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje, 2019.
6. International Baccalaureate Organization. “Ideal libraries: A guide for schools”. Пристапено Јуни 17, 2023.
7. <https://uaeschoollibrariansgroup.files.wordpress.com/2018/06/ideal-libraries-for-ib.pdf>.
8. Johnson, B.Lamar. “The Role of the Library in a Program of General Education”. *The Journal of General Education*, Vol.3, No.1 (October 1948): 64-70.
9. Jozić, Ruža. “Smjernice za kvalitetan rad školske knjižnice”. U *Smjernice za rad školskog knjižničara- Zbornik radova*, urednik Miroslav Mićanović, 67-76. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2012.

10. Loertscher, David. "Flip This Library: School Libraries Need a Revolution." *School Library Journal*. Пристапено Мај 28, 2023.
11. <http://www.schoollibraryjournal.com/article/CA6610496.html>.
12. Odasso, Paolo. "The Social Inclusion Function of the School Library." *School Libraries Worldwide*. Пристапено Мај 28, 2023.
13. <https://journals.library.ualberta.ca/slw/index.php/slw/article/view/6991>.
14. Parmar, Seema, and Rajive K. Pateria. "Role of Libraries in Higher Education Systems in India in 21st Century". *Library Philosophy and Practice (e-journal)*, 2993 (July 2019): 1-13.
15. Tatić, Jelena. "Uloga biblioteke u savremenoj nastavi". U *Montenegro – Libraries, Archives and Museums – LAM 2019, Zbornik radova*, urednik Dragana Marković, 122-126. Cetinje: Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje, 2019.
16. Todd, Ross, and Carol A. Gordon. "School Libraries, Now More Than Ever". Rutgers University, The Center for International Scholarship in School Libraries. Пристапено Јуни 6, 2023.
17. http://cissl.rutgers.edu/images/stories/docs/cissl_position_paper_revised.doc
18. Udina, Korina. "Samovrednovanjem do vrednovanja – mi znamo kako!". U *Smjernice za rad školskog knjižničara- Zbornik radova*, urednik Miroslav Mićanović, 49-59. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2012.
19. Zvorko, Mira i Čelić-Tica, Veronika. "Putokaz za izradu smjernica za rad školskih knjižnica – analiza stanja školskih knjižnica 2010/2011". U *Smjernice za rad školskog knjižničara- Zbornik radova*, urednik Miroslav Mićanović, 33-41. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2012.
20. Zvorko, Mira. "Vizija hrvatskih školskih knjižnica u novome tisućljeću". U *XXI. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske*, urednik Biserka Šušnjić, 48-51. Zagreb: Školska knjiga, 2009.

Abstract

With the positive changes in education, the library has a very important role in achieving educational goals. If the values and importance of non-formal education system are recognized, then the library will surely get its place. All this thoroughly and convincingly shows that the library is an important and recognizable component of every culture and civilization. The more we use it, the more it is needed, irreplaceable. That society-library paradigm is valuable not only on a global level, but also at lower social levels and environments, where there is a need for new knowledge and information. And that practically means everywhere.

Why this topic and why now ? - Information technology is increasingly prevailing - which is a process, not an object like a book. In the new information galaxy, in the new virtual space, continuity of services and discontinuity of media is predictable. The availability of libraries at the time of the most intensive acquisition of knowledge is of course from exceptional knowledge about the educational process as a whole. In fact, then the need for lifelong learning develops, basic prerequisites are created for achieving the ultimate goal - a student who becomes and remains an active member of the community. If we perceive all the challenges that appear in front of the educational system today, if we want to prepare young people and their professors

- teachers for those challenges, it is necessary to transform the system of learning and teaching. The new way of life requires new skills from both those who teach and those who learn.

The aim is to identify and analyze what the library means for education itself and how it is integrated into a single system, library/librarian, and how to improve education. The role chosen by the library can serve as a real world inspiration for others and the best chance for success.

Keywords : *libraries, education, librarian*

ДИГИТАЛИЗАЦИЈА НА БИБЛИОТЕЧНИТЕ ФОНДОВИ: ПРАШАЊА И ПРЕДИЗВИЦИ

Ивона Џамтовска Јанкуловска, Виш библиотекар
ЈУ Градска библиотека „Браќа Миладиновци“ – Скопје

Апстракт

Овој труд накратко го прикажува значењето на дигиталната библиотека, зачувувањето на дигиталните информации, предизвиците и можноста на дигиталните услуги.

Дали дигиталната библиотека е следниот чекор во новата паметна револуцијата? Ако информатичката технологија и новите технологии за создавање и управување со знаење се нашата иднина, библиотеките ќе мора да размислуваат за нови начини на посредување и нови услуги. Дигиталните технологии ќе претставуваат решение за зачувување на документот или информациите во библиотеката со лесен пристап до дигитализираниот документ или информација преку онлајн мрежите. Основна цел на овој труд е да се објаснат дигитализираните информации, нивниот основен процес и концепт, потребата и нејзината цел, како и услугите на дигиталната библиотека и нејзиното зачувување. Но исто така и да се запрашаме за предизвиците со кои се соочуваат библиотеките. Доколку дигиталната библиотека е иновација, а кај нас сеуште постои старата идеја за работење на библиотеката, дали ова е проблем или можност?

Клучни зборови: Дигитални библиотеки, дигитални информации, предизвици, услуги, зачувување.

Вовед

Библиотеките долго време се бескрајни извори на информации за корисниците. Лицето на библиотеките се менува бидејќи содржината се движи кон дигитална платформа, а пристапот до интернет станува повеќе човечка потреба отколку привилегија, на која влијаела технологијата. Користејќи дигитална технологија доведе до модернизација на библиотеките.⁷⁶

Овој труд би го започнала со одговор на прашањето, Што е Дигиталната библиотека?

Дигитална библиотека е збирка на е-книги, вклучувајќи дигитални материјали, фотографии, видеа и други ресурси што се достапна на интернет. Се состои од онлајн платформа, која нема физички ограничувања и може лесно да се пристапи и прошири.

⁷⁶ Vrana, R. (2017, May). The perspective of use of digital libraries in era of e-learning. In 2017 40th International Convention on Information and Communication Technology, Electronics and Microelectronics (MIPRO) (pp. 926-931). IEEE, [PDF] The perspective of use of digital libraries in era of e-learning | Semantic Scholar, 02.2023

Тоа е онлајн база на податоци на текстови, фотографии, аудио, видео и други документи во формат на дигитални медиуми. Покрај складирањето, дигиталната библиотека овозможува организирање, пребарување и преземање на содржината.⁷⁷

Денешната дигитална доба, продолжи да ја има значајната улога во библиотеките за да се обезбедат подобри услуги на своите корисници. Промената од печатен формат кон електронски или дигитален е на глобално ниво. Новите технологии ги менуваат библиотечните услуги со цел да се олеснат работните рутини на библиотекарите но и на корисниците. Во дигиталната библиотека, дигиталната содржина може да се складира и да се пристапи локално но и од далечина преку компјутерски мрежи.⁷⁸

1. Цели на Дигитална библиотека

Целта е подобрување на квалитетот на информациите и заштеда на времето на корисниците, да се олесни пристапот до содржините за читање и истражување.

Во денешната дигитална доба, библиотеките повеќе не се ограничени само на физички простори со книги и други печатени материјали.

Дигитална библиотека е збирка на дигитални материјали до кои може да се пристапи и да се пребарува онлајн. За разлика од традиционалните библиотеки, дигиталните библиотеки не бараат физички простор за складирање книги или други материјали. Наместо тоа, дигиталните материјали се складираат во електронски формат на серверите, а корисниците можат да пристапат до нив преку интернет од каде било во светот.

Целта на дигиталното зачувување е прецизно прикажување на содржината со текот на времето. За успешно спроведување на овој процес, неопходно е да имате :

- Вработени (спремен кадар).
- Информациски ресурси.
- Технологија.

Општо земено, дигиталната библиотека ги има следните основни цели.

- Складирање и зачувување на информации
- Враќање на зачувани информации
- Употреба на дигитална технологија во библиотеките
- Кориснички интеракции со дигитални материјали
- Користење на електронски ресурси и библиотечни услуги
- Дигитална средина во библиотеки
- Архивирање и зачувување⁷⁹

⁷⁷ Borgman, C. L. (1999). What are digital libraries? *Competing visions*, Information Processing and Management, 35, 227-243

⁷⁸ Beatrice Ayodeji Fabunmi, Digitization of Library Resources: Challenges and Implications For Policy and Planning, [https://www.researchgate.net/publication/228521970_Digitization_of_Library_Resources_Challenges_and_Implications_For_Policy_and_Planning\(2023\)](https://www.researchgate.net/publication/228521970_Digitization_of_Library_Resources_Challenges_and_Implications_For_Policy_and_Planning(2023))

⁷⁹ SonkerSharad Kumar and Mahawar K.L. (2007). Digital Library: Processes, Services, Challenges and Opportunities. International Conference on Semantic Web and Digital Libraries (ICSD) [URL:https://drtc.isibang.ac.in/bitstream/handle/1849/390/p78_sharad-sonker.pdf?sequence=1 access on 01/08/2010](03.2023)

2. Потреба и намена на дигиталната библиотека

Дигиталните библиотеки имаат непречен пристап до содржината преку компјутерски и комуникациски мрежи, кои ја оправдуваат потребата за користење на информациски ресурси.

Дигитализацијата, исто така, овозможува зголемен и лесен пристап, а со тоа се продолжува и употребата на потребните материјали.

Аспектите на долго зачувување и зајакнат пристап мора енергично да се обезбедат со примената на новата технологија за дигитализација и електронски пристап до непроценлива содржина.⁸⁰ Многумина сметаат World Wide Web може да биде „дигиталната библиотека“.

Дигиталните библиотеки треба да имаат кохерентен, организациски принцип, да ги подредуваат материјалите по тема или тип на материјал во конкретна област да ги соберат збирките, кои потоа ќе се комбинираат за да формираат поголема дигитална библиотека што ги одржуваат институциите за нивните корисници и пошироката интернет заедница. Идеално би било доколку различни институции се поврзат и заедно вмрежени ќе создадат дигитални колекции од различни типови и потоа ќе ги споделат тие збирки со други, со што ќе ги оптимизираат предностите на дистрибуираната природа на Интернет.⁸¹

Иако во моментов, многу интернет-страници се отворени, бесплатни, сè поголем број на страници го ограничуваат пристапот до претплатниците или до оние кои плаќаат надомест.

Пристапот во некои дигитални библиотеки бараат надоместок за корисниците. Електронската трговија во дигиталната средина е сè уште во раните фази на развој.

2.1 Способност за пребарување

Дигиталните библиотеки нудат нови можности за подобрување на видливоста на збирките за корисниците. Способноста да се најдат користат материјали на Интернет е голем предизвик за повеќето корисници. Иако се достапни тие често може да дадат и разочарувачки резултати. Затоа многу истражувачи и компании работат на прашања за пристапност од неколку гледни точки. Развојот на посоефицицирани пребарувачи е еден пристап; друг е развој на уреди за филтрирање врз основа на индивидуални профили кои пребаруваат на Интернет во име на корисникот.

Дигиталните библиотеки мора да имаат едноставен пристап кој ќе е практичен за своите корисници. Информациските што треба да се пребаруваат на Дигиталната библиотека мора да бидат најефективни. Ако документот или веб-локацијата има информации за себе вградени во стандарден формат (метаподатоци), тоа ќе им овозможи на пребарувачите поефикасно да преземаат информации.

⁸⁰ Jeevan V.K.J. (2004). Digital Library Development: identifying sources of content for developing countries with special reference to India. *The International Information & Library Review*, 36(3), p.187 https://www.researchgate.net/publication/248577682_Digital_library_development_Identifying_sources_of_content_for_developing_countries_with_special_reference_to_India

⁸¹ SonkerSharad Kumar and Mahawar K.L. (2007). Digital Library: Processes, Services, Challenges and Opportunities. *International Conference on Semantic Web and Digital Libraries (ICSD)* [URL:https://drtc.isibang.ac.in/bitstream/handle/1849/390/p78_sharad-sonker.pdf?sequence=1 access on 01/08/2010] (03.2023)

Дигиталните библиотеки нудат мноштво информации.⁸²

Ако ја земем за пример Дигиталната библиотека на „Браќа Миладиновци“- Скопје, таа е многу добро организирана, има одлични алатки за пребарување на потребните информации за своите корисници.

<https://digitalna.gbsk.mk/collections/browse>

3. Предности на дигиталната библиотека

За разлика од традиционалните библиотеки, сите датотеки се чуваат во уредна форма со електронска поддршка и се во голема мера достапни на веб. Дигиталните библиотеки се исто така достапни 24/7, без да се грижите за работното време на библиотеката или за враќање на книгите навреме.

Често, дигиталните библиотеки се чуваат виртуелно на диск или CD-ROM или понекогаш целосно на Интернет. Додека дигиталните библиотеки базирани на ЦД-дискови не можат да се ажурираат во голема мера, оние што се наоѓаат на Интернет се ажурираат секојдневно. Така, корисниците лесно добиваат пристап до потребните материјали. Еве неколку клучни придобивки на дигиталните библиотеки:

- **Пристапност:** Една од главните предности на дигиталните библиотеки е нивната пристапност. До нив може да се пристапи од каде било во светот со интернет конекција, што ги прави идеални за луѓе кои живеат во оддалечени области или не можат лесно да патуваат до физичка библиотека.

- **Пребарување:** Друга предност на дигиталните библиотеки е нивната можност за пребарување. Ова може да им заштеди на истражувачите и студентите значително време и напор во нивното пребарување и да дојдат до потребните информации.

- **Ефективност:** Дигиталните библиотеки можат да бидат исплатливо решение за обезбедување пристап до широк опсег на материјали.

- **Зачувување:** Дигиталните материјали можат полесно да се зачувуваат и складираат од физичките материјали, кои може да се влошат со текот на времето. Ова осигурува дека важните информации не се изгубени или оштетени и дека идните генерации можат да им пристапат.

- **Разновидност:** Дигиталните библиотеки често нудат поширок опсег на материјали од традиционалните библиотеки, вклучувајќи материјали на повеќе јазици и формати. Ова може да обезбеди поразновидна и инклузивна средина за учење.

- **Интерактивност:** Дигиталните библиотеки можат да понудат интерактивни функции, како што се мултимедијални содржини и интеграција на социјалните медиуми, што може да го подобри искуството за учење за корисниците.⁸³

⁸² Lippincott Joan K.(1997). Challenges of the Digital Library. Educom Review, 32(3) [URL:<http://net.educause.edu/apps/er/review/reviewArticles/32356.html> access on 01/08/2010]

⁸³ Sharma, Vipin Kumar and Chauhan, Suresh Kumar, "Digital Library Challenges and Opportunities: An Overview" (2019). Library Philosophy and Practice (e-journal). 3725. <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/3725> (2023)

Слика 1: Предности на дигиталната библиотека за развој на дигитална библиотека

Дигиталните библиотеки се вреден ресурс за истражувачите, студентите и сите кои бараат лесен пристап до широк спектар на дигитални материјали. Како што технологијата продолжува да напредува, дигиталните библиотеки ќе продолжат да играат суштинска улога во зачувувањето и ширењето на знаењето и информациите.

4. Предизвици и недостатоци

И покрај многуте предности и придобивки на дигиталните библиотеки, тие се соочуваат и со предизвици поврзани со нивните спроведувања и управувања.

Дигиталните материјали, исто така, може да подлежат на закони за авторски права, што може да ја ограничи нивната достапност до корисниците. Еве некои од главните предизвици поврзани со дигиталните библиотеки:

- **Финансии:** Дигиталните библиотеки може да бидат скапи за поставување и одржување, што бара значителни инвестиции во технологија, софтвер и др. Обезбедувањето средства за поддршка на тековните трошоци на дигиталната библиотека се голем предизвик.

- **Авторски права:** Лиценцирањето и авторските права се суштински компоненти на дигиталната библиотека. Дигиталните библиотеки треба да обезбедат дека ги имаат потребните права за дистрибуција и обезбедување пристап до дигиталните ресурси и дека се во согласност со законите.

Добивањето дозвола за користење и дистрибуција на дигитални ресурси може да одземе време и да чини многу, а може да има и законски ограничувања за користење на одредени видови на содржина.

- **Обуки :** Обука за вработените и корисниците. Може да им треба обука за ефикасно навигација, користење и работење на дигиталните библиотеки. Обезбедувањето соодветна обука и поддршка може да биде предизвик за дигиталните библиотеки, особено кога ресурсите се ограничени

- **Безбедност на системот:** Мора добро да се обезбеди за да се спречи секој обид од хакирање.

• **Зачувување:** Дигиталните ресурси се ранливи на деградација и застареност со текот на времето. Обезбедувањето долгорочно зачувување на дигиталните ресурси бара постојано внимание и инвестиции во стратегии за дигитално зачувување.⁸⁴

Слика 2: Недостатоци и предизвик на дигиталната библиотека

5. Дигитални компоненти

Дигиталното зачувување е сè повеќе важен предмет на истражување, развој и дискусија. Постои општа перцепција дека зачувувањето на дигиталните информации е се помасовно од зачувувањето на печатените или други формати. Ова е сè повеќе причина за загриженост бидејќи процентот на информации што се достапни само во дигитална форма се зголемува, бидејќи не постои печатена верзија што може да се зачува. Проблемите околу зачувувањето на дигиталните информации вклучуваат технолошка застареност. Како што форматите, софтверот, хардверот и медиумите за складирање стануваат застарени, постои ризик информациите да станат недостапни и неупотребливи. Ова не е единствениот проблем. Има многу други, вклучувајќи ја и краткотрајната природа на многу дигитални информации. Информациите може да се променат или исчезнат пред да бидат снимени и зачувани. Информациите се шират на нови начини и тие се менуваат.⁸⁵ Сè повеќе, информациите не се купуваат, туку се „изнајмуваат“ преку лиценциран пристап наместо со физичка сопственост. Библиотеките се повеќе ја губат физичката контрола врз нивните дигитални збирки. За да се зачуваат дигиталните информации, дигиталните библиотеки постојано ќе мора да „мигрираат“ информации од една конфигурација на дигитален хардвер и софтвер во друга.⁸⁶

Функцијата за дигитално зачувување мора да се внимава во сите дигитални колекции. Дури и библиотеките кои вообичаено немаат значителна грижа за зачувување ќе откријат дека дигиталните збирки ќе бараат „освежување“ и миграција кон нови системи за да се одржи нивната пристапност. Технолошката застареност, миграцијата на

⁸⁴ Brindley, L.J., 2009. Challenges for great libraries in the age of the digital native. *Information Services & Use*, 29(1), pp.3-12. [Challenges for Great Libraries in the Age of the Digital Native | Information Services and Use \(acm.org\)](https://www.acm.org/), (2023)

⁸⁵ Beagrie Neil and Jones Maggie (2001). *Preservation Management of Digital Materials: A Handbook*. London: The British Library for Resources the Council for Museums, Achieve and Libraries, pp. 24-25. <https://www.dpconline.org/docs/digital-preservation-handbook/299-digital-preservation-handbook/file>

⁸⁶ Muir Adrienne (2004). Digital Preservation: Awareness, responsibility and rights issue. *Journal of Information Science*. 30(01), pp.73-74.

https://www.researchgate.net/publication/283571905_DIGITIZATION_OF_LIBRARY_SERVICES_CHALLENGES_AND_PRESERVATION_OF_DIGITIZED_INFORMATION

дигитални информации, правните и организациски прашања, сето тоа ги тестира „границите на дигиталната технологија“.⁸⁷

5.1. Работен тек на дигитална библиотека и нејзина одговорност.

Работниот тек на дигиталната библиотека вклучува голем број чекори кои обезбедуваат непречено и ефикасно управување со дигиталните ресурси. За да се зачуваат дигиталните материјали треба да се во формати кои се достапни и употребливи. Затоа треба да се запазат неколку цели. Тоа се:

- **Перспектива на корисниците** : Очекувањата на корисниците секогаш се менуваат, но на корисниците, особено истражувачите им требаат и традиционални документи и електронски документи или стари информации и тековни информации

- **Одговорност на институцијата** : Библиотеките имаат одговорност за нивната граѓа. Така, институцијата треба да обезбеди и да внимава на дигиталните материјали, на нивно одржување, зачувување и дистрибуција.

- **Мисија на матичната институција** : Целта на дигиталните библиотеки е да ги задоволат очекувањата и барањата на корисникот. Тие треба да ги зачуваат сите материјали во сите формати.

- **Медиуми за складирање – (Storage media)**: Медиумите за складирање имаат различни формати како текст, податоци, графика, видео и звук, различен капацитет за складирање и различна издржливост . Системот за ракување со дигитални материјали, исто така, е различен вид. Треба да се забележи дека дигиталното складирање не е само за печатени документи, туку е потребно и за орални, културни и за информации кои не се печатени.⁸⁸

а. Поглавни чекори вклучени во работниот тек на дигиталната библиотека:

- **Избор на дигитални ресурси**: Првиот чекор во работниот тек на дигиталната библиотека е изборот на дигитални ресурси. Ова вклучува идентификување на ресурсите што ќе се додадат во дигиталната библиотека, како што се е-книги, електронски списанија, дигитални слики, видеа и аудио снимки.

- **Стекнување и создавање на дигитални ресурси**: Откако ќе се одберат дигиталните ресурси, се пристапува кон создавање нови дигитални ресурси.

- **Каталогизација и создавање метаподатоци**: Каталогирањето и создавањето метаподатоци се важни чекори во работниот тек на дигиталната библиотека. Ова вклучува создавање описни метаподатоци за секој дигитален ресурс, како што се насловот, авторот, предметот и поврзаните клучни зборови.

- **Складирање и зачувување**: Дигиталните ресурси треба да се складираат и зачуваат за долгорочен пристап и употреба. Ова вклучува поставување на дигитално складиште кое може да содржи големи количини на податоци и да гарантира дека податоците се резервни копии и заштитени од загуба на податоци.

⁸⁷ Kuny Terry and Cleveland Gary. The Digital Library: Myths and Challenges. [URL :<http://archive.ifla.org/IV/ifla62/62-kuny.pdf> access on 02/08/2010]

⁸⁸ Das Jaba (2003). Digital Information Preservation, Workshop on Digital Libraries: Theory and Practice, Bangalore: DRTC[URL :[https://drtc.isibang.ac.in/bitstream/handle/1849/75/J_preservation.pdf](https://drtc.isibang.ac.in/bitstream/handle/1849/75/J_preservation.pdf?sequence=2) ?sequence=2access on 03/08/2010]

• **Пристап и преземање:** Откако ќе се стекнат, каталогизираат и складираат дигиталните ресурси, корисниците треба да можат да пристапат и да ги преземат. Ова вклучува создавање на кориснички интерфејс кој е лесен за употреба и им овозможува на корисниците да бараат и да пристапат до ресурсите што им се потребни.

• **Авторските права:** Библиотека мора да се погрижи за добивање на авторски права.

• **Мониторинг и аналитика:** Мониторингот и аналитиката се важни чекори во работниот тек на дигиталната библиотека. Ова вклучува следење на однесувањето на корисниците, користењето на ресурсите и другите клучни метрики и користење на овие податоци за подобрување на дигиталната библиотека и подобрување на корисничкото искуство.

Генерално, работниот тек на дигиталната библиотека вклучува голем број чекори кои обезбедуваат непречено и ефикасно управување со дигиталните ресурси. Следејќи ги овие чекори, дигиталните библиотеки можат да им овозможат на корисниците пристап до широк опсег на ресурси, истовремено обезбедувајќи дека ресурсите се складирани, зачувани и безбедно и доверливо.⁸⁹

Заклучок

Генерално, дигиталните библиотеки нудат многу придобивки, но исто така претставуваат и голем број предизвици. Решавањето на овие предизвици бара постојано внимание и инвестиции во технологијата, финансирањето, управувањето со правата на интелектуална сопственост, зачувувањето, пристапот и корисничката поддршка.

Сега треба да ја земеме во предвид не само заштитата на оригиналните и дигиталните материјали, туку и зачувувањето на материјалите создадени во електронска форма. Тоа доведува до поставување на нови барања во однос на персоналот и професијата како нивните вештини со новата технологија.

Референца:

1. Vrana, R. (2017, May). The perspective of use of digital libraries in era of e-learning. In 2017 40th International Convention on Information and Communication Technology, Electronics and Microelectronics (MIPRO) (pp. 926-931). IEEE, [PDF] [The perspective of use of digital libraries in era of e-learning | Semantic Scholar](#), 02.2023
2. Borgman, C. L. (1999). What are digital libraries? Competing visions, *Information Processing and Management*, 35, 227-243
3. Beatrice Ayodeji Fabunmi, *Digitization of Library Resources: Challenges and Implications For Policy and Planning*, [https://www.researchgate.net/publication/228521970_Digitization_of_Library_Resources_Challenges_and_Implications_For_Policy_and_Planning\(2023\)](https://www.researchgate.net/publication/228521970_Digitization_of_Library_Resources_Challenges_and_Implications_For_Policy_and_Planning(2023))
4. Jeevan V.K.J. (2004). Digital Library Development: identifying sources of content for developing countries with special reference to India. *The International Information & Library Review*, 36(3), p.187

⁸⁹ <https://www.lisedunetwork.com/what-is-digital-library/>

- https://www.researchgate.net/publication/248577682_Digital_library_development_Identifying_sources_of_content_for_developing_countries_with_special_reference_to_India
5. SonkerSharad Kumar and Mahawar K.L. (2007). Digital Library: Processes, Services, Challenges and Opportunities. International Conference on Semantic Web and Digital Libraries (ICSD) [URL:https://drtc.isibang.ac.in/bitstream/handle/1849/390/p78_sharad-sonker.pdf?sequence=1 access on 01/08/2010] (03.2023)
 6. Lippincott Joan K.(1997). Challenges of the Digital Library. Educom Review, 32(3) [URL:<http://net.educause.edu/apps/er/review/reviewArticles/32356.html> access on 01/08/2010](02.2023)
 7. Sharma, Vipin Kumar and Chauhan, Suresh Kumar, "Digital Library Challenges and Opportunities: An Overview" (2019). Library Philosophy and Practice (e-journal). 3725. <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/3725> (2023)
 8. Brindley, L.J., 2009. Challenges for great libraries in the age of the digital native. Information Services & Use, 29(1), pp.3-12. [Challenges for Great Libraries in the Age of the Digital Native | Information Services and Use \(acm.org\)](https://doi.org/10.1080/01674840903235612), (2023)
 9. Beagrie Neil and Jones Maggie (2001). Preservation Management of Digital Materials: A Handbook. London: The British Library for Resources the Council for Museums, Achieve and Libraries, pp. 24-25. [https://www.dpconline.org/docs/digital-preservation-handbook/299-digital-preservation-handbook/file\(04.2023\)](https://www.dpconline.org/docs/digital-preservation-handbook/299-digital-preservation-handbook/file(04.2023))
 10. Muir Adrienne (2004). Digital Preservation: Awareness, responsibility and rights issue. Journal of Information Science. 30(01), pp.73-74. https://www.researchgate.net/publication/283571905_DIGITIZATION_OF_LIBRARY_SERVICES_CHALLENGES_AND_PRESERVATION_OF_DIGITIZED_INFORMATION(04.2023)
 11. Kuny Terry and Cleveland Gary. The Digital Library: Myths and Challenges. [URL :<http://archive.ifla.org/IV/ifla62/62-kuny.pdf> access on 02/08/2010] (04.2023)
 12. Das Jaba (2003). Digital Information Preservation, Workshop on Digital Libraries: Theory and Practice, Bangalore:DRTC[URL:https://drtc.isibang.ac.in/bitstream/handle/1849/75/J_preservation.pdf?sequence=2access on 03/08/2010](05.2023)
 13. <https://www.lisedunetwork.com/what-is-digital-library/>(07.2023)

Abstract

This paper presents the importance of digital library, preservation of digital information, challenges and opportunity of digital services.

Is the digital library the next step in the new smart revolution? If information technology and new technologies for creating and managing knowledge are our future, libraries will have to think about new ways of mediation and new services. Digital technologies will represent a solution for preserving the document or information in the library with easy access to the digitized document or information through online networks. The main purpose of this paper is to explain the digitized information, it's basic process and concept, the need and it's purpose, as well as the services of the digital library and it's preservation. But we should also ask ourselves about the challenges facing libraries. If the digital library is an innovation and we still have the old idea of library operation, is this a problem or an opportunity?

Keywords: Digital libraries, digital information, challenges, services, preservation.

БИБЛИОТЕКАР У ОБРАЗОВНОМ ПРОЦЕСУ

Мср Јелена Ђоновић

ЈУ Градска библиотека и читаоница Херцег Нови

Херцег Нови, Црна Гора

(jelena22ema@gmail.com)

Сажетак

Усљед развоја технологије и медија пред образовним системом и *чуварима меморије човјечанства* неумитно су савремени задаци у усвајању знања, на неконвенционалан начин, кроз истраживачке методе креативног и мултидисциплинарног приступа. Библиотекари на њима заснивају своју компетентност и професионализам, граде с корисницима однос међусобног повјерења и постају „лични библиотекари“ с повећаном одговорношћу и једни од главних актера у наставно-образовном процесу, а библиотека значајна карика образовног ланца чији су приоритети информацијско описмењавање и доживотно учење.

Библиотекар новог доба је сарадник и подршка наставнику. Користи дисперзивну наставу, на свим нивоима образовања, придружујући се концепту учења „ван зидова библиотеке“. Подстиче на употребу информационих извора, из папирних и електронских публикација.

Овај рад даје пресек репрезентативних примјера сарадње херцегновске библиотеке са формалним и неформалним представницима образовања, као и иновативних форми које се реализују у склопу традиционалних манифестација и фестивала у граду, попут Празника мимозе.

Кључне ријечи: мултидисциплинарност, креативност, образовни процес, информацијско описмењавање

Законом о библиотечкој дјелатности Црне Горе, као и статутом ЈУ Градска библиотека и читаоница Херцег Нови предвиђено је Одјељење за дјецу и младе, али Библиотека још увијек ради без издвојеног простора, што може бити предмет оспоравања дозволе за рад од стране надлежног министарства. Упркос непогодним условима, Библиотека, са свега осморо запослених, реализује преко 100 програма за дјецу годишње (мимо ванредних ситуација – ковид-19) и сарађује с бројним образовним, културним и другим јавним установама и појединцима у граду и држави. На Одјељењу је тренутно запослена само библиотекарка Јелена Ђоновић, мср српског језика и књижевности, која је аутор и реализатор већине програма за дјецу и младе, те у овом раду *није ријеч о имагинарном библиотекару који би нешто могао да ради*, већ конкретно, о библиотекарки која је већ неколико година уназад инвентивним мултидисциплинарним методама, градећи и одржавајући имиџ библиотеке, максимално посвећена креативном раду с дјецом и младима. Уколико би се, према систематизацији, запослио још један библиотекар и ако би, послје више од 20 година осмишљених и реализованих програма за дјецу, Библиотека добила простор са задовољавајућим стандардима и одговарајућим

мобилијаром за смјештај цјелокупног Фонда књига за дјецу у слободном приступу, активности би се повећале, а формирао би се и нови друштвени идентитет установе.

Библиотека се налази на једном од најљепших тргова у Старом граду, на Белависти (итал. *'лијеп поглед'*), покрај Цркве Св. архангела Михаила и Градске чесме, у аутентичној, туристички атрактивној згради. Рад дјечјег библиотекара развија се у сусрет потребама туриста, и оних најмлађих, али и становника који радо прихватају програме на отвореном попут Међународног сајма *Трг од књиге* и вечери намијењеним дјечи (гостовања познатих писаца и позоришна представа), а могу се организовати и програми љетњег читања. „Теоретски темељи програма љетњег читања, могућности разговора о књигама и маркетиншке активности везане за програме – све то скупа представља императив за квалитетне услуге.“ (Хигинс, 2009, стр. 57)

У постојећим оквирима, функције Библиотеке за дјецу с посебним потребама и за млађу дјецу у колицима, веома су ограничене. Због околне инфраструктуре за њих је Библиотека најчешће недоступна. Даљи кораци у вези с измјештањем Одјељења за дјецу и младе, због садашњих неадекватних услова, морају се предузети у односу на наведене околности, непожељне за несметан рад. Упркос томе, најбројнији корисници Библиотеке јесу дјеца и њима се, и у циљу стварања и његовања будућих читалаца и корисника, поклања највећа пажња те се и развој библиотекара за дјецу креће у смјеру сталног личног усавршавања, спровођењу нових идеја и праћењу ове врсте рада с дјецом у свијету. На тај начин библиотекар, и мимо зидова библиотеке, и кад није на радном мјесту, током одсуства или за вријеме путовања, остварује своју улогу у пуном професионалном ангажовању. Примјер је пројекат НВУ *Пријатељи* – Еколошка игра за дјецу и одрасле *Околинко*, према тексту др Сјуса, у преводу Владимира Андрића, који се на иницијативу библиотекарке на родитељском одсуству, реализовао у ЛПУ *Наша радост*. Наравно, овакве идеје треба вредновати на одговарајући начин од стране руководиоца, јер: ц, „Мотивација и импликација представљају сложену појаву. Оне су резултат међусобног дејства спољних подстицаја и дубоких личних ресурса. Потенцијал импликације постоји код свакога, али је неопходна и жеља да се он искористи у професионалном животу.“ (Жоел Милер, Жан-Луј Милер, 2006, стр. 174)

Наставно-образовни процеси у којима учествује Библиотека одвијају се као обавезујућа сарадња с локалном заједницом, за све образовне установе, школе и вртиће, током школске године, а прописало их је Министарство просвјете Црне Горе. Тако се изграђује кључан однос повјерења с библиотекарском којом се препознаје као „лични“ и постаје водећа личност у образовном процесу, неизбјежна карика образовног ланца, с већим одговорностима, највише у информацијском и медијском описмењавању, а незанемарљива је и његова васпитна улога. Процесу образовања поклања се нарочита пажња, те су осмишљени сљедећи програми: *Имаш право да знаш*, *Први пут у библиотеци*, *Часови у библиотеци*, *Часови лектуре у библиотеци*, *Истраживачки пројекти у библиотеци*, *Мој пријатељ библиотекар*, *Библиотека у посјети школама/вртићу*. Програм *Мој пријатељ библиотекар* одвија се као индивидуалан, предан рад библиотекара с корисником. У оквиру програма *Имаш право да знаш* и *Први пут у библиотеци* кроз духовите игре стичу се основна знања у вези с могућностима библиотека, бонотону у библиотеци и понашању према књизи, а намијењени су млађим основцима и предшколцима. Старијим основцима, средњошколцима и наставницима

представљају се библиотечке услуге, нпр. *Путај библиотекара, Међубиблиотечка позајмица и 48 сати*, као и информације које могу пронаћи на сајту или Фб страници, и обучавају се за претраживање у COBISS-у, значајном за даље образовање. Младима и истраживачима издвајају се револуције дигиталних технологија, на пр. „револуција приступа“, гдје је потребна помоћ библиотекара у објашњењу „приступа без препрека“ или ОА (open access) литературе – „дигитална, доступна онлајн без накнаде и ослобођена већине ограничења копирајта и лицензирања. (Субер, 2006, стр. 11) Започело се и са реализацијом програма *Библиотека у посјети...* Током 2022. и 2023. године Библиотека је посјетила КСЦ *Диано*, најпопуларнији плесно-балетски студио у Херцег Новом, с циљем помоћи у припреми балетских кореографија. С дјецом се читало и разговарало о прочитаним причама за балетска либрета – *Крчко Орашчић* и *Копелија*, Е. Ф. Хофмана. Планиране су и посјете другим невладиним организацијама и приватним образовним установама, јер Библиотека непрестано ради на повећању броја корисника, показујући да се све може повезати с њом. *Библиотекару новог доба*, а нарочито дјечјем библиотекару, библиотека није једини извор информација. Придружујући се концептима „доживотног учења“ и „учења ван зидова библиотеке“, он се на различитим нивоима образовања користи дисперзивном наставом, у складу са формалним и неформалним системом образовања. Херцеговска библиотека шансе за проширивање услуга и дјелатности види у изграђивању културног идентитета града, Боке Которске и Црне Горе на бројним отвореним просторима у граду попут паркова, степеништа, а најприје испред биста или спомен-плоча значајних писаца због којих Херцег Нови називају „градом писаца“. Такође, програме може организовати на трговима у Старом граду, као што је најпознатији традиционални и аутентични *Трг од књиге* на Белависти, који „доживљавамо као бренд „града сунца“ и „града културе“ (Ђоновић, 2021, стр. 271), али и програмима на тврђавама у граду: Сахат и Канли кула, Форте маре и Шпањола, у склопу фестивала који се одржавају у Херцег Новом током цијеле године, нпр. Празника мимозе или Филмског фестивала, гдје Библиотека увијек може наћи мјесто и пут за остваривање своје мисије. У вези с тим успоставља се сарадња с другим установама културе: ЈУК Херцегфест, Кућом нобеловца Иве Андрића, Туристичком организацијом Херцег Нови и Агенцијом за развој и заштиту Орјена, коју прате „партнерски односи засновани на међусобном уважавању, а, пре свега, на познавању и уважавању локалног културног наслеђа, историје, колективног сећања, речју – културног идентитета.“ (Дојчиновић, 2005, стр. 25) Значајно би било покренути посебну сарадњу са здравственим установама, како би се реализовале идеје као што су „књига на рецепт“ или обогаћивање чекаоница полицама с књигама из библиотеке, за дјецу и одрасле. Програм *Читамо заједно* започет са ЈУ Дневни центар за дјецу са сметњама и тешкоћама у развоју Херцег Нови, прекинут је почетком пандемије ковид-19, свакако ће се обновити и унаприједити. Нови програм је *Међушколска сарадња у библиотеци* на коме ученици једне школе презентују пројекат ученицима друге/их школе/а у вези са школским градивом: драматизацију неког дјела, обиљежавање значајне годишњице писаца и сл., након чега слиједи дискусија која се односи на побољшање пројекта и др. Презентација јесте продукт интезивне сарадње између библиотекара јавних и школских библиотека, који заједно с ученицима раде на истраживачким задацима за задату тему и усмјеравају их у раду. Оваква окупљања у Библиотеци од великог значаја су, јер се, осим заједништва

и солидарности, унапређују и различите когнитивне улоге дјецe и вјежба јавни наступ, који је понекад прекретница за ђака. *Међушколској сарадњи* претходи програм *Истраживачки пројекти у библиотеци*, у коме током неколико сусрета библиотекар с ученицима трага за информацијама, док се не дође до завршеног рада, те је овај сегмент важан с аспекта осамостаљивања корисника за коришћење постојећих база и захтијева дуже припреме. У краћем периоду за кориснике 65+ реализовао се програм *Доставља књига на кућну адресу*. Треба га проширити за дјецу са сметњама у развоју, слијепу и слабовиду дјецу. Интезивираће се и дружење између корисника старије и најмлађе доби осмишљавањем заједничких сусрета, у сарадњи с Клубом пензионера. Повремено се организују посебни програми: Новогодишњи, Светосавски (сарадња с православном црквеном заједницом); Стрип радионица (сарадња са Херцеговским стрип фестивалом); Школа калиграфије (за дјецу и одрасле, сарадња с Калиграфском школом *Дијак*), као и бројна гостовања завичајних и писаца за дјецу из региона током године, а координацију свих програма, и помоћ у реализацији, пружа дјечји библиотекар.

У оквиру обиљежавања Свјетског дана књиге за дјецу – 2. априла осмишљен је литерарни конкурс за ученике основних школа Херцег Новог. Тема конкурса одабира се поводом обиљежавања значајне годишњице књижевника за дјецу и задаје је библиотекар (нпр. тема *Замислите, децо, једно велико море...*, поводом 100-годишњице од рођења Душана Радовића и *Ал је леп овај свет...*, поводом 190 година од рођења Ј. Ј. Змаја), а кроз друге програме пропраћене су и друге значајне годишњице: 125 година од рођења Десанке Максимовић, 170 година од рођења Сима Матавуља, 90 година од рођења Мирослава Антића... Предсједник Стручног жирија еминантан је стваралац из области књижевности за дјецу, по могућности добитник Награде *Душко Радовић*. Остали чланови Жирија су библиотекар, обавезно дјечји библиотекар. Наш први гост био је први добитник ове престижне награде, Дејан Алексић, 2022. године, а 2023. године то је била проф. др Зорана Опачић, са Учитељског факултета Универзитета у Београду, чланица Жирија за додјелу Награде *Душко Радовић*. На првом Конкурсу ученици су слали радове, а затим су правила промијењена. Учесници Конкурса пишу радове у одређено вријеме, под шифрама, истовремено, у својим матичним школама, а тему сазнају на лицу мјеста. Ово је концепцијски јединствен литерарни конкурс у Црној Гори, као и конкурс са средњошколцима Херцег Новог. Свечана додјела награда, вриједних књига, дио је суботњих програма. У оквиру овог програма први пут је реализована сарадња са ЈПУ *Наша радост*. Били су изложени ликовни радови предшколаца, за које ће се убудуће организовати ликовни конкурс на исту тему.

Традиционално, већ 14 година, Литерарним конкурсом *Отвори књигу, отвори свијет* за ученике ЈУ СМШ *Иван Горан Ковачић* обиљежава се Свјетски дан књиге и ауторских права – 23. април. Чланови Стручног жирија овог конкурса, такође под шифрама, јесу професори језика и књижевности, који одрђују теме, и библиотекарка Школе. Награђенима се приређује свечани пријем у читаоници, а Библиотека их дарује књигама. У оквиру свих ових конкурса постоји посебно уговорена сарадња са Радио телевизијом Херцег Нови. За средњошколце се организују и књижевне радионице с неким значајним регионалним писцем. Књижевник Енес Халиловић одржао је дводневну радионицу 2022. године. Планирано је и да гошћа буде овогодишња добитница Награде *Душко Радовић*, Ана Петровић, с циљем представљања њене књиге *Стрипотерапија* и

одржавања радионице за младе. Тим поводом Библиотека ће опет показати не само да је „треће мјесто“ у животима грађана, већ да ће увијек бити мјесто окупљања различитих корисника – ЈУ Дјечји дом Младост из Бијеле и Дневни центар Херцег Нови. Корисници ових рањивих категорија биће чешће гости Библиотеке, с посебним програмима.

Најважнији сегменат рада библиотекара у образовном процесу јесте повећање броја чланова и популарисање књиге и читања. С тим циљем Библиотека и Одјељење за дјецу и младе нуди и бесплатна учлањења како за дјецу и младе тако и за одрасле. Акције се спроводе поводом неких од значајних датума који се обиљежавају у Библиотеци: Свјетски дан – читања наглас, књиге за дјецу, књиге и ауторских права, позоришта и луткарског позоришта, поезије, писмености, здраве хране; Међународни дан – даривања књига, матерњег језика, жена, планете Земље, породице, Национални дан подизања свијести о значају библиотека, 5. октобар – за студенте, Дјечја недјеља (прва седмица у октобру); за вријеме *Трга од књиге*, 21-28. јула, за учеснике литерарних конкурса, а бесплатна учлањења имају и сви даваоци крви. Током 2022. године бесплатно је учлањено 816 дјеце у програмима *Библиотека у посјети...* и *Први пут у библиотеци*.

Херцеговска библиотека дуги низ година одржава редовне програме суботом, у прољећном циклусу, од јануара до јуна, и јесењем, од октобра до децембра. Програмима могу присуствовати и у њима учествовати и одрасли (родитељи, старатељи...), будући да су конципирани као дио ране писмености у породичним дружењима, јер „оно што деца сазнају о читању и писању пре него што сами постану способни да сами читају или пишу снажан је подстрек за описмењавање.“ (Хигинс, 2009, стр. 59) Сваке суботе (изузев љетњег и зимског распуста) одржавају се програми *Игром до књиге* (за дјецу од 5 до 8 година), од 10 сати и *Читам, маштам, стварам...* (за дјецу од 8 до 12 година), од 11 сати. Ови програми јединствени су по оригиналном и истраживачком приступу усвајању знања на неконвенционалан начин, а карактеришу их нове методе учења, уз коришћење расположивих дигиталних, видео и аудио средстава, и креативност и мултидисциплинарност у раду дјечјег библиотекара. Ипак, треба истаћи да су „књиге и читање још увек кључни чиниоци за доживотно учење, а из више разлога је мало вероватно да ће компјутери и технологија заменити књиге и читање у образовању мале деце.“ (Хигинс, 2009, стр. 58) На овим програмима дјеца уче цијелим својим тијелом и свим чулима, цртањем и шкрабњем, кроз игре претварања и друге дјечје игре. Осим по начину рада, издвајају и по континуираном термину одржавања, изузев када се настава одржава суботом, јер тада Библиотека планира програме са школама, прилагођавајући се наставним темама. Упркос препрекама и непогодним условима (ограничен број дјеце у читаоници, мањак кадрова који раде с дјецом, неадаптираност простора), дјечја знатижеља и воља да долазе на суботње радионице стално расте, те су, из године у годину, из суботе у суботу, ови програми све популарнији у граду, а мјеста попуњена.

Библиотека, на жалост, не може да организује изложбе због недостатка простора и одговарајућих паноа, али се проналазе алтернативни начини за дјечје радове, нпр. изложба маске и обиљеживача за књиге у оквиру Празника мимозе 2022, као изложбе на малом пану у пријемном одјељењу, након суботњих програма. Током 2022. године реализоване су 23 интерне изложбе, укупно 105 програма, са 2459 дјеце и 257 одраслих, уз коришћење 1716 монографских и серијских публикација и 120 стрипова. (Из Извјештаја о раду Библиотеке за 2022. годину)

Осим набројаних, Библиотека у Херцег Новом остварује сарадњу са: Црвени крст Херцег Нови – радионица *Превенција вршњачког насиља* (2023), ЈУК Херцегфест (у оквиру Празника мимозе, програм с Љубивојем Ршумовићем, 2023), Павиљон Градске музике (промоције књига), Кућа нобеловца Иве Андрића (омладински програми), Дом здравља Херцег Нови, Школа глуме НВУ *Маска*, Херцег Нови, Црногорска кинотека, Галерија *Јосип Бепо Бенковић*, Библиотека за слијепе Црне Горе, Градско позориште Подгорица, Которски фестивал позоришта за дјecu, Међународни фестивал КоторАрт, ЈУ Центар за дјecu и младе *Љубовић*, Грађанска алијанса и др. Библиотека сарађује и са бројним библиотекама у Црној Гори, Србији и Сјеверној Македонији: Универзитетска библиотека Црне Горе, Национална библиотека *Ђурђе Црнојевић*, библиотеке из Котора, Тивта, Будве, Подгорице, Никшића, Краљева, Панчева, Београда, Битоља, Охрида. Сарадња се оставрује и на друштвеним мрежама, нпр. са Fb страницом Дешавања Херцег Нови и др. Планира се остваривање сарадње са: ЈУ Градски музеј *Мирко Комненовић*, Институтом за биологију мора – Акваријум *Бока*, Факултетом за поморство Котор, Поморским музејом Црне Горе Котор и др.

Како би се реализовале планиране активности, закључак је да посебно треба водити рачуна о структури запослених у Библиотеци, у „контексту образовања XXI века“ (Нинков, 2010, стр. 47), с циљем да добијемо библиотекаре посвећене потребама корисника који имају дјелотворнији приступ у употреби информација, континуирано уче и перманентно раде на стицању нових професионалних компетенција, јер је рад с дјецом и младима, као осјетљивим категоријама изузетно сложен и захтјеван. У свијету се већ дешавају настале промјене „усвајањем националног *curriculum*, односно националне стратегије образовања библиотекара“ (Нинков, 2010, стр. 48), а то би и унаприједило и рад херцеговске библиотеке.

Литература

1. Дојчиновић, В. Ђ. (2005). *Културни туризам*. Београд: СЛЮ.
2. Ђонових, Ј. (2021). Трг од књиге – имамо ли бренд и како га постићи? Еминентна културно-туристичка понуда Херцег Новог. In К. Јаблановић (Ed.), *Библиотеке и културни туризам*. Краљево и Врњачка Бања: Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, Краљево, Народна библиотека „Др Душан Радић“, Врњачка Бања.
3. Жоел Милер, Жан-Луј Милер. (2006). *Менаџмент библиотека*. Београд: СЛЮ.
4. Нинков, Ј. (2010). *Библиотеке XXI века*. Београд: Чигоја штампа.
5. Субер, П. (2006). *Отворени приступ*. Београд: СЛЮ.
6. Хигинс, С. И. (2009). *Јавне библиотеке и службе за младе*. Београд: Народна библиотека Србије.

Abstract

Due to development of technology and medias, an education system and *guardiance of memory of humankind* are inevitably dealing with modern tasks in acquiring knowledge in unconventional way, through searching methods with creative and multidisciplinary approach.

On that base, the librarians are establishing their competency and professionalism. Together with their users they build a mutual trust and they become a “personal librarian” with greater responsibility and have a main role in education system.

The library becomes an important link in education system that has a priority in literacy and long life learning.

The new age librarian is a collaborator and gives support to teachers. They use dispersive teaching on every level of education. They are joining the concept of learning “out of the walls of the library”.

The incentive is the use of information sources from paper and electronic publications. This work gives an overview of representable examples of collaboration of the Herceg Novi library with formal and non formal representatives of education as well as innovative forms which are realized through traditional manifestations and festivals in town such as Mimosa Festival.

Keywords: Multidisciplinary, Creativity, Education system, Information literacy

СООДВЕТНА ГРИЖА ЗА БИБЛИОТЕЧНИТЕ ФОНДОВИ (СКЛАДИРАЊЕ, ЧУВАЊЕ И ЗАШТИТА НА БИБЛИОТЕЧЕН МАТЕРИЈАЛ ВО ОДДЕЛ ПЕРИОДИКА)

Снежана Џорлева, библиотекар во оддел Периодика
ЛУБ „Благој Јанков Мучето“
(sdzorleva@yahoo.com)

Апстракт

Збирките на периодични публикации и стручни списанија кои се составен дел на оддел периодика при ЛУБ „Благој Јанков Мучето“ Струмица се нераскинлив дел од богатото културно наследство на струмичкиот регион. Некои од поново време, а некои од нив се стари и по половина век. Нивното складирање, чување, употреба и заштита, произлегува од улогата на локалните библиотеки како матични институции. Во овој труд ќе стане збор за неколку збирки кои се дел од одделот Периодика, при струмичката библиотека, како и нивното складирање, одржување и заштита од забот на времето. Тоа се: 1. укоричените изданија на дневен печат, од кој зачувани се само изданија од почетокот на овој милениум, на дневниот весник „Дневник“; 2. во папка со механизам, на листови залепени исечоци од разни дневни весници, статии и новинарски текстови кои се однесуваат на струмичкиот регион; 3. томови од „Службен весник“; 4. заврзани во вид на топови ревијални изданија на повеќе реви, кои излегувале порано, а сега веќе не.

Клучни зборови: периодика, библиотечни фондови, складирање, заштита

Библиотекарите се тука за да ги заштитат книгите од сè и сешто, за оние кои доаѓаат по нас. Вака отприлика гласи насловот на трејлерот на една од телевизиските серии „Библиотекарите“. Не е далеку од вистинската мисија што ја имаат библиотекарите денес, а тоа е да ги заштитат книгите или библиотечните фондови, па и целокупната граѓа од сите болести и штетници кои ги напаѓаат, од природни и стихијни непогоди и ситуации, за да истите во иднина можат да сведочат за едно време, за еден период, за една епоха. Да сведочат за настаните, за обичаите, обредите, за маките, за радостите, за животот на една генерација, на повеќе генерации или пак за традицијата и културата на едно подрачје, на еден народ.

Оваа традиција мора да ја негува нашата генерација за да и ја предаде на иднината. Заштитата на библиотечните фондови произлегува од функцијата на библиотеката како матична институција. Техничко-заштитни мерки за сместување, чување и ракување со библиотечните фондови донесуваат и се грижат стручни лица – конзерватори. Локалните установи библиотеки немаат вработени лица конзерватори, специјално за таа намена. Но, Законот за библиотеки и Законот за заштита на културното наследство предвидуваат извршување и организирање на конзерваторско-реставраторски работи со цел заштита на библиотечните материјали и библиотечните добра. Во националните установи

библиотеки, за заштита на библиотечните фондови, се служат со микрофилмска лабораторија во која е вклучена заштитата со микрофилмување на ракописен, старопечатен, специфичен и редок библиотечен материјал, македонскиот задолжителен примерок и други материјали од фондовите на библиотеката и останати правни и физички лица. Друга техника е машинска конзервација и реставрација со ламинација и налевање на хартиена пулпа и др. Во локалните библиотеки институции, како што е нашата, во овој момент, ваквите техники и помагала не се толку развиени што не значи дека така ќе биде и во иднина. Ова од причина заради недостиг на финансиски средства и недостаток на човечки ресурси.

Подврзијата како најстар начин за заштита на библиотечниот материјал, како и најраспростанет и лесно достапен, се користи и во нашата библиотека „Благој Јанков Мучето“. Притоа се преземаат активности како што се: ставање на тврди и броширани корици за ракописен, старопечатен, редок, специфичен и вреден новодобиен библиотечен материјал, ставање во картонски кутии, користење на папки, пливови и сл., каширање на платно и на картон, подврзување со спирали, сечење, перфорирање и друго. Ова се неколкуте начини на кои се врши заштитата на библиотечниот материјал во зависност од тоа за што се работи.

Во последно време, како најлесно достапен материјал за заштита на веќе укоричени списанија се употребува стреч фолија, со која се обвиваат укоричените библиотечни материјали. На тој начин се овозможува заштита на библиотечниот фонд од прашина, влага и сл. за одреден период. И во нашата библиотека се преземаат такви активности за заштита на библиотечната граѓа. Откука произлегува дека организирањето, чувањето и употребата на заштита на библиотечните материјали и библиотечните добра е неопходна и значајна работа која во голема мера придонесува за заштита на културното наследство во библиотеките.

Друг метод кој се употребува е дезинфекцијата на просториите во библиотеката, пред се на подрумските простории и таванскиот меѓупростор, кој е најголем извор на глодари и други штетници, кои за среќа и упорна работа околу дезинфекција и дератизација, успеваме да ги оддалечиме од книжниот фонд и истиот да го сочуваме од трајно уништување. За таа цел, нашата библиотека презема соодветни сопствени акции, но, воглавно се користат стручни услуги за дезинфекција и дератизација од општинската служба на ХЕС.

И посебен метод за заштита, со кој може да се пофали нашата библиотека, а го немаат другите библиотеки во поширокото опкружување, тоа е регулацијата на влажноста на воздухот во подрумскиот дел на библиотеката. Подрумските простории беа запустени и често се поплавуваа при поројни дождови и истиот беше делумно искористен. Во 2011 година, Струмичката библиотека во периодот кога директор е Тања Гошева, презема и реализира еден пообремен проект, при што се реновирани подрумските простории, исушени, подот сменет и инсталирано соодветен систем за проветрување на воздухот. Така тие се прилагодени за соодветно складирање на значаен библиотечен материјал.

Предмет на заштита од забот на времето, во нив, при ЛУБ „Благој Јанков Мучето“ се подарените збирки на книги во импозантен број, како што се: приватната библиотека на струмичанецот Панделишев, кој работи и живее долги години во САД и библиотеката

на Францускиот амбасадор во РС Македонија, која ја подари на нашата институција, во првата деценија од новиот милениум. Првата, приватната библиотека на Панделишев се состои од околу 600 книги на англиски јазик, од американското подрачје, додека втората, библиотеката на францускиот амбасадор се состои од 400 книги, на француски јазик. Истите се сместени во одделот на книги на странски јазик. Истите се доверени на чување и користење, за што неопходна е заштита од „болести“ на книгите.

Збирката монографски и сериски публикации на господинот Кирил Панделишев, кој потекнува од овој крај, со над четирестотини публикации, заслужува посебен третман. Исто така, и другата пообемна збирка на библиотечна граѓа на поранешниот амбасадор на Франција во РСМ, се чува во овие простории на ЛУБ „Благој Јанков Мучето“. Овие две колекции, можеби повеќе се делокруг на работа на Роднокрајниот оддел, сепак, за истите се води соодветна грижа и моментално се наоѓаат во добра состојба.

Од периодичните публикации, за кои се води соодветна грижа и складирање во оддел Периодика, а се однесуваат на Струмичкиот регион се: 1) списанието „Се за Струмица“; 2) „Годишен зборник“ со научни трудови на Институтот за јужни земјоделски култури Струмица (при Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје); 3) „Премин“ во издание на Струмичката епархија и 4) „Зенит“ на Друштвото за литература „Иван Василевски“ од Струмица и „Струмица денес“ (кој повеќе не излегува). Дел од периодика се и научните списанија кои имаат традиција на излегување над педесет години, но не потекнуваат од струмичкиот крај, како што се: „Стремеж“ (се чуваат сите изданија со по еден примерок, од кои првите изданија се стари и по 50-тина години), „Разгледи“, „Литературен збор“, „Современост“, „Погледи“, „Просветно дело“, „Културен живот“ и други, кои нема да ги спомнеме.

Традицијата е основата и темелот на нашиот народ, културата и на идентитетот. Да гледаме во сегашноста и во иднината, но да не го забораваме минатото, е мотото од кое тргнавме во овој труд.

ЛУБ „Благој Јанков Мучето“, во одредени периоди ги презема сите неопходни мерки за заштита и санација на библиотечната граѓа, во согласност со своите можности, финансиски и ресурсни. За таа цел се консултираат стручни лица и се користат нивните услуги, но, пред сè во зависност од финансиските можности.

Резиме

Најголем број од библиотеките се судруваат со разни проблеми и пречки во организирањето, чувањето и складирањето на библиотечните материјали и библиотечните добра, како што се: намалени просторни услови, немањето на финансиски средства, незаинтересираност за спроведување на стручна постапка за заштита на одредени фондови, збирки и сл. Од друга страна се поголем број на граѓани и институции се ослободуваат од вредни збирки на книги кои се донираат или отстапуваат посебно на локалните установи библиотеки, кои во иднина можат да бидат дел од културното наследство.

Користена литература:

1. Ацо Шопов низ периодиката. Библиотечен тренд бр. 56/2023, стр. 25, nuub.hopto.org/greenstones3/sites/localsite/collect/index/assoc/HASHad8d.dir/Trend39.pdf
2. IFLA Development of the profession: [https://www.ifla.org/publications/development of the profession a history of the ifla section for education traing](https://www.ifla.org/publications/development-of-the-profession-a-history-of-the-ifla-section-for-education-training) 64
3. Nikolova, M.2008 “Digitalizacija arhivske gradze kao vid zastita kulturne bastine sa posebnim osvrtom na arhivsku gradzu u Pedagoskom muzeju u Beogradu” Trieste

Abstract

A big number of libraries are facing problems and difficulties in organizing, saving and storing library resources and library goods, like reduced storage capacity, not having financial resources, indifference in implementing expert procedures about protection of particular funds, collections etc. On the other hand a big number of citizens and institutions are releasing valuable collections of books which are being donated or deviated especially to local libraries, which in future may be part of the cultural heritage.

Keywords: periodic, library funds, storing, protection

БИБЛИОТЕКИТЕ ВО ВРЕМЕ НА ПАНДЕМИЈАТА НА КОВИД- 1990

Маја Трајковиќ, м-р по менаџмент во образованието,
стручен соработник- библиотекар
ООУ „Невена Георгиева Дуња” – Скопје
(*m_trajkovicka@yahoo.com*)

Анета Велкоска, стручен соработник- библиотекар
ООУ „Кирил Пејчиновиќ” – Скопје
(*aneta.7.atena@gmail.com*)

Апстракт

Библиотеките во времето на пандемијата на Ковид-19 како културни институции беа соочени и сè уште се соочуваат со вонредни протоколи за работење и креирање на една нова стварност во која книгата и читателот се главните ликови во една поинаква приказна.

Препорачаните мерки за заштита ги поставија библиотеките зад импровизираните прегради, со наметнати стратегии, ограничени контакти со книгите и купишта заштитни рестрикции се со цел да се адаптираат на глобалната светска криза.

Новите предизвици создадоа една виртуелна еволуција во библиотечното работење со почетни електронски симптоми кои ги преорентираа класичните приоди кон креирање на онлајн платформи, електронски библиотеки и мултимедијални практики.

Библиотекарите имаа цел и обврска да изработат правилник за заштита и грижа на корисниците, кои соочени со социјалното дистанцирање, имаа потреба за непречен контакт со книгата (книжевни работилници, онлајн посети на писатели и уметници, предавања, онлајн платформи, дигитални библиотеки, проектни активности и виртуелни патувања).

Во подем се новите алатки за работа, кои се придружени со разработени методи, според кои се запазени библиотечните критериуми и секојдневно се унапредуваат во зависност од принципите на реалноста.

Новонастанатата вонредна состојба имплицира поинаква перцепција на комуникацијата помеѓу читателите и книгите, менувајќи им ја взаемната пристапност и учејќи ги на една нова љубов кон пишаниот збор.

Клучни зборови: пандемија, протокол, препораки, мерки, библиотека, заштита, онлајн платформа, електронски книги, корисници.

Вовед

Институциите од областа на културата, во случајов библиотеките, со почетокот на пандемијата со вирусот Ковид -19 останаа отворени за своите корисници. Подоцна кога вирусот се прошири, библиотеките почнаа да бараат начини за електронско работење или

⁹⁰ Овој труд беше пропуштен при печатењето на минатиот број од списанието Библиотекарство. Редакцискиот совет им се извинува на авторите

функционирање на далечина. Библиотекарите добија препораки да носат заштитни маски и визири, а истото важеше и за корисниците на библиотеките. Членовите на библиотеката пред да дојдат да земат книги се најавуваат да закажат телефонски или по електронска пошта. Препораката за работа на читални во јавните библиотеки е во согласност со упатството за подготовка и работа на читални во библиотеките во услови на епидемијата на Ковид-19.

За епидемиолозите, неопходно е да се евидентира времето на влегување на корисникот во читалната, информациите за контакт и времето на напуштање на читалната, во случај на откривање на пациент кој во одредено време бил во читалната, за да можат тие да го идентификуваат и да го контактираат пациентот и да спроведат мерки со цел да се спречи понатамошно ширење на инфекцијата. Корисниците треба да бидат навремено предупредени зошто се потребни точни информации за контакт.

Исто така и училишните библиотеки ги следат правилата, но им се наметнаа и нови правила. Освен работата со позајмување на книги, лектури, педагошки помагала, дидактичка и помошна литература библиотекарите ја имаа обврската во поделбата на бесплатни учебници во сите одделенија. Училишните библиотекарите ја имаа одговорноста да направат протоколи за размена и прием на учебници, поточно тие мораа да изработат планови како да се одвива раздолжувањето и приемот на учебници. За да се одвива непречено остварувањето наменето за таа цел, тие изготвуваа посебни правилници, во кои беа соопштени упатствијата за раздолжување. Учениците беа должни да се однесуваат според утврдениот ред, според кои учебниците требаа да ги стават во кеси со задолжително истакнато име, презиме и паралелка. Тие, исто така мораа да ги почитуваат протоколите, носејќи маска и ракавици и да ги следат постапките на училишните библиотекарите со нивните комисии како да ги раздолжат и да ги подигнат комплетите учебници за наредната година. Затоа се изготвуваа распореди за враќање и примање на учебници, според кој сите ученици, класни раководители и членови на комисијата да се придржуваат.

Дигиталните технологии ја променија нашата перцепција. Библиотеките нив ги инвестираат во дигитализацијата на нивните колекции, експериментирајќи со нови начини на пристап и промовирајќи алтернативни начини на комуникација со своите корисници на социјалните мрежи. Ширењето на дигиталните технологии, а особено растечката улога на интернет апликациите и услугите, радикално не променија. Но, радикално го променија и нашиот однос со пандемијата Ковид 19. Идентификувањето на новата комуникација во библиотеката се движи околу еден систем на вредности, односно сет од 3-4-5 клучни зборови, кои овозможува јасно да ја дефинираат нејзината организациска поставеност (на пример: динамична, модерна, сервилна, сериозна, итн.). Со ваквата поддршка од мултимедијален карактер училишните библиотеки ја покажува автентичната конзистентност на услугите за читателите, ја олеснува комуникацијата со јавноста, го подобрува квалитетот на услугата, предлага проектни активности за зголемување на свеста како и активности кои обезбедуваат одржливост на настани како книжевни онлајн работилници, онлајн предавања, анимации, видеа, аудиовизуелни методи, средби со писатели и поети, промоции на книги, апликации, квизови и дополнителни материјали за учење и истражување. Онлајн инсталираната платформа за учење „Teems” од страна на Министерството за образование и наука за учениците од

основните и средните училишта значеше продолжување на наставата, но не во училница, туку во домот на секој ученик. Таквиот алтернативен период иницираше и училишната библиотека да го промени ставот со цел да го задржи вниманието и да се прилагоди на новонастанатата состојба, во која се наоѓа ученикот. Таа требаше да домува со својот корисник-ученикот. Протоколите како и за јавните, така и за училишните библиотеки важеа, но за да се одвива непречено воспитно-образовниот процес беше неизбежна инсталација на соодветни механизми на онлајн платформата за учење на далечина кои ќе го продолжат својот континуитет и ќе успеат да помогнат при реализација на наставните програми кај професорите како и во дополнителните материјали за учење и истражување кај учениците. Училишната библиотека ја почувствува новата реална ситуација, во која учениците од прво до трето одделение одеа на настава, додека преостанатите одделенија со ученици од основните и средните училишта не ја посетуваа наставата и затоа како неопходна и како неделива целина од наставата таа ги искористи новите интернет алатки овозможувајќи им на учениците виртуелен, но практичен пристап со свои катчиња на онлајн платформата каде тие можеа да ги позајмуваат лектирите и книгите во електронска форма, како и да ги позамуваат сите помошни дигитални книжни и книжевни ресурси за читање и обработување. Согледувајќи ја и реалната потреба за опстанок на општествената и светска јавност со пандемијата, училишната библиотека се наметна и поднесе одговорност пред новите предизвици кога беа изолирани главните чинители во образовните структури професорите и учениците да држат и да слушаат настава, бидејќи беа отстранети како пациенти или како контакти со заболени од ковид 19. Образованието и покрај пандемијата покажа дека не смее да биде спречено, бидејќи од него зависат сите преостанати егзистенцијални и суштествени појави во кое било општество и подржувајќи го светскиот државен концепт ја обезбеди едукативната и концептуална развојна компонента да не сопре. Новите онлајн алатки и интернетот ги заменија училниците и овозможиле предвидените проектни активности со соученици од истото училиште или со ученици од другите училишта да се наоѓаат на онлајн платформата и на тој начин со своите соученици или со учениците од две или повеќе училишта да соработуваат, да разменуваат искуства и мислења, да учат, да творат, да запознаваат нови пријатели и да другаруваат меѓусебно.

Новоизменетата улога на училишниот библиотекар е да ги унапредува дигиталните компетенции и дигиталната обработка на педагошките иновации како и да изразува поддршка за самонасочено учење кај учениците, всушност исползувањето на стекнатите искуства и знаења е за полесно ракување со дигиталната библиотека, која допринесува учењето да е покохерентно и попривлично како и оспособување на учениците за полесно учење на наставните материјали. Стекнувањето на знаења за дигитални мобилни и други интернет апликации, видео и аудио записи, мапи, видеа, анимации и текстови, презентации како и зајакнување на вештините за креирање на дигитални сликовници, детска литература, сидни весници, флаери, брошури поврзани со творештвата на книжевни дејци, како и дејци во културата претставуваат извонредни мултимедијални продукти преку кои училишните библиотекарите можеа да ги одбележат позначајните историски датуми и да ги сензибилираат учениците за самостојно учење преку разговори и дебати со нив и да ја развиваат нивната емпатичност и разбирање кон различните

културни наследства, космополитизмот како есенцијална суштественост за продлабочени и отворени интеркултурни односи во општеството.

Онлајн училишната платформа ја обврзува училишната библиотека да се заложува за вмрежување и комуницирање со сите училишни библиотеки, како и за сите новитети во библиотекарството да одржува обуки и семинари. Но, и покрај онлајн комуникацијата таа посетува други училишни библиотеки на национално ниво, медијатеки, музеи, промоции на книги, галерии, организира посети на детски театри во училиштето како и поттикнува драматизации на лектирни изданија и друга детска литература и иницира интерес за создавање на сопствена книжевност, книжевни конкурси, книжевни предизвици поврзани со книжевните дела почитувајќи ги протоколите со физичко присуство на учениците. Министерството за образование изработи електронска библиотека со листа на бесплатни дигитални платформи, апликации и содржини за учење дома како проверени дигитални материјали, кои се безбедни за учениците и нивните родители.

Достапни се онлајн сликовници на повеќе јазици, овозможен е пристап до светската дигитална библиотека и наставните апликации за учење јазици како што се сликовниците „Дружината МЕЛА“, Чекор по чекор“, како и аудио сликовници на знаковен јазик и активности за дигитално учење. „Раскажувач“ е дигитална база на повеќејазични приказни за деца, а може да се користи преку мобилен уред и компјутер. Достапни се и апликациите за учење на стански јазици, како „Akelius“, апликација за учење јазици и интернет-платформа чиј фокус се децата кои сè уште не го зборуваат добро својот мајчин јазик, а имаат потреба да научат странски јазик. Апликацијата е достапна на мобилни уреди, компјутери и преку Google Play. Преку неа, може да се изучуваат грчкиот, англискиот, францускиот и шведскиот јазик. Апликацијата исто така може да се преземе преку Google Play. Во склоп со дигиталните сликовници и апликации за странски јазици, достапни се и платформи за основи на писмености математика. Платформата „Age of Learning“ („Доба на учење“) нуди три производи и тоа, „ABC Mouse“, „Reading IQ“ и „Adventure Academy“, кои се поттикнува писменост и учење математика од рана возраст. „Adventure Academy“ како целна група има малку поголеми деца. Платформата вклучува пристап до прилагодливи, засновани на игра програми за совладување математика и совладување на читањето.

„Adventure Academy“ („Авантуристичка академија“) е образовна масовна интернет-игра со повеќе играчи за ученици од основни и средни училишта. Содржи илјадници интересни наставни активности кои се откриваат при трагањето низ интерактивниот виртуелен свет. Стручно дизајнирана за да обезбеди високо интерактивна образовна средина, апликацијата се фокусира врз градење критички знаења и вештини по јазик, математика, општествени науки, природни науки. „ReadingIQ“ („Читачка интелигенција“) е програма дизајнирана од експерти за унапредување на писменоста и поврзување на децата на возраст до 12 години со книги што се соодветни за нивното одделение и читачка способност. Се препорачуваат и наставни платформи со разни содржини, особено за повозрасните, мотивирани ученици, или за учење со активно вклучување на старателите. „Alison“ нуди бесплатни интернет-курсеви за различни предмети кои се достапни преку компјутер. Одлична платформа за изучување на англискиот, шпанскиот францускиот италијанскиот и португалскиот јазик.

Заклучок

Дигитализацијата изобилува со оригиналност и автентичност и затоа библиотеката ги прифаќа нејзините одлики како свои начела по кои таа не е исклучена од светот, туку напротив е исклучителен израз на културните манифестации во секое општество.

Користена литература

1. NSK. Naputak za rad hrvatskih knjižnica, s posebnim osvrtom na rad narodnih i školskih knjižnica za vrijeme pandemije bolesti COVID-19. <https://www.nsk.hr/naputak-o-radu-hrvatskih-knjiznica-s-posebnim-osvrtom-narad-narodnih-i-skolskih-knjiznica-za-vrijeme-pandemije-bolesti-covid-19/>
2. Проф. д-р Видал, Ж,М .(2008),” Мултимедијална библиотека”, Вилербан : ПРЕС.
3. [www. e-biblioteka.gov. mk](http://www.e-biblioteka.gov.mk)

LIBRARIES DURING THE KOVID PANDEMIC- 19

Abstract:

Libraries at the time of the Covid-19 pandemic as cultural institutions were and still are faced with extraordinary protocols for working and creating a new reality in which the book and the reader are the main characters in a different story. Recommended safeguards have placed libraries behind makeshift compartments, with strategies in place, limited book contact and piles of safeguards designed to adapt to the global crisis. New challenges have created a virtual evolution in library operations with initial electronic symptoms that have reoriented the classic approaches to creating online platforms, electronic libraries and multimedia practices. The librarians had the goal and obligation to develop a rulebook for the protection and care of users, who, faced with social distance, needed uninterrupted contact with the book (literary workshops, online visits of writers and artists, lectures, project activities and virtual trips).

New tools for work are on the rise, which are accompanied by developed methods, according to which the library criteria are observed and are improved daily depending on the principles of reality. The new state of emergency implies a different perception of communication between readers and books, changing their mutual accessibility and teaching them a new love of the written word.

Keywords: pandemic, protocol, recommendations, measures, library, protection, online platform, e-books, users.

Издава
БИБЛИОТЕКАРСКО ЗДРУЖЕНИЕ НА МАКЕДОНИЈА

За издавачот
д-р Јана Михајловска

Издавачки совет
м-р Милка Котевска
Јелисавета Костадинова
Гордана Андреева
Маја Трајковиќ
Милчо Јованоски
Магдалена Кочовска-Салтирова
Билјана Ациовска-Панџарова
Теуга Османи
Маријан Колевски

Редакциски совет
Јелисавета Костадинова
Гордана Андреева
м-р Милка Котевска

Лектура, јазична редакција и техничка обработка
д-р Јана Михајловска

Техничка и компјутерска обработка
м-р Милка Котевска

Адреса на редакцијата
Библиотекарско здружение на Македонија
Бул. Гоце Делчев бр. 6
1000 Скопје
Република Северна Македонија